

CORPUS
PHILOSOPHORUM DANICORUM
MEDII AEVI
XIII

CORPUS PHILOSOPHORUM
DANICORUM
MEDII AEVI

CONSILIO ET AUSPICIIS
SOCIETATIS LINGUAE & LITTERARUM
DANICARUM

AB ALFREDO OTTO & HENRICO ROOS
FUNDATUM

AB JOANNE PINBORG CONTINUATUM

NUNC EDENDUM CURAT
STEN EBBESEN

XIII

HAUNIAE MCMXCVIII
APUD TYPOTHETAS SPECIALES VIBERGENSES

THUONIS DE VIBERGIA
OPERA

DISPUTATA METAPHYSICAE

EDIDIT ANDREA TABARRONI

DE PLURALITATE FORMARUM

EDIDIT STEN EBBESEN

HAUNIAE MCMXCVIII
APUD LIBRARIUM C. A. REITZEL

SUMPTUS FECIT
INSTITUTUM CARLSBERGICUM

EDITIONI CURANDAE
CONSULUERUNT
FRITZ SAABY PEDERSEN, ERIK PETERSEN

ISBN 87-7876-046-1
© 1998 BY DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURELSKAB
PRINTED IN DENMARK BY
SPECIAL-TRYKKERIET VIBORG A-S

TABLE OF CONTENTS

Acknowledgements	vi
Distribution of Work between the Editors	vi
Plates	ix
Introduction	vii
§1 The Author	vii
§2 Disputata Metaphysicae	xiii
§2.1 The Manuscript	xiii
§2.2 Authenticity and Title	xvi
§2.3 Date and Place of Origin	xvii
§2.4 Structure	xviii
§2.5 Sources	xx
§2.6 Principles of Edition	xxv
§3 Quaestio de pluralitate formarum	xxvi
§3.1 The Manuscript	xxvi
§3.2 Authenticity and Title	xxviii
§3.3 Date and Place of Origin	xxix
§3.4 Structure and Contents	xxx
§3.5 Sources	xxxii
§3.6 Principles of Edition	xxxiii
Conspectus siglorum	xxxiv
Disputata Metaphysicae	1
Quaestio de pluralitate formarum	279
Bibliography	295
Index locorum	299
Index verborum	307
Index quaestionum	335

ACKNOWLEDGEMENTS

The editors wish to thank the staff of the libraries in Erfurt and Kraków whose obligingness made it a pleasure to work in their reading rooms. We also wish to express our gratitude to Prof. M. Markowski, the discoverer of *Tractatus de pluralitate formarum*. Prof. Markowski kindly checked a number of Ebbesen's readings against the Kraków manuscript. Dr Russell Friedman purged the introduction of several offenses against the English language or good style.

DISTRIBUTION OF WORK BETWEEN THE EDITORS

The edition of *Disputata Metaphysicae* is the work of Andrea Tabarroni, whereas Sten Ebbesen is responsible for that of *Quaestio de pluralitate formarum*. Tabarroni wrote most of §§ 1-2 of the introduction, Ebbesen wrote § 3.

INTRODUCTION

1. The Author

Thuo (or Tuvo) Nicolai de Vibergia (Danish: Tue/Tuve Nielsen fra Viborg) must have spent his childhood in or near the town of Viborg in Jutland, Denmark, in the early years of the fifteenth century.¹ The epithet »de Vibergia/Viborgia/Vibergis« accompanies his name in a number of contemporary documents, and the near-contemporary *Chronica archiepiscoporum Lundensium* describes him as »Wiburgis in Noriucia [i.e. Northern Jutland] oriundus«.² Magnus Matthiae, in his *Episcoporum Ecclesiae Lundensis series* from about 1580 calls him »Tuvo Nicolai f., patria Wiborgensis.«³ We have no reliable information about Thuo's childhood, but his adult career is well documented. The main stages are briefly indicated on his tombstone in Lund Cathedral (in Scania, now Swedish, formerly a Danish province):

Hic iacet sepultus reverendissimus in Christo pater ac dominus, dominus Tuvo, Dei gratia archiepiscopus Lundensis, in artibus magister ac in sacra theologia doctor, qui obiit anno Domini MCDLXXII.⁴

---

1) For Thuo's biography, cf. the article 'Nielsen, Tue' by Thelma Jexlev in *Dansk Biografisk Leksikon*, 3rd edition, Copenhagen: Gyldendal 1982, vol. 10: 514-5. Jexlev's article is a slightly revised version of one by William Christensen in the 2nd edition, Copenhagen: Schultz 1939, vol. 17: 190-191. The following sketch of Thuo's academic life is partly based on data collected by the late Søren Skovgaard-Jensen (1937-1990) who had originally been charged with the editorship of Thuo's *Disputata Metaphysicae*.

2) *Scriptores Minores Historiae Danicae*, ed. M.Cl. Gertz, Copenhagen: Gad, 1917- 22, 2: 122.

3) Ms Copenhagen, Royal Library, e don. var. 11: 97r.; there is a printed edition from 1710 which we have not consulted.

4) The editors thank Prof. Jerker Blomqvist, Lund, who kindly examined the stone for us; and Prof. Erik Cinthio, Lund, who made a photograph available to us. The text of the inscription was quoted in full already by Magnus Matthiae, op. cit.: 100v-101r.

During his twenty-nine years as archbishop of Lund, from 1443 till 1472, Thuo was a high-profile figure in Nordic politics.⁵ Being archbishop of Lund meant being archbishop of Denmark, which at the time was dominant among the Scandinavian countries. Thuo supported, and in 1449 crowned, king Christian I, the first of the Oldenburg dynasty that was to reign until 1863. Using his household troops Thuo also vigorously defended Lund against a Swedish incursion in 1452.⁶

While Thuo's years as archbishop have kept his memory alive among Danish historians, few have taken more than a fleeting interest in the tombstone's information that he held the titles of master of arts and doctor of theology. But as a matter of fact, the sources are far from silent about his academic career.

Documents from the university of Erfurt provide the essential dates.⁷ Thuo was »intitulated«, i.e. received as a member of that university, in the summer semester of 1426. In the autumn of 1427 he became a bachelor of arts, and one year later, in August 1428, he was promoted to the rank of *magister artium*. The interval between the degrees of BA and MA was shortened by the fact that in 1428 an outbreak of plague was feared, and this caused the university to hold examinations that would otherwise have waited till later. After the arts, Thuo took up theology, and in the summer of 1433 he could add »bachelor of sacred theology« to his titles. By then he had become engaged in university administration. In January 1433 he had entered the Council of the Faculty of Arts, where he was appointed to the office of collector for the summer semester of 1433. In 1434 he became a fellow of Collegium Porte Celi, where he probably stayed until 1443. He became a *baccalareus formatus* before the winter term of 1438-39. This meant that he had finished his lectures on Peter Lombard's *Sentences*. Those lectures probably took place in 1435-37, and if so, it was as newly created »formed bachelor« that he took over the post of dean of the faculty of theology for the winter semester of 1437-38. The next year, 1439, he crowned his academic career with the promo-

---

5) On Thuo as a bishop, see I. Anderson, *Skånes historia. Senmedeltiden*, Stockholm 1974, pp. 364-395.

6) *Chronica* ..., ed. cit., 123-4.

7) The information about Thuo's curriculum at Erfurt is gathered in E. Kleineidam, *Universitas Studii Erfordiensis. Überblick über die Geschichte der Universität Erfurt im Mittelalter 1392-1521. Teil I: 1392-1460* (Erfurter Theologische Studien, Bd. 14), Leipzig 1964, at pp. 118-119 ; see also p. 285.

Omnino est in se ipso
 1° q^o f^oma
 2° q^o f^oma
 3° q^o f^oma
 4° q^o f^oma
 5° q^o f^oma
 6° q^o f^oma
 7° q^o f^oma
 8° q^o f^oma
 9° q^o f^oma
 10° q^o f^oma
 11° q^o f^oma
 12° q^o f^oma
 13° q^o f^oma
 14° q^o f^oma
 15° q^o f^oma
 16° q^o f^oma
 17° q^o f^oma
 18° q^o f^oma
 19° q^o f^oma
 20° q^o f^oma
 21° q^o f^oma
 22° q^o f^oma
 23° q^o f^oma
 24° q^o f^oma
 25° q^o f^oma
 26° q^o f^oma
 27° q^o f^oma
 28° q^o f^oma
 29° q^o f^oma
 30° q^o f^oma

De simplicitate
 1° q^o f^oma
 2° q^o f^oma
 3° q^o f^oma
 4° q^o f^oma
 5° q^o f^oma
 6° q^o f^oma
 7° q^o f^oma
 8° q^o f^oma
 9° q^o f^oma
 10° q^o f^oma
 11° q^o f^oma
 12° q^o f^oma
 13° q^o f^oma
 14° q^o f^oma
 15° q^o f^oma
 16° q^o f^oma
 17° q^o f^oma
 18° q^o f^oma
 19° q^o f^oma
 20° q^o f^oma
 21° q^o f^oma
 22° q^o f^oma
 23° q^o f^oma
 24° q^o f^oma
 25° q^o f^oma
 26° q^o f^oma
 27° q^o f^oma
 28° q^o f^oma
 29° q^o f^oma
 30° q^o f^oma

59

E = Erfurt, WAB, CA 4° 436, fol. 57r
 Beginning of *Disputata Metaphysicæ*
 Courtesy of Wissenschaftliche Allgemeinbibliothek, Erfurt

tion to doctor of theology on October 18 – one day after he had been elected rector of the university. At this time he was already a canon of Lund and Ribe (both in Denmark).

Between October 1439 and his election to the archbishopric on May 20, 1443 there is no news of Thuo, but in all likelihood he stayed in Porta Celi all the time until his departure for Lund, which took place in late 1443, as appears from two letters written en route in November 1443.⁸ It was in accordance with the norms of the college for a fellow to continue to enjoy his fellowship after the doctorate.

Thuo's history and the early history of Collegium Porte Celi are intimately linked. The college owed its existence to the wealthy physician Amplonius de Berka (= Rheinsberg). After two abortive »foundations« Porta Celi became a reality in 1434, with fifteen fellows, Thuo among them. In a contemporary list of fellows Thuo is number 4.⁹ Among those preceding him we find the founder himself and the vicedean Volkmar Koyan who was to lead the college for a decade. Volkmar was a senior scholar who already held a licence in canon law, so Thuo is number 2 among the junior scholars selected by Amplonius to people his college. If Thuo had been from Amplonius' home town of Berka this would have made him eminently eligible for the fellowship. Since he was from Viborg, we may assume that he was chosen because he was considered a brilliant junior scholar whose presence would lend status to the new college.

Thuo lived up to any reasonable expectations. He was the first fellow of Porta Celi to become dean of the faculty of theology, the first to be-

8) Both dated November 18, 1443. See *Diplomatarium Dioecesis Lundensis. Lunds Ärkstifts Urkundsbok*, ed. L. Weibull, vol. 3, Lund 1900, documents CCLVII- CCLVIII.

9) Ms Erfurt, Wissenschaftliche Bibliothek der Stadt, Amplon. 80 61, f. 21rA (transcription by Sten Ebbesen): »Sequuntur nomina primorum collegiatorum collegii porte celi receptorum et institutorum per egregium dominum doctorem amplonium de berka huius collegii fundatorem unicum anno domini 1434 circa festum sancti michaelis ... 4. M. Thuo de viborgia (*deinde altera, vel saltem subtiliore, manu:*) promotus in doctorem theologie erff. anno 1439, (*et tertia manu:*) et postea in archiepiscopum lundensem in dacia ... 6. M. Hincricus de Rune (*altera manu:*) baccalarius theologie formatus, recessit resignando collegiaturam et factus est collegiatus in erff in collegio apud sanctum michaellem anno 1446 ... M. 12. Gotfridus Cluppel de berka (*altera manu:*) recessit resignando collegiaturam anno 1442 ultima die aprilis«. For the whole list, see G. Oergel, 'Das Collegium zur Himmelspforte während des Mittelalters', *Mitteilungen des Vereins für die Geschichte und Alterthumskunde von Erfurt*, 19 Heft, Erfurt 1898, 71-72.

come rector of the university and the first to become a doctor of sacred theology. As a rector he did not forget his college. It is scarcely a coincidence that exactly during his rectorate the council of the faculty of arts promulgated new rules of access to the offices of dean, member of the council and examiner. The new rules took account of the existence of Porta Celi besides the older Collegium Universitatis.¹⁰ It is not difficult to detect corporate pride in the note that a person who was in all probability the college's librarian wrote on fol. 1r of Porta Celi's copy of Thuo's commentary on the *Metaphysics* (our ms E):

Unum [*of the works contained in the codex*] disputatum est per eximium dominum thunem de viberg(is/ia) in dacia, qui insigniis doctoralibus theologie erffordie decusatus [*sic! One illegible word follows, then the text continues:*] in collegio porte celi, archiepiscopatu lundensi dignissime multis annis prefuit simul et primatui per daciā, ac talis honorifice decessit anno 14** [*The number 14 is followed by blank space meant to be filled in with the last two ciphers of the date.*]

Thuo composed no learned works during his three decades as archbishop. The only piece of non-administrative writing from this period that has been connected with his name is *Chronica archiepiscoporum Lundensium*. One manuscript attributes the work to him, but this is surely an error. The chronicle had been begun by Nicolaus Iohannis, archbishop 1361-79, who had taken it up to his own time. Later, somebody added a continuation up to 1472, with much ampler space allotted to Thuo than to anyone else. The chapter on Thuo introduces him in a way that may have been inspired by his sepulchral inscription:

Cui successit *reuerendissimus pater dominus Tuuo*, prius in ecclesia Lundensi archidiaconus, *in artibus magister et sacre theologie doctor*. Wiburgis in Noriucia oriundus¹¹

The italicized words recur on the tombstone. The chapter ends with the date of Thuo's death and a prayer that his soul may rest in everlasting peace.

---

10) Kleineidam, *Universitas Studii Erffordensis* I: 106.

11) *Chronica*, ed. cit., p. 122.

The chronicle's preferential treatment of Thuo gives us grounds to think that the chronicler was a man who had served under Thuo, and it is just possible that the late archbishop himself had proposed or ordered the updating of Nicolaus Iohannis' work.¹²

With the chronicle removed from Thuo's bibliography, two non-administrative items remain, both academic products from his Erfurt years. They are *Disputata Metaphysicae* and *Quaestio de pluralitate formarum*. The *Disputata* was recorded by another of the original alumni of Porta Celi, who donated the manuscript to the college library before leaving in 1442 (see 2.1 below). We do not know the name of the scribe to whom we owe the one existing copy of the *Quaestio*, but it is a safe guess that he too was a contemporary Erfurt scholar, and it is very probable that he was a fellow of Porta Celi (see § 3.2-3 below).

2 *Disputata Metaphysicae*

2.1 The Manuscript

E = Erfurt, Wissenschaftliche Bibliothek der Stadt, CA (= codex Amplonianus) Qu. 436.

Catalogue: Wilhelm Schum, *Beschreibendes Verzeichnis der Amplonianischen Handschriftensammlung zu Erfurt*, Weidmannsche Buchhandlung: Berlin 1897, at pp. 666-667.

The following description is based on examinations of the manuscript performed by Sten Ebbesen in August 1991 and June 1996.

Second quarter of 15th cent., paper, mm. 218 x 153, ff. IV + 109 + V, written in a German cursive hand in two columns of ca. mm. 180 x 45 (first column) and 180 x 50 (second column). Original covers no longer extant.¹³

There are two foliations, both in modern hands. The older one, used by Schum and also in this edition, counts only 105 leaves, having jumped the leaves we call 9bis, 24bis and 85bis as well as an extra slip of paper of mm. 35x165 inserted after fol. 11. A newer foliation, added between 1991 and 1996, counts 108 leaves. Old 57 = new 59, old 85 = new 87, old 85bis = new 88, old 105 = new 108.

---

12) This was suggested by the editor, M. Cl. Gertz, ed. cit. p. 94.

13) A note stuck to the new back cover provides the following information: »Von der Pergamentenfüllung war nur der Vorderdeckel erhalten. Das Schriftstück ist mit einem Pgt.umschlag versehen, fast unverändert belassen worden. Schilder gelöst u. vorn(?) eingefügt. März 1922. Rh.«

The codex is composed mainly of sexterns as follows: I(1-2), II(3-13), III(16-24), IV(25-36), V(37-48), VI(49-60), VII(61-72), VIII(73-84), IX(85- 95), X(96-105). Strips of parchment with an English 14th-century cursive hand occur in the middle of some fascicles. The four folios before fol. 1 are of varying origin. Fol. I is new (presumably added in 1922). Fol. II is of parchment and was once glued to the cover. It derives from a 14th-century ms, possibly containing a grammatical text. III-IV are of paper and contain a fragment of Peter of Spain's *Tractatus* with an unidentified commentary written in a late 14th or 15th century hand.¹⁴ After fol. 105 there is a new paper leaf followed by four small fragments of parchment with little notes and *probationes pennaе*.

Apparently the whole codex was written by a single scribe, who identifies himself at fol. 67rB as »Gotfridus Cluppel de Bergka«:

Et sic est finis III libri Metaphisice, qui non solet disputari neque legi altera die sancti Andree disputati a reverendo magistro Thuone, baccalario formato in theologia, collegiatio Porte Celi, et per Gotfridum Cluppel de Bergka collecti anno Domini M^o CCCC^o XXXVIII°.

The text contains numerous corrections written with a different ink from that used for the main body of the text. They may be due to someone else, but it seems equally possible that Gottfried returned to the text at some time and corrected it.

A slightly later hand, probably belonging to a librarian at Porta Celi, has added work titles on fols. 1r, 3r and 57r, and an ex libris:

Ista duo exercicia metaphisice dedit ad librariam collegii porte celi erffordie magister gotfridus kluppel de bercka unus de tribus primis collegiatis eiusdem collegii nomine berckensis. [*Bottom of page, same hand:*] Unum disputatum est per eximium dominum thunem de viberg(is/ia) in dacia qui insigniis doctoralibus theologie erff() decusatus ... [*one illegible word*] in collegio porte celi \archi/epiescopatui lundensi dig(nissim)e multis annis prefruit simul et primatui per

---

14) For the fragmentary text on ff. III-IV, see Sten Ebbesen, 'Small Finds. Philosophical Texts in Erfurt, Hamburg, Oxford and Paris', *Cahiers de l'Institut du Moyen Age Grec et Latin* 62 (1992) 197-218, at p. 201. Ebbesen's 1992 paper does not count the modern leaf (I), and so III-IV appear as II-III.

daciam, ac talis honorifice decessit anno 14** Aliud egregius monar-
cha m())... m(agiste)r H(en)r(icus) de Runen. (fol. 1r).

This definitely looks like a librarian's annotation. Apparently it was written after Thuo's death (»decessit«), but then the librarian did not know the year of death, though he hoped to find out later, since he wrote the century (»14«) and left blank space for the last two figures of the year. The note also just might have been written in Thuo's old age when he could not be expected to reach a higher rank and only one significant event still lay in the future: his death.

In any event, the librarian(?) must have been a near-contemporary of Thuo's and he was well informed about college history. Gottfried Kluppel of Rheinberg was in fact among the only three members of the College in 1434 coming from the native town of the founder, notwithstanding the fact that people from Rheinberg (»Bercka«) were granted the right to occupy up to nine of the fifteen places in the College. He appears as number 13 in the list of the first fifteen fellows, became master of arts in 1440 and resigned from his fellowship in 1442.¹⁵ His departure in 1442 probably was the occasion of the manuscript's donation to the college. Since then the codex has been part of the Amplonian collection and shared its destiny.

The codex' contents are as follows:

ff. 1-56ra: Henricus Ruyn, *Disputata Metaphysicae* (1-2 list of questions, 3- 56 the work proper)¹⁶

ff. 57-105vb: Thuo de Vibergia, *Disputata Metaphysicae*.

Henricus Ruyn (Heinrich Runen of Rostock) was Thuo's fellow at Porta Celi, where he entered in 1434 as number 6 among the first fifteen members. As was the case for Thuo, he was already a master at that time. The degree had been conferred on him by the faculty of arts in 1428, the same year Thuo was promoted. Heinrich reached the degree of formed bachelor in theology, and in 1446 he left Porta Celi to become member of the

¹⁵ See note 9 above, and Kleineidam, *Universitas Studii Erffordensis* I: 119, 367.

¹⁶ See A. Tabarroni, 'Henricus Ruyn, *Disputata Metaphysicae*. An Edition', *Cahiers de l'Institut du Moyen Age Grec et Latin* 61 (1991) 185-428.

University College (*Collegium Maius*) in Erfurt. According to E. Kleineidam, he exerted great influence on the faculty of philosophy from 1430 till 1470.¹⁷

Henrich's work bears no explicit date; however one can safely assume that it originates from the same environment as Thuo's, namely from the Collegium Porte Celi in Erfurt, where Heinrich lived and taught from 1434 to 1446. It seems likely that Heinrich's *Disputata* is earlier than Thuo's, since Gottfried Kluppel's obviously copied the two works in the order in which they now appear in the manuscript – one ends and the other begins in the middle of a gathering. The order of copying is likely to reflect the order of composition.

2.2. Authenticity and Title

An ascription to Thuo is found three times in the manuscript. The first, and most important, is found on fol. 67rB in Gottfried Kluppel's colophon to book III, quoted above.

The two other mentions are due to the person who was probably a 15th-c. librarian of Porta Celi (cf. § 2.1):

1r: Ista duo exercicia metaphisice dedit ad librariam collegii porte celi erff(ordie) magister gotfridus kluppel de bercka [...] Unum disputatum est per eximium dominum thuonem de viberg(is/ia) in dacia [...]

57r: Disputata domini thuois de viberg(is/ia) collegiati collegii amploniani erffordie 1438.

We have every reason to trust the attribution. Gottfried copied the work in Porta Celi while Thuo was still there. The librarian(?) may have obtained the information about Thuo's authorship from Gottfried's colophon, but as a near-contemporary fellow of Porta Celi he may well have had independent confirmation of the veracity of the attribution.

As for the title of Thuo's work, Gottfried's colophon on fol. 67r (Et sic est finis III libri metaphisice [...] disputati a reverendo magistro Thu-

---

17) Kleineidam, *Universitas Studii Erffordensis* I: 187; see also p. 236 for a short biography.

one) might suggest *Libri Metaphysicae disputati* (or *Metaphysica disputata*) a reverendo magistro Thuone. The librarian once (1r) designates the work as an *exercitium metaphisice*, but also says that this *exercitium* was *disputatum*, and he prefixes the work with the title *disputata metaphisice*, which we have adopted in the form *Disputata Metaphysicae*.

2.3 Date and Place of Origin

Gottfried's colophon informs us that the disputation relating to book III was over on December 2, 1438 (»altera die sancti Andree«), and so we may safely assume that Thuo taught his course on the *Metaphysics* during the winter semester 1438-39. It is virtually certain that he used the premises of Porta Celi, but the institutional framework of his teaching is less certain. The question is: Was it a regular course open to all students of the arts faculty and given by a bachelor of theology as a step in his curriculum towards the doctorate? Or was it a special course held by one of the senior fellows of the college for the exclusive benefit of the other fellows?

Amplonius' 1434 statutes for Porta Celi college stipulated that the masters striving to reach the degree of doctor in theology must to study and teach, among other sciences, metaphysics:

applicatus theologiae legat in logica et naturali philosophia presertim de generatione et de anima cum paruis naturalibus, metaphisicam studiose et philosophiam moralem.¹⁸

Moreover, the senior bachelors and masters were required to hold exercises in the various disciplines for the benefit of their younger fellows:

Item statuo et ordino quod nullus hic collegiatus teneat exercicia pro extraneis non collegiatis preter inferius excipiendo, immo senior baccalaureus in artibus tantum exercitium habeat cum nouis baccalaureis

---

18) J. C. H. Weissenborn, Die Urkunden zur Geschichte des M. Amplonius de Fago aus Rheinbergen, »Mittheilungen des Vereins für die Geschichte und Althertumskunde von Erfurt«, 9 Heft 1880, 156, stat. XXXV (37).

collegiatis et senior magister cum baccalariis in domo collegii. Nec ab illis collegiatis aliquod emolumentum recipi debet, quod fratres sunt et singuli gaudere debent de singulorum profectu.¹⁹

On the other hand, the resident masters of Porta Celi had also been granted the right to hold regular university courses and disputations in the college. Amplonius had conferred this right on them in an addition to his statutes, which was later (November 13, 1435) acknowledged by the rector and council of the Erfurt University:

Item concedo et do potestatem magistris collegii mei dumtaxat ad proximos septem annos in collegio meo actus scholasticos legendi et disputandi iuxta communem modum facultatis arcium hucusque habitum ...²⁰

In the same addition Amplonius had reaffirmed the duty of his masters to keep on teaching the arts even during their study in a higher faculty:

... nichilominus idem collegiatus tenetur ex iuramento suo omni die legibili unam lectionem in artibus legere cum studio et diligentia usque ad licentiam facultatis altioris ...²¹

The fact that Thuo's lessons were recorded by one of his college fellows, Gottfried Kluppel, combined with the evidence offered by the statutes suggests that the natural place for Thuo to teach was Porta Celi. But it remains an open question whether the course in which *Disputata Metaphysicae* originated was a regular university course for students in general or an exercise in which only members of Porta Celi could participate.

2.4 Structure

Thuo's commentary on the *Metaphysics* consists of questions (*quaestiones*) on books I-X and XII. The questions are distributed on the books as follows:

---

19) *Ibid.*, stat. XXXVI (39).

20) *Ibid.*, p. 170, stat. LVIII.

21) *Ibid.*, p. 169, stat. LVI.

Book	Number of Questions
I	7
II	6
III	3
IV	10
V	10
VI	8
VII	20
VIII	3
IX	8
X	6
XII	12
Total	93

All the questions exhibit the same structure, as follows:

- 1) Enunciation of the title of the question.
- 2) One or more explanatory remarks, all introduced by the word *Sciendum*. Item (2) is optional, but usual.
- 3) The answer to the question in the form of one or more theses – *conclusiones (responsales)* –, each proved by an argument. The argument may be either a *consequentia*, i.e. a direct inference from antecedent to consequent, or a syllogism, each premiss of which is corroborated by a *probatio* of its own.
- 4-5) The disputation proper.
- 4) The *conclusio* is attacked by means of several arguments, usually gathered in groups of three and introduced by the word *Arguitur*. Once again the arguments are cast either in the form of a *consequentia* or in that of a syllogism. In the latter case the premisses are supported by *probationes*.
- 5) Each batch of arguments produced in step (4) is countered by a corresponding batch of solutions, which give full support to the *conclusio*.

If the answer in step (3) contains more than one *conclusio*, steps (4-5) are repeated as required.

2.5. Sources

Kleineidam has claimed that Thuo's commentary demonstrates fidelity to Amplonius' statute, which prescribed for the masters from Porta Celi to pay special attention to such great 13th-century philosophers as Thomas Aquinas and Giles of Rome when lecturing on Aristotle.²² This judgment receives only partial confirmation from a tally of explicit quotations:

Philosophus	150
Commentator	50
Thomas	11
Marsilius	9
Porphyrus	5
Buridanus	5
Avicenna	4
Boethius	4
Aegidius	3
Alexander	3

Thomas holds first place after Aristotle and Averroes, but Marsilius of Inghen is close on his heels. As a matter of fact, Thomas' influence is negligible as compared to that of Marsilius, and (via him) of John Buridan. The following table makes it abundantly clear that a strong chain of tradition links Thuo's Erfurt to Marsilius' Heidelberg of the late 1380s, and that in turn to Buridan's Paris about 1350. The table lists Buridan's, Marsilius', Thuo's and Heinrich Runen's questions on the *Metaphysics*:

	Burid.	Mars.	Thuo	Henr.
L. I				
u. metaphysica sit omnium scientiarum dignissima et optima	1	-	-	-
u. metaphysica sit sapientia	2	1	1	1
u. metaphysica sit omnium scientiarum certissima	3	2	2	2
u. metaphysica debeat dici prima philosophia	4	3	3	3
u. omnes homines natura scire desiderent	5	4	4	4
u. sensus visus maxime diligere debeamus	6	5	5	5
u. omnes actiones et generationes sint circa singularia	7	6	6	6
u. artifex sit magis sciens quam expertus et expertus certius operetur quam artifex	8	7	7	7

22) Kleineidam, *Universitas Studii Erfordensis* I: 187; cf. 185.

	Burid.	Mars.	Thuo	Henr.
L. II				
u. de rebus sit nobis possibilis comprehensio veritatis	1	1	1	1
u. comprehensio veritatis sit aliquo modo facilis et aliquo modo difficilis	-	-	-	2
u. principia sint nobis naturaliter habita	2	2	2	5
u. cognoscere possumus primam causam	3	3	3	3
u. ratio Philosophi qua probat esse statum in causis efficientibus sit bona	-	4.1	4	-
u. ad metaphysicum pertineat demonstrare deum esse	4	4.2	5	4
u. sit processus in infinitum in causis	5	5	6	6
L. III				
u. sicut volentem inquirere veritatem oportet praedubitare, sic in immobilibus non sit efficiens bonum neque finis	-	-	1	-
u. inter species eiusdem generis proximi sit ponendus ordo secundum prius et posterius	-	-	2	-
u. sicut omnis actus fit cum motu, ita corruptibilium et incorruptibilium sint eadem principia	-	-	3	-
u. ad unam scientiam pertineat considerare omnia genera causarum	-	-	-	1
u. res magis sciatur per causam finalem quam per causam formalem	-	-	-	2
u. differentia faciat rem scire magis quam genus	-	-	-	3
u. de primis principiis demonstrationis et similiter de accidentibus et substantia possit esse scientia una	-	-	-	4
u. universalialia sint principia essendi singularia	-	-	-	5
L. IV				
u. omnes habitus intellectuales sint eiusdem speciei specialissimae	1	9	-	8
u. scientiae demonstrativae habeant unitatem vel distinctionem a conclusione an a principiis	2	2	-	2
u. metaphysica considerans de omnibus entibus sit una scientia	3	1	1	1
u. metaphysicae sit assignandum unum subiectum proprium et adaequatum	4	3	-	-
u. metaphysicae subiectum proprium sit ens	5	4	-	3
u. hoc nomen 'ens' significet substantias et accidentia secundum unam rationem sive secundum unum conceptum	6	5	2	4
u. isti termini 'ens' et 'unum' convertuntur quantum ad significationes suas	7	6	3	5
u. in qualibet re sit idem esse et essentia	8	7	4	6
u. esse et essentia differant secundum rationem	9	-	-	-
u. negationes sint entia	10	8	5	7
u. contradictio sit maxima oppositio	11	10	6	9

	Burid.	Mars.	Thuo	Henr.
u. circa primum principium contingat errare	12	11	7	10
u. ista propositio 'inesse et non inesse simul eidem et secundum idem, et sic de aliis circumstantiis, est impossibile' sit primum principium complexum	13	12	8	11
u. non ens possit intelligi	14	13	9	12
u. ambae contradictoriae possint esse simul verae	15	14	10	13

L. V

u. distinctio nominum multiplicatum pertineat ad metaphysicum	-	-	-	1
u. sint quatuor genera causarum et non plura	1	1	1	2
u. statuaefactor per se sit causa statuae et Polycletus causa per accidens, posito quod sit statuaefactor	2	2	2	3
u. definitio elementi sit bona, in qua dicitur »elementum est ex quo aliquid componitur primo existente indivisibili specie in aliam speciem«	3	3	3	4
u. unum dividatur in unum numero, unum specie, unum genere et unum analogia	4	4	4	5
u. ens bene dividatur in ens secundum se et ens secundum accidens	-	-	-	6
u. propositio ex eo est impossibilis, quia sua contraria de necessitate est vera	-	-	-	7
u. relativa secundi modi et tertii pertineant ad praedicamentum de ad aliquid	5	5	5	8
u. convenientiae et diversitates rerum ad invicem sint res sive dispositiones additae rebus convenientibus vel diversis	6	6	6	9
u. forma praesupponens ad sui esse aliam formam accidentalem in subiecto immediate inhaereat illi formae accidentali et mediate illi subiecto vel potius immediate inhaereat subiecto	-	7	7	10
u. deum esse causam Sortis sit deus, supposito quod deus est causa creans et conservans Sortem	7	8	8	-
u. causalitates sive effectuationes rerum ad invicem sint dispositiones additae illis rebus causis et causatis	8	9	9	11
u. sit aliquas relatio pariter animam distincta a suo fundamento	9	10	10	12

L. VI

u. sola metaphysica consideret quidditates rerum	1	1	1	1
u. philosophia speculativa bene dividatur in physicam, mathematicam et metaphysicam	2	2	2	2
u. possit esse scientia de ente per accidens	3	3	3	3
u. ens per accidens habeat causam per se et determinatam	4	4	4	4
u. omne futurum de necessitate evenit	5	5	5	5
u. omne verum vel falsum sit secundum compositionem vel divisionem in mente	6	6	6	6

	Burid.	Mars.	Thuo	Henr.
u. ad veritatem affirmativae requiratur compositio in re ignificata sive in rebus significatis et ad veritatem negativae requiratur talis divisio	7	7	7	7
u. omnis propositio vera ex eo sit vera quia qualitercumque significet ita est in re rignificata vel in rebus significatis	8	8	-	8
u. omnis propositio impossibilis ex eo sit impossibilis quia sua contradictoria est necessaria	9	9	-	-
u. dicendum sit de causis veritatis aut falsitatis in hypotheticis sicut dictum est in categoricis	10	10	-	-
u. eadem propositio possit esse vera et falsa sine aequivocatione	11	11	--	9
u. ens secundum accidens et ens verum debeant abici a consideratione metaphysici	12	12	8	10
L. VII				
u. substantia sit prior accidente ratione, idest definitione, notitia et tempore	1	1	1	1
u. forma sit magis ens vel etiam magis substantia quam materia et compositum	2	2	2	2
u. in dictis secundum accidens sit idem ipsum et esse ipsum	3	3	3	3
u. in dictis secundum se sit idem ipsum et esse ipsum	4	4	4	-
u. accidentis possit esse aliqua definitio	5	5	5	4
u. terminus accidentalis debeat definiri per subiectum suum	6	6	6	5
u. materia fiat, forma fiat vel compositum fiat	7	7	7	6
u. omne quod fit fiat ab agente sibi simili	8	8	8	7
u. propter generationem substantiarum sensibilibum necesse sit ponere substantias separatas	9	9	9	8
u. in definitione totius debeant poni partes eius materiales	10	10	10	9
u. in definitione totius debeant poni partes eius formales	11	11	11	-
u. forma substantiae materialis sit tota quiditas eius	12	12	12	10
u. nomina quae sunt genera, differentiae vel species significant formam tantum an compositum ex materia et forma	13	13	-	-
u. in eodem supposito, verbi gratia in Sorte, oporteat esse plures formae substantiales correspondentes pluribus praedicatis quiditativis subordinatis	14	14	13	11
u. universalialia sint separata a singularibus	15	15	14	12
u. universalialia sint distincta a singularibus	16	16	-	-
u. potest esse aliquis conceptus singularis essentialis	-	17	15	-
u. in substantiis species contrahitur ad individuum per differentiam specialem vel accidentalem	17	18	16	13
u. singulare possit definiri	18	19	17	14
u. idem convertibiliter inter se significant isti termini 'unum numero', 'hoc aliquid', 'individuum' et 'singulare'	19	20	18	-
u. possibile sit aliquam rem cognoscere singulariter sine eius sensatione	20	21	19	15

	Burid.	Mars.	Thuo	Henr.
u. quaestio 'quid est' habeat locum in simplicibus	21	22	20	16
L. VIII				
u. caelum habeat materiam subiectam formae substantiali sibi inhaerenti	1	-	-	-
u. forma substantialis in composito sit eiusdem speciei specialissimae essentialis cum composito	-	1	1	3
u. in rebus dependentibus una res dicitur perfectior alia eo quod sibi conveniunt plura praedicata distincta perfectionem simpliciter exprimentia	-	2	2	2
u. species sint sicut numeri	-	3	3	1
L. IX				
u. possibile sit idem agere in se vel pati a se	1	1	1	1
u. actus et potentia opponantur ad invicem vel quomodo se habeant	2	2	2	2
u. aliqua potentia irrationalis sit eadem oppositorum	3	3	3	-
u. differentia inter potentias rationales et irrationales sit bene assignata	4	4	4	3
u. omne quod aliquid faciet ipse potest facere	5	5	5	-
u. actus sit prior potentia	6.1	6	6	4
u. actus est prior potentia secundum tempus	6.2	7	8	-
u. actus sit prior potentia secundum substantiam et secundum perfectionem	7	8	7	-
L. X				
u. omne mensurabile mensuretur uno	1	1	1	1
u. definitio contrarietatis quam assignat Aristotelis in decimo Metaphysicae sit bene posita	2	2	2	2
u. unum sit tantum uni contrarium	3	3	3	3
u. prima contrarietas sit habitus et privatio	4	4	4	4
u. omnia media sint composita ex contrariis	5	5	5	5
u. omne corruptibile ab omni incorruptibili differat genere	6	6	6	6
L. XII				
u. omnis multitudo in causatis proveniat ex multitudine materiarum, ita scilicet quod si sit materia una et eadem et etiam agens unum et idem non sit diversitas effectuum	1	1	1	1
u. substantiarum et accidentium eadem sint principia	2	2	2	2
u. primus motor sit actus an potentia	3	3	3	3
u. primus motor sit omnino simplex	4	4	4	4
u. eadem intelligentia moveat idem mobile tamquam agens et tamquam causa finalis	5	5	5	5

	Burid.	Mars.	Thuo	Henr.
u. fuerit intentio Aristotelis et Commentatoris quod deus moveat primum mobile active an solum moveat ipsum per modum causae finalis	6	6	-	6
u. caelum secundum suam substantiam dependeat a deo tamquam a causa agente	7	7	6	7
u. deus sit delectatio et vita	8	8	7	-
u. theologi ex nocte generent diem	-	-	8	-
u. quot sunt motus caelestes tot sint intelligentiae et econverso	9	9	9	8
u. in corporibus caelestibus ponendi sint epicycli	10	15.1	-	9.1
u. in caelo ponendi sint orbis eccentrici	11	15.2	-	9.2
u. in rebus dependentibus ordo dependentiae sit secundum subordinationem rerum in perfectione	-	10	-	-
u. secundum ordinem sperarum caelestium in situ sit ordo earum in perfectione	12	11	10	10
u. deus intelligat se et omnia alia a se	13	12	11	11
u. in lumine naturali possit esse evidens sive notum deum esse	-	13	12	12
u. sit unus solus princeps	14	14	-	-

On closer inspection it becomes obvious that Marsilius provided the immediate model for most of Thuo's questions, and for many of Heinrich's. In book III Marsilius was not available, but otherwise the majority of Thuo's questions owe just about all their arguments, *notabilia* and *conclusiones* to Marsilius, though Thuo has rearranged the inherited material. Only occasionally did disagreement with Marsilius' solution of some problem make Thuo desert his main source and either turn to John Buridan for help or express a view of his own.

2.6 Principles of Edition

Conjectural emendation has been kept to the bare minimum required to produce a text with an understandable argumentation. The critical apparatus registers all deviations from the wording of ms *E*. Occasionally Thuo's source, Marsilius of Inghen's questions on the *Metaphysics*, has been used to emend a corrupt passage. The instances in which this is the case may be found via the index of quotations *s.v.* 'Marsilius'.

In matters of orthography, punctuation and general lay-out, the edition does not respect the way the manuscript presents the text.

The apparatus of sources only identifies works explicitly referred to by Thuo. For a guide to the probable immediate source of each question, the reader may use the table in section 2.5, above.

3. Quaestio de pluralitate formarum

3.1 The Manuscript

K = Kraków, Biblioteka Polskiej Akademii Umiejętności [for some years before 1997: Biblioteka Polskiej Akademii Nauk], 1557, ff. 165r-168r. *Heading*: *Questio magistri Thuonis de Vib(er)gia sacre theologiae bachilarii*. *Incipit*: *Utrum in uno eodemque individuo substantiali forma speciei sit alia a forma generis distinctione reali*. *Explicit*: *Correlarium responsivum est pars negativa quesiti*.

A summary description of the manuscript is contained in: Jan Czubek, *Katalog rękopisów Akademii Umiejętności w Krakowie*, Kraków 1906: 263. The catalogue does not mention Thuo's work. As far as we know, the first mention in print occurs in an article by M. Markowski from 1995.²³

What follows is based on the editor's own examination of the ms in January 1996.

15th century, paper, mm. 217 x 142 (leaf measured: 165), ff. 173 + I parchment fragment from a grammatical ms (14th c. ?). The binding is dissolving; wooden covers coated with leather.

The codex is a composite one with at least two main parts, *a* = ff. 1-82, *b* = 83-173. Part *a* is dated to 1424 and possesses genuine unity. Part *b* would seem to consist of several independent pieces that were only united when they were bound with part *a*. Some of the small texts in part *b* may have been entered after the whole codex had been bound. Gatherings in part *b*: 82-94, 95-106, 107-118, 119-130, 131-142, 143-153 (leaf torn out after 153), 154-162, 163- 173. NB 165-170 are an original unity consisting of six leaves around which the bifolia making up 163-4 and 171-2 have been wrapped. The text of 164v continues on 171r.

At least nine hands would appear to be discernible: *m1* 1rA-63vA, *m2* 63vA- 80rB, *m1* 80rB-82vB; *m3* 83rA-151rA, *m4* 151v, *m5* 153v, *m6* 154-162v, *m7* 163-164v + 171-172v, *m8* 165-170v, *m9* 173r.

Ff. 165-8 have long lines; the written area measures about mm 164 x 115 a page. No watermarks visible (but they would be difficult to see since the pages are densely written). The hand that wrote this part of the

---

23) Mieczysław Markowski, 'Die ersten philosophischen Strömungen an der Erfurter Universität im Licht der Aristoteles-Handschriften', in: A. Speer (ed.), *Die Bibliotheca Am- ploniana* (Miscellanea Mediaevalia 23), Berlin-New York: De Gruyter, 1995, pp. 32-53. The *Quaestio* is mentioned at p. 45.

manuscript (*m8* above) is probably not identical with any of the other hands in the ms.

There are no *ex libris*.

Contents:

1rA-81rA Henricus Bakel de Diest, *Disputatum de arte vetere. Acephalous. Incipit:* notitia erronea est perfectio. *Colophon:* Explicit disputatum per magistrum heymericum bakel de diest circa porphirium predicamenta aristotilis et periermenias etc.(?) erffordie pronunciatum et per johannem nombini de Colonia scriptum et cum diligentia collectum sub anno domini 1424° circa festum omnium sanctorum dum primo veneram ad domum magistri amponii de fago qui feliciter vivat Amen Amen

81rA-82vB Anon., *Quaestio. Inc.:* Queritur ad quid sit utilis logica.

83rA-151rA Anon., *Quaestiones bonae et utiles circa Artem Veterem.*

151rB *vac.*

151vA-B Anon., *Quaestio. Inc.:* Utrum nomen sit vox. Videtur quod non.

152r-153r *Probationes pennae.*

153v Anon., *Sketch of question U.* in materialibus compositis materia sit pars specificè quidditatis. *After the outline of conclusions:* hanc questionem sic determinavi in quotlibeto magistri hen(rici) fabri de hirffordia [*probably a mistake for hersfeldia*] anno cccc° xlvio° altera die egidii post prandium hora quasi secunda etc. que dies fuit sabbativa dies i.e. septima.

154r Anon., *Quaestio. Inc.:* Utrum esse rei create et eius essentia sint realiter distincta.

154v-157r(?) <Iohannes Bakel de ?> Diest, *Quaestio quodlibetalis. Heading:* Questio principalis in quolibeto magistri deest. *Inc:* Utrum quidditas substantiarum sensibilium per intellectum agentem in esse intelligibili collocata prius natura sint individue quam suppositate.

157v *Notulae.*

158r-v. *Anonymous text, apparently acephalous. Inc.:* Unde(?) arguitur primo sic

159r-v *List of questions. Heading:* Incipiunt tytuli questionum Magistri deyst super veterem artem contenti in libro presenti.

160r-162v Anon., *Quaestio. Inc.:* Utrum principia complexa sint nobis naturaliter cognita. *Possibly mutilated at the end.*

163r-164v + 171r-172v. <Henricus(?) de Hildeshem>, *Quaestio.*

Inc.: Utrum sicut scientie ita rerum naturalium forme substantiales intentiones et remissiones suscipiant graduales. *Expl.*: simpliciter est falsa.

165r-168r Thuo de Vibergia, *Quaestio utrum in uno eodemque individuo substantiali forma speciei sit alia a forma generis distinctione reali.*

168r Anonymus, *Duo problemata.* (See text in 3.3, below). After one blank line follow four lines of writing which have been rendered illegible by overlining.

168v-170v Henricus <Dasle ?> de Hildeshem, *Quaestio.* *Heading:* *Questio venerabilis viri magistri henrici(?) hild()* *Inc.*: Utrum sicut scientie ita rerum naturalium forme substantiales intentiones et remissiones suscipiant graduales. *Expl. mut. 170v:* Istud videtur esse de mente Commentatoris cum dicit 3° Phisicorum quod motus. *This text is identical with, and is probably a fair copy of, the one on 163r164v + 171r-172v, which looks like a draft. The last extant words of the fair copy = f. 164r lines 4-3 from the bottom.*

172v Anon., *Duo problemata.* Two short problems concerning natural history (dogs and goats).

173r, Anon., *Quaestio utrum universalis sint separata a suis singularibus vel eis coniuncta.*

173v *Notulae & probationes pennae.*

3.2 Authenticity and Title

In the one known manuscript the work is ascribed to master Thuo of Viborg, bachelor of sacred theology. There is every reason to believe in this attribution, for it is in the same hand as the question itself, which is contained in a codex all of whose identifiable texts were composed in Erfurt in the 1420s-1440s. Thuo's text was written by the same hand that executed a fair copy of an untidy draft (also contained in the ms) of a question that should probably be dated to the 1430s (see § 3.3 below). This strongly suggests that the text was copied no later than the 1440s, and thus either while Thuo was still in Erfurt or, at least not long after he had left. Besides, there is no doctrinal inconsistency between this lone question and the one in the *Metaphysics* commentary (7.14) that treats of the same subject.

Properly speaking, the manuscript provides no title for the text, but it does characterize it as a *Quaestio*. Combining this with the question actually asked we obtain *Quaestio utrum in uno eodemque individuo sub-*

stantiali forma speciei sit alia a forma generis distinctione reali. This, however, is too unwieldy for quotation, and so the editor has decided to name the text *Quaestio de pluralitate formarum*.

3.3 Date and Place of Origin

The *terminus a quo* is the summer term of 1433 when Thuo became a bachelor of theology, and the *terminus ante quem* is October 19, 1439 when he became a doctor. For all we know, the *Quaestio de pluralitate formarum* may be almost contemporary with the questions on Aristotle's *Metaphysics*. The place of origin is surely Erfurt. There is no reason to think that Thuo had temporarily left the town at any point between 1433 and 1439.

It is not quite clear which sort of academic event occasioned the composition of the question. It seems possible that it was a quodlibetal disputation. The manuscript contains two other texts explicitly connected with such disputations. On f. 153v there is an outline of a question determined in Erfurt 1446 in a quodlibet directed by Henricus Fabri de Hersfeldia, who had obtained his MA in 1435 and had served as dean in 1443.²⁴ Ff. 154-157 contain a »*Questio principalis in quolibeto magistri Deest*«. Master Deest could be Iohannes Bakel de Diest, who took his MA in 1428 together with Thuo and died in 1439.²⁵

In the same gathering of leaves that contains Thuo's work there is on ff. 163r-164v + 171r-172v (and partly repeated on 168v-170v) a question by (probably) Heinrich Dasle of Hildesheim, who became master of arts in Erfurt in 1430. This question is followed by two short *problemata* with no thematic relation to the question. Exactly the same is the case with Thuo's question, and so it seems obvious that Heinrich's and Thuo's questions derive from the same type of academic event. The mixture of subjects might suggest a quodlibetal disputation, but no such *problemata* are mentioned in Kleineidam's description of Erfurt quodlibets.²⁶ The superficial nature of the *problemata* suggests a college setting. We do not know whether they were solved by the author of the preceding question or by one or two other participants in the event.

24) Kleineidam, *Universitas Studii Erffordensis* I: 366, 368

25) Kleineidam, *Universitas Studii Erffordensis* I: 365; Markowski, op. cit., p. 45.

26) Kleineidam, *Universitas Studii Erffordensis* I: 238ff.

The text of the two problems that follow Thuo's question runs as follows (*K* 168r):

Problema primum.

Quare extremae unctionis sacramentum quod fit in peccatorum remissionem [r.: remissorum *K*] venialium non in toto corpore sed in partibus certis puta extremalibus celebratur. Respondetur quod illo sacramento inunguntur septem partes principales corporis, primo oculi, secundo aures, tertio nares, quarto os, quinto pectus, sexto renes, septimo pedes. Cuius ratio est quia istud sacramentum est institutum quoad peccatorum remissionem et virtutum ampliacionem; sed hiis partibus septem principaliter peccamus, ergo ad illud designandum ecclesia sic instituit. Et illius unctionis duplex est finis, principalis et secundarius. Principalis est peccatorum venialium remissio et gratiae collatio, sed secundarius est corporalis infirmitatis situatio.

Problema secundum

Cur cuiuslibet animalis provectae aetatis dentes nigrescunt, in solis autem equis docente experientia albescunt. Respondetur quod primum fit propter longe distantiam a suo generationis principio, quod est sanguis, in quo est virtus spermatis; <cum> destituuntur proprio nutrimento dentes nigrescunt in se ipsis. Secundum autem fit quando equus habundat [[in...one]] humore aqueo, qui decoquitur calore [c.: colore *K*] iuventutis et convertitur in terrestreitatem cineream; in provecta autem aetate tunc refrigeratur calor, et remanet humor aqueus et parvus, et ille cum incineratur convertitur in corpus et efficiuntur dentes albi.

3.4 Structure and Contents

1. Question: *Utrum in uno eodemque individuo substantiali forma speciei sit alia a forma generis distinctione reali.*
2. Rationes principales
  - 2.1 Quod non
  - 2.2 Quod sic
3. Determinatio
  - 3.1 Outline of structure
  - 3.2 Notabilia terminos in titulo quaestionis positos declarantia
    - 3.2.1 A sketch of the theory of plurality of forms

3.2.2 On the nature of generic and specific forms

3.3 Conclusiones (i.e. theses)

3.3.1 Conclusio 1

3.3.1.1 Statement of conclusion 1

3.3.1.2 Proofs

3.3.1.3 Three corollaries, each with a short proof.

3.3.2 Conclusio 2

3.3.2.1 Statement of conclusion 2

3.3.2.2 Proofs

3.3.2.3 Three corollaries with proofs.

3.3.3 Conclusio 3

3.3.3.1 Statement of conclusion 3

3.3.3.2 Proofs

3.3.3.3 Three corollaries, the first two of them with proofs. The last corollary is called »Correlarium responsivum« and instead of stating it directly, Thuo informs us that it »est pars negativa quaesiti«, i.e. it would run »In uno eodemque individuo substantiali forma speciei non est alia forma generis distinctione reali.«

As Thuo points out in his first *notabile*, the question whether an individual has one or several substantial forms was a much debated one both in natural philosophy and in theology. He also appropriately mentions Henry of Ghent as a chief proponent of the plurality view, thus taking us back to the late thirteenth century when the debate was particularly hot. Repeated appeals to the authority of Thomas Aquinas and Giles of Rome likewise provide a link – albeit a tenuous one – to that period, whose strong interest in the question gave rise to many of the arguments that later generations were to use.

It is scarcely surprising that Thuo holds that there is no real distinction between an individual's generic form and its specific form (between a man's animality and his humanity, for instance) or between the lower faculties of a human soul and the intellectual soul. The unity thesis had not only been endorsed by Aquinas but also by Buridan, whose strong direct and indirect influence on Thuo is evident in the *Disputata Metaphysicae*. It is more surprising how un-Buridanian Thuo sounds in his second *notabile* when he resorts to an extensive use of the light-metaphor when trying to explain the mental operation of abstraction.

3.5 Sources

The question about the plurality of forms does share some, but remarkably little, matter with *Disputata Metaphysicae* 7.14 which deals with the same topic. As Andrea Tabarroni discovered, the question contains some lengthy loans from Thomas Sutton's *De pluralitate formarum* (late 13th c.). It further seems likely that some material derives from commentaries in the Buridianian tradition on *De anima* II, where a question about the plurality of form appears to have been a standard feature. But we are unable to determine by which way the material that Thuo shares with the *De anima* commentaries reached him.

Thuo does not mention Thomas Sutton by name. He does, however, acknowledge some of his loans, but for reasons we do not know he attributes the borrowed material to Giles of Rome instead of Thomas Sutton! There also is something strange about four of his five references to Thomas Aquinas. The only unproblematic one refers to Thomas »super 12 Metaphysicae«; we only need to correct »12« into »2« in order to find an appropriate passage in Aquinas' work. We have been unable to locate a passage referred to as »beatus Thomas super tertium De anima«. There are two references to a *Tractatus de universalibus* by Thomas; the work Thuo had in mind is probably one that is now considered spurious.²⁷ Finally, there is a reference to a *Tractatus de virtute formae* that we have so far failed to identify.

Thomas, Giles and Henry of Ghent were among the authorities that Amplonius had recommended to the members of his college.²⁸ Thuo dutifully mentions all three men, but if they are to be reckoned among his sources, this can only be as very remote ones.

It looks as if Thuo owes a major debt both to Sutton's work and to one or two others that we have not identified. But it would not surprise the editors if some day a text is found on which the question about the plurality of forms depends as closely as does the *Disputata Metaphysicae* on Marsilius of Inghen's questions on the *Metaphysics*.

---

27) Printed in *Indicis Thomistici Supplementum, S. Thomae Aquinatis Opera Omnia* vol. 7: 807C-809 B, Stuttgart-Bad Cannstatt, 1980.

28) Statute XIX, quoted in *Kleineidam Universitas Studii Erffordensis* I: 185, n.12.

3.6 Principles of Edition

Orthography, punctuation and paragraphing are the editor's. *K* uses standard late-medieval orthography. This notably means that 'e' is always used for 'ae' and that 'ci' may replace 'ti' in front of a vowel. The final consonant of 'quot' occurs both as a 't' and as a 'd'.

The many abbreviations found in ms *K* have been expanded. Notice that *g* has been read as 'convenit', not 'contingit'.

In *K* there are two kinds of corrections: (a) such as were performed by the main scribe himself in *scribendo*; (b) such as were added later in a somewhat different ink, but perhaps not by a new scribe. Those of type (b) are recorded in the critical apparatus. Corrections of type (a) are passed over in silence when they are obvious self-corrections of blunders.

Marginal annotations are registered in the critical apparatus with the exception of such as inform about structural features also spelled out in the text (»Correlarium«, »Conclusio secunda« etc.), or which point at references to authorities without adding new information, as when the marginal note says »8 Metaphysicae« at a place at which the text says »ut dicitur 8 Metaphysicae«. As with the corrections of type (b) it is unclear whether the marginal annotation was added by the text scribe or by somebody else.

Conspectus siglorum

E	=	codex Erfordensis Amplonianus Qu. 436.
K	=	codex Cracoviensis BPAU 1557
[album]	=	album <i>quod in codice extat delendum censeo</i>
<<album>>	=	album <i>quod iam non extat charta nondum corrupta hoc loco scriptum extitisse puto</i>
<album>	=	album <i>quamvis numquam in codice extiterit addendum censeo</i>
†album†	=	album <i>corruptum esse arbitror</i>
s(un)t	=	vox sunt <i>eiusmodi compendio scripta est ut litterae un non appareant</i>
{hic vel haec K}	=	hic – K <i>non est pars textus sed annotatio ab editore textui inserta</i>
***	=	lacuna in codice indicata
<***>	=	lacuna ab editore statuta
a.c.	=	ante correcturam
add.	=	addidit
adnot.	=	adnotavit
cf.	=	confer, conferatur, conferantur
coll.	=	collato, collatis
del.	=	delevit
fort.	=	fortasse
iter.	=	iteravit
in mg. (sup./inf..)	=	in margine (superiore, inferiore)
l.c.	=	loco citato
mg.	=	margo, margine & c.
s.l.	=	supra lineam
suppl.	=	supplevi

THUONIS DE VIBERGIA
DISPUTATA METAPHYSICAE

Liber I

Quaestio 1

Circa primum metaphysicae quaeritur

Utrum metaphysicae quae sapientia dicitur
obiectum adaequatum sit ens in quantum ens

Conclusio prima.

5 Ens in quantum ens est obiectum metaphysicae, capiendo li 'inquantum' specificative et non reduplicative.

Probatur conclusio. Nam V huius dicitur quod »est scientia quae speculatur ens in quantum ens«, ubi vult quod habet ens pro subiecto.

10 Sed ratione probatur sic. Omnes condiciones convenientes subiecto conveniunt enti; ergo etc. Antecedens probatur, quia est signum incomplexum obiecti formalis a priori secundum totum eius ambitum.

1.1 Arguitur. Ens in quantum ens non est subiectum huius scientiae; ergo. Antecedens probatur, quia de subiecto est demonstrabile aliquod distinctum et diversum ab eo; sed nihil est diversum ab ente; ergo. Minor
15 probatur, quia nihil est quod rationem entis subterfugit. Maior probatur,

---

1 E 57rA in summo folio: disputata domini thonis de viberg(ia) collegiati collegii amponiani erffordie 1438 10 signum lectio incerta 11 ambitum] abitum
E 13 est s. l. add. E 15 nihil gem. E

quia de quolibet subiecto demonstratur passio quae est contradistincta subiecto; ergo.

1.2 Secundo arguitur. Si ens poneretur pro subiecto, sequeretur quod eius passio esset non ens. Quod est falsum, cum positivi privatio non est passio. Sequela probatur, quia passio est extra rationem subiecti, modo 20 nihil est extra rationem entis.

1.3 Tertio arguitur. Nullum est subiectum metaphysicae; ergo. Antecedens probatur, quia nec essenziale nec accidentale. Non primum, quia subiectum metaphysicae est terminus, modo terminus est quoddam accidentale metaphysicae et non essenziale. Nec secundum, quia ex subiecto 25 surgit distinctio scientiarum; et ergo subiectum est essenziale ipsi scientiae et non accidentale.

1.1 Ad primum dicitur quod licet illa quae demonstrantur de ente non habeant realem distinctionem, habent tamen quendam modum additionis; et hoc sufficit. 30

1.2 Ad secundum dicitur quod passiones entis sunt actus et potentia, unum et multum, idem et diversum, separatum et non separatum; et hoc dicit Aegidius. Ulterius dicitur quod passio subiecti est extra rationem et definitionem subiecti, sed non extra suppositum subiecti.

1.3 Ad tertium dicitur quod scientiam habere subiectum est modus accidentalis scientiae, sed posse habere est essenziale scientiae. || 35

2.1 Arguitur. Ens non est subiectum metaphysicae; ergo. Antecedens probatur, quia formae abstractae et separatae sunt subiectum istius scientiae. Probatur, quia Commentator I Physicorum dicit quod subiecta primae philosophiae sunt substantiae separatae. 40

2.2 Secundo arguitur. Deus est hic subiectum; ergo non ens. Consequentia tenet, quia eiusdem scientiae non sunt distincta subiecta. Antecedens probatur: nobilissimae scientiae [obiectum] debet esse nobilissimum et subiectum; sed metaphysica est nobilissima scientia; ergo etc.

---

16 contradistincta] condistincta E 33-34 et definitionem *in mg. add.* E 35-36
accidentale E 36 E 57rB

---

33 Locus non inventus

39 Averr. Phys. 1 c. 83 (ed. Venetiis 1562 fol. 47rB-48vA)

45 Maior est Philosophi in principio de Anima et minor est Philosophi in
textu.

2.2.1 Confirmatur, quia ista scientia vocatur scientia divina.

2.2.2 Confirmatur: omnia considerata hic habent attributionem ad
50 tur ad deum tamquam ad finem ultimum

2.2.3 Confirmatur: si deus non esset hic subiectum, sequeretur quod
metaphysica non esset scientiarum nobilissima. Patet, quia non conside-
rat nobilissimum ens; igitur non est scientia nobilissima. Consequentia
probatur, quia ex nobilitate subiecti surgit nobilitas scientiae.

55 2.1 Ad primum dicitur quod Commentator voluit quod principales
res quae considerantur a metaphysico sunt substantiae separatae.

2.2 Ad secundum dicitur quod ista scientia dicitur divina quia opti-
mum hic consideratum est deus, et sic sumit denominationem ab optimo;
et ergo Philosophus vocavit istam scientiam divinam. Ulterius dicitur
60 quod nobilissimum ens includitur in ratione entis, et hoc sufficit.

2.2.2 Ad confirmationem dicitur quod omnia reducantur ad deum ut ad
finem, non tamen tamquam ad subiectum formale istius scientiae.

2.2.3 Ad confirmationem <dicitur> quod ista scientia est scientiarum no-
bilissima propter modum considerandi quem habet et propter suum sub-
65 iectum.

Secunda conclusio.

Metaphysica est sapientia

Probatur per condiciones sapientiae convenientes, ut patet in duobus
metris

70 Est sapiens iste cognoscens omnia †dissi†
certa videns causas propter se regit omnes

Secundo probatur auctoritate Philosophi dicentis quod metaphysica
est sapientia et prima philosophia.

---

53 scientia nobilissima] ens nobilissimum E 64-65 obiectum E 70 dissi] *vel*
diffi E 71 certa] certa[[s]] *vel* creta[[s]] E

45 Arist. De anima 1 c. 1 402a1-4; Metaph. 1 c. 2 982b5
70-71 Cf. Walther Versanfänge 5843 (Z.f.d.A. 1923,225)
72 Cf. Arist. Metaph. 1 c. 1 981b27; 6 1 1026a30

3.1 Arguitur. Si metaphysica esset sapientia, sequeretur quod omnis metaphysicus esset felix. Sequela probatur, quia felicitas consistit in actu 75 sapientiae ex X Ethicorum; cum ergo metaphysicus habet habitum in quo consistat (felicitas, etc.). Falsitas sequelae (probat), quia magni metaphysici sunt aliquando vitiis infecti.

3.2 Secundo arguitur. Sapientia est omnium scientiarum principalissima; sed metaphysica non est huiusmodi; ergo. Minor probatur, quia poli- 80 tica est, || quia architectonica, ex I Ethicorum, quia prodest pluribus, cum sit de bono communi.

3.3 Tertio arguitur. Theologia est principalior metaphysica, quia considerat nobilissimum subiectum; ergo est nobilissima scientia.

3.2 Ad primum dicitur quod capiendo metaphysica pro cognitione 85 omnium conclusionum praedicabilium metaphysicae, tunc talis habitus non stabit nisi in metaphysico virtuoso. Secundo dicitur quod si capitur metaphysica pro cognitione alicuius conclusionis metaphysicae, tunc cum habitu bene stabit vitium. Et sic stat quod metaphysicus non sit felix. 90

3.2 Ad secundum dicitur quod politica est principalissima inter omnes scientias activas; modo metaphysica non est de numero practicorum sed speculativorum, quia etiam pluribus prodest.

3.3 Ad tertium dicitur quod sic, primo propter nobilitatem sui subiecti, quia ibi consideratur deus sub ratione deitatis; secundo ex nobilitate sui 95 actoris, quia Spiritus Sanctus. Ulterius dicitur quod (si) responsio intelligitur de scientia humanitus inventa, metaphysica est nobilissima.

4.1 Arguitur. Metaphysica non est sapientia; ergo. Antecedens probatur, quia ad sapientiam pertinet reddere causas omnium, ex textu; sed metaphysica non est huiusmodi; ergo. Minor probatur, quia metaphysi- 100 cus considerat tantum causam efficientem finalem et formalem et non materialem, secundum Commentatorem I Physicorum; ergo non consi-

---

81 E 57vA 85 cognitione] agge()one E 89 cum *gemin.* E non *s.l.* E

76 Cf. Arist. Eth. Nic. 10 c. 9 1179a31-32

81 Arist. Eth. Nic. 6 c. 8 1141b22-23

99 Cf. Arist. Metaph. 1 c. 2 982a5ss.

102 Averr. Phys. 1 c. 1 (ed. Venetiis 1562 fol. 6C)

derat causas omnium. <Probatur> quod non considerat causam materialem, quia metaphysica considerat abstracta a motu et materia secundum
105 rem et rationem.

4.2 Secundo arguitur. Sapientia debet esse certissima, ex I huius; sed metaphysica non est certissima. Probatur, quia metaphysica est difficillima, ex I huius; modo ubi est maior difficultas, ibi est minor certitudo.

4.3 Tertio arguitur. Sapientiae est satiare appetitum; sed metaphysica
110 non satiat appetitum; ergo. Maior probatur, quia felicitas consistit in actu sapientiae, quae excludit omnem indigentiam. Minor probatur, quia metaphysicus multum dubitat; ergo metaphysicae non est satiare appetitum.

4.1 Ad primum dicitur quod metaphysica considerat omnes causas, quia probat statum in causis, II huius. Ulterius dicitur quod Commentator
115 voluit quod in primis causis metaphysicus tantum considerat tria genera causarum. Ulterius dicitur quod materia considerata secundum abstractionem consideratur a metaphysico, quia quiditatem eius metaphysicus considerat.

4.2 Ad secundum dicitur quod difficillimum potest esse certissimum,
120 ut postea patebit.

4.3 Ad tertium dicitur quod metaphysica satiat appetitum, quantum hic possibile est intellectum satiari; nam felicitas hic contingens multis indigentis est involuta, ut patet ex X Ethicorum. ||

Quaestio 2

Utrum metaphysica sit certior et dignior aliis scientiis

Sciendum quod una scientia est certior alia quinque modis. Primo quia certioribus principiis innitur. Secundo modo quia ea quae considerat considerat in ordine ad subiectum minus mutabile et stabile. Tertio quia
5 pauciores dubitationes circa suum obiectum relinquit. Quarto quia certi-

---

123 E 57vB

106, 108 Cf. Arist. Metaph. 1 c. 2 982a20ss.

114 Cf. Arist. Metaph. 2 c. 2 994a1ss.

120 Cf. quaestionem proximam

123 Cf. Arist. Eth. Nic. 10 c. 11 1178b33ss.

orem modum procedendi a principiis ad principiata habet. Quinto quia est facilius, et sic scientia quae est de magis sensibili est certior scientia quae est de minus sensibili.

Tunc ponitur conclusio.

Metaphysica omnibus scientiis humanitus inventis est certior et dignior tribus primis modis et non aliis modis.

1.1 Arguitur. Metaphysica non est aliis scientiis dignior. Probatur, quia nulla scientia communissima est aliis certior; sed metaphysica est huiusmodi; ergo. Maior probatur, quia scientia communissima est incertior aliis scientiis. Probatur, quia post se relinquit multas dubitationes, cum confuse determinat illa quae determinat. Minor probatur per Philosophum in textu.

1.2 Secundo arguitur. Illa scientia non est certior aliis, quae praesupponit multa ab aliis; sed metaphysica est huiusmodi; ergo. Minor probatur, quia Commentator VI Physicorum dicit quod metaphysicus nullam viam habet demonstrandi substantias separatas nisi per medium naturale. Maior probatur, quia scientia praesupponens aliquid ab aliquo, quoad hoc capit certitudinem ab illo.

1.3 Tertio arguitur. Scientia legum et iuris canonici sunt digniores metaphysica; ergo. Antecedens probatur, quia utiliores sunt rei publicae. Probatur, quia lex iubet vivere secundum omnem virtutem et prohibet omnem malitiam, secundum Philosophum I Ethicorum et II Politicorum.

1.1 Ad primum dicitur quod, licet metaphysica considerat res secundum rationes generales, non tamen hoc facit ibi sistendo, sed descendit ad rationes speciales omnium rerum.

1.2 Ad secundum dicitur quod, licet metaphysica aliqua supponat in aliis scientiis, tamen aliae scientiae multo plura supponunt a metaphysica. Ulterius dicitur ad Commentatorem quod hoc dixit contradicendo Avicennae, et in hoc non tenetur.

---

7 quae est *s.l. add. E* 14-15 incerta **E** 30 rationes] res **E**

17 Cf. Arist. *Metaph.* 1 c. 2 982a24-25

20 Averr. *Phys.* 8 c. 3 (ed. Venetiis 1562 fol. 340E)

27 Arist. *Eth. Nic.* 1 c. 1 1094b5

35 1.3 Ad tertium dicitur quod metaphysica est dignior istis scientiis, quia in actu sapientiae consistit humana felicitas, quae est metaphysica. Ulterius dicitur quod homo potius debet velle animae suae [im]perfecti-
nem quam rei publicae bonam institutionem, supposito quod <propter>
hoc anima debet imperfectionem incurrere. Et si dicitur: »quare tunc ||
40 nobiles dant se ad ius, et non ad metaphysicam, si metaphysica est digni-
or ?«, respondetur quod istius duplex est ratio. Prima, quia isti minus
bene instructi in trivialibus verecundantur investigare illa quae praesup-
ponuntur antequam habetur metaphysicalis. Secundo quia multi student
magis avaritiae quam propriae perfectioni.

45 2.1 Arguitur. Prudentia est dignior sapientia; ergo. Antecedens probatur, quia in operatione prudentiae consistit humana felicitas, ergo est dignior sapientia. Consequentia tenet, quia finis est melior ordinatis in finem. Maior probatur auctoritate Philosophi VII Politicorum, ubi dicit quod »unicuique tantum adiacet felicitatis quantum adiacet prudentiae et
50 virtutis«. Consequenter dicit quod felicitas activa consistit in operatione prudentiae, sed contemplativa consistit in operatione sapientiae. Et ista est finis melior, quia alia finaliter in istam ordinatur.

2.2 Arguitur. Scientia de anima est certior metaphysica; ergo. Antecedens probatur auctoritate Philosophi in I de Anima quod scientia capit
55 nobilitatem de subiecto, et dicit quod est dignissima.

2.3 Secundo arguitur. Quaelibet scientia est aequae certa cum alia; ergo una non est certior alia, quia quaelibet est sine formidine de opposito et ex propositionibus per se notis; ergo quaelibet est aequae certa. Consequentia tenet, quia nulla est permixta aliqua formidine.

60 2.4 Tertio arguitur. Scientia naturalis est certior metaphysica; igitur. Antecedens probatur, quia est de sensibilibus nobis maxime notis, ergo est certior. Consequentia tenet, quia penes hoc sumitur certitudo.

---

36 consistat E 38 propter *suppl. ex Marsilio f. 5vb: »supposito quod propter hoc anima propriam imperfectionem deberet incurrere«* 39 E 58rA 42 instru-
cti] industri E

48 Arist. Pol. 7 c. 1 1323b21-22

50-51 Cf. Arist. Eth. Nic. 10 c. 7 1177b16ss.

54 Cf. Arist. De anima 1 c. 1 402a1ss

2.2 Ad primum dicitur quod Philosophus voluit quod scientia de anima inter scientias naturales est dignissima in quantum est de operationibus animae quae in nobis experimur. 65

2.3 Ad secundum dicitur quod conclusionum demonstratarum multae sunt aliis certiores, quamvis omnes sint cognitae sine formidine. Ut in simili de virtutibus, quia quaelibet virtus moralis est sine commixtione vitii, et tamen una est certior alia, ut deducit de iustitia.

2.4 Ad tertium quod naturalis philosophia est certior metaphysica 70 quoad tertium modum certitudinis, quia est de facilioribus, quia est de sensibili magis.

3.1 Arguitur. Prudentia est dignior sapientia; ergo. Antecedens probatur, quia finis prudentiae est melior fine sapientiae, ergo prudentia est melior sapientia. Antecedens probatur, quia finis sapientiae est speculari 75 et finis prudentiae est posse conciliari ad bene vivere secundum totum. Modo talis finis includit finem sapientiae, et cum hoc plus. ||

3.2 Secundo arguitur. Intellectus practicus est dignior speculativo intellectu; ergo prudentia dignior sapientia. Antecedens probatur, quia intellectus practicus iste praecipit intellectui speculativo speculari; modo 80 praecipere est dignioris, ex III Politicorum. Antecedens probatur, quia I Ethicorum dicitur »qualem unumquodque oportet disciplinari politica praeeordinat«.

3.1 Ad primum dicitur quod dignitas habitus surgit ex fine proprio et intrinseco et non extrinseco, quia finis intrinsecus prudentiae est ratio re- 85 cta agendorum et finis extrinsecus prudentiae est bene vivere secundum totum. Et sic denominatio capitur a fine intrinseco et non extrinseco.

3.2 Ad secundum dicitur quod intellectus practicus non praecipit speculativo, sed bene videt qualiter possunt removeri impedimenta ut fiat speculatio. Ulterius dicitur quod politica ordinat aliquos ad sapientiam, 90 ut procurator domus, sed non praecipit.

4.1 Arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod philosophia esset facilior mathematica. Probat, quia est de coniunctis motui et materiae, sed mathematica est de abstractis. Modo coniuncta sunt magis nota
95 abstractis. Sed falsitas sequelae patet, quia VI Ethicorum dicitur quod pueri fiunt boni mathematici, sed nec naturales nec metaphysici propter inexperimentum.

4.2 Arguitur secundo quod mathematica est certior, quia est <in> primo gradu [in]certitudinis, ex II huius.

100 4.1 Ad primum dicitur quod mathematica utitur principiis ex significatione terminorum notis, sed philosophia utitur principiis notis ex experientia; cum iuvenes non habent experientiam, ergo pueri etc. Ulterius dicitur quod responsio intelligitur <secundum> quod scientia procedit [est] ex principiis aequae notis.

105 4.2 Ad secundum dicitur concedendo argumentum, quia metaphysica non est certior mathematica quoad modum procedendi, sed metaphysica est certior propter stabilitatem obiecti. Et sic patet.

Quaestio 3

Utrum metaphysica sit prima philosophia

Sciendum quod titulus vult tantum »utrum inter partes philosophiam constituentes metaphysica sit prima«.

Secundo sciendum quod scientia dicitur prior aliqua quattuor modis:
5 primo modo ratione dignitatis et perfectionis obiecti; secundo ratione communitatis; tertio ratione suppositionis; quarto ratione facilitatis.

Tertio sciendum. Dignitas et perfectio scientiae attenditur penes obiectum quod considerat. Item, quando principia alicuius scientiae sunt magis communia principiis alterius, tunc una scientia est prior alia ratione
10 communitatis; sed sic est de metaphysica. Item metaphysica supponit a grammatico congruum, a logico verum et falsum. ||

---

101 ex s. l. add. E 11 E 58vA (*in mg. sup.*: intellectus ea quae cognoscit facit)

95 Arist. Eth. Nic. 6 c. 9 1142a16ss.

99 Averr. Metaph. 2 c. 16 (ed. Venetiis 1562, fol. 35K)

Tunc respondetur.

Metaphysica est prima philosophia comparando eam ad omnes alias partes philosophiae ipsam non includentes tribus primis modis et non quarto modo, scilicet ratione obiecti, ratione modi considerandi et ratione 15 suppositionis, et non ratione facilitatis, quia sensibilia sunt magis scibilia.

1.1 Arguitur. Si metaphysica esset prior aliis scientiis, maxime ratione obiecti; sed hoc non, quia si sic, sequitur quod physica esset aequae digna. Probatur, quia considerat obiectum aequae nobile. Probatur, quia conside- 20 rat primum motorem, et ille est obiectum ita nobile sicut consideratur in metaphysica.

1.2 Secundo arguitur. Metaphysica non est prima philosophia ratione suppositionis; ergo. Antecedens probatur, quia multae scientiae supponunt sua subiecta esse per experientiam. Patet de physica, cuius obiectum 25 est ens mobile et est notum per experientiam.

1.3 Tertio arguitur. Metaphysica est finis omnium scientiarum; ergo non est prima philosophia. Consequentia tenet, quia repugnat quod aliquid sit primum et ultimum respectu eiusdem. Antecedens probatur, quia omnes scientiae ordinantur ad metaphysicam tamquam ad finem. 30

1.1 Ad primum dicitur quod metaphysica considerat primum ens quiditative et physica considerat ipsum sub ratione principii motus. Modo primus modus dignior est et prior alio modo, quia motus habet rationem posterioritatis, quia motus est passio entis; ergo est posterior.

1.2 Ad secundum dicitur quod nulla scientia supponit suum subie- 35 ctum per experientiam nisi cum iuvamine intellectus et perfectionis eius quae est scientia. Unde notificatio subiectorum maxime stabilitur per metaphysicam.

1.3 Ad tertium dicitur quod metaphysica est prima modis iam dictis, licet sit ultima via doctrinae. 40

2.1 Arguitur. Metaphysica non est prior logica; ergo. Antecedens probatur, quia logica assimilatur metaphysicae in communitate (probatur,

quia logica habet viam ad scientiarum principia II huius et I Topicorum); ergo non est communior logica, scilicet metaphysica. Consequentia tenet, quia utrobique principia sunt aequae communia.

2.2 Secundo arguitur. Metaphysica non est communior naturali philosophia; ergo. Antecedens probatur, quia termini naturalis philosophiae aequae communes sunt sicut termini metaphysicales, quia supponunt pro omni ente mundi, quia 'omne ens est mobile vel immobile', 'omne ens mundi est causa vel causatum'. Modo omnia ista sunt ita communia sicut etc.

2.3 Tertio arguitur. Metaphysica est prior aliis scientiis via suppositionis et communitatis; ergo etiam via facilitatis. Consequentia tenet, quia quando scientia supponit aliquid, hoc debet esse cognitum ante eam.

2.1 Ad primum dicitur negando antecedens. Ad rationem dicitur quod dialectica probabiliter disputat contra negantes principia, sed metaphysica necessario.

2.2 Ad secundum dicitur quod metaphysica est communior quia eius principia sunt communissima et plures propositiones pro certo terminabiles sunt, quia omnia || scientiarum principia probantur in metaphysica; et ergo habet principia communiora quam physica.

2.3 Ad tertium dicitur quod metaphysica quoad sua principia videtur esse prior aliis via facilitatis, sed non quoad conclusiones principales eius, quae sunt de deo et intelligentiis.

Quaestio 4

Utrum omnes homines natura scire desiderant

Sciendum quod appetitus est inclinatio rei ad bonum verum vel appetens. Et talis est duplex, scilicet naturalis, et est inclinatio rei ad bonum sine praevia cognitione ipsius particulariter appetentis. Alius est animalis, et est inclinatio rei ad bonum cum praevia cognitione ipsius particulariter appetentis. Iste appetitus animalis numquam fertur in incognitum.

---

50 sunt] est E ita s. l. add. E 60 E 58vB 61 physica] philosophia E 62-64 videtur – intelligentiis hic textus vix legitur

43 Cf. Arist. Metaph. 2 c. 2 995a14-15; Topic. 1 c. 2 101b3-4

Secundo sciendum. Appetitus animalis est duplex, scilicet sensitivus, et est inclinatio rei ad bonum verum vel apparens mediante cognitione sensitiva. Alius est appetitus intellectivus, et est inclinatio rei ad bonum mediante cognitione intellectiva. 10

Tertio sciendum. Appetitus est tendentia in rem non habitam, possibilis tamen haberi, et hoc secundum Alexandrum.

Tunc respondetur ad quaestionem. Conclusio prima.

Omnes homines natura scire desiderant, id est naturaliter.

Probatur, scientia est naturalis perfectio intellectus, ex VI Ethicorum, 15 et quodlibet perfectibile appetit suam naturalem perfectionem, quia turpe appetit pulchrum ex I Physicorum, id est imperfectum suam perfectionem, secundum Commentatorem ibidem.

Secundo probatur sic. Quaelibet res habet naturalem inclinationem ad suam propriam operationem, ex IV Meteorologicorum; sed propria operatio hominis in quantum homo est scire et intelligere, ex II Politicorum; ergo . 20

Tertio probatur. Per scientiam homo maxime coniungitur suo principio; modo unicuique rei desiderabile est coniungi suo principio.

Secunda conclusio. 25

Omnis homo omnem scientiam quam non habet appetit appetitu desiderii.

Probatur, quia homo appetit scire non hoc vel hoc, ergo omnem.

Tertia conclusio.

Homo non appetit scire naturaliter appetitu sensitivo. 30

---

11 possibile E

12 Alexander de Halis (revera Alexander de Alexandria) Metaph. 1, t.1 (ed. Venetiis 1572: 2rA B)

15 Cf. Arist. Eth. Nic. 6 c. 2 1139a26-29

17-18 Cf. Arist. Phys. 1 c. 9 192a23; Averr. Phys. 1 c. 81 (ed. Venetiis 1562 fol. 46G)

20 Cf. Arist. Meteor. 4 c. 12 390a10-13

21 Cf. Arist. Polit. 1 c. 2 1253a9-10

Patet, quia sensui non convenit scientia; modo natura non inclinatur ad impossibile in tota specie.

1.1 Arguitur. Scientia non est finis hominis; ergo responsio nulla. Antecedens probatur, quia finis est melior ordinatis in finem ex II Physicorum; sed scientia non est melior homine; ergo non est finis eius.

1.2 Secundo arguitur. Ex conclusione sequitur falsum; ergo ipsa falsa. Sequela probatur, quia omnes homines natura scire desiderant, || Socrates et Plato sunt homines; ergo. Consequens est falsum. Probatur, quia Socrates et Plato nulla natura scire desiderant; probatur, quia nec natura So-
40 cratis nec natura Platonis.

1.3 Tertio arguitur. Si omnes homines natura scire desiderarent, vel ergo finita vel infinita. Non primum, quia non tot quin plura; ergo infinita. Nec secundum; probatur, quia tunc appetitus esset frustra in tota specie. Probatur, quia quilibet homo appetit scire infinita et nullus homo
45 scit infinita; ergo appetitus est frustra in tota specie.

1.1 Ad primum dicitur quod scientia est finis hominis quo et non gratia cuius; modo finis gratia cuius est melior ordinatis in finem, et non finis quo. Item, finis gratia cuius est, ut quilibet operans propter aliquam perfectionem quam nititur habere, ut deus.

50 1.2 Ad secundum quod 'natura' in conclusione glossatur 'id est naturaliter'. Aliter dicitur quod 'natura' in maiore stat confuse tantum et in consequente etiam debet stare confuse tantum. Et si hoc fit, tunc consequentia est bona.

1.3 Ad tertium dicitur quod infinita. Et non frustratur appetitus, quia
55 aliquid ipsius finis attingit. Et hoc sufficit, quia attingit suum finem aliquo modo, sed non simpliciter et perfecte.

2.1 Arguitur. Omnes homines non desiderant scire; ergo. Antecedens probatur, quia non considerant media per quae possumus venire ad scientiam. Probatur, quia media sunt studia et sollicitudines et conatus; sed II
60 Rhetoricae dicitur quod studia (et) conatus sunt tristitiae. Modo naturale est fugere tristitias.

---

33 responsio] probatio E 37 E 59rA

34-35 Locum non inveni

59-60 Cf. Arist. Rhet 1 c. 11 1370a12

2.2 Secundo arguitur. Natura non inclinatur ad id quod de se malum est; sed aliqua scientia est mala de se; ergo natura non inclinatur etc. Minor probatur, quia aliquae scientiae sunt prohibitae, quia malae.

2.3 Tertio arguitur. Desiderium est rei absentis, sicut delectatio est rei praesentis; sed multi homines actu sciunt; ergo non desiderant scire. Conclusio probatur, quia desiderium est rei absentis.

2.1 Ad primum dicitur quod homo appetitu naturali appetit media per quae attingitur finis, licet appetitu animali aliquando propter causas media refugiat vel propter paupertatem et labores. 70

2.2 Ad secundum dicitur quod certae scientiae prohibitae sunt ne mali male eis abutentes aliis noceant: non quia malae, sed ne mali utantur eis.

2.3 Ad tertium dicitur quod homo scientiam habitam appetit per modum complacentiae, sed habendam appetitu desiderii.

3.1 Arguitur. Multi sunt homines qui habent ignorantiam affectatam; ergo multi sunt homines qui non natura etc. || Antecedens probatur de multis.

3.1 Respondetur quod omnis homo appetitu naturali desiderat scire, licet non appetitu voluntario, quia aliquando est quod perversa voluntas nititur contra inclinationem naturalem. 80

4.1 Arguitur. Omnes homines appetunt scire appetitu voluntario. Probatur, quia appetunt scire appetitu intellectivo; ergo appetunt scire appetitu voluntario. Consequentia tenet, quia idem sunt in eodem homine.

4.2 Secundo arguitur. Si omnes homines naturaliter desiderarent scire, sequitur quod omnes homines ad istum finem pervenirent. Sequela probatur, quia appetitus non potest esse frustra I Caeli et III de Anima; ergo si omnes homines naturaliter scire (desiderant), tunc ad finem perveniunt. 85

4.3 Tertio arguitur. Sequitur quod appetitus frustraretur in tota specie. Probatur, quia omnes homines omnem scientiam appetunt; sed multae 90

---

69 licet *iter. E* 70 refugiat] refutant *E* 76 *E* 59rB

86 Locum non inveni

sunt scientiae quae numquam inveniuntur; et sic frustratur appetitus in tota specie.

4.1 Ad primum dicitur consequentiam negando, quia ibi mutatur appellatio.

95 4.2 Ad secundum dicitur quod appetitus naturalis aliquando frustratur in individuo, sed non in tota specie.

4.3 Ad tertium dicitur quod, licet nullus homo deveniat ad perfectam cognitionem omnium scibilium, potest tamen venire ad aliquam cognitionem per quam omnia scibilia cognoscuntur, ut ista 'omne ens est dependens vel independens', 'omne ens est causa vel causatum'. Et sic, licet non attingat perfectissime finem, tamen imperfecte attingit.

100

5.1 Arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod possumus et cognoscere naturaliter rem simpliciter et perfecte. Probatur quia omne quod <cadit> sub obiecto intellectus est apprehensibile ab intellectu; sed
105 omnes causae et omnes modi cognoscendi cadunt sub obiecto intellectus; ergo sequitur quod omnes causae possunt apprehendi ab intellectu. Minor probatur, quia quaelibet causa est ens et quilibet modus est ens, et sic totum comprehenditur sub ente.

5.2 Secundo arguitur. Omnes causas et omnes modos rei possumus
110 cognoscere; igitur possumus rem simpliciter cognoscere et perfecte. Antecedens probatur, quia non est dabilis aliquis modus quin cognosci potest.

5.3 Tertio arguitur. Rem a nobis cognosci secundum omnes gradus perfectionales est a nobis possibile; ergo sequitur quod res a nobis potest
115 cognosci simpliciter et perfecte. Consequentia tenet de se. Antecedens probatur, quia quaelibet res citra primum ens est certorum graduum perfectionalium et non datur status ubi intellectus quiescat; igitur potest omnes attingere.

5.1 Ad primum dicitur quod, dato quod ens in communi || sit obiectum
120 adaequatum intellectus, non tamen cognoscimus rem quantum ad omnem modum cognoscibilitatis, quia non omnis ratio movet intellectum ad sui cognitionem, quia non potest, stante lumine intellectus agentis, cum tales rationes et modi cognoscendi sunt infiniti.

5.2 Ad secundum dicitur quod hoc argumentum conceditur in sensu

125

diviso, non tamen in sensu composito.

5.3 Ad tertium dicitur quod res potest a nobis cognosci secundum omnes gradus perfectionales, sed non secundum omnes modos, quia tales infiniti sunt, cum uni infinita accidunt (I Physicorum).

Quaestio 5

Utrum inter sensus nostros sensum visus magis debeamus diligere

Sciendum: quaestio intelligitur de sensibus exterioribus et non interioribus, quia digniores sunt, ex II de Anima.

Secundo sciendum quod sensus nostros diligimus duplici de causa: 5 primo ⟨in⟩ quantum serviunt nobis ad scientiae acquisitionem; secundo in quantum utiles sunt ad necessitatem vitae animalis.

Pro quo ulterius sciendum quod inter sensus exteriores quoad utilitatem et necessitatem sensus tactus est magis diligendus quam alius. Patet, quia iste sensus habet qualitates tangibiles pro obiecto, in quibus consistit vita. Et sic »animal est animal propter sensum tactus«, II de Anima, et 10 etiam »excellencia istarum qualitatum corrumpit animal«. Secundo dicitur quod post sensum tactus gustus est magis diligendus propter necessitatem, quia est distinctivus nutrimenti, sine quo animal diu vivere non potest. Tertio dicitur quod post gustum olfactus est magis diligendus. 15 Quarto dicitur quod visus post hoc magis dirigit ad nutrimentum cognoscendum. Et ultimo auditus. Et sic habent ordinem inter se.

Tertio sciendum quod dupliciter scientia acquiritur, scilicet per inventionem et doctrinam. Scientiae plures acquiruntur per doctrinam quam per inventionem, quia scientiae sunt inventae ab antiquis, et moderni apprehendunt conclusiones.

20 Conclusio prima quod, quantum est ex parte repraesentationis quam faciunt sensus secundum propriam suam naturam in ordine ad scientiarum inventionem, plus confert visus quam auditus; ergo est magis diligendus.

Probatur conclusio, quia sensus visus plura nobis repraesentat quam auditus, quia repraesentat omnia visibilia omnium colorum et lucidorum

---

3 ex 2 de Anima *in mg.* E 11 corrumpens E 20 est *s.l.* E

3 Cf. Arist. De anima 3 c. 3 428b19ss.

10 Arist. De anima 2 c. 2 413b1-5; 3 c. 13 435b17-19

et omnia sensibilia communia et propria; et auditus per se repraesentat 25 tantum differentias sonorum. ||

Secundo probatur: visus est certissimus nuntius sensibilium, quia magis spiritualis et immaterialis, quia obiectum aliorum sensuum immutat medium realiter et realiter mutat sensum. Sed sic obiectum visus non multiplicat suas species, quia medium obiecti visus est spirituale, id est 30 magis subtile, et etiam mutat organum spiritualiter et etiam medium mutat spiritualiter.

Tertia ratio, quia maiori distantia cognoscit.

Secunda conclusio: in ordine ad ea quae addiscere possumus per instructionem, plus diligendus est sensus auditus quam visus. 35

Probatur, quia plures rerum nobis differentias ostendit mediante intellectus iuvamine intelligentis res per voces ad placitum institutas, ut patet de caecis habentibus auditum: illi sunt sapientiores.

Item, sensus auditus est sensus disciplinae, in de Sensu et sensato.

Tertia conclusio: inter omnes sensus exteriores sensus visus est magis diligendus simpliciter loquendo, licet tactus sit magis necessarius. Quia licet sit magis necessarius tactus, non tamen magis diligendus, quia sic media etc. 40

1.1 Arguitur. Sensus auditus est magis diligendus propter scire quam visus; ergo. Antecedens probatur in de Sensu et sensato, qui dicit quod 45 sensus auditus est sensus disciplinae.

1.2 Secundo arguitur. Animalia sunt magis disciplinabilia per auditum quam per visum; ergo. Antecedens probatur, quia animalia non habentia auditum non sunt ita disciplinabilia sicut animalia habentia auditum. Probatur, quia pro tanto caecus a nativitate est sapientior surdo. 50

1.3 Tertio arguitur. Sensus tactus est magis diligendus propter scire quam visus; ergo. Antecedens probatur, quia tactus est certissimus sensuum in homine; ergo sensus tactus est magis diligendus quam <visus>, quia est certior.

---

25 per se s.l. E 26 E 59vB 29 mutat] ad E 33 maior E 43 media etc.] scil. *magis diligenda sunt quam finis* (cf. Marsilium f. 9rB-vA)

39, 45 Cf. Arist. De sensu 1 437a15-17

55 1.1 Ad primum dicitur quod auditus est sensus disciplinae respectu eorum quae scimus per doctrinam.

1.2 Ad secundum dicitur quod animalia sunt disciplinabilia tam ratione visus quam ratione auditus; sed quantum ad inventionem scientiae plus confert visus et quantum ad doctrinam plus confert auditus.

60 1.3 Ad tertium dicitur quod visus est certior tactu. Ad Philosophum dicitur quod comparat tactum in homine ad tactum in aliis animalibus, quia habet homo nobilissimam complexionem inter cetera animalia; ergo tactus hominis est certior ceteris animalibus. Et ergo ista metra non valent secundum Aegidium: nos aper auditu praecellit, aranea tactu etc.||

65 2.1 Arguitur. Tactus est simpliciter melior visu; ergo. Antecedens probatur: illud est melius cuius privatio est peior, secundum topicam; sed privatio tactus est peior privatione visus; ergo. Minor probatur, quia privatio tactus est corruptio animalis, sed privatio visus non.

2.2 Secundo arguitur. Tactus est ostensivus plurium differentiarum rerum quam visus; ergo est magis diligendus. Antecedens probatur, quia tactus est ostensivus duarum contrarietatum, ex II de Anima; sed visus tantum unius, ibidem.

2.3 Tertio arguitur. Per tactum sumus sapientiores quam per visum; ergo tactus est magis diligendus quam visus. Antecedens probatur auctoritate Philosophi II de Anima dicentis »molles carne aptos mente dicimus«.

2.1 Ad primum dicitur quod ista topica intelligitur de hiis quorum unum non includitur in reliquo; sed sic est ibi, quia privatio tactus includit privationem visus. Etiam intelligitur in illis quae sunt distincta et separata, ut patet de homine et asino, quia oppositum <hominis> est peius quam oppositum asini, scilicet non esse hominis est peius non esse asini. Etiam intelligitur de hiis quae non <habent> ordinem inter <se>, sed isti sensus habent ordinem inter se, ut patet ex distinctione quaestionis.

---

64 E 60rA

64 Locum non inveni

66 Cf. Arist. Rhet. 1, c. 6, 1362b30-31

71 Arist. De anima 2 c. 11 422b25-27

75 Arist. De anima 2 9 421a25-26

2.2 Ad secundum dicitur quod contrarietas cuius visus est ostensivus est inclusiva plurium quam duae contrarietates quarum est perceptivus, 85 quia contrarietas visus est albedo et nigredo et ista plura intermedia habet quam contrarietas tactus. Et etiam habet plura visibilia quam tactus tangibilia.

2.3 Ad tertium dicitur quod Philosophus vult quod tactus est signum dispositionis in nobis ad sapientiam, sed non causat in nobis tantam sci- 90 entiam sicut sensus visus.

3.1 Arguitur. Visus non est utilis pro acquirenda scientia; ergo. Antecedens probatur, quia visus est causa distractionis a scientia. Probatur, quia amantibus multum est delectabile videre amatum, ex IX Ethicorum; modo per concupiscentiam talem plures distrahuntur ab acquisitione sci- 95 entiarum.

3.1 Respondetur quod hoc est de per accidens et non de per se.

4.1 Arguitur. Si responsio esset vera, hoc ideo quod animal non posset vivere sine tactu; sed hoc non; quia si sic, tunc etiam non posset vivere sine visu. Probatur, quia tactus debet capi pro potentia tactiva et organo; 100 modo sicut animal non potest esse sine potentia tactiva, sic etiam non potest esse sine potentia visiva.

4.2 Secundo arguitur. Tactus est simpliciter magis diligendus quam visus; ergo. Antecedens probatur, quia ad eius ablationem || aufertur esse; ergo est maxime diligendus. Consequentia tenet, quia unumquodque ens 105 maxime diligit suum esse, secundum Commentatorem I Physicorum.

4.3 Arguitur tertio. Necessitas sensuum non debet sumi a nutrimento; ergo. Antecedens probatur, quia si sic, tunc sensus auditus non esset utilis animali. Probatur, quia differentiae sonorum nihil faciunt ad nutrimentum. 110

4.1 Ad primum dicitur quod tactus capitur pro potentia et organo, et sic ita vivere animal potest sine visu sicut sine tactu. Sed differenter tamen, nam corrupta altera parte visus, scilicet organo, animal potest sub-

---

85 inclusivus E 95 acquirendae scientiae E 104 E 60rB 112 potest s.l. E

94 Arist. Eth. Nic. 9 c. 1167a4ss.

106 Averr. Phys. 1 c. 81 (ed. Venetiis 1562 fol. 46C-D)

sistere, sed corrupta altera parte tactus, scilicet organo, animal non potest
115 subsistere.

4.2 Ad secundum dicitur quod per hoc argumentum probatur tactum
esse magis necessarium et non magis diligendum, quia visus simpliciter
est melior, licet tactus homini sit melior. Sic in simili non sequitur 'divi-
tiae sunt magis diligendae pauperi; ergo divitiae sunt magis diligendae'.
120 Non sequitur simpliciter, sic etiam hic.

4.3 Ad tertium dicitur quod deservit per accidens hoc modo ut mater
fetus et fetus matrem per aliquam distantiam percipiat.

Quaestio 6

Utrum omnes generationes et actus sint circa singularia

Sciendum: triplex est universale, in causando, essendo et praedicando.
Et quid sit unumquodque patet ex II de Anima. Universale in causando
est aequae primo ad plura individua et effectus, ut sunt deus, intelligentiae
5 et caelum.

Secundo sciendum quod actus esse circa singulare intelligitur sic quod
talis actus est circa unum individuum sic quod non circa quodlibet indif-
ferenter.

Tertio sciendum quod licet 'circa' uno modo importat habitudinem acti-
10 vam agentis ad suum passum, secundo modo dicit habitudinem actus in
ordine ad id in quo dicitur ordinari iste actus vel fieri.

Tunc est conclusio ista.

Quamvis omnes actus et generationes sint circa singularia capiendo licet
'circa' primo modo, tamen multi actus sunt circa universale, id est non
15 determinantur ad hoc vel illud, capiendo licet 'circa' secundo modo.

Probatur prima pars auctoritate Philosophi in textu quod »omnis actus
et generatio est circa singularia«. Sed ratione sic, quia quaelibet operatio

---

3 in *s.l.* E 15 determinatus E

3 Locum non inveni

16 Arist. *Metaph.* 1 c. 1 981a16-17

est accidens vel actus formae; igitur est in subiecto singulari. Consequentia tenet, quia accidentia numerantur secundum numerationem sui subiecti, ex VII huius. 20

Sed secunda pars probatur de actu promittendi, diligendi.

1.1 Arguitur. Generationes et actus sunt circa universalia; ergo. Antecedens probatur, quia est circa leonem, hominem et animal, quia homo generatur et leo generatur et animal generatur.

1.2 Secundo arguitur. Universalia realia in essendo ponantur; igitur. 25
Antecedens probatur: verum est omnem hominem esse animal; igitur || ens est omnem hominem esse animal. Et non ens singulare (probatur, quia nullum est ens singulare quod est omnem hominem esse animal); ergo universale. Prima consequentia tenet a convertibili ad convertibile, quia ens et verum convertuntur. 30

1.3 Tertio arguitur. Generationes et actus sunt circa universalia; ergo. Antecedens probatur, quia si non esset verum, hoc ideo quia medicus non sanat hominem, sed Socratem vel Calliam vel Platonem. Sed hoc non, quia sequitur bene 'medicus non sanat hominem; igitur non sanat Socratem'. Consequentia tenet a superiori negato ad inferius. 35

1.1 Ad primum dicitur quod generatio est bene universalium quantum ad esse quod habent in individuis, sed non est circa universalia principalia in causando nec circa universalia in essendo, quia non sunt. Dicitur notanter 'principalia' ad excludendum influentias, (quia illa generantur et corrumpuntur), quia deus est principale universale in causando et influ- 40 entiae sunt universalia minus principalia.

1.2 Ad secundum dicitur quod si li 'verum' capitur officialiter, propositio est vera et non convertitur cum ente; et si capitur resolubiliter, tunc est passio entis et [cum] convertitur cum ente et tunc propositio est falsa. Tantum valet officialiter [est] »hoc est 'omnis homo est animal'« et »hoc 45 est verum«. Et tantum valet resolubiliter »hoc est omnem hominem esse animal« et »hoc est verum ens«, et igitur verum valet tantum sicut ens; tunc est falsa.

---

26 E 60vA 27-28 probatur-animal in mg. E 33 Caleam E 35 negato ad inferius in mg. E 47 ens¹ s.l. E

20 Cf. Arist. Topic. 1 c. 5 102b4-5

1.3 Ad tertium dicitur quod hoc debet sic intelligi: medicus sanando
50 hominem non terminat actionem suam in quemlibet hominem in confuso, sed ad hominem determinatum.

2.1 Arguitur. Actus est universalium; ergo. Antecedens probatur, quia natura intendit speciem per se; sed intendere est quidam actus et 'species' est quoddam universale. Antecedens probatur, quia individua non
55 sunt de perfectione rei nisi per accidens et species per se, ex II Physicorum.

2.2 Secundo arguitur. Artes sunt universalium; ergo operationes artium sunt universalium. Antecedens est Philosophi in textu. Consequentia tenet, quia circa idem sunt habitus practici et operationes eorundem.

60 2.2.1 Confirmatur, in libro de Somno et vigilia dicitur »cuius est potentia, illius est actus«; sed potentiae visivae obiectum est color in communi et non hic color; ergo etiam actus illius potentiae erit universalium et non singularium.

2.1 Ad primum dicitur quod intendere est actus immanens, qui licet sit
65 circa universale in consideratione, est tamen circa singulare in prosecutione, et hoc mediante actus intendit singulare.

2.2 Ad secundum dicitur quod stat habitum artis esse circa universale et operationem habitus esse circa singulare, sicut patet de medicina, quia habitus medicinae versatur circa universalialia, sed actus medici est circa
70 singulare.

2.2.1 Ad tertium quod etiam potentia ut est separata ab actu est circa universale, sed ut coniuncta actui est circa singulare. Ut visus fertur in colorem in communi, et si tamen actu fertur, hoc est hic color. Et sic color est obiectum adaequatum visus, sed hic color est obiectum motivum
75 visus. ||

3.1 Arguitur. Actus intelligendi est universalium; ergo. Antecedens probatur, quia intellectus est universalium et sensus singularium, ex III

---

75 E 60vB

55 Locum non inveni

58 Arist. Metaph.I 1 981a16

60 Arist. De Somno 1 454a8

77 Cf. Arist. De anima 2 c. 5 417b22-28

de Anima; in signum huius: scientiae speculativae non descendunt ad singularia.

3.2 Secundo arguitur. Si responsio esset vera, sequeretur quod Socrati 80 accideret esse hominem, ut dicitur in textu; sed hoc non, quia species praedicatur de suo individuo per se; ergo non accidit individuo. Consequens est Philosophi in ⟨I⟩ Posteriorum.

3.1 Ad primum dicitur quod actus intelligendi bene est circa universalia prout li 'circa' notat habitudinem ipsius ad res intellectus. Sed si notat 85 habitudinem ad agens vel passum, tunc omnis actus est circa singulare et non circa universale.

Vel dicitur quod quaestio intelligitur de actibus transientibus et non immanentibus, sicut sunt actus intelligendi, diligendi etc.

3.2 Ad secundum dicitur quod ista est per se 'Socrates est homo', sed 90 Philosophus loquitur quod ista 'Socrates sanatus est homo' est per accidens, quia dicit in textu quod »medicus non sanat hominem, sed hunc hominem, sive Socratem vel Calliam«; et ulterius dicit »accidit Socrati esse hominem«.

Quaestio 7

Utrum expertus sine arte operetur certius quam habens artem sine experientia

Sciendum quod experimentum sic definitur: est habitus sensitivus generatus per multas memorias consimilium sensationum. Item, ex una memoria non fit experimentum. 5

Secundo sciendum quod iudicium procedens ex tali habitu vocatur iudicium experientiae.

Tertio sciendum quod experimentum est principium artis et doctrinae, ut quando aliquis vidit quod iste ignis est calidus et ille ignis est calidus; ergo omnis ignis est calidus; et sic est principium artis. Item, duplex est 10 ars: quaedam doctrinalis solum, quae est sine experientia; et talis est im-

81 Arist. Metaph. 1 c. 1 981a20

83 Arist Post. 1 c. 4 73a35ss.

92 Arist. Metaph. 1 c. 1 981a19-20

perfecta. Alia est doctrinalis cum experientia, et ista est perfecta. Ut quando audientes audiunt a legente quod credunt [hoc] esse verum: hoc dicitur ars doctrinalis sine experientia, et est imperfecta. Sed oppositum
15 est cum perfectis.

Istis sic positis ponitur conclusio responsalis.

Quamvis artifex inexpertus est magis sciens quam expertus non artifex, tamen expertus non artifex || certius operatur de hiis quae est expertus quam artifex non expertus.

20 Prima pars probatur, quia talis scit causas per quas potest probare suas conclusiones, sed expertus non artifex non scit causas.

Secunda pars probatur, quia experientia est singularium quorum non est scientia et expertus noscit circumstantias particulares quas artifex non scit.

25 1.1 Arguitur contra responsionem. Artifex sine experientia non est magis sciens quam expertus sine arte; ergo. Antecedens probatur, quia expertus sine arte non est sciens; ergo non est minus sciens quam artifex sine experientia. Patet ex definitione 'scire', quia scire est per causam cognoscere.

30 1.2 Secundo arguitur. Si responsio esset vera, hoc ideo quia ars est universalium et experientia est singularium; sed hoc non, quia VI Ethicorum dicitur »ars et prudentia sunt circa singularia contingentia«. Et sic ars ita bene est singularium sicut experientia.

35 1.3 Tertio arguitur. Expertus non artifex scit causas; ergo. Antecedens probatur, quia expertus medicus non artifex assignat causam propinquam quare laicus sit infirmus, si viderat eum bibere vinum et postea male se habere.

1.1 Ad primum dicitur quod ista comparatio non est comparatio proprie dicta; ergo non praesupponit positivum dici de duobus extremis. Sicut
40 hic 'deus est melior diabolo': ibi negatur de uno extremo et verificatur de alio, et sic est impropria comparatio; sic est hic.

---

18 E 61rA hiis s.l. E 21 scit] sit hic et saepius inferius E

32 Arist. Eth. Nic. 6 c. 8 1141b15-16; c. 9 1142a14-15

1.2 Ad secundum dicitur quod ars experimentalis est universalium et singularium, sed ars sine experientia est universalium. Et in VI Ethicorum loquitur de arte coniuncta experientiae.

1.3 Ad tertium dicitur quod experti non artifices non sciunt causas 45 propinquas et efficientes propter quid, licet sciant in confuso et ex certis signis.

2.1 Arguitur. Expertus non artifex est magis sciens quam artifex non expertus; ergo conclusio falsa. Antecedens probatur, quia habens principium artis est magis || sciens quam non habens principium artis; sed ex- 50 pertus habet principium artis; ergo est magis sciens. Minor probatur, quia expertus habet experientiam; modo ista est principium artis et doctrinae ex textu isto.

2.2 Secundo arguitur. Sicut se habent principia ad conclusionem, sic se habet experientia ad artem, I huius; sed principia faciunt scire conclu- 55 siones, ex I Posteriorum; ergo habens experientiam est magis sciens quam habens artem.

2.3 Tertio arguitur. Ille est magis sciens qui magis distincte cognoscit rem quam ille qui indistincte cognoscit rem; sed expertus distincte cognoscit rem et artifex in communi. Argumentum probatur, quia etc. 60

2.1 Ad primum dicitur quod ipse ignorat causas nec scit demonstrare suas conclusiones propter quid.

2.2 Ad secundum dicitur quod ista similitudo non est in toto vera, quia notitia sensitiva non efficit habitum intellectualem. Ad Philosophum dicitur quod multa principia sunt collecta ex principiis artis etc. 65

2.3 Ad tertium dicitur, licet cognitio experimentalis est certior quam cognitio scientiae, tamen ex hoc non sequitur quod sit magis scientia, quia de singularibus sunt cognitiones certissimae quae tamen non sunt scientiae.

3.1 Arguitur. Non est possibile aliquem esse artificem sine experien- 70 tia; ergo. Antecedens probatur, quia experimentum est principium artis; modo nullus fit artifex sine suis principiis.

---

50 E 61rB

55Arist. Metaph. 1 c. 1 981a5

56 Arist. Metaph. 1 c. 1 981a8-13; Post. 1 c. 2 71b20-23

3.2 Secundo arguitur. Experimentum est fallax; ergo non est principium artis. Antecedens probatur, quia in I Aphorismorum dicitur »vita brevis, ars longa, experimentum fallax«.

3.3 Tertio arguitur. Expertus est magis sciens quam artifex; ergo. Antecedens probatur, quia habet cognitionem digniorem. Probatur, quia habet cognitionem sensitivam et illa est dignior cognitione intellectiva quam habet artifex. Maior probatur, quia VI Physicorum dicitur quod qui spernit cognitionem sensitivam, spernit (quod dignius est) quam sit cognitio intellectus.

3.1 Ad primum dicitur quod, licet experientia sit principium artis, tamen possibile est aliquem artificem fieri sine experientia, quia experientia est principium artis in illo vel in suo magistro.

85 3.2 Ad secundum dicitur quod experimentum in se non est fallax, sed secundum eventum dissimilia aliquando aestimantur similia, et sic committitur error, ut patet in multis. ||

3.3 Ad tertium dicitur quod sic exponitur quod qui spernit notitiam sensitivam spernit quod dignius, id est dignitate originis vel prioritatis, 90 sed non dignius dignitate perfectionis.

4.1 Arguitur contra secundam partem conclusionis. Artifex non expertus certius operatur quam expertus non artifex; ergo responsio non valet. Antecedens probatur, quia artifex probat suas conclusiones demonstrative et expertus probat suas conclusiones dialectice; modo probare demonstrative est certius operari quam dialectice. Maior probatur, quia artifex scit propter quid et expertus solum quia est.

4.2 Secundo arguitur. Sicut se habet prudens ad agibilia, ita artifex ad factibilia, ex VI Ethicorum; sed nullus certius iudicat circa agibilia quam prudens; ergo nullus certius operatur circa factibilia quam artifex.

100 4.3 Tertio arguitur. Artifex innititur certiori principio; ergo certius

---

80 spernat *hic et inferius habet E* quod dignius est *inserui ex adnot. in mg. sup. f. 61vA* 87 E 61vA 89 vel prioritatis *in mg. E*

74 Hipp. Aphor. 1

79 Locum non inveni

98 Arist. Eth. Nic. 6 c. 2 1139b3

operatur. Probatur, quia innititur principio artis per quod quis non potest falli, ex IV huius.

4.1 Ad primum dicitur quod responsio intelligitur de operationibus artis ad extra, sed non de operationibus logicalibus, sicut probat argumentum. 105

4.2 Ad secundum dicitur quod Philosophus in ista auctoritate loquitur de artifice experto et non inexperto.

4.3 Ad tertium dicitur quod, licet artifex innitatur certiori principio in communi, tamen quia agere <est> circa singulare, ergo saepe errat si artem suam produxerit ad opus. 110

5.1 Arguitur. Si expertus certius operaretur quam artifex, vel ergo circa quodlibet obiectum vel aliquando et aliquando non. Non primum, quia expertus non habet experientiam de quolibet obiecto. Nec etiam secundum, quia stat quod expertus sit prudens; modo prudens circa singulum recte iudicat, ex VII Ethicorum. 115

5.2 Arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod experientia non poneretur in intellectu. Probatur, quia experientia est cognitio sensitiva, ut patet ex definitione eius. Sed falsitas sequelae probatur, quia sicut in sensu est cognitio experimentalis, sic etiam in intellectu.

5.1 Ad primum dicitur quod non <circa> quodlibet, sed circa id circa 120 quod habet experientiam certius operatur expertus quam artifex circa id circa quod habet scientiam. Ulterius dicitur quod prudens bene iudicat circa quodlibet sibi cognitum, sed non circa quodlibet.

5.2 Ad secundum dicitur quod experimentum soli sensui attribuitur communiter quia sensus est singularium quorum est experimentum, licet 125 in intellectu sit cognitio experimentalis secundum similitudinem. ||

---

109 tamen] et E 120 circa id *in mg.* E 126 experimentalis *s.l.* E E 61vB

102 Arist. *Metaph.* 4 c. 2 1005b11-13

115 Cf. Arist. *Eth. Nic.* 6 c. 8 1141b15ss.

Liber II*Quaestio I*

Circa secundum librum metaphysicae

Utrum apprehensio veritatis sit nobis possibilis

Sciendum est hic primo de veritate quod duplex est veritas: quaedam est incomplexa, alia est complexa, et est veritas propositionis et est assensus propositionis quae sic significat taliter qualiter est in re.

Secundo sciendum quod comprehensio veritatis potest intelligi possibilis uno modo quoad formationem, quia ipsa in mente formari potest; secundo modo quia formata potest intelligi sic; tertio modo quoad assensum, quia potest ei assentiri.

10 Tunc respondetur quod sic. Hoc probatur auctoritate et ratione.

Ratione, quia omnibus illis tribus modis comprehensio veritatis est nobis possibilis, quia potest formari ab intellectu.

Secundo probatur auctoritate Philosophi in textu, dicentis quod cognitio veritatis est facilis et difficilis.

15 Tertio probatur, nam naturalis appetitus est ad cognitionem veritatis in tota specie; si ergo intellectus non potest apprehendere veritatem, tunc appetitus esset frustratus in tota specie, quod tamen est inconveniens.

---

5 significat] habet E

1.1 Arguitur. Non est possibilis nobis certa cognitio sensitiva; ergo non est nobis possibilis certa cognitio intellectiva. Consequentia probatur, quia cognitio intellectiva oritur ex sensitiva. Antecedens probatur, 20 quia in singulis sensibus contingit deceptio. Probatur, quia visus tempore serenitatis indicat caelum blavium esse, cum nullius coloris sit secundum Philosophum in de Caelo II.

1.2 Confirmatur, de nocte sub umbra candelae apparet nigredo in papyro, quae tamen est alba. 25

1.3 Confirmatur, existens in navi motus iudicat arbores quiescentes in litore maris moveri.

1.4 Confirmatur, deus potest conservare species sensibiles in oculo visibili ablato, ergo. Consequentia tenet, quia per notitiam evidentem non contingit quem decipi. 30

1.1 Ad primum dicitur quod ista apparitio fit propter debilem reflectionem luminis solaris, quia quanto <magis> radii || solares reflexi sunt debiliores, tanto magis repraesentant colorem ad nigredinem tendentem, et talis color est color blavius; inde est quod caelum apparet sub colore blavio. 35

1.2 Ad secundum dicitur quod res sub umbra candelae apparet nigra quia medium non est debite illuminatum. Probatur, quia umbra est lux diminuta.

1.3 Ad tertium dicitur quod sensus in hoc decipitur; et hoc fit quia species arboris mutant situm in oculo et sic recte iudicat visus iudicando 40 motum, quia motus est in navi et in ipso. Sed quod iudicat motum esse in arbore, hoc ideo quia motum proprium non percipit, nam si perciperet proprium motum, tunc non fieret.

1.4 Ad quartum dicitur. Pro illo notandum quod assensus evidens sic definitur: est assensus cui intellectus assentit ex inclinatione quam habet 45 ad verum vel propter rationem ipsum ad hoc determinantem. Ulterius sciendum quod duplex est notitia sensitiva: quaedam evidens et quaedam summa. Evidens est circa quam non contingit sensum errare naturaliter, servatis condicionibus ad hoc requisitis. Sed summa notitia est notitia per

---

24-25 pappiro E 27 lictore E 32 E 62rA solares] Comprehendere est rem intelligere secundum omnes modos quibus est cognoscibilis *mg. sup.* E 40 visus s. l. E

50 quam non contingit sensum errare per aliquam potentiam. Per hoc respondetur quod possibile est sensum habere notitiam evidentem sensitivam, sed non summam, quia sensus potest adhuc decipi per divinam potentiam, sicut argumentum probat.

2.1 Arguitur. Comprehensio veritatis non est nobis possibilis; ergo. 55 Antecedens probatur, quia completa cognitio veritatis non est possibilis nobis, ergo nec comprehensio veritatis est nobis possibilis. Consequentia tenet, quia arguitur a convertibili ad convertibile. Antecedens probatur, quia nullam rem complete scire possumus.

2.2 Secundo arguitur. Si cognitio veritatis esset nobis possibilis, vel 60 ergo de omnibus vel de aliquibus et aliquibus non. Non secundum, quia non videtur ratio diversitatis. Non primum probatur, quia illa sunt infinita, modo virtus finita non est capax infinitatis. Quod non secundum probatur, quia intellectus cuiuslibet cognoscibilis est capax; probatur, quia non datur aliquid quod non.

65 2.3 Tertio arguitur. Nihil potest certitudinaliter sciri. || Antecedens probatur, quia nulla est certitudo in nostra cognitione. Probatur, quia si quis iudicat hunc hominem esse rationalem, possibile est ipsum decipi. Probatur, quia ponatur quod deus auferat animam intellectivam, servatis condicionibus accidentalibus, tunc adhuc iudicat nunc sicut prius.

70 2.1 Ad primum dicitur quod licet cognitio veritatis simpliciter perfecta non est nobis possibilis, tamen est in genere perfecta; et hoc sufficit, quia talis est quando res scitur secundum certam demonstrationem et certas causas.

2.2 Ad secundum dicitur quod cuiuslibet cognoscibilis cognitionem 75 intellectus potest habere, licet in numero omnia non cognoscat. Et sic illa est vera in sensu diviso, et sic ponitur inesse per omnes eius singulares, quia quando propositio universalis de possibili debet poni inesse, tunc poni debet per omnes singulares inesse. Sed inquantum esset modalis composita, tunc esset falsa, ut patet in textu.

80 2.3 Ad tertium dicitur quod possibilis est nobis cognitio intellectiva certa naturalis per quam non fit error naturaliter, licet non sit summa. Et sic possumus habere evidentiam summam de aliquo ut 'quodlibet est vel

non est', quia nullo modo potest fieri deceptio, nec supernaturaliter nec naturaliter.

3.1 Arguitur. Cognitio veritatis non est nobis possibilis; ergo. Antecedens probatur, quia veritas est adaequatio rei ad intellectum ex VI huius; sed talis adaequatio est impossibilis; ergo. Minor probatur, quia intellectus est indivisibilis et res divisibilis, modo inter divisibile et inter indivisibile nulla est adaequatio.

3.2 Secundo arguitur. Si possibilis esset nobis aliqua cognitio veritatis, vel ergo esset in re vel <in> intellectu. Non primum probatur, quia II huius dicitur quod res sicut se habet ad esse sic se habet ad scire; modo esse est extra intellectum, ergo et veritas. Sed quod non secundum probatur, quia VI huius dicitur quod bonum et malum sunt in rebus, sed verum et falsum sunt in anima. 95

3.3 Tertio arguitur. Si intellectus naturaliter assentiret vero evidenti, tunc etiam falso. Probatur, quia intellectus est potentia libera; ergo si assentiret vero, tunc etiam assentiret falso.

3.1 Ad primum dicitur, quia ibi est adaequatio capacitatis, sed non quantitativa. 100

3.2 Ad secundum dicitur quod veritas est obiective in re et subiective in intellectu.

3.3 Ad tertium dicitur quod intellectus non causat quemlibet assensum tamquam actum libere elicatum: nam in certo necessitatur. ||

Quaestio 2

Utrum principia scientiarum sint nobis naturaliter cognita

Sciendum quod aliquid dicitur esse naturale septem modis. Primo modo quod non est violentum; secundo modo quod non est artificiale; tertio quod non est voluntarium; quarto quod non est casuale; quinto

---

104 E 62vA

86 Cf. Arist. *Metaph.* 6 c. 4 1027b26-27

91-92 Cf. Arist. *Metaph.* 2 c. 1 993b30

94 Arist. *Metaph.* 6 c. 4 1027b26-27

5 quod non est disconveniens, sed conveniens; sexto quod non est miraculosum; septimo quod non est acquisitum, sed a natura inexisteus.

Secundo sciendum quod principia esse naturaliter cognita dupliciter potest intelligi. Uno modo ratione intellectus tantum; alio modo ratione intellectus et terminorum simul.

10 Conclusio prima.

Notitia primorum principiorum est nobis naturalis vel naturaliter habita, intellectis terminis. Probat, quia talis notitia non est habita per praevidiam probationem, ergo habetur naturaliter.

Secundo: prima principia insunt nobis, et non per artem, ergo per naturam.

Tertio: notitia principiorum sex primis modis est nobis naturalis, sed non septimo. Naturale primo modo quod non est artificiale, secundo quod non est violentum, tertio quod non est voluntarium, quarto pro illo quod non est casuale.

20 Pro quo sciendum quod notitia primorum principiorum non inest per doctrinam proprie dictam neque inest nobis a principio nativitatis, sed inest nobis a principio nativitatis quaedam inclinatio mediante qua ducimur ad assentire de eis, scilicet primis principiis.

1.1 Arguitur. Notitia primorum principiorum inest nobis per doctrinam, ergo. Antecedens probatur, quia inest nobis ex praeexistenti cognitione; ergo per doctrinam. Consequentia tenet, quia praeexistens cognitio non est tantum sensitiva, sed etiam intellectiva.

1.2 Secundo arguitur. Commentator super illud Philosophi »in foribus quis delinquit« dicit sic, quod notitia principiorum inest nobis a natura.

30 1.3 Tertio arguitur. Si notitia principiorum non inesset a nativitate, tunc esset acquisita ex praeexistenti cognitione. Et sic primo principio est aliquid notius, quod est contra Philosophum IV huius, quod »principiis primis nihil est notius«.

1.4 Quarto arguitur. Notitia primorum principiorum non est acquisita,

---

17-19 Naturale – casuale fort. ut glossa expungendum? 21 neque s. l. E

28 Averr. Metaph. 2 c. 1 (ed. Venetiis 1562-1574 vol. 8 c. f. 18M-19A)

32-33 Arist. Met 4 3 1005b8-9

ergo inest nobis a nativitate. Probatur, quia illa est prima, ergo nulla alia 35
est prior. Antecedens est Philosophi I Posteriorum. Consequentia tenet
virtute li 'prior'.

1.1 Ad primum dicitur quod notitia principiorum fit ex praeexistenti
cognitione sensitiva, quae proprie non dicitur doctrina.

1.2 Ad secundum dicitur quod Commentator voluit quod notitia prin- 40
cipiorum est nobis naturalis sex primis modis, sed non septimo, scilicet
illud quod non est acquisitum, quia talis notitia non inest a nativitate,
quia anima est tamquam tabula rasa etc.

Aliter dicitur quod Commentator dicit propter naturalem inclinatio-
nem intellectus ad verum. || 45

1.3 Ad tertium dicitur quod primo principio non est aliquod notius
complexum, licet eius notitia oriatur a sensu.

1.4 Ad quartum dicitur quod notitia principiorum est prima ideo quia
eis nullum complexum est notius, sed non est prima simpliciter, ex quo
notitia sensitiva est prior. 50

2.1 Arguitur ad idem. Notitia principiorum non est nobis naturaliter
habita sex primis modis; ergo. Antecedens probatur, quia est demonstra-
bilis, ergo non est naturaliter nota. Antecedens probatur, quia hoc est
principium unum in mathematica 'omne continuum est divisibile in sem-
per divisibilia' et demonstratur hoc VI Physicorum et I Caeli. 55

2.2 Secundo arguitur. Illius non ponitur habitus quod inest nobis natu-
raliter; sed principiorum ponitur habitus; igitur principia non insunt natu-
raliter. Minor probatur, quia illorum est habitus qui vocatur 'intellectus'.
Sed maior probatur, quia inutiliter poneretur talis habitus, cum non con-
tingit aliter assuesci. 60

2.3 Tertio arguitur. Quod inest a natura habet eandem vim apud om-
nes, ex II Ethicorum; sed principium primum non habet eandem vim
apud omnes; ergo. Minor probatur, quia multi negaverunt prima princi-
pia, ut patet IV huius.

---

45 E 62vB 60 assuessi E

36 Arist. Post. 1 c. 10 76b12-26

55 Arist. Phys. 6 c. 231b15ss; De caelo 1 c. 1 268a6-7

62 Arist. Eth. Nic. 2 c. 1 1103a20

64 Arist. Metaph. 4 c. 4 1006a1

65 2.4 Quarto arguitur. Illa quae sunt ratio cognoscendi omnia insunt a nativitate; sed principia sunt huiusmodi. Minor est Commentatoris III de Anima, quia principia sunt ratio cognoscendi omnia. Maior probatur, quia si non, tunc nulla cognitio esset nobis possibilis.

2.1 Ad primum dicitur quod conclusio in una scientia est bene principium in alia; sed principium in scientia in qua est principium est nobis
70 naturaliter cognitum. Et si habetur conclusio non est inconveniens quod demonstretur.

2.2 Ad secundum dicitur quod illorum ponitur habitus ne erremus circa illa actualiter.

75 Vel dicitur quod illorum non ponitur habitus quantum ad assentiendum, sed bene quantum ad adhaerendum.

2.3 Ad tertium dicitur quod prima principia habent eandem vim apud omnes homines bene dispositos; et si aliqui negaverunt, hoc est ore et non corde.

80 2.4 Ad quartum dicitur quod prima principia sunt ratio cognoscendi omnia quae cognoscuntur per discursum, sed non sunt ratio cognoscendi omnia quocumque modo.

3.1 Arguitur. Prima principia non sunt nobis naturaliter cognita septem modis iam dictis; ergo. Antecedens probatur, quia quod acquiritur
85 cum labore non est naturaliter cognitum, sed sic est || de primis principis. Maior probatur, quia circa illa quae insunt nobis a natura nihil cognoscimus inductive de singulis. Minor probatur per experientiam.

3.2 Secundo arguitur. Circa illa quae insunt a natura non est difficultas; sed cognitio principiorum est difficilis; ergo. Maior probatur, quia ad
90 naturaliter inexistencia natura determinat, III Ethicorum. Minor probatur, quia notitia principiorum est habitus intellectualis, modo omnis virtus intellectualis est circa difficile.

3.3 Tertio arguitur. Notitia principiorum inest nobis a natura, id est a principio nativitatis, ergo. Antecedens probatur, quia inest nobis [a natura. Probatur, quia inest nobis] ab intellectu et intellectus est natura.
95

71-72 non – demonstretur *in mg.* E 85 E 63rA 88 illa *s.l.* E 90 inexistencia inconvenientia *habet Marsilius 15ra*

66 Averr. De anima 3 c. 33 (ed. Crawford 475, 30-31)

90 Cf. Arist. Eth. Nic. 3 c. 7 1114b9ss.

3.1 Ad primum dicitur quod non est inconueniens esse laboriosa illa quae sunt naturalia sex primis modis.

3.2 Ad secundum dicitur quod non est magis difficultas ad assentiendum principiis quam <ad> adhaerendum illis.

Vel dicitur quod ista auctoritas intelligitur de virtute morali, non autem 100 oportet de virtute intellectuali.

3.3 Ad tertium dicitur quod ista propositio 'notitia principiorum inest a natura' intelligitur dupliciter. Uno modo sic: 'a natura', id est a principio nativitatis; et sic non est verum. Alio modo intelligitur 'a natura', id est a principio quod est natura; et hoc est verum. 105

Et tantum de ista quaestione.

Quaestio 3

Utrum anima humana corpori coniuncta posset devenire in cognitionem substantiarum separatarum cognoscendo de eis quod quid est

Sciendum quod hic excluditur cognitio beatificata, qua cognoscitur in patria.

Secundo sciendum quod cognitio meritoria, quae habetur per fidem, 5 excluditur.

Conclusio. Secundum Commentatorem et Albertum, anima nostra corpori unita potest cognoscere quidditatem substantiarum immaterialium.

Probatur. Nam Commentator, commento primo ibi, dicit sic, quod sermo Aristotelis debet dicere difficultatem et non impossibilitatem 10 quando dicit »intellectus noster« etc. ||

---

8 substantiarum quidditatem E 11 E 63rB

7 Averr. Metaph. 2 c. 1 (ed. Venetiis 1562 fol. 28I-K).

9 Averr. ibidem

Secundo probatur. Philosophus XII huius investigat quidditatem primae causae, quia probat quod sit actus purus immixtus materiae.

Tertio probatur. Quia hoc est homini possibile ad quod inclinatur; sed
 15 homo naturaliter inclinatur ad cognitionem istarum substantiarum separatarum; ergo. Maior probatur, quia appetitus noster numquam est ad finem impossibilem, II Caeli. Minor probatur, quia II huius dicitur quod desiderium hominis est naturaliter ad scire, et non minus ad dignissima, immo magis.

20 Quarto, quia felicitas humana consistit in cognitione istarum substantiarum separatarum, X Ethicorum.

Secunda <conclusio> quod ista cognitio secundum sanctum Thomam <impossibilis est. Nam> impossibile est animam humanam corpori unitam cognoscere quidditates substantiarum immaterialium.

25 1.1 Arguitur contra primam conclusionem ex motivis sancti Thomae. Non est possibile nos cognoscere quidditatem substantiarum immaterialium, ergo prima via nulla. Antecedens probatur, quia omnis cognitio quam habemus de prima causa, illa est ab effectibus ad causam; et talis non dicit quid sed quia, ex II Posteriorum.

30 1.2 Secundo arguitur. Intellectus noster non ascendit ad tantum [ad] cognoscendum sicut intellectus divinus; sed intellectus divinus iste ascendit ad cognoscendum primam causam; ergo non intellectus huma-

---

12 Secundo] Item. Si non possumus deum intelligere sequitur quod natura aliquid otiose ageret quod est contra dignitatem naturae. Et consequentia in hoc patet quia deus est maximum intelligibile; modo otiosum esset et frustra si maximum intelligibile non possset intelligi a nobis *in mg. sup.* E 25 Thomae] argumentum sancti Thomae *in mg.* E 30 arguitur] secundum argumentum sancti Thomae *in mg.* E

12 Arist. Metaph. 12 c. 7 1072a18ss.

17 Arist. De Caelo 1 4 271a33; Arist. Metaph. 1 c. 1 980a21ss

21 Arist. Eth. Nic. 10 c. 7 1177a12ss.

22 Thomas de Aquino Metaph. 2 c. 1. 1 n.13

29 Arist. Post. 2 c. 16 98b20-21

nus. Consequentia probatur, quia aliter ascenderet ad cognoscendum tantum quantum intellectus divinus.

1.3 Tertio arguitur. Prima causa non intelligitur ab homine, ergo. Antecedens probatur, quia non patitur ab homine, ergo non intelligitur ab homine. Consequentia probatur, quia a superiori negato ad inferius cum eadem determinatione.

1.4 Quarto probatur. Si intellectus humanus intelligeret primam causam, sequeretur quod esset infinite perfectus. Probatur, quia obiectum perficit intellectum, ergo magis perfectum magis perficit et maxime perfectum maxime perficit; ergo infinitum infinite perficit. Consequentia probatur per illam topicam 'sicut se habet simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis' etc.

1.1 Ad primum dicitur quod per quiditatem primae causae, si intelligitur res quae est quiditas, tunc illam possumus cognoscere. Si per quiditatem intelligitur conceptus quiditativus, tunc illum possumus habere per quem cognoscimus primam causam, quia cognoscimus quod deus sit substantia independens.

Ulterius dicitur quod istis duobus modis quiditatem possumus cognoscere per effectum discursive <***>. ||

1.2 Ad secundum respondetur quod licet intellectus noster cognoscat quiditatem primae causae, non tamen ita perfecte sicut prima causa, quia intellectus divinus comprehendit quiditatem primae causae, quia comprehendit rem omnibus modis quibus cognoscibilis est, sed intellectus noster non comprehendit, quia non cognoscit omnibus modis quibus est cognoscibilis.

1.3 Ad tertium respondetur negando consequentiam. Ratio, quia non omne quod intelligitur patitur, cum intelligere sit pati; sed bene concluditur 'hoc intelligit, ergo patitur'.

60

---

50 quod] *iter.* E 51 E 63vA

43 Arist. Rhet. 1 c. 7 1363b21-22

1.4 Ad quartum dicitur sequelam negando. Ad probationem dicitur quod illa topica intelligitur de agentibus naturalibus, agentibus secundum ultimum sui posse; modo prima causa agit mere voluntarie, quia dat se intellectui ad intelligendum sicut sibi placet.

65 2.1 Arguitur. Prima causa est infinita, ergo non est a nobis cognoscibilis. Consequentia probatur, quia infinitum secundum quod huiusmodi est ignotum, III Physicorum.

2.2 Secundo arguitur. Inter cognoscens et cognoscibile debet esse proportio; sed inter primam causam et intellectum nostrum nulla est proportio, quia finiti ad infinitum nulla est proportio.

70 2.3 Tertio arguitur. Prima causa non est a nobis nominabilis per [Commentatorem] Auctorem de Causis; ergo non est a nobis cognoscibilis. Consequentia probatur, quia omne cognoscibile est nominabile.

2.4 Quarto arguitur. Substantiae immateriales non sunt a nobis phantasiabiles; ergo nec intelligibiles. Consequentia tenet, quia »necesse est omnem intelligentem phantasmata speculari«, ex III de Anima. Antecedens probatur, quia de prima causa nullum habemus phantasma, quia non est sensibilis.

2.5 Quinto arguitur. Sensus noster non potest habere cognitionem intellectus; ergo intellectus non potest habere cognitionem substantiarum immaterialium. Consequentia tenet, quia minus distat sensus a perfectione intellectus et eius proprietatibus quam intellectus a substantiis infinite perfectis.

2.1 Ad primam rationem, quod »infinitum sub ratione infiniti est ignotum«, cum hoc stat quod sit nobis notum sub alia ratione, puta primae causae vel creatoris vel sub ratione independentis vel primi principii.

2.2 Ad secundum dicendum quod finiti ad infinitum nulla est proportio quantitativa, sed bene capacitatis, quae est habitudo unius ad alterum.

---

72 Auctorem de Causis *s.l.* E 74 arguitur] quarta ratio sancti Thomae *in mg.* E 79 arguitur] quinta ratio sancti Thomae *in mg.* E Sensus] intellectus *a.c.* E

67 Arist. Phys. 3 c. 6 207a25

72 Liber De causis 5 57, 22

76 Arist. De anima 3 c. 8 432a8-9

2.3 Ad tertium dicitur quod non est a nobis nominabile uno nomine exprimente omnem eius perfectionem, ideo attribuimus ei diversa prae- 90 dicata essentialia.

2.4 Ad quartum dicitur quod non habemus phantasma decisum a substantiis immaterialibus, sed intelliguntur a nobis discursive per effectum. ||

2.5 Ad quintum dicitur negando consequentiam. Ad probationem dicitur quod substantiae immateriales cadunt sub obiecto intellectus, quia entia 95 sunt; sed intellectus non cadit sub obiecto sensus, cum sit indivisibilis et insensibilis.

1.1 Arguitur contra secundam conclusionem, scilicet sancti Thomae. Prima causa potest a nobis cognosci quiditative per conceptum quiditativum communem et proprium. Probatur, quia cognoscitur a nobis conceptus substantiae, qui est conceptus communis, et talis conceptus potest limitari usque ad speciem specialissimam, quo facto habemus cognitionem dei ut sit independens; et est definitio vera et quiditativa dei. 100

1.2 Secundo arguitur. Prima causa non potest concipi a nobis per aliquam speciem; ergo. <Probatur>, quia nec per speciem hominis nec per speciem asini nec alicuius alterius. Probatur, quia talis species nec repraesentat deum ad placitum nec naturaliter. Quod non ad placitum notum est, quod non naturaliter etiam notum est. 105

1.3 Tertio arguitur. De prima causa possumus habere conceptum univocum incomplexum quiditativum singularem et adaequatum; ergo possumus eum cognoscere quiditative. Antecedens probatur, quia habemus conceptum substantiae et possumus descendere per viam divisivam usque ad speciem specialissimam. Probatur, quia nihil videtur obstare; ut quaeritur 'vel deus est substantia corporea vel incorporea; non corporea, ergo incorporea; si incorporea, vel est dependens vel independens; non dependens, ergo independens', tunc habemus definitionem dei cum genere remoto et propinquo et differentia remota. Et ponatur quod a imponeretur ad significandum deum connotando eius perfectionem, ista est definitio eius 'deus est independens', quia numquam datur differentia convertibilis cum specie, nisi differentia hominis; ergo. Et hoc est de ... 120 non de possibili.

1.1 Ad primum dicitur quod probabiliter potest dici quod possumus habere conceptum quiditativum communem et proprium primae causae, licet non possumus habere speciem propriam procedentem a phantasma-
125 te a quo procedunt propriae species.

1.2 Ad secundum dicitur quod licet una species unius effectus non repraesentat deum nobis, tamen multae nobis eum repraesentant per discursum, ut de monte aureo, qui non cognoscitur per unum effectum, sed per plures effectus. ||

130 1.3 Ad tertium dicitur quod aliqui dicunt quod non possumus habere conceptum adaequatum singularem incomplexum, sed bene complexum, sed potest probabiliter concedi sicut argumentum arguit, quia nihil obstat.

135 Uterius dicitur quod via Commentatoris videtur probabilior via sancti Thomae.

Quaestio 4

Utrum ratio Philosophi quae probat esse statum in causis efficientibus sit bona

Sciendum quod causae efficientes sunt duplices: quaedam sunt essentialiter subordinatae, quaedam accidentaliter subordinatae. Essentialiter
5 subordinatae sunt in quibus posterior dependet in esse a priori, sic quod non esse nec agere potest, nisi prior agat. Sed accidentaliter subordinatae sunt per oppositum, ut pater est causa filii accidentaliter subordinata, quia filius potest agere patre non coagente.

Secundo sciendum quod ratio Philosophi solum procedit de causis es-
10 sentialiter subordinatis.

Tertio sciendum quod duo supponit Aristoteles. Primum est quod in causis essentialiter subordinatis, si sint finitae, prima est causa omnium posteriorum. Ratio quia nihil aliorum potest poni causa omnium aliorum

---

124 procedente E 129 E 64rA

130 Locum non inveni

1 Arist. Metaph. 2 c. 2 994a1ss

nisi prima. Secundum: si causae essentialiter subordinatae sunt infinitae, tunc omnes sunt causae mediae, quia infinito repugnat habere principium 15 et finem.

Illis suppositis, tunc arguitur sic. Si causae essentialiter subordinatae essent infinitae, sequitur quod nulla esset causa efficiens. Sequela probatur, quia in sic ordinatis nulla illarum agit nec omnes, nisi sit aliqua prior dirigens posteriorem in agendo, per primam suppositionem; sed in infini- 20 to nulla est prior, per secundam suppositionem; ergo nulla fit actio vel nulla agit.

Per hoc respondetur ad quaestionem quod ratio Philosophi est demonstrativa quaestionis dictae.

1.1 Arguitur. Prima suppositio Philosophi est falsa; ergo. Antecedens 25 probatur, quia vult quod in causis essentialiter subordinatis posterior non potest agere sine priore: hoc non verum, quia Socrates potest agere, deo non coagente. Probatur, quia potest peccare, || deo non coagente; ergo potest agere. Consequentia tenet ab inferiori ad superius.

1.2 Secundo arguitur. Stat Socratem levare lapidem, deo non coagen- 30 te, quia si Socrates levat lapidem, vel ergo virtute finita vel infinita. Si finita, ergo deus potest illam Socrati dare; si infinita, ergo eadem ratione posset levare totum mundum.

1.1 Ad primum dicitur quod in peccato commissionis deus concurrat quantum ad substantiam actus, sed non quantum ad deformitatem, quia 35 ut sic nihil est quantum ad formale, quia est privatio debitae circumstantiae quae deberet inesse et non inest. Sed deus concurrat ad substantiam actus, id est in quantum ens, et hoc materialiter, quia deus concurrat ad omne ens in agendo.

1.2 Ad secundum dicitur quod Socrates levat lapidem potentia infi- 40 nita. Ad probationem negatur consequentia, quia licet concurrat potentia infinita, non tamen infinite, sed finite tantum, ut Socrates levat lapidem virtute propria finite, sed respectu dei virtute infinita.

2.1 Arguitur contra secundam suppositionem. Si causae essentialiter subordinatae essent infinitae, tunc nulla esset media; ergo secunda sup- 45

positio falsa. Antecedens probatur, quia medium debet aequaliter distare ab extremis, ex X huius. Sed infinitum non habet medium; patet, quia ubi est medium, ibi datur principium et finis.

2.2 Confirmatur. Infiniti non est medium; ergo suppositio falsa. Antecedens est Philosophi III Physicorum.

2.3 Tertio arguitur. Si omnes causae essentialiter subordinatae essent infinitae, adhuc daretur causa quae non esset media, quia si *a* fieret *a b* et *b a c* et sic in infinitum, tunc infinitae essent causae agentes et non omnes essent mediae. Probatur, quia $\langle$ si $\rangle$ *a* est ultima illarum, tunc illa non esset media.

2.4 Quarto arguitur. Ratio Philosophi non est efficax, ergo responsio non valet. Antecedens probatur: non sequitur in causis essentialiter subordinatis 'prima est causa omnium aliarum, ex prima suppositione, et si essent infinitae subordinatae omnes essent mediae; ergo nulla est causa efficiens'. Ista consequentia non valet. Probatur, quia stat antecedens esse verum et consequens falsum, quia stat quod quaelibet illarum causarum habeat causam agentem priorem et dirigentem, et sic in infinitum, etsi una agere sufficit ad posteriorem, etsi secunda sufficit agere ad tertiam, et sic in infinitum. ||

2.1 Ad primum dicitur notando quod tripliciter ponitur medium. Uno modo per abnegationem extremorum, et sic virtus est medium inter vitia. Secundo est medium per participationem extremorum, ut in colore medio concurrunt colores extremi. Tertio dicitur medium aequalis distantiae. Per hoc respondetur quod si infinitae essent causae essentialiter subordinatae, tunc essent mediae primo modo, et hoc per abnegationem aliorum extremorum. Et ista est solutio Alexandri Halensis.

2.2 Ad confirmationem, quod infiniti non est medium distantiae aequalis, sed bene primo modo.

63-64 sufficit¹-infinitum in mg. E 64 E 64vA 70 essent] esse E

47 Arist. Metaph. 10 c. 5 1056a35-b1

50 Arist. Phys. 3 c. 5 205b29-35

71 Alexander de Halis (revera Alexander de Alexandria) Metaph. 2 , t.6 (ed. Venetiis 1572, fol. 40rB C)

Vel dicitur quod si essent infinitae, omnes essent mediae ad hunc sensum: quia nulla esset causa totius ordinis; ergo omnes sunt mediae. 75

2.3 Ad tertium dicitur quod licet ascendendo sursum potest imaginari causa ultima, hoc non est contra Philosophum, sed sufficit ei quod omnes sunt mediae, sic quod non est causa suprema danda, quia numquam devenitur in supremam causam.

2.4 Ad quartum dicitur quod si diceretur quod causa posterior agit in 80 virtute prioris, tunc aequae bene per illam rationem ostenditur primam causam totius orbis non esse dandam, si omnes causae essent infinitae, et per consequens omnia sunt media.

Quaestio 5

Utrum ad metaphysicam spectat demonstrare primam causam esse

Ista quaestio movetur propter discordiam Avicennae et Commentatoris.

Sciendum quod demonstratio naturalis fundatur super motum, unde II Physicorum dicitur quod rationes physicae sunt sicut de simo, id est de 5 forma rei mobilis contracta in ordine ad materiam, quia sicut curvitas nasi importat rationem materiae etc.

Secundo sciendum quod demonstratio quae fundatur super esse vel identitatem vel diversitatem vel alia secludentia motum non est physica.

Conclusio haec.

10

Ad physicam non spectat demonstrare primam causam esse, cum hoc spectat ad metaphysicam.

Probatur, quia demonstratio primae causae non fundatur supra motum, sed fundatur super esse; ergo spectat ad metaphysicam et non physicam.

---

1 demonstrare *s.l.* E 4 unde *s.l.* 6 constructa ? E 9 aliam secludentem E *sed cf. Marsilium 18rA* sunt physicae E

2 Cf. Avic. Liber de phil. prima p. 4-8 10-13; Averr. Metaph. 2 c. 22

5 Arist. Phys. 2 c. 2 193b22ss.

15 1.1 Arguitur. Ad physicam spectat demonstrare primam causam esse. Probatur auctoritate Commentatoris quia dicit quod illud genus causae quod est separatum a materia non probatur esse nisi a physico. ||

1.2 Arguitur. Omnes scientiae supponunt de suo subiecto quia est, ex I Posteriorum, sed metaphysica pro maiori parte habet ens separatum a
20 materia pro subiecto; ergo etc., ut patet in IX et X huius.

1.3 Arguitur. Naturalis philosophus demonstrat primum motorem esse, ergo primam causam. Consequentia probatur, quia idem sunt, expository, sic: 'hic demonstrat primam causam et hic est naturalis philosophus; ergo naturalis philosophus demonstrat primam causam'.

25 1.1 Ad primum dicitur quod Commentator fuit illius opinionis et [ergo] non est tenendus.

Uterius dicitur quod creditur quod originalis inquisitio primae causae fuit ex naturali philosophia, scilicet per motum.

1.2 Ad secundum dicitur [quod] concedendo istud de subiecto totali
30 scientiae et adaequato, potest tamen demonstrari quia est de subiecto particulari.

1.3 Ad tertium dicitur negando consequentiam propter appellationem, quia 'primum motorem' appellat rationem, scilicet deum.

Uterius dicitur quod ista conceditur 'primam causam esse demonstrat
35 naturalis philosophus'.

2.1 Arguitur. Prima causa [est] non est demonstrabilis a metaphysico, ergo conclusio falsa. Antecedens probatur, quia omnis propositio quae demonstratur, demonstratur per medium notius; sed ista propositio non habet aliquid notius; ergo. Minor probatur, quia esse est ibi praedicatum
40 et nihil est notius eo.

2.2 Arguitur. Ad metaphysicum non pertinet demonstrare aliquid per se notum; sed ista est per se notum; ergo. Minor probatur, quia sequitur bene 'aliquid est, igitur deus est'. Antecedens est per se notum, ergo consequens. Consequentia probatur, quia sicut antecedens est per se notum,

---

17 E 64vB 18 de] sub a.c. E 30 adaequati E 33 scilicet deum *in mg.* E

16 Cf. Averr. ubi supra et etiam Metaph. 1 c. 83

19 Arist. Post. 1 c. 13 78b32ss.

sic etiam consequens, quia sequitur bene 'aliquid est, ergo causa vel cau- 45
satum est'. Ultra: 'causa vel causatum est, ergo prima causa est'. Ultra:
'prima causa regit, igitur deus est'. Modo omnes propositiones sunt per
se notae, scilicet mediae; ergo etc.

2.3 Tertio arguitur. Illud est per se notum per quod omnia cognoscun-
tur; sed per deum omnia cognoscuntur; ergo deus est [est] per se notus. 50
Consequentia probatur, quia omnis causa primaria plus influit effectum
quam quaecumque secunda.

2.1 Ad primum dicitur quod non oportet medium esse notius praedica-
to per quod praedicatum probatur inesse subiecto, sed sufficit quod alicui
notius insit quam subiecto. || 55

2.2 Ad secundum dicitur quod multi tenent quod ista 'deus est' est per
se nota, sed aliqui tenent quod non. Et melius, quia illud est per se notum
cui intellectus assentit intellectis terminis, quia multi dubitaverunt an
deus est. Ad probationem: negatur consequentia, scilicet »antecedens est
per se notum, ergo consequens«. Ratio, quia in consequentia formali stat 60
praemissas esse per se notas, non tamen [esse] conclusionem esse notam
sive consequentiam.

Ulterius dicitur quod non est per se nota 'prima causa est', quia multi
aestimabant caelum non dependere a deo.

2.3 Ad tertium dicitur quod licet deus sit principium omnis cognitio- 65
nis per influentiam, tamen non oportet quod si aliquid debeat cognosci,
quod deus praecognoscatur.

Quaestio 6

Utrum in causis subordinatis sit procedendum in infinitum

Conclusio.

Quamvis in causis accidentaliter subordinatis proceditur in infinitum,
tamen in nullo genere causarum essentialiter subordinatarum proceditur
in infinitum. 5

Prima pars patet, quia stante aeternitate mundi, infinitae fuerunt cau-
sae Socratis, scilicet avus, proavus, triavus, et sic in infinitum.

Secunda pars patet de causis efficientibus in tempore praecedenti. Et consimiliter probatur de aliis causis.

10 1.1 Arguitur. In nullis finitis proceditur in infinitum; sed causae accidentaliter subordinatae sunt finitae; ergo in illis non proceditur in infinitum. Minor probatur, quia nulla est multitudo infinita ex III Physicorum, ergo causae accidentaliter subordinatae sunt finitae.

1.2 Secundo arguitur. Implicat contradictionem in causis accidentaliter subordinatis esse processum in infinitum. Probatur, quia sequeretur bene 'ibi est processus in infinitum, ergo ibi est multitudo infinita'. Sequitur ulterius 'sunt causae accidentaliter subordinatae, ergo sunt finitae'. Consequentia tenet, quia esse terminatum est de ratione ordinis.

1.3 Tertio arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod actu esset 20 multitudo infinita. Probatur, quia infiniti homines praecesserunt quorum || quilibet habuit animam immortalem, ergo est multitudo infinita animarum.

1.1 Ad primum dicitur quod proceditur in infinitum, id est non potest dari secundum cursum naturae causam simpliciter primam in causis accidentaliter subordinatis, quamvis in se sint finitae.

1.2 Ad secundum dicitur negando sequelam.

Uterius dicitur negando consequentiam »sunt accidentaliter subordinata, ergo sunt ordinata«, quia ibi arguitur <a> secundum quid ad simpliciter.

30 1.3 Ad tertium dicitur quod, concedendo mundum esse aeternum, conceditur infinitam multitudinem esse non occupantem locum: et non est actu multitudo infinita occupans locum.

Aliter dicitur quod, concedendo mundum esse aeternum philosophice, quilibet habuit animam corruptibilem, quae corrupta est cum corpore. Et 35 sic anima coexistens est perpetua, sed anima formativa est corruptibilis. Et hoc secundum Alexandrum et Commentatorem.

2.1 Arguitur. In causis essentialiter subordinatis efficientibus proceditur in infinitum, ergo. Antecedens probatur, quia in partibus solis et lunae

---

21 E 65rB

12 Arist. Phys. 3 c. 4 204a1ss

36 Cf. Averr. De anima 3 c. 5 (ed. Crawford 392-395, 399-409)

secundum divisionem proceditur in infinitum, cum sint corpora continua, ergo in causis efficientibus proceditur in infinitum. Consequentia tenet, 40 quia partes solis et lunae sunt causae efficientes subordinatae.

2.2 Arguitur. In causis essentialiter subordinatis proceditur in infinitum. Probatur, quia inter primam causam independentem et primam intelligentiam dependentem possunt esse infinitae causae subordinatae, ergo sunt. Consequentia tenet, quia in perpetuis non differt esse a posse. 45 Antecedens probatur, quia prima causa excedit primam intelligentiam dependentem excessu divisibili, et cum ille excessus potest dividi in infinitum, tunc pro qualibet parte potest poni una species nova. Sequitur quod inter ipsam et secundam erit processus in infinitum.

2.3 Arguitur. In causis materialibus proceditur in infinitum. Probatur, 50 quia materia habet rationem infiniti, II <huius> et III Physicorum

2.1 Ad primum dicitur quod in causis essentialiter subordinatis partibus potest procedi in infinitum, sic quod non potest dari pars simpliciter prima secundum divisionem; sed responsio intelligitur de causis agentibus totalibus. 55

2.2 Ad secundum dicitur quod inter quaslibet species proximas sunt infinitae species dabiles propter excessum continui; sed responsio intelligitur de facto. ||

Aliter dicitur quod philosophi crediderunt primam causam esse finiti vigoris et non posse producere novam speciem, quia tunc eius voluntas 60 esset mobilis et non esset decor universi.

2.3 Ad tertium dicitur quod materia dicitur infinita, id est indeterminata ad quamlibet formam possibilem.

3.1 Arguitur. In causis finalibus proceditur in infinitum. Probatur, quia appetitus divitiarum crescit in infinitum, ex I Politicorum; et iste appetitus est propter finem, quia appetitus movet propter finem, ex III de Anima.

3.2 Secundo arguitur. In causis finalibus proceditur in infinitum. Pro-

batur, quia si non, tunc deus esset causa finalis ultima; sed hoc non, quia
70 ipsa agit propter inferiora, ergo non est causa finalis ultima.

3.3 Tertio arguitur. Si deus esset finis omnium, sequitur quod omnia
essent bona, quia omnia sunt denominanda [sunt] a fine, et cuius finis bo-
nus, ipsum bonum est.

3.4 Quarto arguitur. Non est danda formalis ultima, igitur nec finalis,
75 quia forma et finis coincidunt, ex II Physicorum. Antecedens patet de se.

3.1 Ad primum dicitur, quia duplex est appetitus. Quidam depravatus,
et ille crescit in infinitum, ut dicit textus. Alius est appetitus ordinatus, et
ille est duplex, scilicet <quidam> naturalis, alius est animalis. Naturalis in
80 infinitum, sed animalis bene <non>.

3.2 Ad secundum dicitur quod licet deus habeat finem quo, non tamen
habet finem gratia cuius, quia non agit propter se ipsum, sed bene prop-
ter hic inferiora.

3.3 Ad tertium dicitur quod res denominatur a fine immediato et prop-
85 rio, sed non a mediato et proprio.

3.4 Ad quartum dicitur quod duplex est finis, scilicet intrinsecus, et
est forma rei, alius est extrinsecus, et est ens optimum, scilicet deus.
Modo dicitur quod forma et finis intrinsecus, secundum Aegidium, coin-
cidunt; sed extrinsecus non.

---

75 Arist. Phys. 2 c. 8 199a32

88 Locum non inveni

Liber III

Quaestio 1

|| Circa tertium librum metaphysicae quaeritur primo

Utrum sicut volentem inquirere veritatem oportet praedubitare,
sic in immobilibus non sit efficiens <neque> bonum neque finis

Sciendum quod inquisitio veritatis est processus a notis ad ignota.

Conclusio prima est ista.

5

Volentem inquirere veritatem oportet praedubitare.

Quia inquisitio veritatis non est nisi praedubitatorum inquisitio; et sic
dubitationis solutio est veritatis inquisitio.

Secunda conclusio.

10

In immobilibus mathematicalibus non est efficiens neque bonum
neque finis.

Patet ex textu, quia entium quoddam movet et non movetur, ut primum
ens, quoddam est quod movet et movetur, ut caelum, quoddam est quod
nec movet nec movetur, sicut entia mathematicalia.

15

---

1 66rA E

2 Cf. Arist. *Metaph.* 3 c. 1 995a29

3 Cf. Arist. *Metaph.* 3 c. 2 996a22-30

13 Ibidem

Secundo [arguitur] probatur. Entia mathematicalia abstracta sunt a motu et materia coniuncta motui secundum rem et non secundum rationem.

1.1 Arguitur. Stat aliquem acquirere veritatem et non dubitare, ergo.
20 Antecedens probatur, quia stat aliquem acquirere notitiam primi principii et tamen non habere praedubitationem illius. Argumentum probatur, quia primum principium est per se notum, igitur illius non habetur praedubitatio.

1.2 Secundo arguitur. Inquirentem veritatem non oportet praedubitare,
25 ergo. Antecedens probatur, quia aliquando praecognoscit praescitum; modo praesciti non est dubitatio.

1.3 Tertio arguitur. Cognitio notitiae sensitivae fit sine dubio, ergo. Antecedens probatur, quia notitia sensitiva est originalis et in tali non fit dubium.

30 1.1 Ad primum dicitur quod licet primis principiis assentimus cognitis terminis, tamen in cognitione terminorum praecessit dubium.

1.2 Ad secundum dicitur quod non est inconueniens idem esse praescitum et dubium successive, quia in illo praescito praecessit aliqua dubitatio, scilicet eius principii.

35 1.3 Ad tertium dicitur quod responsio intelligitur de investigatione veritatis quantum ad intellectum.

2.1 Arguitur contra secundam conclusionem. Entia mathematicalia || sunt mobilia, ergo. Antecedens probatur, quia longum, latum sunt entia mathematicalia et sunt mobilia. Probatur, quia sunt entia naturalia.

40 2.2 Secundo arguitur. Entia mathematicalia abstracta sunt mobilia, ergo. Antecedens probatur, quia magnitudo est ens mathematicale et est mobilis. Probatur, quia est corruptibilis, ergo mobilis. Consequentia tenet ab inferiori ad superius. Antecedens probatur, quia magnitudo corrumpitur corruptione subiecti.

45 2.3 Tertio arguitur. In entibus mathematicalibus est efficiens, bonum et finis, ergo. Antecedens probatur de efficiente, quia quodlibet ens naturale est aptum producere sibi simile et quodlibet ens mathematicale est naturale. De bono patet, quia ens et bonum convertuntur et ens mathe-

maticale est ens; ergo bonum. De fine probatur, quia quodlibet ens est finis quo sui ipsius, ergo in mathematica est finis. 50

2.4 Quarto arguitur. In mathematica est efficiens, bonum et finis. Probatur, quia ubicumque est forma et agens, ibi est forma et finis; sed in mathematica sunt forma et finis; ergo. Minor probatur, quia in mathematica ibi est materia, ergo ibi est agens. Antecedens probatur, quia omnis longitudo et latitudo consistit in materia. Consequentia tenet, quia materia est respectu agentis, ex III Physicorum. 55

2.1 Ad primum dicitur quod entia mathematicalia abstracta sunt immobilia per se, licet moveantur secundum accidens.

Vel dicitur quod sunt immobilia quantum ad considerationem.

2.2 Ad secundum dicitur quod ens mathematicale abstractum est mobile per accidens ratione sui subiecti, licet non per se. 60

2.3 Ad tertium dicitur quod in mathematica non est efficiens neque finis, id est quod ibi non fit demonstratio per causam efficientem neque finalem, quia ut sic abstracta sunt; ergo ibi non est finis neque efficiens. Item, in mathematica non est bonum, id est mathematica non considerat ea quae considerat ea ratione qua sunt bona vel mala. Et propter hoc Aristenus philosophus voluit quod non deberet studeri, quia ibi bene sunt entia bona, sed non considerantur sic. 65

Aliter dicitur quod in mathematica non est bonum neque finis acquisiti per motum, quia abstrahit a motu. 70

2.4 Ad quartum dicitur quod materia subiecta motui subicitur agenti et materia secundum istam rationem non consideratur a mathematico, quia abstracta est secundum rationem. ||

3.1 Arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod omnis consideratio mathematicae esset falsa. Probatur, quia quicumque considerat rem aliter quam est false considerat; sed mathematicus considerat rem aliter quam est; ergo. Maior probatur per Philosophum III de Anima: »qui intelligit rem aliter quam est false intelligit«. Minor probatur, quia mathe-

maticus considerat coniuncta secundum rem et abstracta secundum ratio-
80 nem, ergo considerat aliter quam res sunt.

3.1 Respondetur quod qui intelligit rem aliter quam est in obiecto cog-
nito false intelligit, et sic non facit mathematicus intelligendo res abstra-
ctas.

Aliter dicitur quod <considerandum est> si li 'aliter' intelligit actum
85 cognoscendi vel determinat rem cognitam, et secundum hoc debet fieri
distinctio.

Quaestio 2

utrum inter species eiusdem generis proximi sit ponendus
ordo secundum prius et posterius

Conclusio.

Licet inter species eiusdem generis sit ordo secundum pluralitatem
5 perfectionis et dignitatis, tamen inter species eiusdem generis non est
ordo secundum praedicationem.

Prima pars patet, quia non dantur duae species aequae perfectae, ergo ibi
est ordo.

Secunda pars probatur, quia species sunt coaequaevae sui generis.

10 1.1 Arguitur contra primam partem. Si inter species eiusdem generis
proximi esset ordo perfectionis, sequeretur quod universale reale esset
ponendum. Sequela probatur, quia ordo perfectionis non attenditur in
conceptibus, ergo in rebus, et per consequens in speciebus realibus. Con-
sequentia tenet, quia non ponitur in speciebus logicalibus, ergo realibus.

15 1.2 Secundo arguitur. In individuis eiusdem speciei non est ordo es-
sentialis perfectionis, ergo nec in speciebus. Consequentia tenet, quia
qualis est comparatio generis ad speciem, talis est comparatio speciei ad
individua.

1.3 Tertio arguitur. In infinitis non est ordo, II huius; sed species sunt

---

9 probatur pars E

1-2 Cf. Arist. *Metaph.* 3 c. 3 998b15ss

19 Arist. *Metaph.* 2 c. 2 994 a 17-19

infinite; ergo in speciebus non est ordo. Minor probatur de speciebus 20
numerorum, quae species sunt infinite, quia non tot quin plures.

1.4 Quarto arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod omne
genus esset analogum; sed hoc non, quia analogia tollit rationem generis,
quia univocationem. Sequela probatur, quia in genere reducuntur aliqua
quorum unum est posterius alio, ergo ibi <non> est analogia. 25

1.1 Ad primum dicitur quod ista auctoritas intelligitur de individuis
diversarum specierum, quia habent ordinem essentialem inter se in per-
fectione. ||

1.2 Ad secundum dicitur negando consequentiam, quia inter species
sunt diversae quiditates quae arguunt ordinem essentialem diversum; sed 30
omnia individua eiusdem speciei conveniunt in eadem quiditate, scilicet
in humanitate. Et ibi stat 'quiditate' confuse tantum, ergo non oportet
dari certum suppositum.

1.3 Ad tertium dicitur quod licet species numeri possunt multiplicari
in infinitum, tamen omnes species actu sunt finite. 35

1.4 Ad quartum dicitur quod in genere latet ordo perfectionis specie-
rum, quod non tollit univocationem logicam.

2.1 Arguitur contra secundam partem conclusionis. Inter species eius-
dem generis est ordo praedicationis, ergo. Antecedens probatur, quia una
species est communior alia secundum praedicationem, ergo ibi est ordo 40
secundum praedicationem. Probatur antecedens, quia binarius et ternari-
us sunt species numeri et binarius est communior ternario, quia bene
sequitur 'ternarius est, ergo binarius est', et non e converso.

2.2 Secundo arguitur. Inter species eiusdem generis est ordo se-
cundum praedicationem. Probatur, quia homo et animal sunt species sub- 45
stantiae et inter illas species est ordo in praedicatione.

2.3 Tertio arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod genus es-
sentialiter praedicaretur de specie, sed hoc non. Probatur, quia species
non praedicatur essentialiter de individuo, ergo nec genus de specie. An-
tecedens probatur, quia individuum importat proprietates individuantes 50

---

23 analogum *hic et saepius inferius vel formas huic cognatas habet* E 28 E
66vB 37 specierum *in mg.* E quod] quae E

26 Quae sit auctoritas de qua hic loquitur non liquet

ultra speciem, ergo extrinsecum. Consequentia tenet, quia hoc est extrinsecum importare.

2.4 Quarto arguitur. Individuum et species habent modos praedicandi oppositos, ergo <unum> non praedicatur de alio. Antecedens probatur, 55 quia species praedicat per modum communicabilis et individuum per modum incommunicabilis; modo illi sunt modi oppositi.

2.1 Ad primum dicitur quod binarius est communior ternario in consequendo, sed non in praedicando.

2.2 Ad secundum dicitur quod responsio intelligitur de speciebus specialissimis in quibus non est ordo in comparatione ad genus, licet sit ordo 60 inter se.

2.3 Ad tertium dicitur quod individuum vagum importat condiciones individuantes de quo species praedicatur accidentaliter, sed individuum distinctum non.

65 2.4 Ad quartum dicitur quod licet »species praedicet per modum communicabilis et individuum per modum« etc., tamen individuum est pars subiectiva speciei, ergo de illo species praedicatur.

Quaestio 3

Utrum sicut omnis actus fit cum motu,
ita corruptibilium et incorruptibilium sint eadem principia

|| Sciendum quod duplex est actus: primus et secundus, ut patet II de Anima.

5 Secundo sciendum quod motus, ut hic sumitur, est actus entis in potentia etc.

Conclusio prima.

Omnis actus naturalis qui fit, fit cum motu.

Patet ex textu. Dicitur de actu naturali propter creationem, quae non fit 10 cum motu.

---

60 quibus] quas E 1 fit] fiet E 3 E 67rA

3 Arist. De anima 2 c. 1 412a10-11

9 Arist. Metaph. 3 c. 2 996a27

1.1 Arguitur. Scientia est actus et non fit cum motu, ergo. Antecedens probatur, quia si sic, maxime hoc fieret motu alterationis, sed hoc non. Probatur, quia scientia fit in anima intellectiva, modo in parte animae intellectiva non est alteratio, ex VII Physicorum.

1.2 Secundo arguitur. Illuminatio est actus naturalis et tamen non fit cum motu, ergo. Antecedens probatur, quia ex II de Anima <patet> quod illuminatio fit in instanti.

1.3 Tertio arguitur. Lumen multiplicatur per medium sine resistentia, ergo in instanti, et per consequens sine motu fit [sine motu]. Consequentia tenet, quia resistentia est causa successioneis. 20

1.1 Ad primum dicitur quod in parte animae intellectiva non est alteratio proprie dicta (quae est cum obiectione contrarii, sicut calidum agit in frigidum), sed anima intellectiva alteratur alteratione perfectiva sive salvativa.

1.2 Ad secundum dicitur quod illuminatio fit in instanti, id est in tempore quasi [in] non perceptibili. 25

1.3 Ad tertium dicitur negando consequentiam, quia non omnis successio fit ex resistentia medii, sed aliquando ex defectu agentis.

Vel dicitur quod densitas medii ibi resistit.

Vel dicitur quod dictum Philosophi intelligitur de motu, scilicet quantum ad motum gravium et levium quantum ad loca sua naturalia. 30

Secunda conclusio.

Licet corruptibilium et incorruptibilium sint eadem principia extrinseca et communia, tamen ipsorum non sunt eadem principia intrinseca et propinqua. 35

Prima pars patet de deo et intelligentiis.

Secunda pars patet, quia diversorum diversa sunt principia, ex II de Anima et ex IV Meteorologicorum, ergo etc.

Secundo probatur ex textu, quia si sic, vel essent corruptibilia, et sic

---

12 hoc] quod E 13 intellectiva] intellectivae E, *item lin. 21* 19 ergo-fit in mg. ergo *iter.* E 21 est *s.l.* E 27 *post omnis verbum quod legere nequeo habet E*

14 Arist. Phys. 7 c. 3 247b1

16 Cf. Arist. De anima 2 c. 7 418b20ss

37-38 Arist. Meteor. 4 c. 7 384b2-3; De gener. 2 c. 10 336a30-31

39 Arist. Metaph. 3 c. 4 1000b23 – 1001a4

40 omnia essent corruptibilia, vel sunt incorruptibilia, <et> sic omnia sunt incorruptibilia, cum ex <in>corruptibilitate principiorum arguitur incorruptibilitas principiati. ||

2.1 Arguitur. Corruptibilium et incorruptibilium non sunt eadem principia, ergo. Antecedens probatur, quia auctoritate Philosophi in textu di-
45 centis quod »corruptibilium et incorruptibilium non sunt eadem principia et eadem causa«.

2.2 Secundo arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod omne principium necessario corrumpitur. Sequela arguitur, quia omne principiatum necessario corrumpitur, ergo omne principium. Consequentia tenet,
50 quia sunt correlativa, et ista posita se ponunt et preempta se perimunt.

2.3 Tertio arguitur. Corruptibilium et incorruptibilium eadem sunt principia intrinseca, ergo. Antecedens probatur, quia caeli et istorum inferiorum eadem sunt principia intrinseca. Probatur, quia materia et forma.

55 2.1 Ad primum dicitur quod hoc intelligitur de principiis intrinsecis, sed extrinsecis non.

2.2 Ad secundum dicitur quod non oportet quod si unum relativorum corrumpitur quoad substantiam, quod ergo reliquum, sed sufficit quod corrumpatur quoad denominationem.

60 2.3 Ad tertium dicitur quod caelum habet materiam, quae est subiectum motus, et formam appropriatam, et sic non est de istis inferioribus, quia aliam formam.

Aliter dicitur quod si in caelo ponitur materia, tunc est alterius rationis quam materia istorum inferiorum, cum illa non inclinatur ad aliam formam.
65 mam.

Aliter dicitur secundum sanctum Thomam quod in caelo est materia

---

42 principiati] ex corruptibilibus non constituitur incorruptibile *in mg. adnot.* E E 67rB 61 appropriativam E 63 Aliter-dicitur] secundum Aegidium *in mg. adnot.* E

44 Arist. Metaph. 3 c. 4 1000b23

63 Cf. Thomas Sum. Theol. I q. 66 (ed. Marietti 1952, 324 ss.)

66 Re vera haec est opinio Aegidii, Quaest. metaphys. 8 qq. 2-3 (ed. Venetiis 1501, fol. 33 rb-34va); Quaest. de materia caeli (ed. Venetiis 1500, fol. 85ra-90va)

eiusdem rationis cum istis inferioribus, et illa non inclinatur ad aliam formam, quia contenta est in ista forma quam actu habet.

Et dicitur quod caelum non est materia propria, sed est bene subiectum motus. Etiam non est forma, sed secundum Albertum est massa quaedam 70 quae nec est forma nec materia, sed tamen magis deberet dici forma quam materia.

Sed tamen si dicitur quod in caelo est materia, dicitur quod illa non sit eiusdem rationis cum ista materia inferiori.

Et sic est finis III libri Metaphysicae, qui non solet disputari neque 75 legi, altera die sancti Andreae disputati a reverendo magistro Thuone, baccalario formato in theologia, collegiato Portae Caeli, et per Gotfridum Cluppel de Bergka collecti anno Domini M° CCCC° XXXVIII°.

Liber IV

Quaestio 1

|| Circa quartum librum metaphysicae quaeritur primo

Utrum metaphysica considerans de omnibus rebus
mundi sit scientia una

Sciendum quod metaphysica dupliciter sumitur. Uno modo pro habitu
5 simplicis conclusionis. Secundo capitur pro multis habitibus multarum
conclusionum.

Secundo sciendum quod tripliciter dicitur de aliquibus scientia, scilicet de scibili propinquo, remoto <et remotissimo>.

Per hoc respondetur quod sic affirmative.

10 Prima pars probatur, nam termini metaphysicales supponunt pro omnibus rebus mundi. Nam omne quod est aut est unum aut multa.

Secunda pars probatur, quia habitus metaphysicales habent reductionem ad unum subiectum, ratione cuius dicitur una scientia.

1.1 Arguitur. Si metaphysica considerat de omnibus entibus mundi,
15 sequitur quod arithmetica et physica essent scientiae communes sicut metaphysica, cuius oppositum habetur in textu. Sequela probatur, quia

---

1 E 67vA

16 Arist. Metaph. 4 c. 3 1005a20ss

termini physici supponunt pro omnibus rebus mundi, sic etiam termini metaphysici. Antecedens probatur, quia mobile et immobile, par et impar supponunt pro omni ente mundi.

1.2 Secundo sic. Metaphysica non considerat de omnibus entibus 20 mundi. Probatur, quia solum considerat de illis ad quae suum subiectum univoce <se> extendit, sed suum subiectum non extendit se ad omne ens mundi; ergo. Minor probatur, quia ens est subiectum metaphysicae et secundum unam opinionem ens dicitur aequivoce de substantia et accidente; ergo videtur quod metaphysicae non est considerare accidens. 25

1.3 Tertio sic. Si responsio esset bona, sequeretur quod omnes aliae scientiae a metaphysica superfluerent. Probatur, quia metaphysica considerat omne ens mundi et omnem modum obiectorum omnium scientiarum in generali et in speciali, ergo aliae superfluunt. Consequentia probatur, quia »frustra ponuntur plura quando etc.« 30

1.1 Ad primum dicitur quod communitas scientiae non attenditur penes multitudinem consideratorum, sed potius penes communem modum considerandi, qualis est de metaphysica.

1.2 Ad secundum dicitur quod scientia non solum considerat de hiis de quibus suum subiectum dicitur univoce, sed etiam de hiis quae habent 35 attributionem ad principaliter considerata, de quo principaliter considerato univoce subiectum dicitur de illis. ||

1.3 Ad tertium dicitur quod licet metaphysica considerat de omnibus modis omnium scientiarum, non tamen considerat qualitercumque aliae scientiae considerant suum subiectum. Et sic aliae rationes speciales va- 40 riant subiectum.

2.1 Arguitur. [Secundo sic] Quaelibet scientia est solum de conclusione, sed non quaelibet res est conclusio; ergo non est de omnibus entibus mundi. Maior probatur per Philosophum I Posteriorum dicentem »soliis conclusionis est scientia« 45

2.2 Secundo sic. Metaphysica non est de omnibus rebus mundi, ergo.

---

21 ad quae] de quibus E 28 obiectorum *s.l.* E 32 communiorem E 35 dicitur] considerat E 37 E 67vB

Antecedens probatur, quia multa sunt contingentia possibile aliter se habere; modo de illis non est scientia.

2.3 Tertio sic. Multa sunt entia per accidens; modo de talibus non est
50 scientia, ex VII huius.

2.1 Ad primum dicitur quod solius conclusionis est scientia ut scibilis propinqui et non remotissimi.

2.2 Ad secundum dicitur quod de contingentibus est scientia ut de scibilibus remotissimis, non autem propinquis.

55 2.3 Ad tertium dicitur quod hoc sic intelligitur 'de propositione per accidens vera non est scientia tamquam de scibili propinquo'.

3.1 Arguitur contra secundam partem conclusionis. Metaphysica non est una scientia, ergo. Antecedens probatur, quia ex pluribus entibus actu non fit unum, ergo ex pluribus habitibus metaphysicalibus non fit una
60 scientia. Consequentia tenet de se, quia ex opposito consequentis sequitur oppositum antecedentis.

3.2 Secundo sic. Si responsio esset bona, sequeretur quod arithmetica et geometria (et) metaphysica essent una scientia. Probatur, quia obiectum arithmeticae est numerus et obiectum geometriae est magnitudo et
65 obiectum metaphysicae sunt substantia et accidens. Modo plus distant substantia et accidens quam numerus et magnitudo; ergo non est scientia (una).

3.3 Tertio sic. Considerata metaphysicae non possunt reduci ad unum genus, quia considerata in metaphysica sunt corruptibile et incorruptibile
70 et ista differunt plus quam genere.

3.4 Quarto sic. Nullum est obiectum metaphysicae, quia nec ens in anima nec ens extra animam. Non primum, quia tale debet esse ens reale, cum est scientia realis. Nec extra animam, cum obiectum scientificum non attribuitur rebus ad extra subiective.

75 3.1 Ad primum dicitur quod ex pluribus entibus in actu || fit unum attributionis ad aliquod subiectum secundum unam rationem.

3.2 Ad secundum dicitur negando sequelam, quia considerata in me-

taphysica reducuntur ut sic ad unam rationem obiectivalem scientificam, sed numerus et magnitudo non in quantum considerantur a mathematico et arithmetico ut sic. 80

3.3 Ad tertium dicitur quod corruptibile et incorruptibile differunt in genere naturae, licet conveniunt in genere scientifico; et sic est hic.

3.4 Ad quartum dicitur quod consideratio per quam fit formalitas in rebus non est formaliter in rebus, sed in intellectu, licet denominative sit in rebus. 85

Ulterius dicitur quod subiectum est significativum viam considerandi (modos) rerum vel rationes formales obiectivales.

Quaestio 2

Utrum ens univoce significet substantiam et accidens

Respondetur quod non, auctoritate Philosophi IV Metaphysicae dicentis »ens dicitur multipliciter, non tamen aequivoce«.

Sed probatur ratione (quod) sic. Substantiae et accidenti convenit unica ratio entis quae sumitur a modo essendi, qui communis est substantiae 5 et accidenti.

Secundo probatur. Et supponitur primo quod accidens potest absolute significari; patet, cum absolute intelligi (potest), cum dependentia non sit de ratione intrinseca accidentis. Secunda suppositio quod 'qualitas' in quantum est genus generalissimum est terminus connotativus; patet, quia 10 eius species sunt connotativae. Istis stantibus, tunc arguitur sic. Quilibet terminus incomplexus suppositivus significativus sine connotatione aliqua non transcendens non aequivocus est praedicamentalis secundum Philosophum; sed 'albedo' absolute considerata est huiusmodi; ergo in praedicamento entis, quia non in praedicamento qualitatis etc. 15

Probatur ulterius sic. Substantia et accidens possunt significari uno conceptu connotativo; modo circumscribatur ista connotatio, tunc significat absolute et ponitur in praedicamento entis.

---

79 magnitudo *in mg.* E 18 ponitur] imponitur E

2 Arist. Metaph. 4 c. 2 1003a33

13 Cf. Iohannem Buridanum Metaph. 4 q. 6 (ed. Parisiis 1518 fol. XVIIrA)

20 Ulterius probatur, quia substantia et accidens in hoc conveniunt, quod
 20 sunt in rerum natura, eo quod accidens esse sine subiecto non implicat
 (contradictionem), et sic ab esse potest sumi conceptus absolutus.

Ultrius probatur. Nisi opinio esset vera, tunc ista esset falsa 'albedo
 differt a nigredine', quia exponentes || sunt falsae. Patet, quia sic exponitur
 'albedo est et nigredo est et albedo non est nigredo'.

25 Ulterius probatur. Si opinio non esset vera, tunc ista esset concedenda
 'nigredo est substantia'. Patet, quia 'nigredo est ens' est concedenda,
 ergo est substantia. Consequentia tenet, quia »analogum stat pro suo sig-
 nificato famosiori«.

1.1 Arguitur. Ens non est univocum ad substantiam et accidens. Pro-
 30 batur auctoritate Porphyrii dicentis »si quis omnia entia vocaret, aequi-
 voce nuncupabit«.

1.2 Secundo arguitur auctoritate Philosophi IV huius dicentis quod
 »sicut sanum dicitur aequivoce de urina, homine et cibo, sic etiam hic«.

1.3 Tertio auctoritate Philosophi VII huius quod »substantiae et acci-
 35 denti nihil est univocum«.

1.1 Ad primum dicitur quod aequivoce nuncupabit aequivocatione
 physica, quae stat cum vera univocatione, ut patet VII Physicorum ubi
 dicitur quod »in generibus latent multae aequivocationes«.

1.2 Ad secundum dicitur quod est simile et dissimile. Simile, quia sa-
 40 num dicitur per prius de animali et posterius de urina, sic ens per prius di-
 citur de substantia prioritate perfectionis. Sed dissimilitudo, quia hic est
 unica ratio.

1.3 Ad tertium dicitur quod nihil est univocum physicum, sed bene
 logicum, quia sunt diversae species entis substantia et accidens.

23 E 68rB 44 logicum] quia est unus terminus differentiae in *mg. adnot.* E

30 Porphyrius Isagoge c. 6, 8-9

32 Arist. *Metaph.* 4 c. 2 1003 a 35-b4

34 Arist. *Metaph.* 7 c. 1 1028a10-20

37 Arist. *Phys.* 7 c. 4 249a23

2.1 Arguitur. Si ens esset univocum ad substantiam et accidens, se- 45
 queretur quod differentia entis esset non ens. Sequela probatur, quia dif-
 ferentia generis est extra rationem generis, ergo si differentia entis erit
 extra rationem entis, erunt non entia. Sed dicitur quod non extra supposi-
 tum, sed bene diffinitionem. Sed hoc non, quia rationale est differentia
 generis animalis etc., et connotat animam rationalem, quae est extra sup- 50
 positum et rationem generis. Ergo formale illius differentiae entis <erit>
 extra suppositum entis, quia non videtur ratio diversitatis.

2.2 Secundo sic. Implicat contradictionem accidens stare sine subie-
 cto, ergo. Antecedens probatur, quia sequitur bene 'hoc est accidens, ergo
 hoc accidit'. Consequentia tenet a resolvente ad resolutam. 55

2.1 Ad primum dicitur quod differentiae entis sunt extra formalem ra-
 tionem entis, sed non extra suppositum. Ad obiectionem quod non est si-
 mile omnino de animali et ente, quia animal contrahitur ad suas species
 per aliquod reale superadditum, sed <ens> secundum et per idem, quia su-
 per ens nihil est, quare idem contrahitur ad se ipsum secundum diversos 60
 modos. ||

2.2 Ad secundum dicitur quod si accidens capitur participialiter, tunc
 argumentum est bonum; si nominaliter, tunc non valet, quia a resolvente
 ad resolutam ibi arguitur a participio expresso ad suum verbum.

3.1 Arguitur. Substantia et accidens non possunt univocari, ergo. An- 65
 tecedens probatur, quia in nullo conveniunt a quo potest sumi conceptus
 univocus. Patet, quia non est dabile illud, quia nec in hoc esse nec in hoc
 esse conveniunt.

3.2 Secundo sic. Si responsio esset bona, sequeretur quod genus prae-
 dicaretur de sua specie accidentaliter. Probatur, quia si albedo est in 70
 praedicamento entis, tunc etiam et album. Probatur, quia concretum et
 abstractum sunt eiusdem praedicamenti. Ultra, 'album est ens' est prae-
 dicatio accidentalis.

---

45 Arguitur] argumentum Alexandri in *mg. adnot. E*; cf. Alexander de Hales (*re-
 vera Alexander de Alexandria*) *Metaph. 3, t. 10* (ed. Venetiis 1572, fol. 63rA B-
 C) 57 suppositum] videtur quod verum est hoc de divisivis generum subalter-
 natorum in praedicamento substantiae in *mg. adnot. E* 61 E 68vA 62 se-
 cundum] tertium E

3.3 Tertio sic. Substantia et accidens non possunt esse species entis.
75 Probat, quia species sunt coaequaevae generi secundum Porphyrium;
modo accidens non est coaequaeuum entis, quia substantia est prior acci-
dente tempore, natura et diffinitione.

3.1 Ad primum dicitur quod substantia et accidens conveniunt in
aliquo a quo sumitur conceptus univocus, licet in nullo conveniunt, prop-
80 ter hoc quod li 'in aliquo' supponit confuse tantum.

3.2 Ad secundum dicitur quod albedo capitur dupliciter: uno modo
connotative, et sic est in praedicamento qualitatis sicut album; secundo
modo capitur absolute, et sic reponitur in praedicamento entis.

Uterius dicitur quod concretum et abstractum connotative sunt eius-
85 dem praedicamenti, sed capiendo abstractum absolute, tunc abstractum
et concretum sunt diversorum praedicamentorum.

3.3 Ad tertium dicitur quod substantia et accidens in ordine ad genus
sunt coaequaevae species, sed inter se substantia est prior accidente.

4.1 Arguitur. A modo essendi non potest sumi unica ratio communis
90 substantiae et accidentis. Probat, quia substantia habet esse in se et ac-
cidens habet esse in altero, ergo eis non potest convenire unus modus es-
sendi.

4.2 Arguitur secundo. Accidens non est ens, quia VII huius dicitur ac-
cidens non est ens, sed entis.

95 4.3 Tertio sic. Sequeretur quod propria passio praedicaretur de suo
subiecto in quid. Probat, quia propria passio entis est accidens, ergo est
ens. Consequentia tenet a specie ad genus.

---

80 tantum] Etiam qui non curant suppositiones dicunt quod Socrates et Plato in
aliquo conveniunt id est convenientia Socratis et Platonis est Socrates etc. 'So-
crates et Plato in aliquo conveniunt' est falsa quia si concederetur tunc illa ponit
universale reale quia ponit aliquid commune in quo conveniunt; sed ista concedi-
tur 'Socrates et Plato conveniunt in aliquo' sic quod stat confuse tantum *in mg.*
sup. adnot. E 84 connotativum 91 alterum

75 Cf. Porphyrius Isagoge 7, 5ss.

93 Arist. Metaph. 7 c. 1 1028a17-25

4.1 Ad primum dicitur quod licet esse accidentis sit a substantia effective, non tamen formaliter, et sic licet accidens connotative <implicitet substantiam, non tamen absolute>. 100

4.2 Ad secundum dicitur quod accidens per se naturaliter non existit, sed alteri inest.

4.3 Ad tertium dicitur quod stante veritate conclusionis passio entis <erit> in praedicamento qualitatis, quia non omne accidens erit in praedicamento entis, sed tantum accidens absolute consideratum. || 105

5.1 Arguitur. Si sic, tunc plura essent praedicamenta quam X, quia ultra X a Philosopho posita ponitur praedicamentum entis.

5.2 Secundo sic. Sequeretur quod ens esset genus ad omnia praedicamenta, quia genus ad substantiam et accidens, ergo ad omnia praedica- 110
menta. Consequentia tenet ab eodem confuse sumpto.

5.1 Ad primum dicitur quod tantum X sunt praedicamenta, quia ens est superius ad substantiam et accidens absolute consideratum. Et ad Philosophum dicitur quod substantia est genus ad omnes terminos substanti- 115
ales.

5.2 Ad secundum dicitur negando sequelam, et hoc <quia> propter varias connotationes terminorum non est dabilis unica ratio.

Quaestio 3

Utrum ens et unum convertantur

Sciendum quod 'ens' nominaliter sumptum includit significative incomplete tantum quantum hoc complexum 'substantia vel accidens'; sed participialiter sumptum valet tantum quantum 'existens'.

Secundo sciendum quod 'unum' hic capitur pro uno proprie dicto, 5
quod dicitur ratione identitatis numeralis.

Conclusio.

'Ens' nominaliter captum et unum convertuntur, capiendo 'unum' ut dictum est.

- 10 Probatur conclusio auctoritate Philosophi in textu quod »idem est ens homo, unus homo et homo« [idem sunt].

Sed ratione sic. Quaecumque sic se habent quod de quocumque dicitur unum et alterum, illa convertuntur; sed sic est hic.

- 15 Secundo probatur, quia quaecumque eadem generatione generantur et eadem corruptione corrumpuntur, convertuntur; sed sic est de ente et uno etc.

Tertio probatur. Quaecumque uni et eidem sunt eadem, inter se sunt eadem.

Secunda conclusio.

- 20 Ens et unum non sunt termini consynonymi.

Probatur, quia non subordinantur eidem conceptui, quia 'unum' addit super ens indivisibilitatem.

Tertia conclusio.

- 25 Ens et unum non dicunt aliquas dispositiones reales additas rebus de quibus dicuntur.

Probatur, quia quocumque extrinseco semoto a supposito entis et unius, solo supposito servato, adhuc manet ens et unum, ergo etc.

- 1.1 Arguitur. Ens et unum non convertuntur, ergo. Antecedens probatur, quia si sic, tunc hic esset nugatio 'ens est unum ens'. Probatur, quia
30 hic est || nugatio 'ens est ens ens', ergo et in prima. Consequentia tenet, quia convertuntur, quia de convertibilibus idem est iudicium.

- 1.2 Secundo sic. Ens habet se in plus quam unum, ergo. Antecedens probatur, quia ens transcendit omnia praedicamenta, sed unum reductive est in praedicamento quantitatis, ergo. Consequentia tenet: quod est in
35 determinato genere non convertitur cum illo quod transcendit omnia genera. Probatur, quia si sic, tunc genus generalissimum illius speciei entis converteretur cum ente. Probatur, quia si species generis, ergo et genus,

cum sit communius. Sed falsitas <patet>, quia ens dividitur in X praedicamenta.

1.3 Tertio sic. Ens est communius quam unum, ergo. Antecedens probatur, quia ens dividitur in unum et multa; modo divisum est communius altero membro dividente.

1.1 Ad primum dicitur quod ens et unum convertuntur quoad verificationem, sive quoad suppositum, non autem quoad modum praedicandi, ergo non erit ibi nugatio etc. 45

1.2 Ad secundum dicitur quod ens est latius in modo significandi quam unum, sed non quoad significatum. Ut patet in simili: 'quantitas' et 'quantitas discreta' convertuntur, quia omnis quantitas est discreta et omnis quantitas discreta est quantitas; et sic etiam est hic. Et sic est ista solutio Marsilii. 50

Uterius secundum beatum Thomam <dicitur> quod unum quod convertitur cum ente addit indivisionem entitatis super ens, sed ut est principium numeri addit rationem mensurae. Secundo modo est in praedicamento quantitatis, primo modo non.

Uterius dicitur quod, quando dicitur quod unum dicit indivisibilitatem ultra ens, si hoc est verum, tunc indivisibilitas capitur ibi pro indivisione. 55

1.3 Ad tertium dicitur quod hoc probat quod ens sit communius in modo praedicandi, sed non in significato.

Aliter dicitur quod divisio entis in unum et multa est divisio analogica, et in tali stat unum membrum converti cum diviso. 60

2.1 Arguitur. Si converterentur, tunc quicquid conveniret uni, conveniret et alteri; sed hoc non, quia unum convertitur cum ente et opponitur multis et ens non opponitur multis. Patet, quia nec contrarie nec contradictorie nec privative.

2.2 Secundo sic. De aliquo verificatur unum de quo non verificatur 65 ens. Argumentum probatur, quia unum verificatur de falso et ens non. Probatur, quia VI huius dicitur quod »de non ente, id est de falso, non est scientia«, et etiam habetur I Posteriorum.

---

44 sive-suppositum *in mg.* E

50 Marsilius de Inghen *Metaph.* 4 q. 6 (ms. Wien ÖNB Pal. 5297 f. 30vA)

51 Locum non inveni

67-68 Arist. *Metaph.* 6 c. 2 1026a34-b5; *Post.* 1 c. 33 89a1ss.

2.3 Tertio sic. Si converterentur, tunc istae etiam converterentur ||
70 'tantum ens est' et 'tantum unum est'; sed hoc non. Probat, quia prima
est vera et secunda falsa. Probat, quia sic exponitur prima 'ens est et ni-
hil <aliud> ab ente est', et hoc est verum. Et secunda est falsa, [quia] per
Philosophum I Physicorum, qui reprehendit antiquos qui concesserunt
'tantum unum est'.

75 2.1 Ad primum dicitur quod non oportet quod quicquid conveniat uni
convertibilium ratione praedicandi, quod hoc conveniat et reliquo. Patet
hoc ponendo casum quod sit unus homo albus tantum et multi asini nig-
ri, tunc non sequitur 'album opponitur nigro' et tamen ex isto non sequi-
tur quod homo et asinus convertuntur.

80 2.2 Ad secundum dicitur quod propositio falsa proprie non dicitur
una, sed dicitur propositio una; modo responsio intelligitur de ente et uno
simpliciter et secundum se sumptis.

2.3 Ad tertium dicitur quod si unum exponitur gratia alietatis, tunc sic
exponitur formaliter 'unum est et nullum non unum est', et ista est falsa,
85 sicut et secunda exponentium istius 'tantum ens est'. Quia 'tantum ens
est' <exponitur> 'ens est et nihil aliud ab ente est': ista est falsa, quia ex-
ercitus est alius ab ente et est.

Ulterius dicitur quod si exponitur gratia pluralitatis, sic quod excludat
multitudinem, in isto modo Philosophus reprehendit antiquos I Physico-
90 rum.

3.1 Arguitur contra alias conclusiones, scilicet tertiam. Unum super-
addit aliquid reale ultra ens, ergo. Antecedens probatur, quia ista est
praedicatio denominativa 'ens est unum', ergo unum aliquid connotat
ultra ens; sit ergo illud *a*, tunc unum ultra ens addit *a*.

95 3.2 Secundo sic. Si non, tunc sequeretur quod li 'unum' importaret
privationem vel negationem; sed hoc non, quia tunc non praedicaretur de
deo. Patet, quia nullus terminus privativus dicitur de deo.

3.3 Tertio sic. Unitas est quantitas et quantitas est distincta a substan-
tia, ergo unitas ultra ens addit aliquid reale ultra ens.

100 3.4 Quarto sic. Philosophus dicit in textu »idem est unus homo et

---

69 E 69rB 73 reprehendit] comprehendit E 85 est] ens E

73, 90 Arist. Phys. 1 c. 2 184b15ss

homo et ens homo« et si sic, tunc unum nihil addit super etc. Arguitur contra hoc. Non est idem homo et unus homo, ergo. Antecedens probatur, quia si lignum dividatur, tunc post divisionem manet, sed non manet unum; ergo unitas reale addit. || Consequentia tenet, quia alias fieret transitus de contradictorio in contradictorium sine medio. 105

3.1 Ad primum dicitur quod unum importat idem cum ente, sed non eodem modo, quia dicit indivisionem et non indivisibilitatem, quia Socrates est unum et dicit divisibilitatem, quia est quoddam continuum, sed dicit indivisionem.

3.2 Ad secundum dicitur quod unum supponit pro re et connotat eam 110 non esse divisam, et sic potest capi privative vel negative, et sic potest verificari de deo negative.

3.3 Ad tertium dicitur quod unum ut est in praedicamento quantitatis non convertitur cum ente.

Aliter dicitur quod unitas est in praedicamento quantitatis reductive et 115 non de per se, et non omnis quantitas est distincta a substantia, ut binarius duorum angelorum. Et si dicitur quod praedicamenta ponunt in numero, hoc est verum de quantitate continua, non discreta.

3.4 Ad quartum dicitur quod post divisionem lignum non est ens nominaliter neque unum. 120

Quaestio 4

Utrum in quolibet ente citra primum esse ab essentia sit realiter distinctum

Conclusio.

Cuiuslibet rei esse est sua essentia.

Probat. Si non, vel ergo esse praecederet essentiam vel e converso. 5 Non primum, secundum omnes metaphysicos. Non secundum probatur, quia vel ergo essentia esset deus vel aliquid aliud. Non primum, quia tunc essentia Socratis esset deus, et per consequens deus esset (essentia)

---

101 si] sic E 104 unum] ultra E E 69vA

100 Arist. Metaph. 4 c. 2 1003b26-27

omnium rerum. Si secundum, tunc sequeretur quod esset ponere ideam
10 separatam, quia essentia mea non potest esse in Socrate nec Platone,
ergo.

Secundo sic probatur. Si essentia rosae esset in materia ante esse rosae,
tunc ista essentia daret esse rosae, sicut albedo albo.

Tertio sic. Si esse distinguitur ab essentia, vel ergo esse essentiae di-
15 stinguitur ab essentia vel non. Si secundum, ergo standum fuit in primo;
si primum, tunc proceditur in infinitum.

Quarto sic. Si essentia praecederet esse, tunc non esset opus ponere
materiam ad salvandum apparentias in rebus, quia essentia esset deferens
transmutationem, sicut materia. Sed hoc est falsum.

20 Quinto sic. Si sic, vel ergo una sit essentia omnium rosarum generabil-
ium et corruptibilium vel cuilibet rosae generabili correspondet una es-
sentia. || Si primum, tunc natura communis. Si secundum, tunc actu sunt
infinita entia, cum rosae generabiles sunt infinitae; ergo.

Sexto sic. Circumscribatur novum esse quod acquiritur cum essentia,
25 vel ergo talis essentia habet esse se ipsa vel non. [Si non, tunc non est.] Si
primum, ergo essentia non distinguitur. Si non, proceditur in infinitum.

Septimo sic. Circumscribatur esse essentiae et reservetur esse novum,
vel ergo illud novum est sua essentia vel non. Quicquid dicatur, est sicut
prius.

30 Octavo sic. Si essentia et esse formae substantialis distinguuntur, vel
ergo sunt eiusdem rationis vel diversarum rationum. Si primum, tunc for-
ma componitur ex partibus diversarum rationum, quod est contra Philo-
sophum. Si primum, tunc qua ratione una dicitur essentia, eadem ratione
et reliquum.

35 Nono sic. Sumatur esse rosae omni alio circumscripto praeter deum et
ipsum esse, tunc adhuc manet esse et essentia, ergo non est distinctio.

1.1 Arguitur. Entia realiter distinguuntur ab essentia, ergo. Antecedens
probatur auctoritate Philosophi III de Anima dicentis quod »non est idem
caro et carnis esse, magnitudo et magnitudinis esse« (ibi per 'carnem' in-

---

13 albo] album E 22 E 69vB Omnis intelligentia citra primum est composita
(-itum E) ex quo est et quod est; et quo est intelligitur essentia quod est suppositum
in mg. sup. adnot. E 32-33 quod-Philosophum in mg. E

38 Arist. De anima 3 c. 4 429b10-14

telligit essentiam et per 'carnis esse' intelligit esse); I Posteriorum »non 40
est idem unitas et unitatem esse«.

1.2 Secundo sic. Esse et essentia eiusdem rei distinguuntur ratione. Probatur per Commentatorem hic super textum. Tunc sic: vel ergo tali distinctioni correspondet aliquid in re vel non. Si non, tunc est ficta. Si primum, sic ergo sit illud *a*, tunc esse super essentiam addit *a*. Sic addit ali- 45
quod reale.

1.3 Tertio sic. In eadem re esse et essentia differunt, ergo. Antecedens probatur: illa quae diversis intellectionibus intelliguntur distinguuntur, sed sic est de esse et essentia. Argumentum probatur pro secunda parte, quia intelligo rosam, nulla rosa existente. Maior probatur, quia diversitas 50
intellectionum arguit diversitatem rerum.

1.1 Ad primum dicitur quod Philosophus vult <quod> non est idem dicere 'unitas' et 'unitas est', || quia unum est complexum, aliud non complexum; quia 'unitas' non est propositio, sed 'unitas est' est propositio. Sic etiam est de carne et magnitudine. 55

1.2 Ad secundum dicitur quod esse Socratis non differt ab essentia Socratis, quia idem sunt in re, sed possunt dici differre ratione quia esse Socratis includit significationem verbalem et essentia non, [ut] sicut 'pluvia' et 'pluere'. Pro quo sciendum quod dicit Buridanus quod esse significat per modum praesentis in prospectu cognoscentis, sed essentia 60
non, scilicet non ut est praesentis temporis [sed prout est per modum praesentiae et in prospectu].

1.3 Ad tertium negatur maior, quia ab eadem re possunt capi diversae intellectiones, quia diversae similitudines et conceptus, qui possunt significari per modum praesentis vel non, ut hic 'alius est conceptus Socra- 65
tis et conceptus hominis etc.' in eodem homine.

2.1 Arguitur. Esse differt ab essentia, ergo. Antecedens probatur, quia illa distinguuntur quorum unum cognoscitur et reliquum non; sed sic est

---

45 sit *s.l.* E 53 E 70rA Item. Diffinitio dicit essentiam non autem esse; in Topicis hoc est verum *in mg. sup. adnot.* E 57 ratione *in mg.* E 59 dicit] potest *a.c.* E Bridanus E 65 alia E 68 illud E

40 Arist. Post. 1 c. 2 72a24

43 Averb. Metaph. 4 c. 3 (ed. Venetiis 1562 fol. 67B-E)

59 Cf. Marsilius ab Inghen Metaph. 4 q. 7 (ms. Wien ÖNB Pal. 5297 f. 32vB)

hic. Probatur, quia ponatur quod Socrates dubitat quod pater suus sit in
 70 rerum natura, tunc haec est vera 'pater Socratis cognoscitur a Socrate',
 sed ista est falsa 'patrem Socratis esse cognoscitur a Socrate'; ergo esse
 differt ab essentia.

2.1 Respondetur quod quandocumque pater Socratis cognoscitur, tunc
 patrem Socratis esse cognoscitur, quia patrem esse est pater, et hoc prop-
 75 ter appellationem.

3.1 Arguitur. Esse distinguitur ab essentia, ergo. Antecedens probatur,
 quia omne posterius distinguitur a priori, sed esse est posterius essentia;
 ergo. Minor probatur, quia esse fluit ab essentia, ut rivulus a suo fonte. Et
 si sic, sequeretur quod sit realis distinctio.

80 3.2 Secundo sic. Quaecumque possunt separari et separatim etc., sed
 sic est de esse et essentia, quia in hieme essentia rosae est, et tamen esse
 non est. Probatur, quia ei convenit definitio.

3.3 Tertio sic. Quorum unum explicatur per definitionem et alterum
 non, illa distinguuntur; sed sic est de esse et essentia. || Minor probatur:
 85 per definitionem explicatur essentia, ex II Posteriorum, sed definitio non
 significat esse, sed essentiam, I Posteriorum.

3.1 Ad primum dicitur quod esse non fluit ab essentia, quia unum et
 idem sunt; ergo argumentum est falsum.

3.2 Ad secundum dicitur: negatur minor; ad probationem quod si au-
 90 fertur esse rosae, aufertur essentia, quia idem est. Et sic definitio est falsa
 'rosa est flos', nulla rosa existente. Quando dicitur quod »ei datur defini-
 tio«, dicitur quod ei datur definitio ex condicione, scilicet quando rosa
 est.

3.3 Ad tertium dicitur quod Philosophus dicens definitionem non sig-
 95 nificare esse vel non esse vult quod definitio non est propositio affirma-

---

77 priori] posteriori E 82 Probatur-definitio] Ut 'rosa intelligitur' vel 'rosa est
 pulcherrimus flos' in *mg. adnot.* E 83-84 Quorum-essentia] 'essentia et esse
 eiusdem rei sunt' negatur ista a Marsilio quia tantum valet 'essentia et esse eiusdem
 rei sunt entia' in *mg. adnot.* E. 84 E 70rB 85 non] nec E 86 sed] ex *a.c.* E

83-84 (in adn.) Cf. Marsilius de Inghen *Metaph.* 4 c. 7 (ms. Wien 5297 f. 32rB)

85 Arist. *Post.* 2 c. 3 91a1

86 Arist. *Post.* 1 c. 2 72a22

tiva vel negativa, sed quidditatem importat, quia importat abstracte quae importat ratio, quia est terminus; modo terminus non est propositio.

4.1 Arguitur. Essentia habet se ad esse sicut potentia ad actum, ergo. Antecedens probatur, quia essentia est recipiens esse, ergo habet se per modum potentiae. Antecedens probatur: quod iam est et prius non fuit, 100 recipit esse. Sed quod esse habet se per modum actus (probatur), quia omne receptum habet se per modum actus respectu recipientis. Sed actus et potentia, ex huius V, distinguuntur ex opposito, quia dividunt ens [ex V huius].

4.2 Secundo sic. Si non, tunc intelligentiae essent ita simplices sicut 105 prima causa. Patet, quia sicut in prima causa nulla est compositio, sic etiam in aliis intelligentiis. Sed falsitas sequelae probatur, quia secundum Philosophum [quia] prima causa est purus actus, alii non sunt [non sunt] purus actus.

4.3 Tertio sic. Esse accidit essentiae; ergo realiter distinguuntur. Ante- 110 cedens probatur, quia aliquando accidit rei esse vel non esse, ergo esse accidit essentiae. Antecedens probatur, quia 'humanitas est homo' est per se, sed quod Socrates sit homo est per accidens sive accidit.

4.4 Quarto probatur. Sicut se habet quaestio 'si est' et quaestio 'quid est' sic se habet esse et essentia; sed istae sunt diversae quaestiones; ergo. 115 Maior probatur, quia quaestio 'si est' quaerit esse et 'quid est' quidditatem.

4.1 Ad primum dicitur quod essentia et esse rei idem sunt et simul incipiunt esse, ergo negandum est quod essentia habet se per modum recipientis respectu sui esse. 120

4.2 Ad secundum dicitur quod (in) intelligentiis secundis esse non distinguitur ab essentia et intelligentiae illae intelligunt per species subadidas, ergo non sunt ita simplices sicut prima. ||

4.3 Ad tertium dicitur concedendo quod esse accidit essentiae, capiendo li 'accidit' pro contingit, sed esse non accidit essentiae ut pars suo toti. 125

4.4 Ad quartum dicitur quod istae quaestiones distinguuntur ratione quaesitorum propinquorum, sed ratione rei quaesitae remotae non distinguuntur, quia idem important.

---

96 importat-importat in mg. E 113 sive accidit in mg. E 123 E 70vA

103 Arist. Metaph. 5 c. 7 1017b1

Quaestio 5

Utrum negationes sint entia

Sciendum. Negatio <dupliciter dicitur. Uno modo> ut est primae intentionis, sic est actus negantis. Alio modo ut est secundae intentionis, et sic dupliciter: vel pro ipsa negatione vel pro propositione negativa.

5 Secundo sciendum quod per negationes intelliguntur totalia significata propositionis negativae complexae importata per tales propositiones negativas, pro quibus tales dicuntur verae vel falsae. Et tunc est sensus quaestionis: utrum propositioni negativae aliquod significatum correspondeat in re, pro quo dicitur vera vel falsa, quod significatum est complexae im-
10 portatum per totalem propositionem vel per totalem connexionem.

Tertio sciendum quod illud significatum apertius non exprimitur, nisi sic quod 'homo non currit', id est 'hominem non currere'.

Quarto sciendum quod propositiones negativae sunt in triplici differentia: quaedam est necessaria, ut 'chimaera non est'; quaedam impossi-
15 bilis, ut 'deus non est'; quaedam contingens, ut 'antichristus non est'.

Quinto sciendum quod propositiones negativae sunt duplices: quaedam cuius subiectum pro nullo supponit, quaedam est cuius subiectum supponit, ut 'deus <non> est'. Aliquando subiectum supponit et praedicatum non, ut 'homo non est asinus'.

20 Conclusio prima.

Deum non esse simpliciter nihil est.

Probatur, quia non est deus nec aliquid aliud, quia deus nullo modo potest non esse, ex XII huius; ergo deum non esse non est deus nec aliquid aliud inductive.

25 Secunda conclusio.

Chimaeram non esse nihil est.

Probatur sicut praecedens. Ex isto sequitur quod negationes impossibiles propositionum necessariorum nihil ponunt in re, ut talis 'deus est' est propositio necessaria, modo sua negativa nihil ponit.

---

5 per s.l. E 8 propositioni] propositiones E

23 Arist. Metaph. 12 c. 8 1073a15ss.

Tertia conclusio.

30

Quando homo est, hominem non esse bovem est homo.

Probat, quia hominem non esse bovem est hominem non esse mugibilem. Ex isto sequitur quod negatio necessaria cuius subiectum pro aliquo supponit est aliquid. ||

1.1 Arguitur. Chimaeram non esse est ens, ergo. Antecedens probatur, 35
chimaeram non esse est verum, ergo chimaeram non esse est ens. Consequentia tenet, quia ens et verum convertuntur. Antecedens probatur, quia ita est sicut per illam significatur, ergo est verum.

1.2 Secundo sic. Quodlibet ens citra deum est aliquid; sed chimaeram non esse est aliquid citra deum; ergo. Minor probatur, quia chimaeram 40
non esse est Socrates et quodcumque aliud. Probat, quia Socrates est non chimaeram esse. Patet, quia Socrates non est chimaeram esse, ergo Socrates est non chimaeram esse. Consequentia tenet, quia arguitur a negativa de praedicato finito ad affirmativam <de praedicato infinito>.

1.3 Tertio sic. Socrates est chimaeram non esse, ergo aliquid est chi- 45
maeram non esse. Antecedens probatur: <non> stat oppositum quod Socrates sit chimaeram esse.

1.1 Ad primum dicitur quod chimaeram non esse non est aliquid nec verum, capiendo 'verum' pro veritate entis sicut hic debet capi. Et quando dicitur »ita est sicut per illam significatur, ergo est vera«, ibi dicitur 50
quod illud tantum est verum de propositionibus affirmativis de praesenti de copula non ampliativa.

Item. Negativa est vera ideo quia non qualitercumque per suum contradictorium significatur ita est in re.

Item. Negativa duo ponit, scilicet suam affirmativam quam ponit et 55
negativam quam interimit.

1.2 Ad secundum dicitur distinguendo minorem, quia si 'non' in minore tenetur neganter, propositio est falsa, quia est propositio affirmativa in qua subiectum pro nullo supponit. Si infinitanter, tunc est vera, tunc argumentum non procedit, quia tunc supponit pro omnibus non existenti- 60
bus chimaeram non esse.

1.3 Ad tertium dicitur negando antecedens; ad probationem dicitur quod oppositum eius est 'Socrates non est chimaeram esse' et illa conceditur.

65 2.1 Arguitur. Chimaeram non esse est verum, ergo veritate verum est chimaeram non esse. Ultra: ergo entitate verum est chimaeram non esse. Consequentia tenet, quia entitas et veritas convertuntur. Tunc ultra: ergo aliqua entitas est chimaeram non esse. || Antecedens probatur, quia sic esse sicut per contradictorium eius significatur non est <verum>, ergo an-
70 tecedens verum.

2.2 Secundo sic. Chimaeram non esse est aliquid, ergo. Antecedens probatur: verum est quod chimaera non est, ergo ens est quod chimaeram non est. Consequentia tenet ab aequivalente ad aequivalens.

2.1 Ad primum dicitur, si 'verum' capitur prout est passio propositionis, tunc non est ad propositum. Si capitur ut est passio entis <et personaliter>, tunc negatur antecedens [et personaliter], quia tunc nihil est.

2.2 Ad secundum dicitur quod <si> li 'quod' tenetur nominaliter, tunc est falsa; si tenetur coniunctionaliter, tunc est vera; sic non arguitur contra propositum, Prima patet, quia verum est aliquid quod est chimaeram
80 non esse. Secunda patet: verum est quod chimaera non est.

3.1 Arguitur. Deum non esse est aliquid, ergo. Antecedens probatur, quia verum est deum esse, ergo falsum est deum non esse. Consequentia tenet, quia verum et falsum opponuntur, esse et non esse opponuntur; ergo si est verum deum esse, falsum est deum non esse, quia sicut oppo-
85 situm in opposito sic propositum in proposito etc.

3.2 Secundo sic. In textu dicitur »non ens non [ens] esse dicimus«, ergo negationes sunt entia. Consequentia tenet per auctoritatem: »nonne negatio est non ens, et si est, tunc aliquid est«.

3.3 Tertio sic. Negationes propositionum quarum subiecta pro aliquo
90 supponunt nihil sunt, ergo. Maior probatur: ponatur quod albedo non in-

---

68 E 71rA 79 verum] chymaera a.c. E

86 Arist. Metaph. 4 c. 2 1003b10

87 Arist. Metaph. 4 c. 4 1008a15

sit Socrati, tunc Socratem non esse album nihil est, ergo negatio cuius subiectum pro aliquo supponit nihil <est>.

3.4 Quarto sic. Negatio dicit aliquid formaliter ex parte rei, ergo. Antecedens probatur, quia quicquid dicit aliquam conceptibilitatem ab alia distinctam, hoc est aliquid in re; sed negationes sunt huiusmodi respectu 95 affirmationum; ergo. Minor probatur, quia modus intelligendi consequitur modum essendi. Modo conceptibilitas negationis est alia a conceptibilitate affirmationis.

3.5 Quinto sic. Hoc quod dicit perfectionem aliquam in re, hoc est distinctum ab alio; sed negationes dicunt <perfectionem in re; ergo sunt aliquid> distinctum ab alio. || Minor probatur, quia 'homo non est asinus' 100 dicit perfectionem in re, quia imperfectionis est quod sit asinus.

3.1 Ad primum dicitur quod ista est falsa 'falsum est deum non esse', capiendo 'falsum' quod opponitur huic quod est verum, capiendo 'verum' pro veritate entis. Modo sicut ista est falsa 'non ens est deum non 105 esse', sic ista 'falsum est deum non esse'; et prima valet 'ens est deum esse'. Et tali modo habet veritatem topica.

3.2 Ad secundum dicitur quod ista auctoritas multipliciter intelligitur. Uno modo sic: si 'non' tenetur neganter, tunc sensus est 'nullum ens est non ens', et hoc est verum. Secundo modo, si li 'non' tenetur infiniter 110 et 'ens' nominaliter, tunc non est vera, ut patet de populo, id est illud quod non est ens est non ens, quia populus <est> illud quod non est ens, quia est existens et non ens. Et hoc capitur nominaliter. Tertio modo negationes possunt capi pro negatione negativa; tunc dicitur quod si est negativa impossibilis, tunc nihil est; si est negativa vera cuius subiectum 115 pro aliquo supponit, tunc est subiectum.

3.3 Ad tertium dicitur quod est illud pro quo supponit subiectum.

Ulterius dicitur quod sua affirmativa idem dicit, sed alio <modo>.

3.4 Ad quartum dicitur quod negatio non est conceptibilis nisi per accidens, puta ratione affirmationis. 120

3.5 Ad quintum dicitur quod nulla negatio dicit perfectionem in aliquo nisi consecutione; et licet in illa negatio dicit perfectionem, scilicet 'homo non est asinus', tamen hic dicit imperfectionem 'homo non est deus'.

Quaestio 6

Utrum contradictio sit maxima oppositio

Sciendum quod duplex est oppositio, scilicet terminorum et propositionum, et quaelibet istarum est quadruplex, ut patet ex logica.

Prima conclusio est ista.

- 5 Oppositio contradictoria, sive fuerit terminorum sive propositionum, est communissima, simplicissima et prima.

Prima pars patet de terminis, quia potest formari in omnibus terminis. Patet etiam in propositionibus, quia propositio contradictoria potest assignari in omni propositione, sive sit categorica sive hypothetica, sed in

- 10 aliis vero non.

Secunda pars patet primo in terminis, quia oppositio termini finiti et infiniti minorem diversitatem includit quam oppositio contraria propter diversitatem terminorum. Secundo patet ista pars de propositionibus, quia propositiones contrariae includunt duo signa distributiva, sed con-
15 tradictoria non, ut ‘omnis homo est animal’, ‘omnis homo non est animal’. Secundo patet, quia oppositio contradictoria includitur in contraria, || quia ad universalem sequitur particularis et non e converso.

Tertia propositio patet, quia de ratione primi <est> esse communius et [et] simplicius.

- 20 Secunda conclusio.

In oppositione contradictoria est maxima repugnantia, quia non possunt simul esse vera vel falsa.

Correlarie sequitur: oppositio contradictoria est evidentissima, quia non compatitur se in veritate nec falsitate.

- 25 Tertia conclusio est ista.

Contradictoria est maxima oppositio.

Patet, quia est maxima ex parte communitatis, primaevitatis, simplicitatis, evidentiae et repugnantia in non <posse> esse simul vera vel falsa [posse].

1.1 Arguitur. Contradictio non est oppositio, ergo. Antecedens probatur, quia quibus non repugnat simul stare in eodem subiecto non opponuntur; sed sic est <in> contradictoriis; ergo. Minor probatur, quia ambae propositiones stant simul in eodem intellectu, quia simul cointelliguntur, quia debent esse simul et <non> aequivoce etc.

1.2 Secundo sic. Termini contradictorii sunt verificabiles simul de eodem singulari, ergo. Antecedens probatur, quia ista est vera 'Socrates est divisibilis et non divisibilis'. Patet, quia Socrates est materia et forma, ergo Socrates est divisibilis et non divisibilis, quia forma est indivisibilis, materia divisibilis.

1.3 Tertio sic. Oppositio contradictoria non est prima oppositio, ergo. Antecedens probatur, quia primum in quolibet genere est metrum omnium et mensura in illo; sed oppositio contradictoria non est metrum et mensura omnium in genere oppositionum; ergo non est prima. Maior est Philosophi I huius. Minor probatur, quia mensura debet esse minima, ex X; sed oppositio contradictoria est maxima; ergo non potest esse mensura.

1.1 Ad primum dicitur quod contradictio non habet repugnantiam quantum ad esse simul, sed quantum ad esse simul vera vel falsa.

1.2 Ad secundum dicitur quod termini contrarii et contradictorii copulativim sunt verificabiles de eodem, sed non copulative.

Ulterius dicitur quod ad hoc quod termini contradictorie verificantur de eodem copulative, sequitur contradictio; si copulativim, non sequitur contradictio. Sic simili modo de contrariis, ut 'scutum est album et nigrum' copulativim, non copulative, quia si sic, tunc duo contraria verificantur de eodem.

1.3 Ad tertium dicitur quod contradictio est mensura omnium oppositionum, et est minima, id est simplicissima, et est maxima quantum ad repugnantiam, quia numquam sunt simul verae vel falsae.

2.1 Arguitur. Partes contradictionis non possunt simul esse in eodem intellectu, ergo. Antecedens probatur, quia intellectus est simplex et indi-

---

39 etc.] et identitas temporis *in mg. adnot.* E 58 de eodem *in mg. add.* E

44 Arist. *Metaph.* 10 c. 1 1052b19

44-45 *Ibid.* 1052b20ss

visibilis, ergo in illo non possunt esse simul partes contradictionis. Consequentia tenet, quia indivisibile ad quodcumque se divertit totaliter se divertit, IX huius. || Etiam, quia contingit plura scire, unum intelligere.

2.2 Secundo sic. Si contradictio esset oppositio, vel ergo esset una
65 pars vel ambae. Non una, quia repugnantia includitur in oppositione, modo idem non repugnat sibi ipsi. Nec ambae sunt; probatur, quia tunc esset propositio disiunctiva vel copulativa. Quod non copulativa, quia non est ratio quare magis sumitur copulative quam disiunctive. Etiam non esset proprietas propositionis categoricae, si esset copulativa.

70 2.3 Tertio sic. Inter contraria est maior repugnantia, ergo. Quia inter contraria est maior distantia, ergo est maior repugnantia. Antecedens probatur, quia inter contraria dantur media, sed inter contradictoria non; quia inter album et nigrum datur medium et inter propositiones contrarias datur medium.

75 2.1 Ad primum dicitur quod quamvis propositiones contradictoriae non possunt simul esse in eodem intellectu quantum ad operationem primam, tamen bene quoad secundam operationem vel tertiam.

2.2 Ad secundum dicitur quod oppositio potest sumi pro duabus propositionibus inconiuncte sumptis.

80 Secundo dicitur quod non est inconveniens quamlibet partem contradictionis esse contradictoriam respective ad aliam.

2.3 Ad tertium dicitur quod in contrariis est maior repugnantia quoad posse successive verificari unam post aliam, sive quoad distantiam, sed non modis prius dictis. Probatur, quia si ista est vera 'omnis homo est
85 animal', requiritur verificatio omnium suppositorum, et sic etiam hic 'nullus homo est animal'. Sed sic non est hic 'omnis homo est animal', 'quidam homo non est animal', quia ad istam particularem requiritur verificatio unius suppositi.

3.1 Arguitur. Inter contradictoria est distantia infinita, ergo est maior
90 quam in contrariis. Antecedens probatur, quia esse et non esse contradicunt et inter illa est distantia infinita. Probatur, quia si esse remitteretur in infinitum, non attingeret non esse; ergo est ibi distantia infinita.

62, 63 divertit¹⁻²] *an* convertit scribendum? 63 E 71vB 87 homo s.l. E

63 Locum non inveni

3.1 Ad argumentum dicitur quod hoc argumentum fecit quod Plato posuit datorem formarum in omni actione naturali || Et sic respondetur quod proprie loquendo [quia] inter esse et non esse nulla est distantia, 95 quia nullum cadit medium. Et tamen metaphysici dicunt quod si esse remitteretur in infinitum, non attingeret non esse, ergo dicunt quod ibi sit distantia.

Quaestio 7

Utrum circa primum principium contingit errare

Sciendum quod errare est dissentire vero vel assentire falso.

Secundo sciendum quod errare improprie aliquando fit quando quis negat ore et concedit corde.

Tertio sciendum quod sicut scibile est triplex: propinquum, remotum 5 etc., sic errabile.

Quarto sciendum quod primi principii tres sunt condiciones. Prima est quod circa ipsum non contingit mentiri, quia dicit »si quis ore negaverit« etc. Secunda condicio est quod primum principium non debet esse concessum ex suppositione. Tertia condicio, quod non est acquisitum per de- 10 monstrationem, quia ex naturali inclinatione ad verum intellectus consentit ei.

Conclusio prima.

Licet aliquis circa primum principium tamquam circa errabile remotum et remotissimum potest errare et improprie, nullus tamen potest errare 15 circa principium primum mentale propositum sibi tamquam errabile propinquum, puta sibi dissentiendo et suo contradictorio assentiendo.

Probat. Prima pars patet, quia sapientes erraverunt circa propositiones in quibus ponitur iste terminus 'principium primum' in quantum stat

---

94 actione naturali *in mg.* E E 72rA 98 distantia] Item theologi dant inter contradictoria distantiam maiorem distantiam et minorem distantiam *in mg. adnot.* E 17 Et suo contrario assentiendo *in mg.* E 19 in quantum *in mg.* E

20 in propositione, quia hoc est dubium [etc.] 'omnis consequentia tenet in virtute primi principii'.

Secunda pars patet, quia aliquis potest dissentire huic propositioni 'omnes propositiones scitae reducendae sunt ad primum principium'.

Tertia pars patet, quia aliquis potest negare etc.

25 Quarta pars patet, quia assensus contradictoriorum sunt contrarii, ergo numquam simul assentit contradictoriis.

Secundo probatur per Philosophum II huius »in foribus quis delinquit«.

1.1 Arguitur. Circa primum principium intellectus potest errare, ergo.

30 Antecedens probatur, quia circa omnia sensibilia sensus potest errare, ergo circa omnia intelligibilia || intellectus potest errare. Consequentia tenet, quia sensus est certior intellectu. Probatur, quia II Topicorum dicitur quod »ubi videt sensus non est quaerenda ratio«, VIII Physicorum »quaerere rationem ubi habemus dignius ratione est infirmitas intellectus«. Antecedens probatur, quia ex indebita dispositione organi medii

1.2 Secundo sic. Socrates potest errare circa primum principium, ergo. Antecedens probatur, quia ponatur quod primum principium sit scriptum in libro Platonis, tunc arguo sic: circa quamlibet propositionem

40 scriptam in libro Platonis Socrates potest errare; primum principium [est] in libro Platonis est scriptum; ergo. Maior probatur supponendo quod lateat Socratem quod primum principium sit ibi scriptum.

1.3 Tertio sic. Circa quod sunt difficiles quaestiones, circa hoc possunt fieri errores; sed circa primum principium sunt difficiles quaestiones; ergo. Maior <probatur>, quia ubi sunt difficiles quaestiones unus potest uni assentire et alteri dissentire. Minor probatur, quia dubium est utrum omnia principia reducuntur ad primum et utrum sunt plura principia quam unum.

20-21 omnis-principii in mg. E 31 E 72rB

27 Arist. Metaph. 2 c. 1 993b5

32 Arist. Topic. 1 c. 11 105a7

33 Arist. Phys. 8 c. 3 253a33

1.1 Ad primum dicitur quod in multis sensus certius iudicat quam intellectus, ut patet de motu calido et frigido; in multis tamen intellectus 50 potest corrigere errorem sensus, quia novit errorem sensus. Sed tamen servatis condicionibus de sensu, ipse sensus non potest errare; et hoc ubi iudicium intellectus dependet a sensu auctoritas prima habet veritatem.

1.2 Ad secundum dicitur: admittitur casus. Ad probationem: negatur consequentia, quia variatur appellatio, ratione cuius argumentum non va- 55 let, quia in minori [non] ampliatur, in conclusione non.

Ulterius dicitur quod si sic arguitur expositorie 'circa hoc Socrates potest errare; hoc est primum principium; ergo circa primum principium potest errare', hoc argumentum valet. Sed si ponatur sic 'potest circa principium errare', consequentia non valet, quia ibi ampliatur 'primum 60 principium'.

1.3 Ad tertium dicitur quod sicut argumentum probat, tunc quis potest errare circa primum principium tamquam circa errabile remotum et remotissimum, quia in ista iste terminus 'primum principium' ponitur et ibi 65 est errabile remotum.

2.1 Arguitur. Aliquis potest credere primum principium non esse verum, ergo. Antecedens probatur, quia aliquis potest credere quod ipsum non est. Patet, quia potest assentire huic || 'nullum est principium in voce, in scripto nec in mente', supposito quod ita sit. Ultra: aliquis potest credere quod primum principium non est, ergo aliquis potest credere pri- 70 mum principium non esse verum. Consequentia tenet a superiori negato ad inferius, quia esse est superius ad esse verum.

2.2 Secundo sic. Ponatur quod quis habeat opiniones contrarias de partibus contradictionis, sic quod secundum unam opinionem credat unum esse verum et secundum aliam opinionem credat aliam partem 75 esse veram, tunc simul assentit duabus partibus contradictionis. Argumentum probatur, quia summa laetitia et summa tristitia possunt stare in eodem intellectu, ergo etiam duo assensus contradictorii possunt stare in

eodem intellectu, quia non videtur ratio. Antecedens probatur tempore
80 passionis Christi.

2.2.1 Confirmatur. Assensus contradictorii non magis repugnant quam
propositiones ex quibus formantur; sed propositiones stant simul in eo-
dem intellectu; ergo etiam assensus. Antecedens patet ex quaestione
praecedenti. Consequentia tenet, quia non videtur ratio diversitatis.

85 2.1 Ad primum dicitur quod licet aliquis possit credere primum prin-
cipium non esse, tamen circa primum principium mentale propositum ut
errabile propinquum non potest quis dissentire, quia intellectis terminis
intellectus ei assentit. Et hoc quando primum principium est verum, non
potest tunc errare: quamvis assentit quod non sit, non potest assentire
90 quod non sit verum.

2.2 Ad secundum dicitur quod assensus contradictorii naturaliter si-
mul stare <non possunt> in eodem intellectu, quia formaliter repugnant.

Ulterius dicitur quod si rationes adductae pro ambabus partibus <...>, tunc suspenditur intellectus, ut 'nullus motus est' ut Zeno, 'omnis motus
95 est' ut Aristoteles dixit.

Ulterius dicitur quod si deus faceret istos assensus simul stare <in> in-
tellectu, tunc sicut in rebus repugnat sic esse sicut per duo contradictoria
significatur, sic non potest facere quod intellectus ambabus partibus as-
sentiat.

100 2.2.1 Ad tertium dicitur quod contradictoria non habent repugnantiam
quoad esse, sed quoad esse simul vera vel simul falsa.

Ulterius dicitur quod assensus contradictorii sunt contrarii secundum
textum.

3.1 Arguitur. Assensus contradictorii non sunt contrarii, ergo. Antece-
105 dens probatur, quia sicut se habent propositiones ad invicem, ita assensus
se habent ad invicem; sed propositiones sunt contradictoriae; ergo assen-

---

79-80 Cf. Marsilius de Inghen Metaph. 4 q. 11 (ms. Wien ÖNB Pal. 5297 f. 40rA): »tempore passionis Salvatoris in anima intellectiva ipsius fuit summa delectatio in vita et vehementissima tristitia ex compassione sensus ut consuevit dici in scientia superiori«

95 Cf. Arist. Phys. 6 c. 9 239b5ss

102-103 Cf. Arist. Metaph. 4 c. 3 1005b30

sus illis || correspondentes etiam sunt contradictorii, quia non videtur ratio.

3.1 Respondetur quod similitudo non valet, quia assensus sunt res et non propositiones; igitur non dicuntur contradictorii, quia assensus propositionis realiter distinguitur a propositione. 110

Item, sciendum quod assensus dicuntur proprie formae contrariae, quia successive possunt esse in eodem et maxime a se invicem distant; ergo sunt contrarii.

4.1 Arguitur. Aliquis potest credere primum principium esse falsum, 115 ergo aliquis potest errare circa primum principium. Consequentia nota. Antecedens patet ponendo quod Socrates credat propositionem esse falsam quam Plato habet in mente, et ultra ponitur quod Plato habeat primum principium in mente et lateat Socratem. Tunc arguitur sic 'hanc propositionem Socrates credit esse falsam; haec propositio est primum 120 principium; ergo primum principium credit esse falsum'. Consequentia tenet expository et antecedens probatur per casum.

4.1 Respondetur negando consequentiam, quia sensus est quod aliquis credat istam 'primum principium est falsum', sed tamen ista de sensu diviso esset bene vera. Iuxta hoc dicitur ulterius iuxta casum quod com- 125 mittitur fallacia compositionis, quia arguitur a diviso vero ad compositum falsum. Si tamen inferretur divisum, conceditur consequentia et consequens, scilicet quod possibile <est> quod Socrates credit primum principium esse falsum.

Quaestio 8

Utrum haec propositio quam ponit Aristoteles in hoc IV sit primum principium, scilicet »idem eidem inesse et non inesse ad idem secundum idem similiter et in eodem tempore impossibile«

Sciendum quod duplicia sunt principia: quaedam complexa, alia in-
 5 complexa. Incomplexa sunt principia essendi. Complexa vocantur prin-
 cipia cognoscendi, et penes illum modum principium vocatur propositio
 ex qua alia est demonstrabilis. Unde sic idem est maxima, principium et
 dignitas.

Secundo sciendum quod superlativus ‘primum’ quandoque affirmative
 10 et quandoque negative exponitur. Affirmative exponendo non est possi-
 bile nisi unum esse principium primum; unde ut sic ‘principium quod
 omni alio prius est’. Negative exponendo stat esse plura principia. ||

Tertio sciendum quod Aristoteles in IV huius ponit plures condiciones
 primi principii. Prima est quod ipsum debet esse notissimum. Secunda
 15 quod debet esse certissimum. Tertia quod debet esse firmissimum. Qu-
 arta quod <nihil> debet esse evidentius illo, et sic erit evidentissimum.
 Quinta quod debet esse innatum, ad sensum in II libro. Sexta quod debet
 esse indemonstrabile. Septima quod circa ipsum non contingit errare.
 Octava quod in ipsum omnes aliae evidētia reducibiles sunt. Ex istis
 20 patet quod nullius conclusionis evidētia potest quantumlibet intēdi
 post, quia numquam notitia conclusionis demonstratae vel demonstrabi-
 lis potest attingere ad gradum primi principii.

Pro quo ulterius notandum quod quaedam est evidētia summa, et est
 illa quae sic se habet quod habens eam et ei assentiens non potest falli vel
 25 decipi per aliquam potentiam. Et sic habetur summa evidētia de ista
 ‘quodlibet est vel non est’. Verum etiam est quod illa notitia summa et-
 iam habetur aliquando de propositione contingenti et non semper de pro-
 positione necessaria, ut habeo summam evidētia <de ista> ‘ego sum’,
 quae est mere contingens. Etiam ‘ego loquor’.

30 Alia est evidētia naturalis quae sic <se> habet quod assentiens ei non
 potest falli per potentias naturales in sic assentiendo, et etiam cum in-
 fluxu generali ipsius dei, tamen per concursum specialem dei decipi pos-
 set. Et sic habetur evidētia de ista ‘cras orietur sol’, quia per nullam po-
 tentiam naturalem impediri potest veritas illius sine speciali concursu
 35 dei, unde ipse de potentia sua absoluta posset destruere solem.

Alia est evidētia magis impropria, quae causatur per diligentem in-
 vestigationem seu inquisitionem circumstantiarum circa aliquem actum,

ita quod in tali inquisitore recte non est ignorantia crassa vel supina, licet bene ignorantia invincibilis. Et ista evidentia habetur circa agibilia, et talis potest esse respectu falsi. Et secundum hoc posset dici quod actus prudentiae vel iudicium || prudentiale in agibilibus quandoque falsum est, licet numquam fiat false, ut patet de fure suspenso et iudicato per iudicem, qui tamen nihil fecit, sed tamen iudex per testes eum damnificavit.

Ulterius [dicitur] notandum quod tria sunt videnda: primo quae propositio sit primo nota in acquisitione scientiarum; secundo quae sit prima via simplicitatis; tertio quae sit prima via evidentiae.

Prima conclusio est ista.

Propositio prima homini post nativitatem nota est propositio singularis.

Patet, quia prima notitia est singularis, ergo notitia complexa erit ex singularibus conceptibus, igitur erit singularis.

Ex isto sequitur correlarie: prima cognitio complexa hominis est singularis et sensitiva.

Secunda conclusio.

Primum principium via simplicitatis est compositum ex conceptu simplicissimo et ex hoc verbo 'est' secundo adiacente.

Prima pars patet, quia propositio de conceptu speciali resolubilis est in propositionem de conceptu priori, ut conceptus hominis resolvitur in conceptum animalis et conceptus animalis in conceptum corporis et conceptus corporis in conceptum substantiae et conceptus substantiae in conceptum entis, qui est simpliciter primus, et ibi est status. Et ergo omnes conceptus inferiores sunt plus compositi quam superiores quoad suppositum.

Secunda pars patet, quia aliae propositiones sunt magis compositae quae sunt de tertio adiacente, quia ibi est maior diversitas in terminis vel in conceptibus.

Ex isto sequitur primo quod via simplicitatis categoricae sunt priores hypotheticis, quia hypotheticae resolvuntur in categoricas, ergo categori-

ca est prior. Secundo sequitur: propositiones de esse sunt priores propo-
 70 sitionibus de inesse, quia propositiones de inesse praesupponunt esse, ut
 ‘animal inest homini’ resolvitur in aliam propositionem, scilicet ‘animal
 est’, ut sequitur bene ‘animal inest homini, ergo animal est’. Tertio sequi-
 tur: propositiones de inesse sunt priores propositionibus modalibus, ce-
 teris paribus, quia sunt simpliciores. Quarto sequitur: propositio simpli-
 75 citer una prior est propositione coniunctione una. Quinto sequitur: propo-
 sitiones de praesenti isto modo sunt priores propositionibus de praeterito
 et futuro, quia illae sunt ignotae nisi in ordinem ad praesens, et hoc via
 simplicitatis. Sexto sequitur quod affirmativae praecedunt negativas.

Ex istis sequitur ordo talium propositionum. ‘Ens est’: ista est simpli-
 80 citer prima via simplicitatis. Etiam ‘aliquid est’. || Secundo sequitur post
 hoc negativa ‘non ens non est’, ‘non aliquid non est’. Tertio ‘ens est ens’.
 Quarto eius negativa, ut ista ‘non ens non est ens’. Quinto ‘ens erit’ vel
 ‘ens fuit’. Septimo sequuntur modales ordine praemisso. Octavo sequun-
 tur propositiones hypotheticae eodem ordine. Nono hypotheticae compo-
 85 sitae ex modalibus eodem ordine. Ultimo sequuntur modales de inesse.

Ex isto sequitur quod propositio in titulo quaestionis est omnibus aliis
 iam dictis posterior. Sed ad Philosophum dicitur quod posuit eam primo,
 ideo vel quia scientiae demonstrativae frequenter utuntur ea vel quia vo-
 luit eam primo, ideo quia caret medio demonstrativo.

90 Tertia conclusio, quantum ad tertium articulum, quod ista propositio est
 magis evidens.

Item, propositio negativa ex parte evidetiae est prior quam affirma-
 tiva.

Quia veritas negativae se tenet ex parte formae, quia in omnibus ter-
 95 minis tales <sunt> verae, sive supponunt sive non; affirmativae non sunt
 verae nisi termini supponunt. Exemplum: ‘nullum ens est vel aliquid ens
 <est>’, ista est ita evidens quod nullus negat eam, sive terminus supponit
 sive non supponit. Secundo dicitur quod particularis est evidetior sua
 universali, quia formalior, quia ista ‘homo est animal’ est evidetior ista

‘<omnis> homo est animal’. Patet: ad verificationem universalis requiri- 100
 tur veritas omnium singularium, sed ad verificationem particularis requi-
 ritur veritas unius singularis. Tertio dicitur quod propositio de esse est
 evidentior et prior quam propositio de inesse, quia inesse praesupponit
 esse. Quarto dicitur: propositio de ‘est’ secundo adiacente est evidentior
 propositione de ‘est’ tertio adiacente. Quinto dicitur quod propositio de 105
 praedicato disiuncto de terminis contradictoriis est evidentior propositio-
 ne de praedicato simplici, ut ‘quodlibet est vel non est’, quia ista est evi-
 dentior quam ista ‘quodlibet est’, quia formalior in veritate, quia in om-
 nibus terminis tenet sive supponit sive non supponit. Ex isto sequitur cor-
 relarie quod propositio disiunctiva composita ex partibus contradicenti- 110
 bus est evidentior altera sui parte, quia formalior, ut ‘homo est animal vel
 nullus homo est animal’; et ista est ita evidens quod deus non potest fal-
 sificare eam. Sexto sequitur quod sicut propositiones enumeratae eviden-
 tiores sunt || in veritate, ita suae oppositae sunt evidetiores in falsitate.

Ex istis infertur quod ista propositio de qua quaerit quaestio est minus 115
 evidens aliis principiis. Patet, quia est de inesse, quia propositiones de
 inesse sunt posteriores. Ad Philosophum dicitur quod posuit eam <in>
 primo principio quia caret medio demonstrativo. Alii dicunt quod posuit
 hoc loco illius ‘contradictoria sibi invicem contradicentia non possunt
 esse simul vera’. 120

Ex isto sequitur ulterius: primum principium via simplicitatis est illud
 ‘ens est’ vel illud ‘aliquid est’. Sed via evidentiae primum principium est
 illud ‘quodlibet est vel non <est>’, ‘nullum ens est vel aliquid ens est’.

1.1 Arguitur. Praedicta propositio tacta in titulo est falsa, ergo non est
 primum principium. Probatur ponendo quod solum illa propositio sit in 125
 mundo, tunc sive dictum capitur materialiter sive personaliter semper est
 falsa. Argumentum probatur, quia si capitur personaliter, tunc est affir-
 mativa cuius subiectum pro nullo supponit. Nec primum, probatur, quia
 tunc est falsa, quia valet tantum ‘haec propositio est impossibilis: idem
 eidem inesse et non inesse est impossibile’, quae est falsa. 130

1.1 Ad illud dicitur quod, sicut probat argumentum, tunc propositio sicut stat potest esse falsa; sed Philosophus vult quod praedicta propositione formata impossibile est, quin illa sit vera.

Vel dicitur quod per istam notavit hoc 'duo contradictoria', ut supra.

135 1.2 Item arguitur. Propositio distinguenda non est primum principium; sed ista est huiusmodi; ergo. Minor probatur, quia potest distingui an sit categorica vel hypothetica. Maior probatur, quia propositio distinguenda non est simpliciter prima.

1.2 Respondetur quod ista propositio capitur communiter ut dictum
140 capitur materialiter, et sic non est distinguenda.

1.3 Item arguitur. Propositio mediata non est principium; sed praesens est huiusmodi; ergo. Maior probatur, quia principium primum sic debet se habere quod ex eo potest fieri potissima demonstratio; modo ex mediatis non fit potissima demonstratio.

145 1.3 Respondetur quod non oportet principia prima via simplicitatis ingredi demonstrationem, ut 'ens est' non ingreditur demonstrationem, saltem categoricam.

Secundo dicitur quod non oportet primum principium ratione evidentiae ingredi demonstrationem, quia non oportet quod ex omni principio
150 eret syllogismus, sed sufficit quod ingrediatur formaliter vel virtualiter.

1.4 Item arguitur. Hypothetica composita ex partibus contradicentibus non est evidentior altera sui parte. Probatur, quia ista 'aliquid est' est ita evidens sicut ista 'aliquid est vel non est', quia disiunctiva necessaria non habet aliunde necessitatem, nisi ratione partis verae. Sed adiunctum
155 non facit aggregatum evidentius nec verius. Probatur, quia maior evidentia surgit ex maiori veritate.

1.4 Ad illud dicitur quod disiunctiva non solum habet evidentiam ex parte materiae, sed etiam ex parte formae.

Ulterius dicitur quod falsum, propter formalem eius coniunctionem cum vero (propositionem evidentio-rem) reddit, quia componitur ex partibus contradicentibus disiunctive sumptis. ||

Quaestio 9

Utrum non ens possit intelligi

Sciendum quod duplices sunt conceptus: quidam sunt simplices, qui dicuntur veri ex III de Anima; quidam sunt complexi ut 'indistans' et 'distans'.

Secundo sciendum quod haec propositio 'non ens potest intelligi' est 5 falsa capiendo 'non' neganter, quia tantum valet 'nullum ens potest intelligi'. Secundo dicitur quod si 'non' capitur infinitanter et 'ens' nominaliter, tunc est vera, ut patet de populo et exercitu, et tunc est sensus 'quod est non ens intelligitur'. Tertio dicitur quod 'non ens' capiendo pro falso, tunc non ens intelligitur. Quarto dicitur quod si 'ens' tenetur participialiter et 'non' neganter, tunc propositio est falsa.

Tertio sciendum quod Marsilius dicit quod subiectum in ista 'ens quod non est intelligitur' non supponit, ergo est falsa.

Conclusio responsalis est:

Non ens non potest intelligi intellectione simplici quae ad primam 15 operationem intellectus pertinet.

Patet: qui non unum intelligit, nihil intelligit, ergo qui non ens intelligit, nihil intelligit. Consequentia tenet a convertibili ad convertibile.

Secundo probatur. Omnis conceptus simplex est verus; non ens non potest repraesentari per conceptum simplicem. Etiam est falsa quia [est] 20 subiectum pro nullo supponit.

1.1 Arguitur. Non ens intelligitur, ergo. Antecedens probatur, quia privatio intelligitur, ergo non ens intelligitur. Consequentia tenet: nihil est

---

162 E 74rB 3 ut] ex E 12 ens s.l. E 17 qui¹] quia E 22 ens s.l. E

3 Arist. De anima 3 c. 6 430b27-28

12 Marsilius de Inghen Metaph. 4 q. 13 (ms. Wien ÖNB Pal. 5297 f. 44rA)

privatio. Antecedens probatur, quia caecitas intelligitur, ergo privatio in-
25 telligitur; et caecitas est non ens.

1.2 Secundo sic. Aliquid intelligitur quod non est ens, ergo non ens in-
telligitur. Consequentia tenet in terminis. Antecedens probatur quia de
Antichristo et de rosa quae non est.

1.2.1 Confirmatur. Antichristus intelligitur; Antichristus non est ens;
30 ergo non ens intelligitur.

1.3 Tertio sic. Rosa quae non est intelligitur, ergo non ens intelligitur.
Consequentia tenet, quia rosa quae non est est non ens. || Antecedens pro-
batur, quia rosa in hieme intelligitur et illa est non ens.

1.1 Ad primum dicitur quod privatio concrete capta est ens, et sic in-
35 telligitur. Alio modo capitur abstracte, et sic nihil est et privatio est non
ens, et hoc modo conceditur quod non intelligitur.

1.2 Ad secundum dicitur quod intelligendo antichristum, ens intelli-
gitur quoddam, ergo ens intelligitur.

1.2.1 Ad confirmationem negatur consequentia, quia minore existente
40 negativa nihil sequitur. Etiam ibi arguitur <a> non ampliato ad ampliatum.

1.3 Ad quartum dicitur quod licet concedatur ista 'rosa intelligitur
quae non est', tamen ista est falsa 'rosa quae non est intelligitur', quia su-
bictum pro nullo supponit; ergo est falsa. Et hoc secundum Marsilium,
quia non potest verificari subiectum, quia numquam verificatur, quia sic
45 debet verificari 'hoc quod non est est rosa', quia 'quae' restringit subie-
ctum quod nullo modo supponit.

Sed dicitur: communiter conceduntur ista 'homo qui non est generabi-
tur', 'homo qui non est intelligitur' secundum Buridanum; ergo etc.

Respondetur quod si ista conceditur 'homo qui non est generabitur',
50 tunc intelligitur ista 'homo generabitur et ille non est'.

---

28 est] ens E 32 E 74rB 40 ampliato ampliatum] amplo amplum E 41-42
'rosa-est'] id est rosa intelligitur et illa iam non est *in mg. adnot.* E 48 Burida-
num] Bri E

43-48 Marsilius de Inghen Metaph. 4 q. 13 (ms. Wien 5297 ÖNB Pal. f. 44rA):
»Et si dicatur quod communis modus loquendi tales concedit et magister Io-
hannes noster Buridanus illas concedit in quaestionibus suis ...«; cf. Iohannem
Buridanum Metaph. 4 q. 14 (ed. Parisiis 1518 fol. XXIIIvA)

2.1 Arguitur. Vacuum intelligitur et vacuum est non ens; igitur non ens intelligitur. Maior probatur, quia nos habemus scientiam de vacuo et infinito, ergo vacuum intelligitur.

2.2 Secundo sic. Chimaera intelligitur et chimaera est non ens; ergo non ens intelligitur. Maior probatur, quia nos damus definitionem quid 55 nominis chimaerae, ergo intelligimus chimaeram. Consequentia tenet, quia cuius datur definitio eius datur intellectus.

2.3 Tertio sic. Si non ens non posset intelligi, hoc ideo quod non ens non posset movere intellectum. Sed hoc non, quia multa intelliguntur quae non movent ad eorum intellectionem, quia per conceptum hominis 60 intelliguntur omnes homines tam praeteriti quam futuri, et tamen obiectum non movet intelligibile, quia non est ens. Et ergo obiectum ibi non movet, ut patet etiam de patre meo mortuo, quia ibi obiectum non est. ||

2.4 Quarto sic. Utraque pars contradictionis intelligitur et altera istarum pars est non ens; ergo. Maior probatur, quia si non, tunc sequeretur 65 quod non intelligeremus unam esse veram et aliam falsam. Minor probatur, quia deum non esse nihil est et est altera pars contradictionis, ergo non ens intelligitur.

2.1 Ad primum dicitur quod nos habemus scientiam de propositione in qua subicitur li 'vacuum', et hoc spectat ad secundam operationem in- 70 tellectus. Et simili modo dicitur de infinito.

Aliter dicitur quod de vacuo non habemus scientiam categorice sed hypothetice, et ergo non valet "vacuum est <non> ens' [est] scitur, ergo est vera", tunc ultra 'ergo supponit'.

2.2 Ad secundum dicitur quod chimaerae datur definitio quid nomi- 75 nis, sed non rei, et in tali definitione non oportet quod significat conceptu simplici.

Item, termini ficti illud significant quod sui termini mentales in mente significant, ergo 'chimaera' significat omne ens mundi, quia significat ens compositum ex impossibilibus componi. 80

2.3 Ad tertium dicitur quod illa propositio ideo est falsa, quia est una affirmativa cuius subiectum pro nullo supponit.

Alii dicunt quod nihil intelligimus nisi vel sit praesentialiter sensatum vel secundum convenientiam cum aliquibus praesentialiter sensatis vel

85 conceptione communi in ordine ad praesentia illa a quibus infallibiliter dependit.

2.4 Ad quartum dicitur quod deum non esse nihil est personaliter, sed ista propositio quae est pars contradictionis intelligitur et pertinet ad secundam operationem intellectus.

Quaestio 10

Utrum duo contradictoria possunt esse simul vera vel falsa

Sciendum quod contradictio est affirmatio et negatio oppositae, I Posteriorum. Aliter sic, quod contradictio est affirmatio et negatio non nominis etc.

5 Secundo sciendum quod quaestio quaerit de contradictoriis sibi invicem contradicentibus.

Tertio sciendum quod si 'simul' potest determinare si 'possunt', et sic duo contradictoria possunt simul esse vera, ut capiendo istas 'Socrates leget cras', 'Socrates non leget cras', quia tantum valet, quia istae duae
10 propositiones pro eodem tempore possunt simul esse vera hodie.

Quarto sciendum quod si si 'simul' determinat si 'esse vera vel falsa', || tunc non possunt simul esse vera vel falsa.

Conclusio.

Duo contradictoria sibi invicem contradicentia non possunt simul esse
15 vera vel falsa in illo sensu in quo sunt contradictoria.

Ista conclusio patet ex textu, quia de quolibet dicitur esse vel non esse, de nullo vero simul.

1.1 Arguitur. Duo contradictoria possunt simul esse vera, ergo. Antecedens probatur, quia istae contradicunt 'Socrates appetit vinum' et 'So-
20 crates non appetit vinum' et sunt simul verae. Veritas secundae patet per

---

11 E 74vB

2-3 Arist. Post. 1 c. 2 72a11-13

3-4 Cf Arist. De soph. elen. c. 5 167a24-25

16 Cf. Arist. Metaph. 4 c. 6-7 1011b14-25

descendentes, quia omnes sunt verae, quia Socrates non appetit hoc vinum et Socrates non appetit hoc vinum, et sic de singulis.

1.2 Secundo sic. 'Socrates habens animam est Socrates' et 'Socrates habens animam non est Socrates'. Veritas secundae patet, quia Socrates habens animam asini non est Socrates, ergo Socrates habens animam non est Socrates. Consequentia tenet ab inferiori ad superius. 25

1.3 Tertio sic. Ista contradicunt '[omnis] homo omne animal est' et 'homo omne animal non est'. Falsitas primae supponitur, falsitas secundae patet per descendentes, quia sic debet descendi 'ergo homo hoc animal non est et homo hoc animal non est, et sic de singulis'. 30

1.1 Ad primum dicitur quod secunda est falsa et debet descendi sub li 'vinum' copulative et disiunctim, et tunc patet falsitas illius, sic scilicet 'ergo Socrates non appetit hoc vel hoc vinum et Socrates non appetit hoc vel hoc vinum, et sic de singulis'.

Ulterius dicitur quod idem terminus potest supponere distributive et confuse tantum [et] secundum aliquos. Alii dicunt quod est distributio imperfecta. Et anglici dicunt quod utrobique stat confuse tantum et quando allegatur 'terminus non distributus in uno contradictorium debet etc.' hoc intelligitur de singulari propositione. 35

1.2 Ad secundum dicitur quod non contradicunt, quia li 'animam' nulli distribuitur, et eius contradictoria est 'non Socrates habens animam'. 40

1.3 Ad tertium dicitur quod non contradicunt, quia 'animal' utrobique distribuitur, modo in contradictoriis terminus distributus in una non debet distribui in alia, et contradictoria <eius est> 'non homo etc.'. ||

2.1 Arguitur. Ista contradicunt 'nullum animal omnis homo est' et 'aliquod animal omnis homo est' et sunt simul falsae. Falsitas secundae supponitur, sed primae probatur: quia descendentes sunt falsae, ergo. Quia sic debet descendi 'ergo nullum animal ille vel ille vel ille homo est'. Patet, quia li 'homo' stat coniunctim descendendo. 45

2.2 Secundo sic. Ista sunt contradictoriae et sunt simul verae 'omni tempore animal omnis homo est' et 'aliquo tempore nullum animal omnis homo est', ambae sunt verae. Veritas secundae supponitur et veritas 50

---

39 hoc-propositione in mg.E [singulari] lectio incerta E 44 E 75rA

37-39 Locum non inveni

primae probatur: omni tempore omnis homo animal est, ergo omni[s] tempore animal omnis homo est. Consequentia tenet, quia »nomina et
55 verba transposita idem sunt«.

2.3 Tertio sic. 'Socrates est sedens' et 'Socrates non est sedens' sunt simul verae et contradicunt. Probatur, quia sunt verae pro eodem instanti, ergo sunt simul verae. Antecedens probatur: capiatur praesens instans et dividatur in duas partes, tunc pro prima parte sedeat et et pro secunda
60 non; tunc sunt verae pro eodem instanti *a*, ut potest poni.

2.1 Ad primum dicitur quod prima est vera et secundum Marsilium debet sic resolvi antequam descendatur 'omne animal homo non est', et tunc descenditur disiunctim 'ergo omne animal ille vel ille homo non est etc.'

65 Aliter secundum Manlevelt dicitur quod debet descendi copulativim, et hoc [est] clarum est, et regula est »quando terminus stat confuse tantum ratione duorum signorum, tunc descenditur copulativim«.

2.2 Ad secundum dicitur quod prima resolvenda est sic 'omni tempore omnis homo animal est' et est vera et sua contradictoria 'aliquo tem-
70 pore homo nullum animal est', ista falsa est.

2.3 Ad tertium dicitur quod contradictoria debent referri ad idem tempus praecise et adaequate, hoc <est> pro qualibet parte eiusdem instantis.

3.1 Arguitur. 'Socrates leget cras' et 'Socrates non leget cras' non possunt simul esse vera prout li 'simul' determinat 'possunt', || quia si pos-
75 sunt simul esse vera, ponatur inesse, tunc contradictoria sunt simul vera.

3.2 Secundo sic. Duo contradictoria sunt simul vera, ergo. Antecedens probatur, quia quidquid apparet aliquibus potentiis secundum totam speciem hoc est verum; sed ambae partes contradictionis apparent quibusdam potentiis secundum totam speciem; ergo sunt simul vera. Minor pro-
80 batur, quia homo secundum speciem iudicatur tribulos esse amaros et asinus dulces, et hoc secundum totam speciem. Maior probatur, quia error in tota specie est error naturae universalis et ille non est possibilis.

---

53 probatur] ponitur E 72 praescise E 74 E 75rB 76 Secundo sic] argumentum Pictagorae in *mg. adnot.* E 78 contradictionis] contradictoriis E

61 Locum non inveni

65 Locum non inveni

3.3 Tertio sic. Idem aer est ignis et non ignis, ergo duo contradictoria sunt simul vera. Veritas secundae supponitur, quod aer non est ignis. Veritas primae probatur, quia ignis fit ex aere, ergo ignis est aer. Consequ- 85 entia tenet, quia alias fieret ignis ex eo quod non est, modo ex non ente nihil fit.

3.1 Ad primum dicitur quod debet poni inesse per duas singulares demonstrando propositiones dictas vel consimiles, et sic non sequitur inconueniens, quia quaelibet earum pro eodem tempore est possibilis, quia 90 sunt falsae et sic non oportet quod sunt verae, sed sufficit quod est possibilis. Ut 'omnis homo potest mori', ista ponitur inesse per singulares; etiam 'omnis signum zodiaci potest lucere super nos', et omnes sunt falsae et tamen possibles.

3.2 Ad secundum dicitur quod asinus non iudicat esse dulce simpliciter, cum in asino sit iudicium particulare et non universale. Et licet iudicat sibi esse dulces, tamen simpliciter non sunt dulces, sed standum est in iudicio hominis.

3.3 Ad tertium dicitur quod licet in aere sit materia quae est in potentia ad ignem, non tamen forma ignis. || 100

4.1 Arguitur. Nam quodlibet tempus praesens divisibile est in duas medietates, in quarum prima una contradictoriorum potest esse vera et secunda potest esse falsa. Ut si proferam istam propositionem 'manus mea est clausa' et ita sit pro ista prima medietate, et pro secunda medietate temporis 'nulla manus mea est clausa' stabunt simul <***> 105

Liber V

Quaestio 1

|| Circa quintum librum Metaphysicae quaeritur

Utrum tantum quattuor sint genera causarum

Sciendum quod causa est ad cuius esse sequitur aliud. Quod sic intelligitur: causa est aliquid a quo aliud aliquo modo dependet in esse vel in fieri. Dicitur 'aliquid' propter causas positivas; dicitur 'aliquo modo' propter nautam qui est causa periclitationis etc.

Conclusio prima.

Efficiens est causa tam effectiva quam conservativa.

10 Probat, quia illud est causa sine quo res ad fieri vel esse non potest et sine quo productum in esse remanere non potest; sed efficiens est huiusmodi.

Secunda conclusio.

Finis gratia cuius est causa.

15 Probat, quia illud est causa gratia cuius omnes aliae causae causant; sed finis est huiusmodi, quia finis est potissima causarum, quia finis movet efficiens et efficiens movet materiam, materiam motam sequitur forma.

Tertia conclusio.

Forma substantialis est causa materiae et totius compositi.

Prima pars patet, quia materia actuatur et perficitur per formam, ergo 20
forma est eius causa.

Secunda pars patet, quia forma est completiva compositi.

Quarta conclusio.

Materia est causa formae et compositi.

Prima pars patet, quia forma educitur de potentia materiae tamquam 25
ex subiecto et naturaliter habet conservari in materia.

Secunda pars patet, quia materia est altera pars compositi, ergo est eius
causa.

Ex istis sequitur conclusio responsalis.

Tantum quattuor sunt genera causarum. 30

Patet, quia omnis causa vel est extrinseca vel intrinseca. Si intrinseca,
vel est ex quo res est, sic est materia, vel quo res est in specie posita, sic
forma. Vel extrinseca: vel est a quo res est, sic est efficiens, vel propter
quid res est, tunc est finis.

1.1 Arguitur. Materia non est causa, ergo. Antecedens probatur, quia || 35
nihil causat, ergo non est causa. Antecedens probatur, quia non agit, ergo
non causat. Consequentia tenet a superiori negato ad inferius.

1.2 Secundo sic. Materia nihil est, ergo non est causa. Antecedens
probatur, quia VII huius dicitur quod »materia nec est quid nec quale nec
quantum« et IV huius dicitur quod nihil est. 40

1.3 Tertio sic. Dispositio materiae per quam materia disponitur pro in-
troductione formae est causa et tamen nulla istarum. Argumentum proba-
tur pro secunda parte, quia nec materia nec forma nec efficiens. Quod
non efficiens: quia efficiens est causa activa, sed dispositio est causa pas-
siva, sicut et materia. 45

---

35 E 76rB 41 Dispositio] definitio E

39 Arist. Metaph. 7 c. 3 1029 a20-21

40 Locum non inveni

1.1 Ad primum respondetur quod non omne causare est agere, quia causare subiective est pati. Et si dicitur causare est activum, respondetur quod ista impositio attribuitur ei in ordine ad causam efficientem, quia causa efficiens habet se active ad producendum suum effectum.

50 1.2 Ad secundum respondetur quod materia non est quid, id est non est hoc aliquid in actu, non est quale vel quantum, id est quantum ad se non est determinata ad certam quantitatem vel qualitatem. Et sic etiam conceditur quod sit nihil.

1.3 Ad tertium respondetur quod reducitur ad causam materialem,
55 quia est instrumentum materiae quo recipit ipsam formam.

2.1 Arguitur. Causa conservans est causa et non potest reduci ad efficientem neque ad alias causas, ergo. Antecedens probatur, quia rem efficere est aliud quam rem conservare, ergo non reducuntur ad idem genus causae. Consequentia tenet, quia alias causare effective diceretur aequi-
60 voce de producente effective et conservative, et sic non esset unum genus causae.

2.2 Secundo sic. Exemplar est causa et non videtur ad quod genus causae reducatur. Non ad formam, quia exemplar praeexistit mutationi productionis rei, forma vero de novo advenit. Nec videtur aliquod aliud
65 genus ad quod reducitur.

2.3 Tertio sic. <In> generatione ignis caliditas est causa et <in> nullo istorum generum. Non efficiens || probatur, quia efficiens est praestantior suo passo; sed caliditas non est praestantior igne; ergo.

2.1 Ad primum respondetur quod efficiens est genus ad efficiens pro-
70 ducens et conservans.

Ulterius dicitur quod 'causare' illis convenit aequivoce, sed 'causa' dicitur de eis univoce, quia aliter causatur forma aliter materia etc.

2.2 Ad secundum respondetur quod exemplar in artificialibus reducitur ad causam efficientem, sed in naturalibus reducitur ad formam, quia in generatione univoca exemplar dicitur forma agentis, quia exemplar
75 movet.

2.3 Ad tertium respondetur quod est causa efficiens instrumentalis.

Ulterius dicitur quod auctoritas allegata intelligitur de causa principali, non autem instrumentali.

3.1 Arguitur contra idem. Finis non est causa, ergo. Antecedens probatur, quia si sic, maxime efficientis; sed hoc non, quia tunc dei esset 80 aliqua causa. Probatur, quia ipse est effectus ut efficientis, ergo dei est causa.

3.2 Secundo sic. Finis non est causa, ergo. Antecedens probatur, quia nec quando est nec quando non est. Non primum probatur, quia quando est, tunc cessat motus, quia habitibus existentibus in materia cessat mo- 85 tus. Nec secundum probatur, quia quod non est nullius est causa.

3.3 Tertio sic. Privatio est causa et non in aliquo istorum generum, ergo. Antecedens probatur, quia non est materia. Probatur, quia tunc essent duo principia rei naturalis et non tria.

3.3.1 Confirmatur: absentia nautae est causa submersionis navis et non 90 materialis nec etc..

3.4 Quarto sic. Pauciores sunt causae quam quattuor, ergo. Antecedens probatur, quia finis, efficiens et forma coincidunt ex I Physicorum.

3.1 Ad primum respondetur quod dei bene est causa secundaria intentione dicta, sed non primaria intentione dicta. Et sic primae causae datur 95 causa secundaria intentione et est effectus quem ipsa causa principalis produxit propter quem effectum causa agit.

3.2 Ad secundum respondetur quod licet finis sit causa quando non est in re, est tamen in intentione. Et hoc sufficit, quia finis in intentione movet efficiens etc. 100

3.3 Ad tertium respondetur quod si privatio dicat puram potentiam subiectivam, sic reducitur ad materiam; si autem dicit inchoationem formae, tunc reducitur ad formam sicut imperfectum ad perfectum. Et sic absentia nautae est causa privativa, non autem positiva. ||

3.4 Ad quartum respondetur quod si aliquando causae coincidunt in 105 re, differunt tamen ratione, et hoc sufficit.

Quaestio 2

Utrum statuaefactor sit per se causa statuae et Polycletus sit causa per accidens, stante casu quod Polycletus sit statuaefactor

Sciendum quod per se et per accidens faciunt differentiam inter sensum compositum et divisum, quia refert dicere 'Polycletus est per se causa statuae' et 'Polycletus per se est causa statuae', quia prima est composita modalis, secunda divisa.

Intelligendum quod aliquid dicitur alicui convenire ⟨per se⟩ tripliciter. Primo modo quia convenit intentioni, et sic effectus intenti dicuntur per se et non intenti dicuntur per accidens. Secundo modo per se dicitur rei inesse quod inest per naturam, et sic dicitur II Ethicorum quod nullum in-existentium a natura aliter assuescit. Tertio modo per se inest alicui quod sibi solitarie inest, ut si albedo soli Socrati insit per se. Intelligendum quod, oppositis istis modis, aliquid dicitur uni convenire per accidens uno modo quod non est intentum; secundo quod non est a natura; tertio quod non inest solitarie.

Tertio sciendum quod quaestio ista intelligenda est de causa per se efficiente et de per accidens, et non autem per aliud genus causarum.

Quarto sciendum quod quaestio ista distinguitur in duos articulos. In primo videbitur in quantum per se faciunt modalem compositam et in secundo in quantum per se faciunt modalem divisam.

Quantum ad primum articulum est prima conclusio.

Polycletus cum non facit statuam, ipse nec per se nec per accidens est causa statuae.

Ut ponatur quod Socrates actu nihil facit ad esse statuae, tunc non est causa, sed bene causa potentialis.

Secunda conclusio.

Cum Polycletus facit statuam, ipse per se ⟨est⟩ causa statuae primo modo, quia est causa illius effectus qui est praeintensus, quia etiam facit eam ex intentione.

Terta conclusio.

30

Polycletus non est per se causa statuae, sed per accidens tertio modo, || quia non facit eam solitarie, sed <concurrunt> ars, cognitio et volitio.

Ex isto sequitur:

Polycletus potest dici causa per accidens statuae, quia statuaefactori, qui est causa per se statuae, accidit esse Polycletum.

35

Quantum ad secundum articulum supponitur ex I Posteriorum quod aliqua propositio <est> in modo dicendi per se et in causandi per se.

Prima conclusio.

Si esse causam statuae dicit actum facientem statuam, tunc ista est per accidens 'statuaefactor est causa statuae'.

40

Patet, quia potest esse statuaefactor et non facere statuam.

Secunda conclusio.

Si causa statuae dicit potentiam, haec est de modo causandi per accidens 'Polycletus est causa statuae'.

Patet, quia subiectum non importat causam effectus importati per 45 praedicatum.

Tertia conclusio.

Si causa statuae dicit potentiam, tunc ista est de modo causandi per se 'statuaefactor est causa statuae', quia 'statuaefactor' significat artem faciendi statuas, quae est propria causa instrumentalis statuae.

50

1.1 Arguitur. Statuaefactor est causa per se statuae, ergo Polycletus est causa per se statuae. Consequentia tenet sic arguendo 'statuaefactor est causa per se statuae, statuaefactor est Polycletus; ergo Polycletus est causa per se statuae'.

1.2 Secundo sic. Statuifica est per se causa statuae; sed etiam statuifica est Polycletus; ergo etc.

1.3 Tertio sic. Ista non est per se 'statuifica est per se causa statuae'. Probat, quia est falsa ponendo quod nullus sit statuifica.

1.1 Ad primum respondetur. Negatur consequentia, quia est fallacia
60 accidentis.

Vel dicitur quod per se in prima facit sensum compositum, si debet
esse vera; in secunda sensum divisum, si debet esse vera. Et sic aequivocantur termini ibidem.

1.2 Ad secundum respondetur quod capiendo maiorem in sensu com-
65 posito, tunc est vera et tunc consequentia non tenet in Disamis, ut patet
intuenti, quia in maiori sumitur materialiter et in minori stat personaliter;
et sic aequivocatur 'statuifica', ergo ibi non est syllogismus.

1.3 Ad tertium respondetur quod supponitur constantia termini.

2.1 Arguitur ad idem. Polycletus non accidit statuaefactori, ergo. An-
70 tecedens probatur, quia est substantia, || modo quod vere est nulli accidit,
I Physicorum.

2.1 Secundo sic. Statuaefactor non est causa per se statuae, ergo. An-
tecedens probatur, quia est causa per suam artem et sua ars est accidens,
et sic est causa per accidens.

2.3 Tertio sic. Ista est contingens 'statuaefactor est causa statuae',
75 ergo non per se. Antecedens probatur, quia quando non facit statuam non
est causa statuae, ergo contingit eum esse causam statuae.

2.1 Ad primum respondetur quod 'accidens' capitur dupliciter: uno
modo ut distinguitur contra substantiam, et sic nulla substantia accidit al-
teri; alio modo tantum valet sicut extraneum subiecti et praedicati, quia
80 subiectum non importat causam quare praedicatum ei inest.

2.2 Ad secundum respondetur quod statuaefactor non est immediata
causa statuae, quia mediat ars. Et quia ars exprimitur in nomine statuae-
factoris, igitur est in modo dicendi per se.

2.3 Ad tertium respondetur quod si 'causa' dicit actum causantem
85 statuam, tunc est per accidens; si autem dicit potentiam, sic est necessa-
ria 'statuaefactor est causa statuae', quia causa non debet importare
actum, sed potentiam.

Quaestio 3

Utrum definitio elementi sit bene data, quae est »elementum est ex quo aliquid fit primo inexistenti indivisibili specie per aliam speciem«

Notandum: 'elementum' uno modo valet tantum sicut principium intrinsecum simplex, et sic materia et forma dicuntur elementa. Secundo modo sumitur pro sola materia, et sic elementum dicitur 'hylementum', 5 et isto modo VIII huius dicitur quod forma nec est elementum nec ex elementis. Tertio modo sumitur pro eo ex quo componitur aliquid [sive aliud] sive sit simplex sive compositum, dum tamen sit simplicius quam illud quod constituitur; et sic quattuor elementa [dicuntur elementa] sive corpora simplicia [sic] dicuntur elementa. Quarto modo dicitur elemen- 10 tum pro illo [dicitur] ex quo componitur definitio speciei dummodo fuerit indefinibile, et sic decem praedicamenta dicuntur decem elementa. Quinto modo sumitur elementum pro illo ex quo componitur aliud, manens in ipso composito.

Secundo sciendum quod ad hoc quod aliquid sit elementum requiritur 15 primo quod sit causa ex qua elementatum fiat. Secundo quod sit principium ex quo aliquid fit; || ergo cuprum vel aes non est elementum statuae, quia resolvitur in materiam quae est prior, ergo cuprum non est primo. Tertio requiritur quod sit inexistentis. Quarto quod non posset resolvi in aliquid prius constituens ipsum intrinsece. 20

Conclusio.

Definitio elementi est bona, quia omnes condiciones ei conveniunt, ergo ista definitio est bona.

1.1 Arguitur. Ista definitio convenit materiae primae, ergo. Antecedens probatur, quia ista definitio convertitur cum definitione materiae 25 primae; patet, quia subiectum uniuscuiusque rei et ista definitio coincidunt.

1.2 Secundo sic. Ista definitio non convenit formae substantiali et for-

---

9 quod] ex quo E 17 E 77vA

1-2 Arist. Metaph. 5 c. 3 1014 a25-27

6 Arist. Metaph. 8 c. 3 1043b13

ma substantialis est elementum. Argumentum probatur pro prima parte,
30 quia forma bruti divisibilis est in partes diversarum rationum. Sed pro secunda parte probatur quod sit elementum per definitionem.

1.3 Tertio sic. Si definitio esset bona sequeretur quod forma non esset elementum. Sequela probatur, quia elementum est ex quo aliquid fit; sed ex forma nihil fit, quia li 'ex' dicit circumstantiam causae materialis.

35 1.1 Ad primum respondetur quod definitio elementi communior est definitione materiae, quia definitio elementi convenit formae et materiae, sed definitio materiae convenit solummodo materiae.

1.2 Ad secundum respondetur quod forma bruti est indivisibilis, non simpliciter, sed in partes diversarum rationum essentialium.

40 1.3 Ad tertium respondetur quod ista est vera 'ex forma fit aliquid' prout li 'ex' dicit circumstantiam causae formalis.

2.1 Arguitur. Ista definitio non convenit corporibus simplicibus quae dicuntur quattuor elementa. Probatur, quia illa resolvuntur in materiam et formam quae sunt diversae species, ergo definito eis non convenit.

45 2.2 Secundo sic. Elementi nulla est definitio, ergo. Antecedens probatur, quia definitio debet dari per priora, ex VI Topicorum; sed elemento, cum sit primum, non datur prius.

2.3 Tertio sic. Ista definitio non convenit veris elementis, ergo non valet. Antecedens probatur, quia non manet in mixtis. Patet, quia elementa
50 debent inexistere composito; modo quattuor elementa non existunt in composito.

2.1 Ad primum respondetur quod quattuor corpora quae communiter dicuntur elementa non sunt proprie elementa, sed sunt elementa vocata. Ideo quia vulgus non percipit compositionem ipsorum ex materia et forma, ergo dicunt quod sunt elementa; et ideo dicuntur simplicia, quia sunt
55 minus composita quam composita ab eis constituta, ut habetur in primo notabili.

---

34 materialis] Item. Commentator dicit quod elementa manent in mixtis formaliter tamquam partem essentialem et hoc in remisso non autem intense. Sed hoc non quia tunc substantia susciperet magis et minus [est]; ergo. *in mg. sup. adnot.*
E 54 compositionem s.l. E

46 Arist. Top. 6 c. 4 141a23-31

2.2 Ad secundum respondetur quod non debet definitionem descriptivam dari per priora, qualis est ista definitio; et hoc est verum in relativis, sicut hic quia est relativum. || 60

Vel dicitur quod elementum in suo genere principiandi est primum, sed non secundum rationem aut secundum modum praedicandi vel secundum conceptum.

2.3 Ad tertium respondetur secundum sanctum Thomam quod elementa manent in mixto virtualiter, et hoc sufficit quia remittuntur secundum certos gradus. 65

3.1 Arguitur. In definitione male ponitur 'componitur', ergo. Antecedens probatur, quia quando est facta res, tunc non componitur, ergo definitio ei non convenit. Consequentia tenet, quia elementum debet manere in ipso mixto. 70

3.2 Secundo sic. Nulla definitio positiva alicuius positivi debet dari per privationem; sed ista datur per privationem, quia dicitur 'indivisibili specie', modo li 'indivisibile' privationem importat.

3.1 Ad primum respondetur quod li 'componitur' non debet dicere actualem compositionem, sed intrinsecam existentiam ex elementis, ut sit sensus 'elementum est ex quo res componitur', id est 'intrinsece est', quia res intrinsece est ex elementis. 75

3.2 Ad secundum respondetur quod definitum includit nomen superlativi quia de ratione elementi est quod sit primum, ergo habet exponi per negationem. Et sic definitum non est purum positivum, cum includit in se negationem. 80

Quaestio 4

Utrum divisio unius in unum numero, specie, genere
et analogia sit bona

Sciendum quod unum numero sunt quorum materia est una, id est no-

mina plura et res est una, ut Tullius, Marcus; vel quae essentialiter pro
 5 eodem significato materiali supponunt. Sed eadem specie dicuntur quo-
 rum ratio est una seu conceptus. Sed unum genere sunt quorum eadem
 est figura praedicationis, id est quae sub eodem genere continentur. Sed
 unum analogia, sive proportione, dicuntur quae habent se ad aliud et ali-
 ud, id est quae habent se ad diversa genera, ut homo et albedo; vel quae
 10 habent proportionabilem habitudinem ad diversos sensus per eandem vo-
 cem importatos, ut 'sicut se habet homo ad substantiam, ita se habet al-
 bum ad qualitatem'.

Uterius sciendum quod ista est divisio analogi in sua analogata, quia
 unum per prius dicitur de uno in numero et per posterius de aliis mem-
 15 bris. ||

Tunc respondetur quod divisio est bona, quia convenit omni contento sub
 diviso etc.

1.1 Arguitur. Nulla sunt eadem numero, ergo. Antecedens probatur,
 quia si sic, maxime 'Socrates' et 'album' in casu quo supponunt pro eo-
 20 dem; sed hoc non, quia sunt diversorum generum; ergo non sunt idem
 specie. Consequentia tenet, quia quaecumque sunt idem numero, sunt
 idem specie et genere, ut patet in textu.

1.2 Secundo sic. Si responsio esset bona, sequeretur quod in intelli-
 gentiis non essent aliqua unum numero. Sequela probatur, quia ibi non
 25 est materia, ergo materia ibi non est eadem.

1.3 Tertio sic. I Topicorum dicitur quod duae aquae eiusdem fontis
 plus conveniunt quam specie, et non sunt idem numero, quia una non est
 alia; ergo inter unum numero et unum specie est unitas media ponenda;
 ergo divisio non valet.

30 1.1 Ad primum respondetur quod, stante casu, sunt unum numero per
 accidens, quia accidens cum suo subiecto est unum per accidens et qua-
 estio intelligitur de illis quae sunt unum numero per se.

---

8 sive proportione *in mg.* E 9 ut-albedo *in mg.* E 15 E 78rA Pulchra haec;
 vide istam *in mg. sup. adnot.* E

22 Arist. *Metaph.* 5 c. 6 1017 a1

26 Arist. *Top.* 1 c. 7 103 a21-24

1.2 Ad secundum respondetur quod per materiam intelligitur significatum materiale termini et tale reperibile est in intelligentiis. Et dicitur materiale, quia formale termini non curatur, sive connotatio termini. Et sic iustitia dei et deus sunt unum numero, quia supponunt pro eodem, id est pro eadem materia, id est pro eodem significato et non pro eadem connotatione.

1.3 Ad tertium respondetur quod non sunt unum numero. Ad Philosophum dicitur quod plus conveniunt in proprietatibus accidentalibus, puta grossitie vel subtilitate vel gravitate vel levitate; etiam <sunt> eiusdem saporis.

2.1 Arguitur. Nulla sunt unum specie, ergo. Antecedens probatur, quia si sic, maxime Socrates et Plato; sed hoc non, quia non sunt unum re sive realiter; ergo non sunt unum specie. Consequentia tenet, quia a superiori negato <ad> inferius, quia talis res est superius. Antecedens probatur, quia non sunt unum realiter.

2.2 Secundo sic. Unum membrorum dividendum convertitur cum diviso, ergo divisio non valet. Antecedens probatur, quia unum numero convertitur cum uno, quia omne unum numero est unum. Consequentia tenet, quia in bona divisione unum dividendum non debet converti cum diviso. ||

2.1 Ad primum respondetur quod quoad sensum logicalem potest concedi quod Socrates et Plato sunt unum specie realiter, id est significantur per eandem speciem realiter. Sed realiter dicitur quod sunt eiusdem speciei, id est aequaliter distant a non ente.

2.2 Ad secundum respondetur quod convertuntur quoad supposita, sed non quoad modum significandi.

3.1 Arguitur. Nulla sunt unum genere, ergo. Antecedens probatur, quia si sic, maxime homo et asinus; sed hoc non, quia nullum unum genere est homo et asinus; ergo homo et asinus non sunt unum genere. Consequentia tenet per conversionem simplicem. Antecedens probatur, quia nullum ens est homo et asinus.

3.2 Secundo sic. Quaecumque sunt unum specie, sunt unum genere,

65 ergo ista membra non distinguuntur. Antecedens probatur, quia unum specie sunt quorum eadem est ratio, sic etiam est de genere.

3.1 Ad primum respondetur quod unum genere est homo et asinus, id est significantur eodem conceptu generico.

3.2 Ad secundum respondetur quod generis ut sic non est definitio,
70 sed soli speciei convenit definitio per differentiam cui nomen est imposi-
tum.

4.1 Arguitur. Nulla sunt unum analogia, ergo. Antecedens probatur, quia si aliqua, maxime homo et albedo; sed hoc non, quia sunt eadem genere. Probatur, quia eadem genere sunt quorum eadem est figura praedicationis, sic est de omnibus generibus generalissimis. Probatur, quia omnia genera praedicantur in quid de suis inferioribus.
75

4.2 Secundo sic. I Topicorum Philosophus dividit unum in tres modos primos, non ponendo divisionem per analogiam, ergo quartum membrum non debet poni.

80 4.1 Ad primum respondetur quod eadem genere sunt quorum figura praedicationis est eadem, id est quae sunt in eodem praedicamento, id est quorum idem est modus praedicandi de substantia prima; modo sic non (est) de omnibus praedicamentis.

4.2 Ad secundum respondetur quod Philosophus hic omnes modos
85 unius ponit et in I Topicorum strictius loquitur.

Quaestio 5

Utrum trium modorum ipsius ad aliquid in hoc V positorum
relativa sint per se in praedicamento ad aliquid ponenda ||

Sciendum. Tres ponuntur modi istius praedicamenti ad aliquid. Primus attenditur secundum proportionem numerorum aut magnitudinum aut
5 unitatis. Et est modus relativorum dictorum secundum numerum et in eo

---

68 generifico E 2 E 78vA

77 Arist. Top. 1 c. 7 103 a7-9

1 Arist. Metaph. 5 c. 15 1020b25ss

ponuntur duplum, dimidium, excedens, excessum. Exemplum primi ut quattuor ad duo est proportio dupla. Exemplum secundi penes excessum: bicubitum, tricubitum. Exemplum tertii ut simile, dissimile, et sumitur penes proportionem quantitatum. Sequitur ex isto quod omnia relativa vera et secundum esse ponuntur in primo modo relativorum. Secundus 10
modus fundatur in potentiis activis et passivis ita quod concretum referatur ad passivum sibi proportionabile, ut calefactibile, calefactivum, amatum, amabile et sic de singulis. Tertius modus est abstractorum ad concretum, ut scibilis ad scientiam, sensibilis ad sensum et sic de singulis. Et in primo modo ponuntur omnia relativa secundum esse. 15

Secundo sciendum quod relativo secundum dici convenit prima definitio relativorum, sed relativo secundum esse convenit secunda definitio. Exemplum primi ut sensus, sensibile, scibile, scientia et sic de singulis; nam important relatum non ultimate. Sed relativa secundum esse important ultimate relatum, ut dominus servus [dominus]. 20

Istis praemissis est talis conclusio.

Licet relativa secundi et tertii modorum non sunt in ad aliquid per se, tamen relativa primi modi sunt per se in ad aliquid.

Probatur, quia relativa primi modi important relatum ultimate, sed secundi et tertii modi non. 25

1.1 Contra arguitur. Probatio conclusionis contradicit Philosopho in Praedicamentis. Probatur, quia in Praedicamentis dicit quod scientia et scibile dicuntur ad convertentiam; similiter sensus et sensibile. Modo cuicumque convenit propria passio ei convenit et subiectum, sed propria passio relativorum est dici ad convertentiam. 30

1.2 Secundo sic. Relativa secundi modi sunt de per se in praedicamento ad aliquid. Patet hoc de calefactivo et calefactibili, quia ista est essentialis 'calefactivum est ad aliquid calefactivum'. Modo quodcumque terminus || praedicatur essentialiter cum li 'ad aliquid' de se ipso, ille est in praedicamento ad aliquid per se. 35

1.1 Ad primum respondetur quod Philosophus voluit quod sunt relativa secundum dici, sed non secundum esse. Ad probationem dicitur quod dici ad convertentiam non convenit relativis eodem modo; nam ubi vera relativa referuntur ad invicem non variatur casus et etiam ambo importantur relatum, qualiter non est in relativis secundum dici.

1.2 Ad secundum respondetur quod non est praedicatio essentialis, quia 'calectivum' licet importat relatum, tamen ultimate importat actionem et per consequens est in praedicamento actionis.

2.1 Arguitur contra idem. Relativi tertii modi sunt de per se in praedicamento ad aliquid. Probatur, quia relativa primo modo sunt in ipso per se, ergo et relativa tertio modo. Tenet consequentia, quia fundatur in simili ratione, scilicet unitatis vel numeri, quia mensura et mensuratum sunt de tertio modo et mensura fundatur in ratione unitatis, quia super quadam aequalitate vel inaequalitate.

2.2 Secundo sic. Secundus et tertius modus non distinguuntur, quia sensus et sensibile et intellectus et intelligibile sunt de tertio modo et etiam de secundo modo, quia differunt secundum actionem et passionem. Probatur, quia intelligibile agit in intellectum et sensibile in sensum; modo secundus modus fundatur super potentiis activis et passivis.

2.1 Ad primum respondetur quod licet relativa primi modi et tertii modi aliquando coincidunt materialiter, tamen differunt secundum rationes formales, quia relativa primi modi ultimate important relatum secundum ambo extrema, sed tertii modi non.

2.2 Ad secundum respondetur quod ad tertium modum non sufficit quod termini significant agens vel patiens, sed oportet quod sint concreta mutuum relatum ad invicem importantia. Modo sic non est de sensu et intellectu, cum sint nomina abstracta.

Et tantum de materia istius quaestionis.

Quaestio 6

Utrum convenientiae et differentiae rerum differant a rebus quarum sunt convenientiae et differentiae ||

Sciendum quod rerum dependentium duplices sunt convenientiae et differentiae. Quaedam sumuntur ab ipsis essentiis rerum, ut datis duabus substantiis, semotis omnibus accidentibus, differunt et conveniunt in genere substantiae, ut duo angeli conveniunt in substantia et differunt in numero se ipsis. Alia est differentia et convenientia quae sequitur rei formas accidentales, ut albedo Socratis et Platonis etc.

Conclusio.

Quaecumque res secundum suas essentias immediate conveniunt et differunt, earum convenientia et differentia sunt res convenientes et differentes, ut differentia dei ab homine non est aliquid superadditum, sed ipsemet. Sed convenientiae et differentiae accidentales substantiarum differunt a substantiis convenientibus et differentibus.

Prima pars patet, quia differentia dei ab aliis non est aliud quam deus, cum non est aliquid ei superadditum, quia si sic, tunc non esset actus purus.

Secundo sic. Identitas est ipsa resmet, ergo diversitas. Antecedens probatur, quia seclusis omnibus accidentibus a substantia, adhuc Socrates est idem sibi ipsi †praeter deum†. 20

Tertio. Quia si non, tunc ad generationem unius rei fieret nova generatio in qualibet alia re cum quaelibet alia res est diversa ab illa.

Quarto. Sequeretur quod generans Socratem generaret in quolibet ente aliquam entitatem quae diversa est a Socrate.

Quinto. Si diversitas Socratis est distincta a Socrate, tunc Socrates erit 25 diversus ab ista diversitate vel illa vel alia. Si secundum, proceditur in infinitum; si primum, standum fuit in primo.

Secunda pars patet, quia convenientiae et differentiae accidentales sunt accidentia quae differunt a substantiis.

30 1.1 Contra. Convenientia qua Socrates convenit cum Platone et asino non est Socrates, quia prima est specifica, secunda autem generica; ergo differentiae distinguuntur.

1.2 Secundo sic. Sequeretur quod eadem res esset convenientia et differentia, quia est convenientia sui ad se ipsam et est differentia ad alia. ||

35 Modo sic est idem convenientia et differentia.

1.3 Tertio. Sequeretur quod differentia specifica esset differentia numeralis. Probatur, quia differentia Socratis a Platone est differentia numeralis et ab asino est specifica. Et sic eadem est differentia numeralis et specifica.

40 1.1 Ad primum respondetur quod utrobique est Socrates, quia ab eodem sumitur species et genus. Et si dicitur »ergo quantum differt a Platone, tantum differt ab asino«, respondetur negando consequentiam. Nam in simili 'ista caliditas est activa et ista eadem est resistitiva, ergo tantum resistit quantum agit', consequentia non valet, ut patet de igne qui pau-
45 cum resistit.

1.2 Ad secundum respondetur concedendo hoc. Cum hoc enim stat quod signa seu conceptus signorum bene differunt, sed res est eadem.

1.3 Ad tertium respondetur concedendo hoc, nam non est inconveniens.

50 2.1 Arguitur. Sequeretur quod differentia specifica non esset maior differentia numerali. Probatur, quia est una et eadem res, et sic tantum differunt quae specificè differunt sicut quae numero differunt, et e converso. Probatur, quia una re numerali etc.

2.2 Secundo sic. Sequeretur quod maior sit differentia Socratis ad
55 muscam quam muscae ad Socratem. Probatur, quia differentia Socratis ad muscam est Socrates et differentia muscae ad Socratem est musca. Modo Socrates est maior in perfectione quam musca.

2.3 Tertio sic. Differentia Socratis a Platone non est Socrates, quia differentia Socratis ab asino non est Socrates, quia Socrates differt specificè
60 ab asino et non specie a Platone, ergo non est eadem differentia.

2.1 Ad primum respondetur quod differentia specifica non est maior differentia numerali, quia est eadem cum illo, tamen stat quod sit maior

differentia quam differentia numeralis. Et sic dicitur quod omnis differentia est numeralis, sed non praecise, quia addit modum differendi.

2.2 Ad secundum respondetur concedendo quod maior est differentia 65 Socratis ad muscam quam e converso, || quia est Socratesmet.

2.3 Ad tertium respondetur quod Socrates differt specificice ab asino, id est specie; et sic li 'specificice' dicit modum differendi.

3.1 Arguitur. Convenientia rei non est res, quia Socrates et Plato conveniunt, vel ergo in aliquo conveniunt vel in nullo. Non primum, quia 70 non est dabilis aliqua res una in qua Socrates et Plato conveniunt. Nec secundum, quia si sic, tunc dandae sunt res quae conveniunt et tamen in nullo conveniunt; modo ibi est implicatio.

3.2 Secundo sic. Differentia Socratis a Platone non est Socrates, quia Platone mortuo Socrates manet et tamen non manet differentia Socratis a 75 Platone.

3.3 Tertio sic. Res pure absolutae differunt a rebus pure respectivis, sed res convenientes sunt res pure absolutae et eadem convenientiae sunt pure respectivae; igitur differunt, quia una res comparatur alteri ut eadem vel diversa. 80

3.1 Ad primum respondetur quod conveniunt in aliquibus, sed non in aliquo uno.

3.2 Ad secundum respondetur quod differentia manet, licet non manet differentia.

3.3 Ad tertium respondetur quod res absolutae aliquando consimilan- 85 tur relative, et sic earum convenientiae et differentiae etiam sunt respectivae.

4.1 Arguitur. Albedo habet convenientiam cum albedine, igitur non est eius convenientia, quia alias idem haberet se ipsum. Quia sensus est 'albedo habet convenientiam', id est albedo habet albedinem. 90

4.1 Respondetur quod 'albedo habet convenientiam' conceditur intransitive, id est albedo est convenientia cum albedine.

5.1 Arguitur. Ista conceditur ‘convenientia est inter duas albedines’ et tamen non est vera secundum concessa, quia non datur convenientia in
95 qua conveniunt.

5.1 Respondetur quod illa conceditur ut ‘convenientia’ capitur aggregative pro rebus convenientibus.

Et tantum de ista quaestione. Sequitur alia quaestio. ||

Quaestio 7

Utrum forma praesupponens ad sui esse aliam formam accidentalem in subiecto immediate inhaereat illi formae accidentali, et mediante illa subiecto, vel immediate illi subiecto

Conclusio.

5 Nulla forma accidentalis alteri formae accidentali inhaeret subiective.

Probat, quia si non, sequeretur quod aliud a substantia secundum sui mutationem esset susceptibile contrariorum. Patet, quia si sapor inhaeret humiditati, tunc humiditas est subiectum amaritudinis et dulcedinis et idem accidens esset susceptivum contrariorum, quod est contra Philosophum.
10 phum.

Secundo sic. Illud cuius esse est purum inesse non videtur posse subici alteri; sed cuiuslibet formae accidentalis esse est inesse; ergo etc.

Sequitur correlarie quod accidentia aequae immediate sunt in subiecto.

1.1 Arguitur. Una forma accidentalis inhaeret alteri formae accidentali, ergo. Antecedens probatur, quia humiditas est subiectum saporis. Probatur, quia est causa saporis secundum Philosophum, et non in alio genere quam in genere causae materialis.
15

1.2 Secundo sic. Diaphaneitas est causa subiectiva luminis, ergo. An-

tecedens probatur, quia lumen est actus diaphani, ergo recipitur in diaphano mediante diaphaneitate. 20

1.3 Tertio sic. Superficies est subiectum albedinis. Probatur, quia »quantum fuerit superficies, tantum album esse dices«, ex Praedicamentis; et igitur innuitur quod albedo inest superficiei tamquam subiecto. Probatur, quia est quanta et non ad quantitatem sui, ergo ad quantum alterius.

1.1 Ad primum respondetur quod humiditas est causa dispositiva subiecti saporis, sed non est causa subiectiva, quia sapor est passio humidi digesti secundum Philosophum. 25

1.2 Ad secundum respondetur quod diaphaneitas est causa dispositiva luminis, sed non subiectiva, quia lumen est actus diaphani, sed non actus diaphaneitatis. 30

1.3 Ad tertium respondetur quod Philosophus tantum vult quod albedo inhaeret materiae per extensionem materiae inhaerentem, sicut in simili compositum est tantum quanta est sua magnitudo, ex illo tamen non oportet quod compositum inhaereat magnitudini. ||

2.1 Arguitur. Caliditas est subiectum levitatis. Probatur, quia caliditas 35 recipitur cum levitate et sine levitate et numquam levitas est sine caliditate; ergo caliditas est subiectum eius. Consequentia tenet, quia in simili arguitur quod materia sit subiectum transmutationis naturalis. Antecedens probatur, quia caliditas in aqua calida recipitur sine levitate et in vapore recipitur cum levitate. 40

2.2 Secundo sic. Levitas vel aequae immediate recipitur in subiecto sicut caliditas vel non. Si primum, sequitur quod sit quantitas prima sicut caliditas; si secundum, tunc recipitur mediante alia, scilicet caliditate.

2.3 Tertio sic. Delectatio inhaeret operationi voluntatis immediate, ergo. Antecedens probatur, quia est perfectio operationis, X Ethicorum; 45 modo perfectio est in re quam perficit.

2.4 Quarto sic. Magis coniuncta est delectatio operationi quam forma substantialis materiae; sed forma substantialis inhaeret materiae; ergo et-

---

23 subiectum E 34 E 80rA 41 subiectum E

22 Arist. Praed. c. 6 5b 6-7

27 Arist. De anima 2 c. 10 422a16-17

45 Arist. Eth. Nic. 10 c. 4 1174 b15ss

iam delectatio operationi. Antecedens patet, quia forma potest esse sine
50 materia, sed delectatio non est sine operatione actuali vel potentiali.

2.1 Ad primum respondetur negando antecedens, quia materia potest
sufficenter deferre tales qualitates, etiam formas substantiales; sed acci-
dens non, quia repugnat accidenti.

2.2 Ad secundum respondetur quod quantum est ex parte subiecti in-
55 haeritionis omnes formae accidentales aequae primo recipiuntur in mate-
ria, sed quantum ex parte dispositionis disponentium materiam pro re-
ceptione formae qualitates primae dicuntur aliis priores qualitativis, sed
qualitates secundae praesupponunt illas.

2.3 Ad tertium respondetur quod delectatio dicitur perfectio operatio-
60 nis hoc modo, quia facit operantem delectare in operatione et frequentius
exercere operationem illam.

2.4 Ad quartum respondetur quod si delectatio numquam separaretur
ab operatione, numquam tamen inhaeret ei tamquam subiecto, ut prius
dictum est.

Quaestio 8

Utrum deum esse causam Socratis sit deus ||

Sciendum quod li 'deum esse' debet capi in sensu personali et non ma-
teriali, ut est sensus: id est deus existens.

Conclusio.

5 Deum esse causam Socratis est deus.

Probat, quia non est aliud quam deus qui est causa Socratis. Patet,
quia non est Socrates, quia nihil causat se ipsum, nec deus et Socrates si-
mul, eadem ratione; ergo est deus.

Secundo. Non est ponibile significabile complexum distinctum ab in-
10 complexis, quia alias essent ponenda plura aeterna, quod non est verum.

Correlarie sequitur deum esse causam Socratis non est propositio nec
omnino nihil.

Secundo sequitur deum esse causam Socratis non est Socrates nec dispositio inhaerens Socratis nec est deus et Socrates simul nec complexe significabile nec est Socratem dependere a deo. 15

1.1 Arguitur. Deum esse causam Socratis nihil est, ergo. Antecedens probatur, quia quidquid adaequate significatur per hoc aggregatum 'deum esse causam Socratis' nihil est, ergo deum esse causam Socratis nihil est. Antecedens probatur, quia nullum ens adaequate significatur per deum esse. Probatur, non deus, quia deus significatur adaequate per li 20 'deus', ergo non adaequate significatur per illud complexum 'deum esse causam Socratis'. Consequentia tenet, quia hoc complexum et li 'deus' adaequate non convertuntur.

1.2 Secundo sic. Causam Socratis esse deum non est deus, ergo deum esse causam Socratis non est deus. Consequentia tenet per conversionem 25 simplicem. Antecedens probatur, quia generans Socratem est causa Socratis et non est deus.

1.3 Tertio sic. Causam Socratis esse deum est deus, ergo aliquid Socratis esse deum est deus. Consequentia tenet ab inferiori.

1.1 Ad primum respondetur quod nullum ens adaequate significatur 30 per hoc complexum sicut deducit argumentum, unde termini non supponunt pro illo quod adaequate significant, nisi capiantur ample ultra possibilia.

1.2 Ad secundum respondetur quod non quaelibet causa Socratis est deus, et cum hoc stat deum esse causam Socratis. Ulterius dicitur quod 35 ista (***) deum esse causam Socratis est deus; igitur deus est deum esse causam Socratis.

1.3 Ad tertium respondetur. Negatur consequentia, quia inferius et superius non sunt totalia extrema.

2.1 Arguitur. Nullum contingens est deus; sed deum esse causam So- 40 cratis est contingens; ergo deum esse causam Socratis non est Socrates. Minor probatur, quia deum esse causam Socratis potest esse et non esse, igitur est contingens. || Antecedens probatur, quia alias necessario deus esset causa Socratis, quod est falsum.

45 2.1 Ad primum respondetur quod ista 'deum esse causam Socratis est contingens' potest tripliciter exponi. Si li 'contingens' capitur officialiter, conceditur, quia tantum valet 'haec propositio: deus est causa Socratis, est contingens'. Si capitur exponibiliter, conceditur, quia potest esse vel non esse, quia tantum valet 'haec est contingens: deus est causa Socratis', quae sic habet se quod ita est sicut etc. Si exponitur resolubiliter, tunc est falsa, quia tantum valet 'quod est vel potest esse vel potest non esse est deum esse causam Socratis'.

2.2 Secundo sic. Si deum esse causam Socratis est deus, vel ergo cum actu causandi vel sine actu causandi. Non primum probatur, quia deus cum actu causandi est substantia et accidens, sed deus non est huiusmodi, quia deus et actus causandi sunt substantia et actio, ergo substantia et accidens. Consequentia tenet, quia omnis actio est accidens, quia est terminus accidentalis.

2.2 Ad primum respondetur quod ista 'deum esse causam Socratis cum actu causandi est deus' potest dupliciter <sumi>. Aut li 'cum' capitur copulative, tunc propositio est falsa, quia tantum valet quod 'deus et Socrates est causans se'. Si capitur associative, propositio est vera, quia deum causare Socratem est deus causans Socratem et hoc est verum.

2.3 Item arguitur. Deum esse semper fuit necessarium et deum esse causam Socratis non semper fuit necessarium, ergo non sunt idem.

2.3 Respondetur. Capiendo terminos personaliter, deus qui est causa Socratis semper fuit necessario, licet non semper necessario fuit causa Socratis, quia contingenter fuit causa Socratis.

Quaestio 9

Utrum causalitates et effectualitates, dependentiae et inhaerentiae sint res superadditae causis, effectibus, rebus inhaerentibus et dependentibus

Sciendum quod per causalitates et effectualitates intelliguntur habitudines causarum [et effectus] in quantum sunt causae et econtra habitudines effectuum sub ratione effectus ad suas causas. 5

Conclusio.

Dependentia non est res distincta a re dependente nec inhaesio a re inhaerente, ut inhaerentia albedinis ad parietem est albedo. ||

Probat, nam VIII huius Philosophus ex intentione probat contra Platonem quod forma inhaeret materiae sine accidente superaddito. 10

Secundo. II de Anima dicitur quod non oportet quaerere causam quare ex materia et forma fiat unum sicut nec <quare> ex cera et figura fit unum.

Tertio sic. Dependentia Socratis est Socrates, quia deus potest conservare Socratem, omnibus aliis seclusis a Socrate, sed non potest eum conservare sine dependentia; ergo etc. Minor probatur, quia alias essent duo 15 independentia, quod est falsum.

Quarto sic. Dependentia radii a sole non distinguitur a radio, quia alias accidentis esset accidens, quod est contra Philosophum.

Quinto sic. Si dependentia radii a sole distingueretur a radio, sequeretur quod deus posset eam conservare sine radio, quia sunt distincti. Et sic 20 esset dependentia qua nihil dependeret, quod implicat, quia dependentia ex suo formali importat relatum.

Sexto sic. Sequeretur quod si aliquae res dependerent a decem causis, sequeretur quod essent decem dependentiae subiective in una re, quarum una non est alia; et hoc est inconveniens. 25

Septimo. Si res dependeret dependentia superaddita, tunc eadem ratione illa dependentia ex alia, et sic procederetur in infinitum.

Octavo. Non est ponenda pluralitas sine necessitate, sed omnia posunt salvari sine addito tali, ergo non debet poni.

1.1 Arguitur. Dependentia denominat rem dependentem et inhaerentia 30 denominat rem inhaerentem, ergo dependentia est distincta a re dependente et inhaerentia est distincta a re inhaerente. Consequentia tenet, quia

---

5 effectuum-effectus] effectus sub ratione effectuum E (cf. *Marsilium f. 68rB*)
8 E 80vB

9 Arist. *Metaph.* 8 c. 6 1045 a7ss

11 Arist. *De anima* 2 c. 1 412b6-8

18 Locum non inveni

denominans et denominatum sunt diversa et non idem, quia nihil <de>no-
minat se ipsum. Antecedens patet ex terminis.

35 1.2 Secundo sic. Inhaerentia formae ad materiam distinguitur a forma
inhaerente, ergo. Antecedens probatur, quia forma inhaeret per quantita-
tem et quantitas est distincta a re quanta.

1.3 Tertio sic. Si sic, tunc inhaerentia formae substantialis esset de
eius essentia. Patet, quia inhaerentia non est aliquid superadditum rei in-
40 haerenti. Sed falsitas sequelae probatur, quia si sic, tunc deus non posset
separare inhaerentiam formae, forma manente. ||

1.1 Ad primum respondetur quod denominans et denominatum idem
aliquando sunt re, sed ratione distinguuntur. Et sic idem denominat se ip-
sum logicaliter, ut pater denominatur paternitate et paternitas non est al-
45 iquid superadditum patri, sed est patermet. Et sic differentia et species
idem important re, sed non ratione.

1.2 Ad secundum respondetur quod forma inhaeret materiae immedi-
ate, licet praerequiratur naturaliter quod materia sit quanta, quia alias na-
turaliter ei non unitur.

50 1.3 Ad tertium respondetur quod inhaerentia formae substantialis est
essentia formae, licet contingenter inhaereat materiae. Et quando separa-
tio formae a materia est facta, tunc inhaerentia manet, licet non manet in-
haerentia, ut patet de albedo in sacramento altaris, quia inhaerentia ma-
net, sed non manet inhaerentia ea ratione quia inhaerentia.

55 2. Arguitur. Inhaesio albedinis non est albedo, ergo. Antecedens prob-
batur, quia haec propositio 'paries est albedo' aliud significat quam haec
copulativa 'paries est et albedo est' et non aliud quam inhaerentiam, ergo
aliud significat. Probatur antecedens, quia stat unam esse veram et aliam
esse falsam, ergo unum aliud significat. Probatur, quia si albedo aufera-
60 tur a pariete, tunc haec est vera 'albedo est et paries est', et tamen ista est
falsa 'paries est alba', ergo idem non important, quia unum est falsum et
aliud verum.

2. Respondetur quod eandem rem important una per modum concreti
et alia per modum abstracti. Stat unam esse veram et aliam falsam, quia
65 aliter eadem res utrobique importatur, quia <hic> 'paries est alba' import-

atur inhaerentia actualis ad subiectum, sed hic 'albedo est et paries est' non importat(ur) inhaerentia actualis ad subiectum.

3. Arguitur. Inhaerentia albedinis est distincta ab albedine, ergo. Antecedens probatur, quia si non, tunc quodcumque Socrates esset et eius albedo [eius] esset (sequeretur) quod tunc Socrates esset albus; sed hoc non: ponatur quod prima causa conservet Socratem et albedinem Socratis in eodem situ et figura sine eius inhaesione.

3. Respondetur quod Socrates et albedo Socratis sufficiunt pro denominatione Socratis || si Socrati inhaereat, non autem sufficerent si non inhaereat.

75

4. Arguitur. Sequeretur quod fieret transitus de contradictorio in contradictorium sine mutatione termini, stante casu argumenti praecedentis. Patet, quia ibi non est mutatio facta in Socrate nec in albedine; patet, quia Socrates habet (se) similiter sicut prius; et tamen prius verum fuit dicere 'Socrates est albus' et iam est verum dicere 'Socrates non est albus'; ergo.

4. Respondetur quod mutatio facta est in re, quia subiectum tam mutatum est ac si albedo esset corrupta.

Aliter dicitur quod mutatio facta est in tempore, et hoc sufficit pro tali mutatione.

85

5. Arguitur. Si sic, sequeretur quod fieret transitus de contradictorio in contradictorium sine mutatione praevia. Probatur, quia si radius dependens a sole conservaretur ut non iam dependeat a sole, tunc est ibi mutatio facta non in radio nec in sole nec in deo; ergo in dependentia.

5. Respondetur quod mutatio facta est in tempore et hoc sufficit pro transitu de contradictorio in contradictorium. Sicut in simili, si domini dicerent quod florenus hodie deberet solvere viginti duo grossos et cras viginti, tunc ibi est mutatio sine mutatione rei, est tamen mutatio temporis.

Aliter dicitur quod sol et radius aliter se habent quam prius, et talis mutatio miraculosa est et de tali non curaverunt philosophi.

Quaestio 10

Utrum relatio sit res distincta a re relata vel a suo fundamento

Sciendum quod per relationem intelligitur res pro qua supponit terminus abstractus de praedicamento ad aliquid.

Conclusio prima.

- 5 Intelligendo per relationem rem quam significat terminus abstractus de praedicamento relationis et per rem relata illud quod significat terminus concretus de praedicamento relationis, tunc aliqua relatio est distincta a fundamento et aliqua non. Ut patet de similitudine et simile, ut similitudo est quantitas et simile est substantia: modo ibi est distinctio.
- 10 Aliquando non distinguuntur, ut pater et paternitas, nam paternitas non distinguitur a patre.

Secunda conclusio.

Relatio non distinguitur realiter a suo fundamento super quo immediate fundatur. ||

- 15 Probatur primo ista conclusio, quia paternitas, si esset accidens, tunc in maiori patre esset maior paternitas et in minori minor.

Secundo sic. Si sic, vel ergo esset tota in toto vel tota in qualibet parte. Non primum, quia hoc repugnat accidenti; non secundum; tunc sequeretur prius illatum, et hoc est falsum.

- 20 Tertio sic. Relatio advenit enti sine reali mutatione ipsius, ergo etc., ut patet de dextro et sinistro.

Quarto. Sequeretur quod agens reale finitum posset agere per infinitam distantiam. Patet, quia si aqua Erffordiae frigida calefieret, tunc assimilaretur aquae frigidae infinitae, si daretur, ergo.

- 25 Quinto. Sequeretur quod ex motu caeli et quiete columnae generarentur et corrumparentur infinita entia, cum infiniti haberentur respectus partium caeli ad partes ipsius columnae.

Sexto. Dependencia rei ad primam causam non est aliud nisi res dependens, quia si non, tunc [non] posset ipsa auferri a re, re manente.

- 30 Septimo sic. Si sic, tunc in quolibet continuo essent infinita accidentia,

quia infinitae proportiones, cum quodlibet continuum sit duplum ad medietatem et triplum ad tertiam suam partem et sic ulterius procedendo in infinitum. Et hoc est impossibile, quia tunc actu essent infinita entia – quod est contra scholam nostram: »in qualibet parte proportionali sunt etc«.

35

1.1 Arguitur. Relatio distinguitur a suo fundamento, ergo. Antecedens probatur, quia quidquid advenit rei post completum sui esse hoc est accidens; sed relatio advenit enti post completum sui esse; ergo. Maior est Philosophi VII Metaphysicae. Minor probatur, quia paternitas advenit Socrati postquam diu vixit; patet, quia in principio nativitatis Socrates 40 non fuit pater, sed factus est postea pater.

1.2 Secundo sic. Relatio distinguitur a suo fundamento, ergo. Antecedens probatur, quia similitudo distinguitur a qualitate. Patet, quia ad qualitatem est per se motus; sed ad similitudinem non est per se motus; ergo realiter distinguuntur. Minor probatur, quia dicit Philosophus V Physico- 45 rum quod motus non est in <ad> aliquid.

1.3 Tertio sic. Relatio corrumpitur fundamento manente, ergo realiter distinguuntur. Antecedens probatur, quia filius moritur patre manente. Consequentia tenet, quia si essent unum, tunc non corrumpitur unum et aliud manet.

50

1.1 Respondetur quod in primo instanti quo nascebatur Socrates || eius paternitas nascebatur, licet non nascebatur paternitas.

1.2 Ad secundum respondetur quod similitudo est quantitas et ad similitudinem est per se motus, non autem est per se motus ut similitudo.

1.3 Ad tertium respondetur quod filio mortuo paternitas manet, licet 55 non manet paternitas.

2. Arguitur. Stat relationes multiplicari, fundamento non multiplicato; ergo realiter distinguuntur. Antecedens probatur, quia si quis haberet plures filios, tunc filiationes multiplicantur et paternitas non.

---

51 E 81vB

34 Locum non inveni

39 Locum non inveni

45 Arist. Phys. 5 c. 2 225 b11

60 2. Respondetur. Si pater haberet plures filios, aequè bene paternitas esset una, quia unus pater; et sic non multiplicatur paternitas, multiplicatis filiis.

3. Arguitur. Quaelibet relatio est posterior suo fundamento, ergo quaelibet relatio est distincta a suo fundamento. Patet, quia relatio praesupponit suum fundamentum, ergo est posterior. Patet, quia nihil prius est se
65 ponit suum fundamentum, ergo est posterior. Patet, quia nihil prius est se ipso. Antecedens probatur: respectus praesupponit absolutum.

3. Respondetur quod relatio in re non praesupponit suum fundamentum, quia idem sunt; sed conceptus relativus rei praesupponit conceptum absolutum eiusdem rei, quia nullus concipitur ut pater nisi prius concipi-
70 atur ut ens.

4. Arguitur. Si non, sequeretur quod fieret processus de contradictorio in contradictorium sine mutatione reali praevia. Patet, quia si albedo sit parieti intime praesens absque eius inhaerentia sic quod ei coexistat et faciat deus quod postea inhaereat, tunc est ibi transitus de contradictorio
75 in contradictorium sine mutatione rei, quia albedo manet et paries manet.

4. Respondetur quod ibi mutatio realis facta est per lapsum temporis, et hoc sufficit pro mutatione contradictionis.

Vel dicitur quod est facta mutatio ac si albedo non est, et hoc sufficit etc.

80 5. Arguitur. Albedo realiter distinguitur ab albo, ergo pater a paternitate. Consequentia tenet, quia utrobique arguitur ab abstracto ad concretum per simile.

5. Respondetur quod non est par ratio, quia connotativum albi realiter distinguitur ab albo, sed connotativum patris non realiter distinguitur
85 a patre, quia supponunt pro eodem.

Liber VI*Quaestio 1*

|| Circa materiam sexti Metaphysicae

Utrum metaphysica solum consideret quidditates entium

Conclusio.

Quamvis omnes rerum quidditates considerat philosophia naturalis et mathematica, tamen metaphysica considerat entia sive quidditates entium 5 non solum in generali sed in speciali.

Secunda pars conclusionis <probat>: immo nulla scientia specialis considerat quidditates rerum secundum rationes simpliciter quidditativas, nisi hoc supponendo ex metaphysica.

Patet ex textu, quia nulla scientia specialis habet rationem quod quid 10 est.

Secundo probatur sic. Tres sunt scientiae speculativae ex textu, ut naturalis philosophia, mathematica et metaphysica, et nulla istarum considerat entia secundum rationes quidditativas praeter metaphysicam, ut patet de singulis; ergo etc.

15

---

1 E 82rA 7 Secunda] 2 E

10 Arist. Metaph. 6 c. 1 1025b25-1026a12

12 Arist. Metaph. 6 c. 1 1026a18

1. Arguitur. Metaphysica non considerat quiditates rerum secundum rationes speciales, ergo. Antecedens probatur, quia [considerat quiditates secundum rationem entis, ergo secundum rationem generalem. Consequentia tenet, quia] considerat quiditates tantum secundum rationem entis, ergo secundum rationem generalem. Consequentia tenet, quia ratio entis est ratio generalissima. Antecedens probatur, quia considerat quiditates secundum rationem sui subiecti et hoc est ens inquantum ens.

1. Respondetur quod metaphysica non tantum considerat sub ratione entis, sed descendit ad rationes speciales quiditatum quae sub ratione entis includuntur vel comprehenduntur, quia humanitas ut humanitas comprehenditur sub ente ut pars sub suo toto, et sic Socrateitas, corporeitas.

2. Secundo sic. Si responsio esset bona, sequeretur quod metaphysica considerat quiditates accidentium, puta nigredinis et albedinis; sed hoc non, quia quiditas soli substantiae convenit, sed ista sunt accidentia; ergo eis non conveniunt quiditates. Maior probatur, quia 'quid' dicit substantiam.

2. Respondetur quod 'quiditas' communiter || capitur pro essentia, et sic convenit accidenti; sed si capitur pro essentia substantiali, sic accidenti non convenit. Et sic albedo habet quiditatem, id est essentiam; et sic essentia albedinis distinguitur ab homine sive ab essentia hominis. Et sic antiqui volunt (quod) accidentia non habet quiditatem, id est quiditatem substantiae, sed non negant quiditatem accidentium.

3. Arguitur. Si responsio (esset bona, sequeretur quod metaphysica) maxime considerat causas omnium rerum; sed hoc non quia omnium rerum nulla potest esse causa et principium. Patet, quia dei nulla est causa, ergo omnium nulla est causa.

3. Respondetur quod metaphysica considerat principia omnium rerum dependentium; et sic est ibi distinctio accommodata, et sic intelligitur textus quod de omnibus causis dependentibus.

4. Arguitur. Nullus habitus intellectualis descendit ad singularia; sed metaphysica est habitus intellectualis; ergo non descendit ad singularia et ex consequenti non considerat quiditatem rerum singularium. Maior pro-

batur, quia per hoc patet differentia inter habitum intellectualem et cognitionem sensitivam. Patet, quia intellectus est universalium et sensus singularium. 50

4. Respondetur quod sensus tantum est singularium et intellectus est singularium et universalium, et iste est intellectus Philosophi.

Ulterius dicitur quod habitus metaphysicis descendit ad singularia, et hoc non repugnat.

5. Arguitur. Sicut scientia universalis considerat quidditates in universali, sic scientia particularis considerat quidditates in particulari; ergo responsio non valet. Antecedens probatur, quia quaelibet scientia capit partem entis, quia subiectum est ens. 55

5. Respondetur quod quaelibet scientia particularis quidditates rerum considerat, sed non considerat quidditates rerum. 60

6. Arguitur. Philosophia naturalis considerat quidditates sub ratione quidditatis, ergo. Antecedens probatur, quia physica considerat media per quae devenimus in cognitionem quidditatum, ergo etiam considerat quidditates. Consequentia tenet, quia eiusdem scientiae est considerare medium et finem illius medii. Patet, quia sunt relativa. Antecedens probatur, quia 65 considerat motum et mutationem quae sunt accidentia et accidentia ducunt in cognitionem quod quid est.||

6. Respondetur quod licet physica considerat media, non tamen ea ratione qua devenimus ad talem finem quidditatis per illa.

Ulterius dicitur quod scientia considerans medium in quantum est medium in ipsum terminum considerat etiam terminum, sed sic non est hic. 70

7. Arguitur. Physicus considerat materiam, formam et compositum, ergo quidditatem. Consequentia tenet, quia quidditas est illud quod ex toto composito resultat, quia quidditas non est aliud quam materia et forma. Antecedens probatur, quia iste considerat definitive et ista definitio sufficit ad hoc quod cognoscat quidditatem. 75

7. Respondetur quod argumentum probat quod physicus quidditatem considerat, sed non considerat quidditatem.

8. Arguitur. Scientiae particulares considerant quiditates sub ratione
80 quiditatis, ergo etc. Antecedens probatur, quia considerant media per
quae demonstrant proprias passiones de suis subiectis, sed definitiones
demonstrant proprias <passiones> de suo subiecto.

8. Respondetur quod scientiae particulares habent media non absolute,
sed illa recipiunt a scientia superiori contracta.

85 9. Arguitur. Non solius metaphysici est considerare definitiones quidi-
ditativas, ergo. Antecedens probatur, quia logici est considerare definiti-
ones quiditativas. Patet, nam in libro Posteriorum et in libro Definitio-
num ostenditur qualiter debeat dari definitio quiditativa, quia solius logi-
ci est definitionem considerare, quia logicus docet »si quis vult definire
90 debet primo considerare genus, secundo differentiam« et sic de singulis.

9. Respondetur quod logicus considerat quomodo definitio quidita-
tiva debet fieri et dari, sed non considerat in ordine ad quiditates ut sic.

Vel dicitur quod logica est scientia communis et non specialis; modo
responsio data est de scientia speciali.

Quaestio 2

Utrum scientia speculativa bene dividatur in mathematicam,
physicam et metaphysicam

Sciendum: scientia practica est cuius finis est operari.

Conclusio.

5 Divisio scientiae speculativae in physicam, mathematicam et meta-
physicam est bona. ||

Probatur, quia scientia speculativa vel considerat res sub ratione quidi-
tativa: sic est metaphysica, vel sub ratione motus: sic est physica, vel
prout sunt a motu abstracta: sic est mathematica.

10 Secundo probatur, nam omnes condiciones requisitae ad bonam divisi-
onem conveniunt isti, ergo est bona.

Correlarie sequitur: istae scientiae non distinguuntur inter se in rebus consideratis, quia omnes res mundi considerant, sed modus considerandi metaphysicalis est altior quam alia scientia.

1. Arguitur contra responsionem. Omnium istarum trium scientiarum eadem sunt res consideratae, ergo non sunt scientiae distinctae. Antecedens probatur, quia termini istarum scientiarum supponunt pro $\langle$ omni $\rangle$ enti mundi. Consequentia tenet, quia scientiae distinguuntur quemadmodum et res, ex III de Anima.

1. Respondetur quod scientiae distinguuntur penes earum obiecta formalia, non autem materialia, et ista est intentio Aristotelis in illa auctoritate.

2. Arguitur. Si istae scientiae distinguerentur penes formalitatem obiectorum, vel ergo ista formalitas est in rebus vel in intellectu in quo est formalitas. Si secundum, tunc dicenda est formalitas animae et non rei. Patet, quia accidens denominat suum subiectum.

2. Respondetur quod formalitas obiecti penes quam fit distinctio est ratio secundum quam intellectus concipit rem certo modo, et per talem rationem distinguitur scientia.

3. Arguitur. Istae scientiae non distinguuntur penes formalitatem obiectorum, ergo. Antecedens probatur quia, posita formalitate obiecti et ablatis rebus scientiae, scientiae non distinguuntur; ergo scientiae non distinguuntur a formalitate obiecti. Antecedens probatur, quia ablato scibili, aufertur scientia; ergo si poneretur formalitas obiecti, tunc scientiae non distinguuntur.

35

3. Ad primum respondetur, sive ad argumentum, quod ratio sola non distinguit, sed relata in ordine ad rem, et ergo dicitur quod scientiae distinguuntur per obiecta, scilicet rationem fundatam super rem et cum hac re.

4. Arguitur. Ista responsio est contra Philosophum in textu, ergo. Antecedens probatur, quia Philosophus distinguit istas scientias penes res

---

24-25 in³-formalitas *in mg.* E 34 affertur E

19 Arist. De anima 3 c. 8 431b24-25

reales et non penes || modum considerandi rem. Argumentum probatur, quia sic dicit in textu quod physica est circa mobilia et inseparabilia et mathematica est circa immobilia et inseparabilia et metaphysica est circa
45 immobilia et separabilia a motu et mutatione.

4. Respondetur quod per hoc voluit ostendere diversum modum considerandi in ordine ad rem.

5. Arguitur. Ista divisio non complectitur totam naturam divisi, ergo. Antecedens probatur, quia astrologia, musica et scientiae mediae sub
50 nullo istorum membrorum comprehenduntur. Probatur, quia principia istarum scientiarum mediarum sunt mathematicalia et conclusio est physica.

5. Respondetur secundum Commentatorem quod propter argumentum tactum sunt mathematicae, sed secundum sanctum Thomam tunc
55 sunt naturales. Quia Commentator vult quod a digniori res debet denominari, quia principium est dignior conclusione, ut dicit argumentum; sed sanctus Thomas <vult quod> melius est aliquid denominari a fine, quia rem denominari a fine iustum; ergo scientia capit denominationem a fine. Et sic conclusio musicae est naturalis, ergo scientia debet dici naturalis in
60 scientiis mediis.

6. Arguitur. Habitus practicus distinguitur a habitu speculativo penes considerata, ergo eadem ratione scientiae speculativae distinguuntur penes considerata. Consequentia tenet, quia est par ratio.

6. Respondetur quod scientiae practicae principaliter considerantur
65 penes modum considerandi et non penes obiectum.

---

42 E 83rA

43 Arist. *Metaph.* 6 c. 1 1025b25-1026a33

53-58 Cf. Averr. *Metaph.* 6 c. 2 (ed. Venetiis 1562 fol. 146F-I); Thomas *Phys.* 2 l. 3 (ed. Marietti 1954, m. 8-9)

Quaestio 3

Utrum de ente per accidens possit esse scientia

Sciendum quod ens per accidens hic capitur pro propositione vera ut in paucioribus vel ad utrumque contingente, ut 'cras pluet'. Sic hiemem esse calidam est in paucioribus vera et aestatem esse calidam est in pluribus vera. 5

Secundo sciendum quod ens per se dicitur propositio necessaria || vel vera ut in pluribus.

Conclusio.

Quamvis de ente per accidens non est scientia tamquam de scibili propinquo, capiendo pro propositione vera ut in paucioribus vel pro propositione <vera> ad utrumlibet, est tamen scientia tamquam de scibili remoto vel remotissimo. 10

Prima pars patet, quia propositiones contingentes non sunt scibiles, ex I Posteriorum, quia propositio scibilis est aeternae veritatis.

Secunda pars patet, quia ens per accidens bene est res significata per terminum conclusionis demonstratae, scilicet per li 'mobile' vel 'immobile'; modo illi termini possunt intrare conclusionem alicuius demonstrationis. 15

1. Arguitur. Propositio contingens est demonstrabilis, ergo. Antecedens probatur, quia ista 'si Socrates currit, Socrates est currens' est demonstrabilis hypothetica et tamen est ens per accidens. Patet, quia quaelibet pars illius condicionalis est ens per accidens, ergo tota. Consequentia tenet, quia totum non est aliud nisi suae partes. 20

1. Respondetur quod licet partes categoricae sint ens per accidens, tamen propter habitudinem partium tota condicionalis est ens per se, et hoc sufficit. 25

2. Arguitur. Quaelibet partium istius copulativae ‘Socrates sedet <et> Socrates non sedet’ est ens per accidens; et una scitur, quia altera pars scitur esse vera, ergo scitur. Consequentia tenet ab inferiori ad superius.
- 30 2. Respondetur negando consequentiam ultimam, quia arguitur a sensu materiali ad personalem, quia tantum valet ‘haec est scita: alterum istorum est verum’. Sed si antecedens caperetur [in] in sensu personali, tunc est falsum, quia nullum istorum scitur, quia scire est rem per causam cognoscere.
- 35 3. Arguitur. Philosophus in isto VI tradidit scientiam de ente per accidens, ergo. Antecedens probatur, quia multas conclusiones deducit de ente per accidens.
3. Respondetur quod Philosophus tradidit scientiam de ente per accidens tamquam de scibili remoto vel remotissimo.
- 40 4. Arguitur. In II Physicorum datur scientia de casualibus et fortuitis et ista sunt entia per accidens ex definitione ipsorum, ergo. Antecedens patet ex textu. ||
4. Respondetur quod non datur scientia de propositionibus casualiter veris, sed de rebus casualibus, scilicet tamquam de scibili remotissimo.
- 45 5. Arguitur. De ista ‘luna eclipsabitur’ habetur scientia et tamen est de per accidens, ergo. Antecedens probatur, quia astronomi certam scientiam habent de eclipsatione solis et lunae. Sed hoc non, quia <de> ista ‘cras pluet’ non habetur scientia, ergo nec de prima, quia non videtur ratio diversitatis.
- 50 5. Respondetur quod prima habet determinatam causam ratione cuius sciri potest, secunda autem non habet et ergo non scitur, quia astronomi sciunt per definitionem sive per determinationem eclipsis.
- Vel dicitur quod ista ‘luna eclipsatur’ est per accidens vera, quia elapsa hora eclipsationis ista est falsa, et sic contingenter est vera.

6. Arguitur. 'Homo musicus' est ens per accidens secundum textum 55 et de isto habetur scientia; ergo. Antecedens probatur, quia de homine habetur scientia, ergo de homine musico. Consequentia tenet a toto ad partem.
6. Ad argumentum dicitur quod Philosophus voluit quod eae propositiones 'homo est albus', 'homo est musicus' sunt accidentaliter verae. 60
7. Arguitur. Ista scitur 'musicum accidit homini', ergo ens per accidens scitur. Antecedens probatur, quia scitur quod sit praedicatio accidentalis, ergo scitur; ab inferiori ad superius.
7. Respondetur quod non scitur ut scibile propinquum.
8. Arguitur. Scientia est de ente per se, ergo de per accidens. Consequentia tenet, quia opponuntur; modo oppositorum eadem est disciplina. Antecedens patet ex textu.
8. Respondetur quod de ambobus est scientia aliter et aliter, quia de ente per se ut scibili propinquo et de ente per accidens ut scibili remoto.
9. Arguitur. Metaphysica est de omnibus entibus mundi, ergo est de 70 ente per accidens. Consequentia tenet a superiori ad inferius. Antecedens est Philosophi I huius.
9. Respondetur quod metaphysica est bene de omnibus entibus mundi, diversimode. ||

Quaestio 4

Utrum entis per accidens sit determinata causa

Sciendum quod hic supponitur quid sit ens per accidens ex prius dictis.

Conclusio.

Ens per accidens prout est propositio non habet determinatam causam

---

67 textu] sextu E 74 E 83vB

55 Arist. Metaph. 6 c. 2 1026 b15ss

67 Arist. Metaph. 6 c. 2 1026a33ss

72 Arist. Metaph. 1 c. 2 982a20

5 veritatis ratione cuius propositio sit vera semper vel ut in pluribus, constante constantia subiecti.

Patet, quia est propositio contingens ad utrumlibet vel ut in paucioribus vera, et sic 'ego legam cras' ista est vera vel falsa, sed non determinate vera.

10 Correlarium. Ens per se ut est propositio habet determinatam causam suae veritatis ratione cuius semper vel ut in pluribus est vera.

1. Contra arguitur. Ens per accidens habet determinatam causam, ergo. Antecedens probatur, quia prima causa est determinata causa cuiuslibet entis, ergo etiam entis per accidens.

15 1. Respondetur quod ens per accidens non habet causam determinatam particularem, licet habeat causam determinatam universalem.

2. Arguitur. Ens per accidens habet causam determinatam particularem, ergo. Antecedens probatur, quia nihil ortum est sub sole cuius causa legitima non praecessit secundum Platonem, ergo quodlibet ens per accidens habet determinatam causam.

2. Respondetur quod nihil est ortum quin habeat causam determinatam quare ipsum sit in rerum natura. Sed responsio vult quod propositio per accidens non habet causam determinatam quare una propositio semper vel <ut> in pluribus sit vera. Sic in uno tempore haberet unam causam
25 determinatam et alio tempore aliam, ut Socratem legere cras est vera per accidens et si tunc Socrates leget cras, tunc est vera. Et in consimili effectu non potest esse ita; ergo.

3. Arguitur. Nihil est ens per accidens, ergo. Antecedens probatur, quia omne ens mundi significatur per terminum alicuius praedicamenti; sed ens per accidens non significatur per terminum alicuius praedicamenti; ergo. Minor probatur, quia in V huius dividitur ens in ens per se et in ens per accidens et [in] ens per se dividitur in decem praedicamenta et per hoc excluditur ens per accidens.

3. Respondetur quod ens per accidens non est alicuius praedicamen-

---

11 vel] et E 24 vel] et E

19 Locum non inveni

31 Arist. Metaph. 5 c. 7 1017a7ss

ti secundum totum inclusum, ut li 'album'; est tamen alicuius praedica- 35
menti secundum unam partem, scilicet secundum significatum formale. ||

4. Arguitur. Materia est causa entis per accidens secundum Philosophum in textu eo quod est in potentia ad opposita et est determinata causa, ergo entis per accidens est determinata causa.

4. Respondetur quod materia de se est indeterminata, sed terminatur 40
ab alio, scilicet a forma.

5.1 Arguitur. 'Chimaera non est' est per se et non habet causam determinatam, ergo. Antecedens probatur, quia chimaeram non esse nihil est.

5.2 Secundo sic. 'Deus non est malus' est ens per se et tamen non habet determinatam causam. Probatur, quia si aliquid, maxime deum; sed 45
hoc non, quia deus non est causa sui ipsius.

5.3 Tertio sic. 'Homo non est hinnibilis' est per se et tamen non habet determinatam causam, quia non videtur.

5.1 Ad primum respondetur quod habet determinatam causam et est natura universi quae talis est quod illa quae sunt impossibilia non fa- 50
ciunt composita.

5.2 Ad secundum respondetur quod causa est natura divinae essentiae quae nullo modo potest esse mala, et ista est causa per se istius quod deus non est malus.

5.3 Ad tertium respondetur quod causa determinata est natura universi 55
quod homo non est hinnibilis et everso hinnibile non sit homo.

6. Arguitur. Sequeretur quod ista sit per se 'domificator est causa domus'; sed hoc non, quia non habet determinatam causam, quia multotiens est falsa. Patet, quia supposito quod domificator non domificat.

6. Respondetur quod habet determinatam causam ex suppositione, 60
supposito quod domificet.

---

36 E 84rA 50-51 faciunt] facit E

37-38 Arist. Metaph. 6 c. 2 1027a15

Quaestio 5

Utrum omne futurum de necessitate eveniet

Respondetur quod ista propositio conceditur in sensu composito, sed negatur in sensu diviso.

Primum patet, quia tantum valet 'haec propositio est necessaria: futurum de necessitate eveniet' dummodo li 'de necessitate' determinat li 'futurum' et non li 'eveniet'.

Secundo probatur, quia nos consiliamur de futuris et si omnia de necessitate evenirent consilium nostrum esset nullum; igitur etc.

Tertio. Nos sumus domini nostrarum operationum a principio usque ad finem, III Ethicorum, ergo non omnia quae eveniunt eveniunt de necessitate.

1. Contra. Aliquid est futurum quod de necessitate eveniet, ergo omne futurum de necessitate eveniet. Consequentia probatur, quia sicut se || habet praeteritum ad fuisse, ita futurum ad fore; sed omne praeteritum necessario fuit; ergo omne futurum necessario erit. Minor probatur, quia praeteritum non potest non fuisse, quia ad praeteritum nulla est potentia I Caeli et VI Ethicorum. Maior patet, quia est par ratio.

1. Respondetur quod praeteritum non habet se ad fuisse sicut futurum ad fore, quia futurum potest impediri ne veniet; sed sic non est de praeterito, quia ad praeteritum nulla est potentia; ergo non est ratio similis.

2. Item arguitur. Omne futurum de necessitate eveniet, ergo. Probatur, exponentes illius sunt verae, ergo ipsa vera. Antecedens probatur, quia sic exponitur 'futurum de necessitate eveniet et nihil est futurum de necessitate quin ipsum eveniet; ergo omne futurum de necessitate eveniet'.

2. Respondetur quod si li 'de necessitate' determinat subiectum est vera propositio, si autem determinat copulam propositio est falsa.

---

4 tantum] tunc E 12 quod-eveniet *s.l.* E 14 E 84rB 24 veniet E

10 Arist. Eth. Nic. 3 c. 8 1114 b31-32

17 Arist. Eth. Nic. 6 c. 2 1139 b7-10

3. Item arguitur. Eclipsis est futura et de necessitate eveniet. Probat-
tur: naturaliter necessario eveniet, ergo necessario eveniet. Consequentia 30
tenet ab inferiori ad superius.

3. Respondetur quod inferius et superius non sunt totalia extrema,
ergo argumentum non valet.

4. Item arguitur. De futuris contingentibus est scientia necessaria,
ergo de necessitate eveniet. Antecedens probatur, quia est scientia divina, 35
ergo necessaria. Consequentia tenet, quia scientia est aeternorum.

4. Respondetur negando consequentiam, quia licet deus ab aeterno
scivit futura evenire ut eveniunt, tamen futura possunt non evenire ut
eveniunt, quia secunda [est] est de sensu diviso.

5. Item arguitur. Deus vult antichristum venire, ergo de necessitate 40
veniet. Consequentia tenet, quia si non, tunc potest non venire, ergo pon-
natur inesse et sic tunc voluntas dei impeditur et scientia fallitur, quia fit
aliter quam scitur esse futurum.

5. Respondetur quod antichristus potest non venire et si ponatur inesse,
tunc negatur, quia deus non vult antichristum fore, quia positio unius 45
est depositio alterius.

6. Item arguitur. Omnia futura eveniunt ex causa necessaria, ergo de
necessitate eveniunt. Antecedens probatur, || quia veniunt a causa prima
et sic eveniunt a causa necessaria. Sed consequentia tenet, quia ad neces-
sitate[m] causae sequitur necessitas effectus; ergo si causa necessaria est, 50
effectus necessario erit.

6. Respondetur negando consequentiam, quia causa necessaria libere
producit effectum suum; et ergo non sequitur 'causa est necessaria, ergo
effectus necessario producitur', quia causa est libera, ergo non producit
effectum necessario sed contingenter. 55

7. Item arguitur. Omnia futura de necessitate eveniunt. Probat-
ur, positus causis sufficientibus ut sufficiunt ponitur et effectus, ex VIII Ethico-

---

41 eveniet E 44 evenire E 48 E 84vA

57 Cf. potius Arist. Phys. 8 c. 1 251a20ss unde adagium »positis causis sufficien-
tibus ponitur et effectus« elicited est secundum opinionem a Marsilio recita-
tam Metaph. 5 q. 5 (ms. Wien ÖNB Pal. f. 74rA-rB)

rum; sed omnes causae futurorum sunt positae et sufficientes; ergo omnia de necessitate etc. Antecedens probatur, quia voluntas divina est causa sufficiens effectuum futurorum, etiam omnium.

7. Respondetur quod maior intelligitur quod positis causis sufficientibus eo modo quo sufficiunt in esse causae et res ponitur in esse causae quo disponitur ad esse.

8. Item arguitur. Quidquid immutabiliter est futurum, hoc de necessitate est futurum; sed omne futurum immutabiliter est futurum; ergo. Minor probatur, quia futurum eveniet et non aliter erit quam eveniet; ergo immutabiliter eveniet, quia hoc est immutabiliter evenire. Maior probatur, quia immutabilitas est condicio necessarii.

8. Respondetur <concedendo> si maior tantum valet 'hoc eveniet et non aliter erit quam eveniet'. Alio modo exponitur sic 'hoc eveniet et non aliter potest [aliter] fieri quam eveniet', tunc negatur minor.

9. Item arguitur. Si futurum potest evenire et non evenire, ponatur ergo inesse; tunc evenit et non evenit, et hoc est implicatio.

9. Respondetur quod ambo conceduntur ratione ampliacionis et si una ponitur inesse, tunc negatur alia, quia positio unius est depositio alterius et e converso, ergo.

Quaestio 6

Utrum verum et falsum secundum compositionem et divisionem tantum sint in mente

Notandum. Veritas est adaequatio rei ad intellectum non secundum mensuram, sed correspondentiam, scilicet quando intellectus intelligit || sicut est in re. Et per oppositum est de falsitate.

Secundo notandum. Conceptus simplex dicitur verus quando talis est in re correspondentia qualis per conceptum repraesentatur. Sed conceptus complexus dicitur falsus quando talis non est habitudo in rebus qualis per conceptum repraesentatur, ut 'homo est hinnibilis'.

10 Item, veritas rei est existentia rei.

Conclusio.

Quamvis non omne verum est in mente, tamen secundum intentionem Philosophi omne verum habens falsum sibi oppositum est secundum compositionem et divisionem in mente.

Prima pars probatur de vero entitativo, quia lapis non est in anima, sed 15 species lapidis.

Secunda pars patet ex textu, quia verum et falsum sunt in anima secundum compositionem et divisionem, bonum autem et malum sunt in rebus.

1. Contra. Non omne verum est secundum compositionem et divisio- 20 nem. Probatur, quia prima principia necesse est esse verissima, II huius. Sed prima principia sunt indivisibilia et sine compositione; probatur de deo et intelligentiis qui dicuntur prima principia et indivisibiles sunt.

1. Respondetur quod dictum Philosophi II huius intelligitur de princi- 25 piis complexis scientiarum, qualia principia non sunt deus et intelligentiae.

2. Item arguitur. Scientia dei est vera et illa est incomplexa, ergo. Antecedens probatur, quia illa est ita simplex sicut deus. Patet, quia alias in deo esset compositio, scilicet ex scientia et sua substantia.

2. Respondetur quod scientia dei est simplex, nec est contra dicta, 30 quia illa est alterius rationis quam scientia intellectus humani.

3. Item arguitur. Deum esse est verum et est sine compositione. Probatur, quia deum esse est deus et hoc est simplex. Sed quod sit verum patet, quia sibi correspondet mentale verum, quia ista 'deus est'.

3. Respondetur quod si hoc dictum capitur materialiter, propositio 35 est vera. Si autem personaliter, tunc non est propositio, quia deum esse personaliter captum est deus, deus non est propositio.

4. Item arguitur. Homo dicitur falsus et denarius dicitur falsus et talia falsa dicuntur sine compositione et divisione. Patet secundum, quia den-

---

33 deum] dei E

17 Arist. Metaph. 6 c. 4 1027 b26-28

21 Arist. Metaph. 2 c. 1 993b28

40 arius non est verus nec falsus propositionaliter. Primum patet, quia II huius dicitur quod denarius est falsus.

4. Respondetur || [Respondetur] quod denarius dicitur falsus similitudinarie, quia ostendit se plus valere quam valet.

5. Item arguitur. Propositio vocalis est vera, ergo non omne verum
45 est in mente. Tenet consequentia, quia vocale non est in mente. Antecedens probatur, quia si datur ista vocalis 'homo est animal', vera est etiam nulla mentali existente.

5. Respondetur quod veritas vocalis attenditur penes mentalem sibi correspondentem, quae licet de facto non sit, sufficit tamen quod apta
50 nata sit esse. In simili, nam 'homo' est pars orationis non quod actu ponatur in oratione, sed quod iste terminus sit aptus natus poni in oratione.

Item, veritas est in mente ut in subiecto, in propositione ut in signo, in re ut in causa.

6. Item arguitur. Aliquid est verum vel falsum quod non est in mente.
55 Probatur, quia aliquid verum est ⟨in⟩ potentia sensitiva interiori, puta communi; ergo. Antecedens probatur, quia bruta vera concipiunt et tamen non habent mentem nec intellectum, quia complexe concipiunt quod est in re.

6. Respondetur quod 'mens' in proposito capitur communiter ut ex-
60 tendit se ad intellectum proprie dictum et ad sensum interiorem.

Et tantum de quaestione.

Quaestio 7

Utrum ad veritatem affirmativae requiritur compositio in rebus significatis et in negativis divisio

Sciendum quod compositio in proposito valet tantum sicut propositio affirmativa et divisio tantum sicut propositio negativa.

5 Secundo sciendum quod hic fit mentio de propositione categorica.

Conclusio responsalis.

Ad veritatem propositionis affirmativae non requiritur compositio in rebus nec ad veritatem negativae divisio.

Prima pars patet, quia haec est vera 'deus est deus' et ibi nulla est compositio, ut patet XII huius. 10

Secunda pars patet, quia in ista 'chimaera non est' ibi nulla est divisio, cum chimaera non sit.

Secunda conclusio.

Quod ad veritatem affirmativae requiritur compositio logicalis, scilicet quod subiectum et praedicatum supponunt pro eodem; sed ad veritatem 15 negativae sufficit quod alter terminus pro nullo supponit vel quod non supponit pro eodem, ut 'chimaera non est asinus'; secundum exemplum: 'homo non est asinus'. ||

1. Arguitur. In ista propositione 'deus est' requiritur compositio, quia ibi requiritur deus et tempus, ergo requiritur compositio. Patet, ex sub- 20 stantia et accidente.

1. Respondetur quod, stante significatione verbi, hic importatur deus et tempus, nulla tamen importatur compositio in re; et sic <in> ista 'deus coexistit tempori', id est deus est et tempus est.

2. Item arguitur. Ad veritatem istius propositionis 'paries est albus' 25 requiritur compositio in re, ergo. Antecedens probatur, quia requiritur quod albedo inhaereat parieti ut accidens suo subiecto; nam si non inhaereret et adsisteret, paries non esset albus.

2. Respondetur quod non requiritur ad cuiuslibet affirmativae veritatem compositio in re, licet aliquando requiratur compositio. 30

3. Item arguitur. Ex dictis sequeretur quod ista sit vera 'deus contingenter est deus'. Patet, quia est una affirmativa cuius subiectum et praedicatum supponunt pro eodem, ergo est vera ex regula prius posita.

3. Respondetur quod ad veritatem modalis non sufficit quod subie-

---

18 E 85rB 25 'paries est albus' in mg. E

10 Arist. Metaph. 12 c. 9 1075 a6ss.

35 ctum et praedicatum supponunt pro eodem, sicut probat argumentum, sed regula prius data intelligitur de categoricis de inesse.

4. Item arguitur. Ad veritatem propositionis affirmativae categoricae requiritur compositio in re. Probatur, quia Philosophus dicit in textu »verum habet affirmationem in composito« et in propositione affirmativa est
40 compositio rei importatae per praedicatum ad rem importatam per subiectum.

4. Respondetur quod istud sic debet intelligi: verum habet affirmationem in composito, id est habet propositionem affirmativam ubi subiectum et praedicatum supponunt pro eodem iuxta modum significandi
45 propositionis, et hoc in propositionibus quae non reflectunt falsitatem supra se.

5. Item arguitur. Ad veritatem requiritur compositio. Probatur, quia I Peri Hermeneias dicitur quod »'est' importat compositionem quam sine extremis non est intelligere« et hoc potest intelligi de compositione
50 minorum, quia alias significaret subiectum et praedicatum quod non est verum.

5. Respondetur quod hoc verbum 'est' importat compositionem extremorum non pro terminis, sed suppositis, quia copula significat subiectum et praedicatum supponere pro eodem.

55 6. Item arguitur. Compositio subiecti cum praedicato non est sine compositione rei, ergo. Antecedens probatur, quia qualis est compositio in terminis, talis est proportionabiliter in rebus. Patet, quia alias termini frustra ingrederentur propositiones.

6. Respondetur quod ad veritatem affirmativae || requiritur compositio
60 terminorum, non tamen semper rerum, sed sufficit quod subiectum et praedicatum supponunt pro eodem.

Quaestio 8

Utrum ens per accidens et ens verum sint de consideratione
metaphysicali

Sciendum, ens per accidens est propositio vera <ut> in paucioribus vel est propositio vera ad utrumlibet; sed ens per se est propositio necessaria vel ut in pluribus vera. 5

Conclusio prima.

De nullo ente per accidens habet considerare metaphysica tamquam de scibili propinquo, quia scientia est eorum quae semper vera sunt, qualiter non est ens per accidens.

Secunda conclusio. 10

Metaphysica habet considerare multas propositiones in quibus ponitur ille terminus 'ens per accidens' ut patet in isto VI.

Tertia conclusio.

Omnia demonstrata metaphysicae sunt vera, quia scientia est verorum tamquam de scibili propinquo. 15

Quarta conclusio.

Scire modum compositionis entis veri non proprie pertinet ad metaphysicam, quia ens verum est propositio mentalis vel compositio sive complexio conceptuum in anima. Modo scire quomodo ista compositio sit ad naturalem philosophiam pertinet, quia talis complexio conceptuum 20 fit per motum et mutationem quae pertinet ad philosophum naturalem sive naturalem philosophiam.

1. Contra responsionem arguitur. Verum est de consideratione metaphysici, ergo. Antecedens probatur, quia Philosophus dicit in textu

---

9 ens] de ente E

12 Arist. *Metaph.* 6 c. 2 1026a34ss

24 Arist. *Metaph.* 6 c. 4 1027b26

25 quod verum et falsum sunt in anima, quod non dixisset nisi verum sit de consideratione metaphysici.

1. Respondetur quod metaphysica principaliter considerat res et post hoc terminos et ultimo propositiones, quia res dicuntur entia et ens est subiectum metaphysicae; sed termini sunt magis propinqui rebus quam
30 propositiones, et sic ultimo propositio quae ex terminis constituitur.

2. Arguitur. Propositio principaliter consideratur quam res, ergo. Antecedens probatur, quia propositio est scibile propinquum et res scibile remotissimum; modo quod propinquum est prius consideratur quam quod remotum est.

35 2. Respondetur quod ideo propositio dicitur scibile propinquum, quia primo concipitur antequam res primo concipiatur. Et sic licet propositio concipiatur antequam res intelligitur, tamen res prius scitur quam propositio, quia res intelligitur || directe et propositio reflexe; modo scire rem directe est prius scire rem reflexe.

40 3. Arguitur. Non omnia considerata in metaphysica sunt vera. Probatur, quia in textu dicit ens verum esse praetermittendum a metaphysicali consideratione.

3. Respondetur quod Philosophus vult quod metaphysicus principaliter considerat res quam verum mentale; et sic excluditur tamquam a
45 principali consideratione.

4. Arguitur. Ens per accidens non excluditur a consideratione metaphysicali. Patet, quia metaphysicus habet considerare causas rei, cum cuiuslibet entis dependentis causas investigat.

4. Respondetur quod metaphysica bene considerat de ente per accidens, ut de rebus significatis per terminos suae conclusionis.
50

5. Arguitur. Consideratio de ente vero et de ente per accidens excedit genus scientiarum particularium, ergo spectant ad metaphysicam per se. Patet, quia alias a nulla scientia per se considerarentur.

---

37 scitur *s.l.* E 38 E 85vB 51 excedit *s.l.* E

41 Arist. Metaph. 6 c. 4 1027b35

5. Respondetur quod hoc argumentum arguit pro dictis in conclusione, quia considerat de ente per accidens tamquam de scibili remoto. 55
6. Arguitur. Verum per se includitur in consideratione metaphysici, ergo. Antecedens probatur, quia verum est ratio intelligendi: X huius dicitur »omne ens est intelligibile in quantum verum«.
6. Respondetur quod metaphysicus considerat entia verissima veritate rei, etiam considerat entia veritate propositionali, ergo etc. 60
7. Arguitur. II huius dicitur »metaphysica est scientia maxime veritatis« et per consequens omne verum non erit ab eius consideratione praetermittendum.
7. Respondetur quod metaphysica est philosophia veritatis, quia est circa entia verissima, et hoc quia habet principia maxime nota. 65
8. Arguitur. Illud quod continetur sub subiecto scientiae tamquam pars principalis debet removeri a consideratione scientiae; sed sic est de ente vero; ergo. Minor probatur, quia prima divisio entis est in ens in anima et extra animam, sed ens in anima est ens verum.
8. Respondetur quod istud argumentum arguit pro illis quae dicta 70 sunt prius, quia ens verum non consideratur principaliter in metaphysica.

---

57 Arist. Metaph. 9 c. 10 1052a1-3

61 Arist. Metaph. 2 c. 1 993b20-30

Liber VII

Quaestio I

|| Circa septimum librum Metaphysicae

Utrum substantia sit prior accidente definitione, cognitione et tempore

Sciendum quod multiplices sunt definitiones, scilicet quiditativae, descriptivae et causales. Quiditativa est oratio explicans quid rei per praedicata essentialia. Descriptiva datur per proprietates definiti. Causalis est oratio indicans quid est esse rei per praedicata causalia.

Secundo sciendum quod definitio est prior definito, quia datur per priora ex VI Topicorum.

Conclusio.

10 Substantia est prior accidente definitione, cognitione et tempore.

Prima pars patet, quia termini substantiales non indigent terminis accidentalibus in eorum definitionibus, sed e converso.

Secunda pars patet, cognitio substantiae est prior cognitione accidentis, quia qui cognoscit rem secundum quid perfectius cognoscit quam secundum qualitatem vel huiusmodi.

Tertia pars patet, quia materia est perpetua et accidentia non; modo perpetuum prius est tempore non perpetuo.

---

1 E 85bisrA

8 Arist. Topic. 6 c. 4 141a23-31

1. Arguitur. Substantia non est prior accidente definitione, ergo. Antecedens probatur, quia substantia non potest definiri nisi per terminos accidentales. Probatur, quia dicitur in textu quod »planta, cortex et om- 20 nino animal non sine motu definiuntur«.

1. Respondetur quod termini substantiales bene definiuntur descriptive per accidentia, ut sonat auctoritas, sed essentialia non.

2. Item arguitur. Substantia non potest definiri sine accidente. Probatur, quia homo non potest definiri sine accidente. Probatur, quia homo 25 non potest esse sine accidente, stante communi cursu, ergo non potest definiri sine accidente. Consequentia tenet, quia ista est ratio quare <accidens> non potest definiri sine subiecto, quia non potest esse sine subiecto; ergo sic etiam est de substantia.

2. Respondetur quod ratio substantiae non includit accidens, sed ra- 30 tio accidentis secundum Marsilium includit substantiam. ||

3. Item arguitur. Terminus accidentalis definitur sine subiecto, ergo. Antecedens probatur, quia linea est terminus accidentalis et definitur sine subiecto. Argumentum probatur, quia sic: »linea est longitudo sine latitudine et profunditate«. 35

Confirmatur. Termini mathematicales, cum abstrahuntur a subiectis, definiuntur sine subiectis.

3. Respondetur secundum Marsilium quod si termini accidentales complete definiuntur, definiuntur per sua subiecta, quia definitiones causales accidentales sunt completiores quam accidentales. 40

Uterius dicitur quod in definitionibus incompletis accidentalibus non oportet exprimi subiectum.

4. Item arguitur. Substantia non est prior accidente cognitione. Probatur, quia cognitio intellectiva ipsa fit a sensitiva et sensitiva fit per accidens; ergo videtur quod prior sit cognitio accidentis quam substantiae. 45

Confirmatur, quia I de Anima dicitur quod »accidentia magnam partem conferunt ad cognoscendum quod quid est«, quia hoc quod confert ad finem, hoc est prius.

4. Respondetur quod perfectior est cognitio rei secundum conceptum
50 substantialem quam accidentalem, et cum hoc stat quod res originaliter cognoscatur prius (in) substantia. Et sic est prior prioritate perfectionis et non temporis, quia accidens prius tempore cognoscitur.

5. Arguitur. Substantia non est prior accidente tempore, ergo. Antecedens probatur, quia tunc quolibet accidente esset prior; sed hoc non,
55 quia accidentia caeli sunt priora substantiis generabilibus et corruptibilibus. Patet, quia accidentia caeli sunt aeterna et substantiae corruptibiles.

5. Respondetur quod responsio intelligitur de accidentibus generabilibus et corruptibilibus.

6. Item arguitur. Substantia non est prior accidente generabili et corruptibili. Patet, quia recipiente aliquod accidens est prius, ergo substantia
60 accidens est prius. Et si dicitur quod quaelibet substantia est prior suo accidente, contra: qualitas symbola manet in mixtis, ergo substantia non est prior suo accidente. Antecedens patet ex communi schola.

6. Respondetur quod sicut probant argumenta non quolibet accidente
65 quaelibet substantia est prior, sed sufficit quod aliqua substantia sit prior accidente.

7. Arguitur ulterius. Non omnis definitio datur per priora, ergo. Antecedens probatur, quia definitio data per proprias passiones datur per posteriora. Patet, quia datur per passiones quae emanant a suo subiecto.

70 7. Respondetur ad istud argumentum || quod definitio talis datur per priora quoad nos, licet non per naturam; et hoc sufficit.

---

60 recipiente *lectio incerta* 70 E 85bisvA

46 Arist. De anima 1 1 402b21-22

63 Locum non inveni

Quaestio 2

Utrum forma sit prior et magis ens sive substantia quam materia
et totum compositum

Conclusio prima.

In quolibet composito quod vere est unum essentia materiae est prior
essentia formae. 5

Patet, quia materia est perpetua et forma est generabilis et corruptibili-
lis; modo perpetuum est prius generabili et corruptibili. Quia materia est
perpetua a parte ante et a <parte> post, sed forma non.

Conclusio secunda.

Materia est prior forma prioritate causae subiectivae, quia recipit in se 10
formam.

Tertia conclusio.

Forma est prior materiae prioritate causae finalis, quia forma est causa
actuativa materiae et finis eius.

Quarta conclusio. 15

Forma est nobilius et excellentius causa materiae quam materia for-
mae.

Patet, quia forma est finis materiae, finis autem est excellentissima
causa.

Correlarium sequitur quod magis debet dici quod forma sit causa ma- 20
teriae quam econverso; patet ex dictis.

Conclusio quinta.

Forma substantialis est perfectior quam materia.

Patet, quia forma est actus et materia est potentia.

Sexta conclusio.

Forma potest dici prior composito ratione partis compositi, ergo. 25

<Patet, quia> dicit in textu quod forma est magis ens quam materia et
compositum.

Septima conclusio.

Compositum est perfectius sua forma per Marsilium.

30 Patet, quia continet tantum quantum forma et amplius, ergo est perfectius.

Correlarium. Via perfectionis compositum est magis ens et substantia quam materia et sua forma, ut patet ex dictis.

1. Arguitur contra responsionem. Materia est perfectior forma, ergo.
35 Antecedens probatur, quia illud est perfectius alio quod de potentia materiae educitur; sed sic est de forma; ergo. Maior probatur, quia per hoc probatur deum esse perfectissimum, quia de eius potentia quodlibet educitur.

1. Respondetur negando maiorem, quia forma educitur de materia ut
40 de potentia subiectiva sive passiva, non autem de potentia activa, ut argumentum dicit sive probat de deo.

2. Item arguitur. Materia est magis substantia quam forma, ergo. Antecedens probatur, quia materia magis substat quam forma, ergo. Consequentia tenet VII huius et in Praedicamentis, quia hoc est magis substantia quod magis substat.
45

2. Respondetur quod non capitur hic 'substantia' quantum ad magis substandum aliis, sed quantum ad hoc quod est esse et stare || per se. Et sic materia non est substantia, quia substat cum forma.

3. Item arguitur. Forma est causa compositi, ergo est perfectior composito. Antecedens est una conclusio; consequentia tenet, quia nihil causat perfectius quam ipsum est.
50

3. Respondetur negando consequentiam; ad probationem dicitur quod hoc est verum de causa totali, non autem partiali.

4. Item arguitur. Forma non est causa materiae, ergo. Antecedens
55 probatur, quia materia est perpetua et forma non, ergo forma non est causa materiae. Consequentia tenet, quia corruptibile non est causa perpetui.

---

47 substandi E E 85bisvB

29 Marsilius de Inghen Metaph. 7 q. 2 (ms Wien ÖNB Pal. 5297 f. 87vB)

44 Arist. Metaph. 7 c. 3 1029a11ss; Praed. c. 5 2b15

4. Respondetur quod forma est causa finalis materiae perfectiva et actuativa, quia materia actuatur per formam et forma est finis materiae.

5. Item arguitur. Forma est perfectior composito, ergo. Antecedens probatur, quia forma est indivisibilis et incorruptibilis; compositum 60 autem est [autem] divisibile et corruptibile; ergo forma est perfectior suo composito. Consequentia tenet, quia incorruptibile et indivisibile sunt praedicata perfectionalia.

Confirmatur. Quaecumque operatio convenit homini, ipsa convenit sibi ratione formae et omnis operatio conveniens formae convenit etiam 65 composito; ergo magis surgit a forma. Et si sic, tunc est perfectior composito.

5. Respondetur quod nobiliores operationes conveniunt animae corpori coniunctae quam non coniunctae et operationes sic animae conveniunt quod est pars compositi in quas non potest nisi ratione compositi. 70

6. Arguitur. Forma est perfectior toto composito, ergo. Antecedens probatur, quia prima causa est perfectior toto universo, ergo forma perfectior est toto composito. Consequentia tenet per similitudinem. Antecedens probatur, quia prima causa est in infinitum perfecta et totum universum non, quia alias essent duo summae perfectionis aequae, quod est con- 75 tra Philosophum XII Metaphysicae.

6. Respondetur negando similitudinem, quia ex materia et forma fit unum numero, sed ex deo et residuo universi non fit unum numero.

Aliter dicitur quod totum universum non est ens, ergo non est ens perfectum. 80

Item, deus intensive <...> et ita perfectus sicut totum universum.

7. Arguitur. Perfectio totius sumitur a perfectione formae, ergo forma est perfectior toto composito. Consequentia tenet, quia propter <quod> unumquodque tale et ipsum magis. Antecedens probatur, quia ex hoc quod perfectior forma adiungitur materiae ex hoc compositum reddi- 85 tur perfectius.

---

73 Consequentia-similitudinem *in mg.* E

76 Arist. Metaph. 12 c. 10 1075a21ss

7. Respondetur quod perfectio compositi sumitur a perfectione formae, sed non totaliter, sed etiam ex materia; ergo regula est vera quando 'propter' dicit totalem causam, non autem partialem. ||

Quaestio 3

Utrum in dictis secundum accidens idem sit ipsum et esse ipsum

Sciendum quod per ipsum 'secundum accidens' intelligitur praedicatum accidentale, ut sit sensus: utrum idem sit dicere 'album' et 'album esse'.

5 Suppositio prima: quod non minus sunt termini connotativi qui connotant dispositionem extrinsecam quam qui connotant qualitatem inhaerentem, ut patet de 'patre' qui connotat paternitatem extrinsecam.

Secunda suppositio. Hoc verbum 'esse' ultra tempus nihil extrinsecum connotat.

10 Tertia suppositio. Esse diversum a Socrate non est aggregatum ex diverso et Socrate, sicut esse generans non dicit aggregatum a generante et generato.

Tunc sit conclusio ista.

15 In praedicatis accidentalibus non connotantibus proprietates inhaerentes subiecto idem est ipsum et ipsum esse, quia idem est generans et esse generans.

Secunda conclusio.

20 In praedicatis accidentalibus ubi praedicatum dicit dispositionem inhaerentem idem est pro quo supponit accidens sumptum per se et ipsum sumptum cum hoc addito 'esse'.

Patet, quia idem est album et esse album, cum per 'album' nihil (extrinsecum) importatur nisi esse; modo tempus non variat.

Correlarium. Sequitur quod in dictis secundum accidens idem est ipsum et esse ipsum, ut patet ex dictis.

1. Arguitur. In dictis secundum accidens non est idem ipsum et esse 25 ipsum, ergo responsio non valet. Antecedens probatur per Philosophum in textu hoc dicentem quod non sit idem.

1. Respondetur. Intendit Philosophus quod accidens non praedicatur essentialiter de essentiali nomine rei pro qua supponit ipsum subiectum, ut iustum et esse iustum non sunt idem, quia 'iustum' supponit pro sub- 30 stantia et 'esse iustum' supponit pro qualitate; modo ista non est essentialis praedicatio; ergo etc.

2. Arguitur. Posito quod idem homo sit albus et musicus, tunc si album et esse album sunt idem, || tunc etiam idem sunt musicum et esse musicum; sed hoc non, quia tunc idem esse album et esse musicum, quod 35 Philosophus reputat pro inconvenienti.

2. Respondetur quod stante casu idem sunt, sed ratio albi non est ratio musici, cum ibi connotantur res diversarum specierum sive accidentia.

3. Arguitur. Album esse in aliquo sensu est verum; sed album in nullo 40 sensu est verum; ergo non sunt idem. Antecedens probatur, quia 'album esse' in sensu materiali tantum valet 'album est'.

3. Respondetur quod capiendo 'album esse' materialiter, tunc non est idem cum 'albo', sed bene personaliter.

4. Arguitur. Non est idem creans et esse creans, ergo. Antecedens 45 probatur, quia esse creans est contingens et creans est necessarium, ergo non sunt idem. Consequentia tenet, quia contingens et necessarium distinguuntur ab opposito.

4. Respondetur quod 'esse creans' in sensu materiali est contingens et in sensu personali non; materialiter tantum valet »haec propositio 'al- 50 iquis est creans' est contingens«.

5. Arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod idem esset esse sedens et esse stans, posito quod Socrates iam sederet et postea staret.

Patet, quia esse sedens est Socrates et esse stans est Socrates; ergo esse
55 sedens est esse stans.

5. Respondetur quod pro nullo tempore adaequate verificantur simul
de Socrate, sed bene successive.

6. Arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod esse album fie-
ret nigrum et sic contraria verificarentur de eodem, quod est falsum. Ar-
60 gumentum probatur, ponatur quod album [esse] fit nigrum, tunc esse al-
bum fit nigrum, et sic unum contrarium verificatur de alio.

6. Respondetur concedendo quod esse album futurum est esse nig-
rum, sed album non est nigrum, quia li 'fit' ampliatur pro illo quod est vel
erit.

Quaestio 4

Utrum in dictis secundum se sit idem ipsum et esse ipsum

Sciendum quod per 'ipsum' <dictum> secundum se intelligitur praedi-
catum substantiale quod praedicatur secundum se de primis substantiis,
ut 'homo', 'animal'. || Sed dictum secundum 'esse ipsum' intelligitur
15 praedicatum essentiale sumptum cum li 'esse'. Vel secundum alios <'ip-
sum'> dictum secundum se est definitum et 'esse ipsum' est definitio.

<Sensus tituli est:> Utrum sit idem dicere 'hominem' et 'esse homi-
nem'.

Conclusio prima.

10 In dictis secundum se non est idem ipsum et esse ipsum secundum
suppositionem materiale.

Patet, quia unum est complexum et aliud non, quia tantum valet <unum
sicut> 'homo est' et aliud tantum sicut 'homo'.

Secunda conclusio.

15 Ipsum et esse ipsum non sunt omnimode idem quoad significationem,

et similiter nec definitio et definitum, quia 'esse ipsum' importat tempus, sed 'ipsum' non.

Tertia conclusio et responsalis.

Ipsum et esse ipsum sunt omnino idem quoad praedicata substantialia et quoad suppositionem personalem. 20

Patet, quia 'esse' non variat suppositionem termini, quia ipsum et esse ipsum, [quia] unum nihil importat ultra reliquum nisi tempus; modo tempus non variat significationem sive suppositionem.

Correlarium sequitur, quoad suppositionem personalem pro eodem supponunt definitio et definitum. 25

1. Contra responsionem arguitur. Homo et quod quid erat hominis realiter distinguuntur, ergo. Antecedens probatur, quia homo habet definitionem. Modo nihil habet se ipsum nec idem est in se ipso, V Physicorum.

1. Respondetur quod, capiendo terminos personaliter, ista est impropria 'homo habet animal rationale' sive 'definitionem', sed 'est animal rationale'. Sed in suppositione materiali, tunc conceditur quoad terminos, non autem ad res, quia iste terminus 'homo' habet definitionem, non autem res, quia res homo non habet animal rationale, sed est animal rationale. 30

2. Arguitur. Non sunt idem deus et deum esse, ergo. Antecedens probatur, quia ante productionem temporis deus fuit deus, sed non fuit esse deum; ergo non sunt idem. Argumentum probatur pro secunda parte, quia non fuit deum esse in tempore, ergo non fuit deum esse. Consequentia tenet ab eodem ad idem. 35

2. Respondetur quod ante productionem temporis fuit esse deum prout li 'esse' dicit aeternitatem et non tempus, quia deus non mensuratur tempore, sed aeternitate. Et sic deus non fuit ante in prioritate temporis, sed fuit ante quoad aeternitatem. 40

Item, 'ante' dicit tempus, ergo deus non fuit ante creationem mundi, quia <si> dicitur 'ante', tunc ibi importatur tempus, sed tunc non fuit tempus. 45

3. Arguitur. Esse hominem et homo non sunt idem, ergo. Antecedens probatur, quia esse hominem est verum et homo non, ergo non sunt idem. Antecedens probatur, quia esse hominem est idem quod 'homo est' et ista
50 non 'homo' etc. ||

3. Respondetur quod hoc argumentum probat quod non sunt idem materialiter, sed personaliter sunt idem.

4. Arguitur. Non sunt idem homo et hominem non esse secundum personalem suppositionem, ergo. Antecedens probatur, quia hominem
55 non esse hoc nihil est. Sed si dicitur quod responsio intelligitur de dicto affirmativo, non negativo, contra: hoc idem est: homo et hominem non esse asinum, ergo etiam est verum de dicto negativo. Antecedens probatur, quia hominem non esse asinum est homo.

4. Respondetur quod responsio non est universalis in dictis negativis
60 licet aliquando in dictis negativis idem sunt. Quia hominem non esse nihil est, quia terminus supponens cum negatione de secundo adiacente nihil est; sed hoc est bene aliquid: hominem non esse asinum. Ibi 'homo' supponit, sed in prima non supponit, quia prima nihil est, sed in secunda negatio est aliquid. Ergo non est simile.

65 5. Arguitur. Non sunt idem omnem hominem esse et omnis homo est, igitur non sunt idem homo et hominem esse. Consequentia tenet ex pari ratione. Antecedens probatur, quia nullum idem est omnis homo.

5. Respondetur quod responsio intelligitur de dictis et eorum terminis sumptis sine distributione.

70 Vel dicitur quod sicut ista 'omnis homo est aliquid' est vera, sic etiam ista 'omnem hominem esse aliquid est verum'.

6. Arguitur. Non est idem homo et hominem esse, ergo. Antecedens probatur, quia III de Anima dicitur »aliud est magnitudo et magnitudinem esse, aliud est caro et carnis esse«.

75 6. Respondetur quod Philosophus dicit »aliud est magnitudo et magnitudinis esse«, ergo videtur transire ad alium sensum quam hic exprimitur, quia non dicit 'magnitudo et magnitudinem esse'.

Ulterius dicitur quod per magnitudinem intelligitur res sine condicionibus individuantibus; modo ista differunt secundum rationem, quia alia est ratio quare homo sumitur cum condicionibus individuantibus et alia 80 est ratio quare sumitur sine condicionibus individuantibus.

Quaestio 5

Utrum accidentis sit aliqua definitio

Conclusio prima.

Accidentis potest esse definitio causalis, descriptiva et quid nominis.

Patet, quia accidens habet causas deducentes ipsum in esse et per terminos illas importantes potest definiri, ut || ira est passio (et) habet causas deducentes etc. et sic definitur 'est ebullitio sanguinis circa cor'. Et sic est passio appetitus vindictae ex ebullitione.

Secundum patet, quia accidentia habent proprietates, ergo possunt definiri per illa, ut 'simus est nasus curvus' ibi 'simus' habet proprietates rei per quas definitur. 10

Tertia pars patet sicut hic 'cenare est de sero comedere'.

Secunda conclusio.

Accidentis connotantis extrinsecum ultra illud pro quo supponit non est definitio quiditativa et causalis.

Patet, quia VII huius dicitur »accidentis non est definitio«et hoc de definitione quiditativa et essentiali. Etiam patet, quia differentia quae debet poni in definitione debet explicare totam naturam definiti tam quoad suppositum quam quoad connotatum; sed nulla differentia potest hoc facere. Et probatur, quia definitio essentialis requirit differentiam essentialem; modo connotativi extrinseci nulla est differentia essentialis, quia nulla 20 est differentia secum convertibilis.

---

5 E 87rA 5-6 habet-etc. s.l. E

15 Arist. Metaph. 7 c. 5 1031a1

Tertia conclusio.

Accidentis absolute considerati est bene definitio quiditativa et essentialis.

25 Patet, quia nihil prohibet quin albedo absolute considerata definiatur sicut terminus substantialis.

1. Arguitur contra primam conclusionem. Accidentis nulla est definitio, ergo. Antecedens probatur: patet per Commentatorem in textu dicentem »qui dat accidentibus definitionem, dat illis illud quod non habet«.

30 1. Respondetur quod Commentator vult quod accidens connotativum non est definibile definitione essentiali.

2. Arguitur. Nullum accidens habet definitionem quid nominis, ergo. Antecedens probatur, quia definitio quid nominis solum datur terminis fictis pro nullo supponentibus secundum Lincolniensem II Posteriorum.

35 Patet, quia illis nulla alia definitio datur.

2. Respondetur quod terminis fictis convenit tantum definitio quid nominis et non alia, licet definitio quid nominis aliis conveniat.

3. Arguitur. Accidens non habet definitionem quid nominis, ergo. Antecedens probatur, quia accidens habet conceptum simplicem, ergo non habet definitionem quid nominis. Consequentia tenet, quia definitio habet conceptum complexum et definitio explicite debet dicere quae implicantur in definito, ergo si definitum est simplex, ergo et definitio est simplex.

45 3. Respondetur quod istud quod inducitur in argumento solum est verum ubi definito nihil correspondet in re, sicut terminis fictis.

4. Arguitur. Accidentis non est definitio causalis, ergo responsio non tenet. Antecedens probatur, quia nec per causam intrinsecam nec extrinsecam. Non primum, quia accidens est simplex forma, ergo non habet causam || intrinsecam. Nec extrinseca, quia definitio non debet dari per extrinsecum, ut patet VI Topicorum.

---

49 E 87rB

28 Averr. Metaph. 7 c. 18 (ed. Venetiis 1562 fol. 169E)

34 Cf. Robertus Grosseteste Post. 2 c. 2, ed. Rossi p. 323.

50 Cf. Arist. Topic. 6 c. 6 144a23-27

4. Respondetur quod definitur per causam extrinsecam efficientem, finalem et conservativam. Et dictum Philosophi intelligitur de definitione quiditativa, quod non debet dari per extrinseca.

5. Arguitur. Accidens connotativum extrinsece habet definitionem quiditativam. Antecedens probatur, quia in textu dicitur »qualitatem dicemus utique quid est«.

Confirmatur. Omne habens genus et differentiam essentialem est definibile quiditative; sed accidens connotativum est huiusmodi; ergo. Minor probatur, quia albedo habet colorem tamquam genus et disgregativum visus tamquam differentiam. 60

5. Respondetur quod Philosophus in textu capit 'quid' communiter ut dicatur per prius de substantia et de accidente per posterius.

Ad confirmationem dicitur quod disgregativum visus non est differentia essentialis visus; nam si nullus esset visus, albedo adhuc distingueretur a nigredine. 65

6. Arguitur. Accidentis non est definitio causalis, ergo. Antecedens probatur, quia II Posteriorum dicitur quod accidentis non est definitio, ergo non est definitio causalis. A superiori negato ad inferius.

6. Respondetur quod Philosophus loquitur ibi opinative vel disputative, quia ibi investigat definitionem. 70

Vel dicitur quia conclusionis in qua accidens praedicatur de subiecto, id est propria passio, non est definitio sed demonstratio, et talis propositio non definitur sed tantum demonstratur.

7. Arguitur contra tertiam conclusionem. Accidens absolute consideratum non habet definitionem quiditativam, ergo. Antecedens probatur, 75 quia accidens absolute consideratum est forma simplex, ergo non habet definitionem quiditativam. Consequentia tenet, quia simplicium non est definitio, II huius.

---

63 disgregativus E 68 inferius] Ibi non negat omnem modum definiendi *add. E quae verba glossam esse ratus secludenda putavi*

55 Arist. Metaph. 7 c. 4 1030a25

67 Arist. Post. 2 c. 7 92b25ss.

78 Cf. Arist. Metaph. 2 c. 2 994b17ss

7. Respondetur quod simplicium non est definitio per differentiam
80 cui nomen est impositum, sed per differentiam circumlocutam.

8. Arguitur. Rei simplicis non potest dari differentia, ergo. Antecedens probatur, quia differentia debet sumi a forma, ergo debet connotare alteram partem rei; modo res simplex non habet alteram partem.

8. Respondetur quod differentiae simplicium supponunt pro re con-
85 notando quiditatem rei; et sic (in) istis differentiis idem est suppositum et connotatum.

Quaestio 6

Utrum accidentia debeant definiri per sua subiecta

Conclusio prima.

Accidens concretum adiective tentum non est definibile.

Patet, quia non est subicibile respectu definitionis, ergo non est defini-
5 bile.

Secunda conclusio.

Accidentia propria debent definiri per sua subiecta.

Patet, quia hoc dicit Philosophus expresse in II Posteriorum.

Sed probatur ratione sic, quia propria manant a principiis intrinsecis
10 speciei et posteriora sunt ipsis subiectis, ergo debent definiri per suum subiectum, ut 'risibile est animal aptum natum ridere'. ||

Conclusio tertia.

Accidens commune substantive tentum debet definiri per suum subie-
ctum.

15 Patet, subiectum includit in suo supposito accidens commune quod aequae primo convenit terminis diversarum specierum, ut 'album est aliquid quod est disgregativum visus'.

---

10 ipsa subiecta E 11 E 87vA 15 includitur E 17 quod s.l. E

8 Arist. Post. 1 c. 4 73a37-b2

Quarta conclusio.

Accidens absolute consideratum non est definibile per suum subiectum, quia definitur pure essentialiter, sicut terminus substantialis. 20

1. Arguitur. Accidens non debet definiri per suum subiectum, ergo. Antecedens probatur, quia accidens commune convenit individuīs diversarum specierum, ergo non debet definiri per suum subiectum. Consequentia tenet, quia alias, definiendo ‘coloratum’, ‘asinus’ ‘homo’ ‘leo’ deberent intrare definitionem; et sic definitio esset nimis longa, quia accidens debet definiri per sua subiecta et ista sunt sua subiecta. 25

1. Respondetur quod accidens commune definitur per subiectum commune conveniens suis subiectis, ut ‘corpus’ convenit omnibus illis quibus convenit ‘album’, ut ‘album est corpus disgregativum visus’.

2. Arguitur. Si accidentia definirentur per sua subiecta, sequeretur 30 manifeste nugatio. Sequela probatur, quia ‘nasus simus’ debet sic definirī ‘⟨nasus⟩ simus est nasus nasus curvus’. Patet, quia loco definiti ponitur sua definitio, et sic erit nugatio.

2. Respondetur quod ‘simus’ tenetur pure adiective, et sic non est definibile; et per hoc probat Philosophus quod non definitur quiditative, sed 35 alio modo.

3. Arguitur. Si accidens definiretur per suum subiectum, tunc non conveniret omni cui convenit definitum. Patet, quia ‘simus’ definitur sic ‘est nasus curvus’ et ista definitio non convenit omni cui convenit ‘simus’, quia Socrates in casu est simus, sed non est nasus curvus. 40

3. Respondetur quod ‘simus’ per prius dicitur de naso et ut sic definitur, ut prius dictum est; sed per posterius convenit homini et sic definitur ‘est animal habens nasum curvum’.

4. Arguitur. Si accidens definiretur per suum subiectum, sequeretur quod fieret processus in infinitum in definitionibus, quod est contra Phi- 45 losophum II Posteriorum. Sequela probatur, quia tale accidens definitur per suum subiectum et terminum accidentalem et iste terminus acciden-

35 Arist. Metaph. 7 c. 5 1030b29-35

45-46 Arist. Post. 2 c. 3 92b24-27

talis iterum per suum subiectum et terminum accidentalem, et sic in infinitum.

50 4. Respondetur negando sequelam, quia terminus accidentalis in definitione positus adiective <tenetur>. Ulterius, ut sic non definitur, quia est purus terminus syncategorematicus, ergo non definitur.

4.1 Contra hoc arguitur. In definitione abstracti ponitur terminus substantive tentus, ergo. Antecedens probatur, quia simitas sic definitur ex 55 textu 'est nasus curvus'; et sic in abstractis procedendum est in infinitum.

4.1 Respondetur quod non proceditur in infinitum, quia tandem devenitur ad unum principium super quod non est aliud superveniens et illud ut sic non est definibile; et ibi fit status. ||

5. Arguitur. Termini mathematicales non definiuntur per sua subiecta, ergo. Antecedens probatur, quia mathematici abstrahunt a materia 60 sensibili secundum rationem et definitionem ex VI huius, ergo entia mathematicalia non definiuntur per materiam sive subiectum, ut 'linea est longitudo sine latitudine et profunditate'.

5. Respondetur quod mathematici non definiunt sine omni materia, 65 sed sine materia sensibili, quia alias abstraherent materiam a quantitate, quod est mendacium, quia materia est subiectum in qua consistit quantitas.

6. Arguitur. <Accidens> absolute consideratum non potest definiri sine suo subiecto, ergo. Antecedens probatur, quia XII huius dicitur quod 70 simitas non potest definiri sine naso, ergo accidens abstractum non potest definiri sine suo subiecto.

6. Respondetur quod Philosophus non creditur accidentia posse separari a subiecto nec absolute posse considerari, ergo definiendo abstracta semper in definitione posuit eorum subiecta.

75 Vel dicitur quod responsio intelligitur de accidentibus quae non concernunt suum subiectum.

Quaestio 7

Utrum in productione substantiarum materialium fiat materia,
forma vel compositum totum

Conclusio prima.

Materia primo in factione substantiali fit subiective.

Patet, quia fit sub forma quam prius non habuit.

5

Secunda conclusio.

Forma substantialis in generatione substantiali fit terminative.

Patet, quia factio terminatur ad formam tamquam ad terminum totum novum, quia forma producitur de novo de se et quodlibet sui, sic non compositum.

10

Tertia conclusio.

In factione substantialis nec forma nec materia fit complete, sed totum compositum.

Patet, quia totum compositum includit illa quorum unum fit subiective et aliud terminative.

15

Ex isto infertur illud: materia non generatur, nec forma, sed totum compositum.

1. Arguitur. Si responsio esset vera, sequeretur quod eadem esset generatio qua generatur forma terminative et materia subiective et totum compositum complete. Sequela probatur, quia idem est terminus ad quem, ergo unus est motus et per consequens est unus terminus. Antecedens probatur, quia nihil aliud est nisi forma. Sed falsitas sequelae probatur, quia ista sunt tria entia, ergo factiones illae sunt distinctae. Consequentia tenet, quia accidentia distinguuntur per sua subiecta.

1. Respondetur quod est unica generatio qua generatur materia, forma et compositum, quia idem est terminus ad quem qui inducitur, scilicet forma substantialis, ergo <non> est nisi unus motus, quia motus capit specificationem a termino ad quem; ergo est una generatio. ||

2. Arguitur. Materia generatur simpliciter, ergo. Antecedens probatur, quia Commentator dicit I Physicorum quod materia est quae in rei veritate generatur.

2. Respondetur quod Commentator vult quod materia generatur in veritate subiective.

3. Arguitur. Materia simpliciter est generabilis, ergo. Antecedens probatur, quia facta corruptione compositi materia corrumpitur. Patet, quia motis nobis moventur omnia quae in nobis sunt, VIII Physicorum; ergo corruptis nobis corrumpuntur omnia quae in nobis sunt. Consequentia tenet pari ratione.

3. Respondetur negando consequentiam, quia corruptio totius fit per separationem partium, partibus aliquando manentibus, ut patet de corruptione hominis.

4. Arguitur. Materia non generatur subiective, ergo. Antecedens probatur, quia non incipit esse subiectum quin prius non fuerit subiectum, ergo non generatur subiective. Antecedens probatur, quia materia semper est subiectum alicuius formae.

4. Respondetur quod generatur subiective respectu formae quae acquiritur in generatione, non respectu formae quam actu habet.

5. Arguitur contra secundam conclusionem. Forma generatur complete, ergo. Antecedens probatur, quia ipsa post non esse acquirit totum novum esse, ergo generatur complete. Consequentia tenet, quia hoc videtur generari complete.

5. Respondetur quod illud quod generatur complete includit illa quorum unum generatur subiective et aliud terminative; modo sic non est de forma.

6. Arguitur. Si forma fieret vel ergo ex aliquo vel ex nihilo. Non secundum, quia ex nihilo nihil fit, ex I Physicorum. Nec primum, probatur,

---

43 fuerit] fuit E 52 illa] illud E

30 Averr. Phys 1 c. 61 (ed. Venetiis 1562 fol. 37A)

36 Recte Arist. Topic. 2, c. 7, 113a29-30

56 Arist. Phys. 1 c. 8 191b3

quia si ex aliquo, maxime ex materia; sed hoc non, quia materia et forma sunt principia; modo principia non fiunt ex alterutris.

6. Respondetur quod forma fit ex materia ut de potentia pure subiectiva. Ad Philosophum dicitur quod principia non fiunt ex alterutris com- 60 positive, sed bene praesuppositive, quia ⟨forma⟩ praesupponit ipsam materiam, quia educitur de potentia materiae.

7. Arguitur. Forma non generatur per se, ergo non generatur terminative. Consequentia tenet, quia hoc quod generatur terminative, hoc generatur secundum se et quodlibet sui, quia de novo producitur. Antecedens 65 patet per Commentatorem VII huius dicentem »forma non est generabilis nec corruptibilis nisi secundum accidens«.

7. Respondetur quod compositum dicitur per se generari, quia intenditur a natura, et ista est intentio Commentatoris. ||

8. Arguitur. Forma asini non generatur terminative, ergo. Antece- 70 dens probatur, quia vel ergo generatione univoca vel generatione aequivoca. Non univoca, quia forma genita et compositum generans non sunt eiusdem speciei, ergo non est generatio univoca. Consequentia tenet ex textu.

8. Respondetur quod generatione univoca, quia producens asinum 75 est eiusdem speciei cum producto; et sic non oportet quod partes sint eiusdem speciei, sed totum productum.

9. Arguitur. Totum compositum non fit complete, ergo. Antecedens probatur, quia totum compositum fit ratione formae, ergo forma magis fit quam compositum. Consequentia tenet per regulam, quia »propter 80 unumquodque tale et ipsum magis«; sed forma non fit complete; ergo nec totum compositum. Consequentia tenet ex eodem fundamento.

9. Respondetur. Ad regulam dicitur quod habet veritatem in causis efficientibus, non autem universaliter in causis formalibus.

Quaestio 8

Utrum omne quod fit fiat a sibi simili

Conclusio prima.

Non omne quod fit fit a sibi simili in specie specialissima.

Patet, quia motus caeli fit ab intelligentia et sunt diversarum specie-
5 rum.

Secundo patet idem de radiis solis generantibus ignem, quia radii sunt
accidentia et ignis substantia, ergo non eiusdem speciei.

Tertio patet, quia qualitates sensibiles producunt species sensibiles
quae non sunt eiusdem speciei.

10 Quarto patet de generatione mineralium.

Secunda conclusio.

Omne quod fit fit a sibi simili in virtute, ut si artifex facit domum, do-
mum quam facit facit ad similitudinem domus quam habuit in mente.

Tertia conclusio.

15 Omne quod fit generatione univoca fit a sibi simili in specie specialis-
sima.

1. Contra arguitur. Ad salvandum generationem univocam oportet
poni ideam communem, ergo. Probatur. Suppono primo quod omne quod
fit fit ab agente aliquo magis vel aeque nobili, sicut est ipsum. Patet sup-
20 positio ista, quia nihil agit ultra suam speciem. Secunda suppositio, quod
multa animalia generantur per putrefactionem, ut ranae vel mures. Ista
suppositio patet de se. Tertia suppositio, quod influentia caelestis agens
ad generationem, cum sit generalis sive universalis, non plus determinat-
tur ad unum effectum quam ad alium. Tunc arguitur sic. In generatione
25 muris per putrefactionem necesse est concurrere ideam separatam. Patet,
|| quia influentia caelestis non est magis determinata ad unum effectum
quam ad alium, ut patet ex tertia suppositione. Et elementa non sufficiunt
ad generationem, cum sint minus nobilia quam mus. Et ergo concurrat
agens nobilius, et hoc erit idea.

1. Respondetur quod duae primae suppositiones conceduntur, sed 30
 tertia negatur. Ratio, quia cum animal producitur per putrefactionem,
 tunc adhuc concurrat influentia quae cum reperit materiam taliter dispo-
 sitam vel taliter et influxus fuerit talis vel talis, inducit talem vel talem
 formam. Et sic generatur animal istius formae et alterius non.

2. Arguitur. Si mus generatur per putrefactionem, vel talis mus est ei- 35
 usdem speciei cum mure generato ex semine vel non. Non primum, quia
 a diversis agentibus in specie non producitur idem effectus in specie (pa-
 tet, quia homo non producit asinum nec econverso); cum ergo mus et in-
 fluentia sunt diversarum <specierum>, sequitur quod non possunt produ-
 cere unum effectum. Non secundum, quia talis mus habet eandem opera- 40
 tionem cum alio mure generato ex semine; modo operatio arguit formam,
 et sic videtur quod sint eiusdem speciei propter operationem eandem.

2. Respondetur quod Commentator et Avicenna discordant in isto:
 unus dicit quod sint eiusdem speciei et alter non.

Tamen respondetur quod non est inconveniens effectus eiusdem speci- 45
 ei ab agentibus diversarum specierum produci, ut patet de igne qui pro-
 ducitur a radiis solaribus et qui producitur ex igne, quia talis ignis est ei-
 usdem speciei cum alio igne. Et licet Commentator dicit oppositum Avi-
 cennae in ista materia, tamen non tenetur in hoc.

3. Arguitur. Non omne quod fit fit a sibi simili, ergo. Antecedens 50
 probatur, quia in artificialibus stat opus defectuosum produci a bono ar-
 tifice, ergo non omne quod fit fit a sibi simili. Consequentia tenet et an-
 tecedens probatur, quia opus defectuosum non est simile habitui bono.

3. Respondetur quod idem est habitus quo quis potest in utrumque 55
 effectum, ut patet de habitu quo quis facit bonam domum et malam.

Vel dicitur quod habitus ille bonus est nec de per se est causa operis
 defectuosi, sed electio defectuosa, quia operans eligit sic producere.

4. Item arguitur. Burdo fit et tamen non fit ab agente sibi simili. Pro-
 batur, quia fit ab equo et asina et nullus istorum est eiusdem speciei cum
 burdone. Similiter patet de mulo qui generatur ex equa et asino. || 60

4. Respondetur. Licet sint diversarum specierum, tamen sunt similes secundum genus et hoc sufficit.

5.1 Item arguitur. Magnitudo producitur a calore et tamen non sunt similes. Argumentum probatur, pro prima parte patet, quia in rarefactione calor producit magnitudinem et tamen sunt diversorum generum; ergo solutio prius data non est bona.

5.2 Secundo arguitur. Unum contrariorum fit ex alio per antiperistasisim, ex I Meteorologicorum, et ista non sunt similia, sed dissimilia.

5.1 Respondetur ad primum quod habent similitudinem eo modo quo effectus dicitur habere similitudinem suae causae. Et ista similitudo est determinatio causae ad effectum producendum, et omnis determinatio est convenientia et omnis convenientia est similitudo; ergo et effectus et causa habent ad invicem similitudinem. Et ista est causa quare gerit similitudinem suae causae.

75 Vel dicitur quod sunt similes secundum raritatem et levitatem, et hoc sufficit.

5.2 Ad aliud dicitur quod sunt similia in genere, scilicet in qualitate, et dissimilia in specie vel numero.

Quaestio 9

Utrum propter generationem substantiarum sensibilium necessarium sit ponere substantias separatas vel ideas

Sciendum quod in qualibet specie Plato posuit ideas quae deberent concurrere ad quamlibet generationem.

5 Conclusio prima.

Ad salvandum generationem substantiarum sensibilium oportet ponere substantias separatas.

Probatur, quia si substantia sensibilis generatur, substantia generans

---

67-68 an(te)paristasim E 71 determinatio² in mg. E 73 causam E

68 Arist. Meteor. 1 c. 12 348b2-3; 349a7-9

est, et si illa est, <alia substantia eam generans requiritur>; et quia non proceditur in infinitum in causis, sequitur quod prima causa sit. 10

Correlarium. Ad generationem substantiarum sensibilium concurret substantia incorporea.

Patet, quia prima causa, quia concurret in omni effectu causae, ergo ipsa est.

Secunda conclusio. 15

Non oportet substantias multiplicari secundum multitudines specierum nec ideas platonicas poni.

Patet, quia agens particulare cum influxu superiorum inducit formam.

1. Arguitur. Non sequitur 'substantia sensibilis generatur, ergo substantia incorporea est'. Sequela probatur, quia est enthymema quod super 20 nulla regula fundatur.

1. Respondetur quod consequentia est bona per locum ab effectu ad causam et hoc est bonum, || quia sequitur bene 'homo est, ergo anima est', 'homo est, ergo materia est'.

2. Arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod tanta perfectio 25 requiretetur ad levandum festucam sicut lapidem molarem. Patet, quia utrobique requiritur concursus primae causae et prima causa est infinita; modo uno infinito non datur maius.

2. Respondetur quod non requiritur maior perfectio in causis universalibus, sed in causis particularibus. 30

3. Arguitur. Si prima causa concurret ad generationem effectus, vel ergo producit totum effectum vel non. Si primum, tunc aliae causae superfluunt (patet, quia prima causa sufficiens est producere, ergo aliae superfluunt). Si non producit totum effectum [si non], sit ergo ista causa *b* qui eum non producit, quia sic datur effectus qui non est dependens, 35 quod est impossibile, quia datur *b* <esse causa eius>.

3. Respondetur quod prima causa causat totum effectum, sed non totaliter, quia causae secundae concurrentes cum prima constituunt totalem effectum.

40 4. Arguitur. Stat effectum generari ad quem non concurrat prima causa, ergo. Antecedens probatur, quia Philosophus dicit quod homo generat hominem et sol, homo et sol in genere causae efficientis et materia in genere causae materialis et forma in genere causae formalis. Ergo non concurrat causa prima.

45 4. Respondetur quod [respondetur] licet Philosophus non expressit, non minus supposuit influentiam generalem ad quam concurrat prima causa.

5. Arguitur. Ad quemlibet effectum non concurrat prima causa, ergo. Antecedens probatur, quia si lapis sit detentus in aere et deus dimittat
50 eam in sua natura, scilicet gravitate, et non velit concausare ad descensum lapidis, tunc lapis descendit vel non. Si primum, habetur propositum. Si secundum, tunc violente manet, et sic necessario semper ibi maneret, quia prohibens non potest removeri.

55 5. Respondetur quod non descenderet, stante casu, et quiesceret ibi violente, quia deficit sibi causa movendi.

6. Arguitur. Si ista consequentia esset bona 'substantia sensibilis est, ergo substantia separata est', vel ergo ista posset probari catholice vel naturaliter. Non naturaliter, quia ista non est per se nota 'prima causa est'. Patet, quia non est || nota ex sensu et memoria et experientiis.

60 6. Respondetur quod catholice non est dubium quin est causa prima. Ulterius dicitur quod primam causam esse non est nobis notum per sensum nec experientiam nec est nobis per se notum, ut patet II huius, quia intellectus habet se ad manifestum etc.

65 Ulterius dicitur quod effectus ex quibus devenimus in notitiam primae causae et aliarum videntur esse motus regulares orbium caelestium. Et sic probatur ista naturaliter, quia quod caelum movetur uniformiter et non difformiter, per hoc arguitur quod sit aliquod movens uniforme et iste motor est prima causa. Et hoc est a posteriori.

Quaestio 10

Utrum in definitione totius debeant poni omnes partes eius materiales

Nota. Partes materiales possunt poni tripliciter. Primo modo partes materiales dicuntur partes quantitativae eiusdem rationes cum toto, ut quaelibet pars ignis est ignis. Secundo modo partes subiectivae dicuntur partes materiales respectu totius universalis secundum Platonem, sicut 5 Socrates et Plato respectu hominis. Tertio modo partes materiales dicuntur partes quibus forma inhaeret, et sic materia est pars materialis compositi.

Conclusio prima.

Capiendo partes materiales secundo modo, tunc in definitione totius 10 non debent poni omnes partes materiales.

Patet, quia alias definitio esset magis contracta quam suum definitum.

Secunda conclusio.

In definitione quiditativa totius non debent poni partes materiales ter- 15 tio modo sumptae.

Patet, quia tales non vere praedicantur de composito, ut ista est falsa 'homo est materia sua'.

Tertia conclusio.

In definitione causali totius completa debent poni partes materiales to- 20 tius tertio modo captae.

Patet, quia VI huius dicitur quod definitiones naturales dantur per materiam et in tali definitione debent poni omnes causae quando definitio debet esse completa.

Conclusio quarta.

In definitione totius non debent poni distincte omnes eius partes mate- 25 riales primo modo sumptae.

---

5 universalis *s.l.* E 12 definitio *del.* E 14 poni] sumi E

5 Cf. Marsilium de Inghen *Metaph.* 7 q. 11 (ms. Wien ÖNB Pal. 5297 f. 98vB)
21 Arist. *Metaph.* 6 c. 1 1025b30ss

Patet, quia tales sunt infinitae; modo tales non notificant definitum. Antecedens probatur, quia continuum est divisibile in semper divisibilia.

1. Arguitur. Res debet definiri per materiam quiditative, ergo. Antecedens probatur, quia sicut se habet res ad cognosci sic ad definiri; sed res habet cognosci per materiam; ergo et definiri per materiam. Minor est Philosophi VIII huius. Maior patet, quia definitio est notificativa definiti.

1. Respondetur quod hoc argumentum probat quod <in> definitione causali res debet definiri per materiam, non autem quiditative. ||

2. Arguitur. In definitione quiditative notificante definitum per causas intrinsecas debet poni materia, ergo. Antecedens probatur, quia talis definitio datur per intrinseca et materia est intrinseca rei.

2. Respondetur quod in definitione quiditative ponitur genus supponens pro toto composito in quo includitur materia, et hoc sufficit.

3. Item arguitur. Totum definitur per materiam, ergo. Antecedens probatur, quia 'numerus', 'continuum', 'par' et 'impar' definiuntur per partes materiales, ergo. Antecedens probatur, quia 'numerus est multitudo ex unitatibus collecta'.

Secundo 'continuum est divisibile in semper divisibilia', ibi iterum definitur per partes materiales. 'Par est numerus divisibilis per partes aequales', ibi definitur etiam per partes materiales.

3. Respondetur quod istae definitiones dantur per partes generaliter et non specialiter sumptas, quia non dantur de omnibus partibus, sed dantur per partes generaliores. Et unitas non est eiusdem rationis cum numero, ergo non est materia paris sive numeri.

4. Arguitur. Propositio categorica definitur per partes materiales. Probatur, quia per subiectum et praedicatum, quae sunt materia propositionis.

4. Respondetur quod istae partes non sunt eiusdem rationis cum toto, ergo etc.

---

34 E 89vA 36 Antecedens probatur *iter. E*

32 Arist. Metaph. 8 c. 4 1044a32ss

5. Arguitur. Non est possibile ignem definiri, nisi per terminos supponentes pro partibus quantitativis, ergo. Antecedens probatur, quia definitio ignis convenit cuilibet parti ignis, cum sit corpus homogeneum.
5. Respondetur quod bene definitur per terminos significantes partes in confuso et non distincte, quia termini positi in definitione non praeci- 60 se significant partes.
6. Arguitur. Totum potest notificari per suas partes quiditativas, ergo definiri. Antecedens probatur, quia totum mensuratum per suas <partes> replicatas cognoscitur, sicut aliquod continuum quod habet pedalitates quae sunt partes integrales et quantitativae; ergo potest definiri per suas 65 partes materiales.
6. Respondetur quod licet totum cognoscatur per suas partes materiales, ex hoc non sequitur quod termini distincte significantes omnes eius partes materiales ingrediuntur definitionem totius.

Quaestio 11

Utrum in definitione totius debeant poni omnes partes formales

Sciendum quod pars formalis capitur tripliciter. Primo modo partes heterogeneales totius dicuntur partes formales, ut homo habet manum et oculum, caput etc.; modo quaelibet pars quiditativa hominis non est homo, ut patet de materia quae non est homo. || Secundo dicuntur universalialia respectu inferiorum, et per oppositum inferiora dicuntur partes materiales respectu superiorum. Tertio modo partes formales dicuntur partes ipsius formae substantialis secundum quod forma est extensa per se vel per accidens.

Prima conclusio.

10

In definitione totius ponendae sunt partes eius formales secundo modo captae. Patet, quia tales explicant naturam definiti.

Secunda conclusio.

In definitione quiditativa totius non sunt ponendae partes formales in
15 propria forma tertio modo sumptae.

Patet, quia non sunt verificabiles de definito, quia forma bruti non potest intrare definitionem (hominis) definiti in propria forma.

Tertia conclusio.

Quod in definitione causali completa totius debent poni omnes partes
20 formales.

Patet, quia debent poni omnes causae quae sunt formae.

Quarta conclusio.

Licet in definitione quiditativa totius non debent poni partes formales primo modo dictae, tamen in definitione causali possunt bene poni, ut
25 'domus est aliquid compositum ex parietibus, tecto et fundamento'.

1. Arguitur. In definitione nihil debet poni nisi pars formalis, ergo. Antecedens probatur, quia partes definitionis sunt partes formae, VII huius, ergo omnis pars ingrediens definitionem est pars formalis.

1. Respondetur quod partes definitionis sunt formae, non partis, sed
30 totius.

Vel dicitur quod partes definitionis sunt formae quia sumuntur per abstractionem a dependentia materiae, et hoc transsumptive.

2. Secundo sic. In definitione debent poni partes primo modo dictae. Probatur, quia totum heterogeneum est compositum ex partibus diversarum
35 rationum, ergo debet definiri per illas.

2. Respondetur quod tales partes non debent poni distincte, licet possunt poni indistincte, quia hoc est sumi distincte quod est sumi pro parte praecise et non pro toto.

3. Arguitur. Partes heterogeneae non debent dici partes formales.
40 Patet, quia sunt quantitativae et extensae, ergo habent rationem materiae ex praecedenti quaestione.

---

32 a] ab E 34 eterogeneum E 40 quantitativae] quantitate E

27 Arist. Metaph. 7 c. 10 1035b32ss

3. Respondetur quod dicuntur partes formales a forma, ut forma dicatur a 'foris manendo' et quia tales partes differunt in forma et figura quae sunt diversarum rationum.
4. Arguitur. Forma definitur per totum, ergo totum non debet defini 45
per partem. Antecedens probatur, quia circulatio est prohibita. Antecedens patet ex dictis.
4. Respondetur quod non est inconveniens unum defini 45
ri per reliquum diversimode. Quia forma definitur per totum, || tunc definitur per notius quoad nos; et totum definitur per partes a priori quoad naturam. 50
5. Arguitur. Manus et pes sunt partes formales hominis et tamen non ingrediuntur in definitione eius.
5. Respondetur quod in definitione totius non debent poni partes formales primo modo dictae sine quibus totum potest permanere, quia definitio causalis solum exprimit quae ad esse definiti requiruntur. 55

Quaestio 12

Utrum in substantiis materialibus tota quiditas sit ipsa forma

Sciendum quod 'quiditativum' secundum logicum est quod respondetur ad interrogationem factam per 'quid', genus, species et definitio dicuntur quiditates apud logicum; sed sic non capitur hic. Sed quiditas secundum metaphysicum est res pro qua supponit terminus qui convenienter respondetur ad interrogationem factam per 'quid', ut quiditas hominis est animal rationale, scilicet significatum, non terminus.

Conclusio prima.

In substantiis materialibus forma non est tota quiditas logicalis.

Patet, quia quiditas logicalis est terminus praedicabilis in 'quid'. 10

Secunda conclusio.

In substantiis materialibus tota quiditas metaphysicalis non est forma, sed est ipsum compositum.

Patet per Philosophum in textu, qui reprehendit Platonem qui abstrahit
15 quiditatem a substantia materiali.

Secundo. VIII huius dicitur quod melior est definitio quae datur per materiam et formam quam quae datur per materiam tantum aut formam tantum.

Probat. Ulterius dicitur quod si anima esset quiditas, cum ipsa sit in-
20 corruptibilis, tunc homo est incorruptibilis et esset perpetuus.

Quarto. In textu dicitur quod quid est substantia singularis, ubi in-
nuitur quod quiditas est compositum et non forma.

1. Arguitur. Quiditas hominis non est homo. Probat, quia si quidi-
tas esset homo, tunc quiditas haberet quiditatem. Patet, quia quiditas ho-
25 minis est homo et homo habet quiditatem. Hoc patet ex communi usu loquendi.

1. Respondetur quod 'homo habet quiditatem' conceditur intransiti-
ve, hoc sensu 'homo est sua quiditas'.

2. Secundo sic. Asinus est sua forma, ergo forma est quiditas. Ante-
30 cedens patet, quia quicumque eadem generatione generantur et eadem corruptione corrumpuntur sunt idem; sed sic est de asino; ergo. Maior probatur per Philosophum in IV huius, qui per hoc vult probare idem esse esse et essentia. ||

2. Respondetur quod hoc dictum Philosophi intelligitur de illis quo-
35 rum <unum> non est pars alterius.

3. Item arguitur. Materia non est pars quiditatis, ergo. Antecedens probatur, quia illud quod prohibet quiditatem esse eandem cum illo cuius est quiditas, hoc non est pars quiditatis; sed materia est huiusmodi; ergo

---

21 Quarto] Quinto E 33 E 90rB

14 Arist. Metaph. 7 c. 11 1036a26ss

16 Arist. Metaph. 8 c. 2 1043a7-12

21 Arist. Metaph. 7 c. 11 1037b1

32 Arist. Metaph. 4 c. 2 1003b30

etc. Minor est Philosophi in textu: »materia prohibet quod quid erat esse cum illo cuius est esse idem«.

40

3. Respondetur quod materia prohibet quod non sit eadem quiditas hominis et eius animae. Patet, materia est pars quiditatis hominis et non pars quiditatis animae.

4. Item arguitur. Quiditas rei est incorruptibilis et compositum est corruptibile, ergo distinguuntur. Antecedens est Philosophi in textu 45 »quaecumque concipiuntur sine materia, ut rationes et quiditates, haec solum non corrumpuntur«.

4. Respondetur quod quiditates abstractivae consideratae non dicuntur corrumpi, quia corruptio est singularium et non universalium ut sic.

5. Item arguitur. Quiditas rei est forma rei, ergo. Antecedens patet, 50 quia in textu dicit quod quiditas rei est forma tantum.

5. Respondetur quod loquitur ibi secundum opinionem Platonis.

Vel dicitur quod quiditas hominis est forma totius et non partis; et sic humanitas est forma totius et forma substantialis est pars.

6. Arguitur. Forma caeli est quiditas caeli, ergo. Antecedens probatur, quia I Caeli dicitur »cum dico caelum dico formam, cum dico hoc caelum dico materiam«.

55

6. Respondetur quod cum dico 'caelum', tunc dico formam ita quod tunc non exprimitur materia signata individualis; sed cum dicitur 'hoc caelum' exprimitur materia signata.

60

7. Item arguitur. IX Ethicorum dicitur quod »homo maxime est suus intellectus«, ergo res est sua forma. Antecedens probatur, quia homo (est) suus intellectus.

7. Respondetur quod intellectus est principalior pars hominis.

---

61 maximus E

39 Arist. Metaph. 7 c. 11 1037b1ss

45 Arist. Metaph. 7 c. 10 1035a28-30

56 Arist. De caelo 1 c. 9 278a12-15

61 Arist. Eth. Nic. 9 c. 8 1168b35

65 8. Item arguitur. Lincolniensis II Posteriorum dicit quod verum esse rei est ipsa forma et quod materia nihil est ipsius rei.

8. Respondetur quod Lincolniensis fuit illius opinionis.

Vel dicitur quod a forma principalissime res habet esse et materia quantum est de se nihil dicit esse, cum sit pura potentia.

Quaestio 13

Utrum in eodem individuo formae substantiales sint subordinatae secundum subordinationem praedicatorum quiditativorum

Respondetur quod non sunt ponendae distinctae formae subordinatae in eodem individuo secundum subordinationem praedicatorum quiditativorum.

Patet, quia articulus Parisiensis: »dicere plures formas esse in eodem composito error est«.

Secundo. Commentator || <dicit> in de Substantia orbis quod plures formas esse in eodem composito error est, quia sic probat, sicut eadem
10 cera non potest figurare duo signa, sic est de forma.

Ratione sic. Si sic, cum quaelibet forma dat esse, tunc essent plura esse quam unum, quod est falsum.

Secundo sic. Si sic, tunc una res non est simpliciter una res totalitative, sed plures res totalitative.

15 Tertio sic. Sensitiva forma in homine non distinguitur ab intellectiva, ergo eadem ratione non distinguuntur plures. Antecedens probatur, quia per Philosophum in <de> Anima <dicens> quod sensitivum est <in> intellectivo sicut trigonum in tetragono, quia <in> trigono sunt tot coni sicut in tetragono.

---

8 E 90vA 11 cum] tunc E plures a.c. E

65 Cf. Robertus Grosseteste Post. 2 c. 2, ed. Rossi p. 330

6 Articulus non inventus

8 Averr. De Subst. orbis 1 (ed. Venetiis 1562, fol. 3K)

16 Arist. De anima 2 c. 3 414b31-32

1. Arguitur. In eodem composito sunt plures formae ponendae, ergo. 20
 Antecedens probatur, quia VII huius dicitur quod »partes definitionis
 sunt partes rei«, ergo quot sunt partes definitionis tot sunt formae defini-
 ti. Consequentia tenet, quia partes definitionis distinguunt definitum;
 modo in materia non fit distinctio, id est »in fundamento naturae nihil est
 distinctum«. 25

1. Respondetur quod hoc sic intelligitur »partes definitionis sunt par-
 tes rei«, id est definitionis speciei.

2. Arguitur. IV huius dicitur quod partes definitionis sunt formae,
 ergo tot sunt formae in composito quot sunt partes definitionis.

2. Respondetur quod sunt formae praedicabiles, non tamen sumuntur 30
 a formis realiter distinctis a forma substantiali.

3. Item arguitur. In eodem composito sunt plures formae. Probatur,
 quia Philosophus in II huius arguit sic »status est in praedicatis quiditati-
 vis, ergo in formis«; quod argumentum non valeret, nisi in eodem com-
 posito ponerentur plures formae. 35

3. Respondetur quod tot sunt formae distinctae in diversis rebus quot
 sunt praedicata quiditativa eiusdem generis.

Vel dicitur quod si ita multiplicarentur formae, sicut quidam dicunt,
 adhuc esset status in illis.

4. Item arguitur. Aristoteles I [probat] Physicorum probat pluralita- 40
 tem substantiarum et entium per multitudinem partium definitionis, et
 non esset verum nisi partes definitionis essent formae.

4. Respondetur quod partes definitionis arguunt pluralitatem se-
 cundum rationem inter partes definitionis, et hoc sufficit.

5. Item arguitur. Aliquid convenit Socrati secundum quod homo 45
 quod non convenit ei secundum quod animal, ergo in Socrate sunt distin-

---

33 arguitur E

21 Arist. Metaph. 7 c. 11 1036a27ss

24-25 Arist. Metaph. 1 c. 8 989b6-7 (transl. Scoti ed. Venetiis 1562 14F)

28 Arist. Metaph. 7 c. 10 1035b32ss

33 Arist. Metaph. 2 c. 2 994a1-11

40 Arist. Phys. 1 c. 3 186b14ss

ctae formae. Antecedens probatur, quia 'risibile' convenit Socrati secundum quod homo et non secundum quod animal (patet, quia praedicatur de homine convertibiliter et non de animali).

50 5. Respondetur quod aliquid inest Socrati secundum quod homo et non secundum (quod) animal, capiendo 'inesse' pro praedicari convertibiliter et adaequate; sed eadem est essentia secundum quod homo et animal. ||

6. Arguitur. Diversi conceptus essentiales verificantur de Socrate et
55 illi non possunt sumi a materia nec a forma eadem; ergo plures sunt etc. Antecedens probatur, quia 'idem in quantum idem semper aptum natum est facere idem'.

6. Respondetur quod a forma secundum diversas considerationes sumuntur diversi conceptus.

60 7.1 Arguitur. In eodem composito sunt plures formae, ergo responsio (falsa). Antecedens probatur, quia Commentator dicit II huius quod formas recipit primo universales, postea minus universales, postea singulares.

7.1 Respondetur quod materia per alterationem recipit primo formas
65 minus perfectas et postea magis perfectas.

7.2 Secundo sic. In omni composito est forma corporeitatis quae est distincta a forma individui. Probatur, quia forma corporeitatis debet praesupponi ab omnibus aliis formis particularibus, cum formae particulares non recipiuntur (nisi) in corpore.

70 7.2 Respondetur quod corporeitas non est forma, sed totum compositum, quia 'corporeum' sumitur a toto composito.

8. Arguitur. Accidentia manent eadem in cadavere et in vivo et hoc non esset nisi esset eadem corporeitas, quia nulla videtur ratio.

8. Respondetur quod quaedam accidentia inhaerent materiae, licet
75 dominant totum compositum; sed nulla forma substantialis manet eadem in corrupto et in vivo. Et sic quantitas est in materia et denominat totum compositum.

Quaestio 14

Utrum universalia sint separata a singularibus

Sciendum quod ista est conclusio.

Res significatae per terminos universales non sunt distinctae a rebus significatis per terminos singulares.

Probatur sic, quia omne quod est in dato equo vel est materia vel forma vel compositum vel accidens; sed nullum tale est universale, sed singulare; ergo etc. Minor probatur primo de materia, quia materia secundum quosdam est causa individuationis et singularitatis, ergo non est universalis sed singularis. Nec forma est universalis, quia forma est generabilis et corruptibilis, sed universalia sunt ingenerabilia et incorruptibilia. Nec totum compositum, <quia> est ex naturis singularibus et ex talibus singularibus non resultat universale.

Correlarium. In nulla re singulari ponenda est universalis natura distincta contra singulare. || Ratio, quia »omne quod est, ideo est quia unum numero est« secundum Boethium. 15

Secundo probatur. Nam Commentator in prooemio de Anima <dicit> quod »definitiones sunt singularium secundum conceptus universales«.

1. Arguitur. Universale reale est ponendum, ergo etc. Antecedens probatur, omne communicabile distinguitur ab incommunicabili; sed universalia sunt communicabilia et singularia sunt incommunicabilia; 20 ergo etc. Minor probatur ex modo significandi universalis et singularis. Maior patet, quia hoc includit contradictionem.

1. Respondetur quod per hoc non arguitur universale esse distinctum quoad naturam a singularibus, sed bene est diversitas in modo significandi sive in signis, sed non in rebus. 25

2. Arguitur. Natura communis est ponenda, ergo. Antecedens probatur, quia scientia est aeternorum et singularia sunt corruptibilia; si ergo ponitur scientia, ponitur natura communis.

2. Respondetur quod scientia est aeternorum, id est propositionum
30 quae sunt aeternae veritatis sic: quaecumque formantur sunt verae,
quando formabantur erant verae. Sed singularia bene sciuntur tamquam
scibilia remotissima.

3. Arguitur. Nullum universale est singulare, ergo universalia sunt
separata a singularibus. Consequentia tenet, quia ambo ponuntur et unum
35 non est reliquum; ergo distinguuntur.

3. Respondetur quod licet secundum eandem rationem universale
non est singulare, tamen in re idem sunt, sed in modo significandi diffe-
runt, quia 'universale' dicit duo: dicit intentionem et rem, quia dicit con-
ceptum in quantum res relucet in tali intentione.

40 4. Arguitur. Omne quod est per accidens reducitur ad aliquid quod
est per se, ex VI huius; sed in omni generatione particulare generatur per
accidens et reducitur ad aliquid per se generans et illud est universale se-
paratum.

4. Respondetur quod hoc probat quod actio cuiuslibet entis limitati
45 praesupponit actionem primi agentis immobilis.

5. Arguitur. Natura specifica est distincta contra naturam singularem,
ergo. Antecedens probatur, quia natura specifica est perpetua et natura
singularis est corruptibilis; ergo distinguuntur. Antecedens probatur, quia
res singulares non perpetuantur in esse numerali, sed in identitate speci-
50 fica, ex || II de Anima; et ibi videtur innui quod natura specifica sit per-
petua.

5. Respondetur quod Philosophus vult quod natura divina facit quod
semper sunt aliqua individua talis vel talis speciei per continuam succes-
sionem individuorum.

55 6. Arguitur. Conceptus simplex est verus, III de Anima, ergo con-
ceptui communi correspondet natura communis. Consequentia tenet,

---

39 relucit E 42 ad] per E 50 E 91rB

41 Locum non inveni

50 Arist. De anima 2 c. 4 415b26-b1

55 Arist. De anima 3 c. 6 430b27-28

quia conceptus sunt similitudines rerum [si] et sunt vera; ergo debet eis correspondere natura communis.

6. Respondetur quod conceptus communes capiuntur a singularibus rebus per abstractionem a condicionibus individuanti- 60

7. Arguitur. Universalium est definitio, ex VII huius, et non singularium; ergo distinguuntur. Consequentia tenet in terminis. Antecedens probatur, quia solius speciei est definitio per Boethium et Porphyrium.

7. Respondetur quod illud quod definitur per differentiam impositam definitur secundum conceptum universalem et non singularem; et sic 65 »universalium est definitio«, id est res singulares definiuntur per conceptum universalem.

8. Arguitur. Maior est convenientia Socratis ad Platonem quam ad asinum et ista convenientia maior et minor non est una res singularis, quia sic non esset gradualitas in singularibus. 70

8. Respondetur quod convenientia Socratis ad Platonem est sua essentia, quae non intenditur et remittitur. Et dicitur quod maior convenientia attenditur penes participationem in consimiles operationes.

9. Arguitur. Quicquid est semper et ubique, quod non est deus, hoc est distinctum a singularibus; sed universale est huiusmodi; ergo. Maior 75 est Philosophi in I Posteriorum dicentis quod »universale est semper et ubique, sed singulare hic et nunc«.

9. Respondetur quod vult quod cognoscens universaliter abstrahit a condicionibus individuanti- 80 bus, sed cognoscens singulariter non; quia per 'semper' abstrahit tempus, per 'ubique' abstrahit locum; sed singulare non.

10. Arguitur. Species humana est; et non est singularis; ergo universalis. Antecedens probatur, quia si esset singularis, tunc essent tot species quot individua.

10. Respondetur quod species specificans est terminus, sed species 85 specificabilis est res significata per speciem. Et ista est duplex: species

---

61 Arist. *Metaph.* 7 c. 15 1039b27

63 Porphyrius *Isagoge* 9, 3ss et Boethius *Isagoge*, ad locum

76 Arist. *Post.* 1 c. 31 87b31

simplex, et sic quilibet homo singularis est species; alia est collectiva, et sic omnes homines praesentes sunt una species. Si capiatur pro hominibus futuris, tunc est una species de futuris, et sic de singulis. ||

Quaestio 15

Utrum sit aliquis conceptus singularis essentialis

Conceptus essentialis est conceptus nihil connotans extrinsece.

Conclusio.

Aliquis est conceptus singularis essentialis.

5 Patet per experientiam, quia experimur in nobis quod habemus conceptum convenientem essentiae Socratis, seclusis omnibus accidentibus a Socrate.

Secundo probatur sic. Seclusis omnibus accidentibus rei singularis, essentia est intelligibilis sine accidentibus, et sic potest formari de illa conceptus singularis. Ut ponatur quod creatur aliqua substantia nullum habens accidens: est intelligibilis; et si sic, tunc res singularis potest habere conceptum singularem.

Tertio. Termini individuales praedicamenti substantiae sunt essentiales et non sunt connotativi extrinsece; ergo etc.

15 1. Arguitur. Non est ponendus conceptus singularis essentialis, ergo. Antecedens probatur, quia individua distinguuntur per accidentia, ergo conceptus individui erit repraesentativus accidentis. Consequentia tenet, quia conceptus repraesentat rem ut res se habet ad esse. Antecedens patet, quia non distinguimus Socratem a Platone nisi per accidentia.

20 1. Respondetur quod individua distinguuntur essentialiter et conceptus essentialis non est repraesentativus nisi essentiae rei.

2. Arguitur. Omnis conceptus essentialis Socrati est essentialis Platoni. Probatur, quia omnis conceptus est similitudo et quicquid est simile uni similium est simile cuilibet similium in eadem specie similitudinis;

ergo quilibet conceptus absolute repraesentans Socratem etiam repraesentat Platonem.

2. Respondetur quod illud »quicquid est simile etc.« est verum de similitudine repraesentationis reali, non autem quoad conceptum singularem.

3. Item arguitur. Si ponendus esset conceptus singularis, maxime esset conceptus aggregatus ex pronomine demonstrativo et termino substantiali, ut 'hic homo', 'hic bos' secundum Philosophum in Praedicationis. Sed hoc non, quia ibi est demonstratio et illa est extrinseca praedicamenti substantiae; patet quia spectat ad relationem.

3. Respondetur quod per hoc complexum intelligitur conceptus vagus singularis, non autem singularis determinatus. Ad Philosophum dicitur quod ibi posuit exemplariter.

4. Item arguitur. Non potest esse conceptus essentialis huius albedinis, ergo nec ipsa substantia. Antecedens probatur, quia si esset aliquis, maxime correspondens huic complexo 'haec albedo'; sed hoc non, quia ibi est demonstratio, quae est extrinseca.

Sed si dicitur quod conceptus absolutus, si sic, tunc [est] conceptus iste erit repraesentativus cuiuslibet, et sic non est singularis.

4. Respondetur quod conceptus repraesentans essentiam huius albedinis sine actu demonstrativo, iste est essentialis, licet explicatur per actum || demonstrativum. Hoc est propter defectum vocabuli, quia non habemus vocabulum impositum, quia 'hoc album' est terminus pronominalis, quia non habemus terminos incomplexos hoc significantes; ergo etc. Per hoc complexum 'hoc album' circumloquimur individuum terminorum accidentalium, sed <per> 'hoc corpus' non etc. 50

5. Item arguitur. Iste terminus 'Socrates' non est terminus singularis, ergo. Antecedens probatur, quia iste terminus 'Socrates' videtur connotare unionem materiae cum forma, ergo non est conceptus essentialis. Consequentia tenet, quia est passio entis, ut habetur IV et X huius. Antece-

---

28 repraesentationis *in mg. E* 40 'haec-non *in mg. E* 46 E 91vB

32 Arist. Praed. 5 2a11-14

54 Arist. Metaph. 4 c. 1 1003b23; 10 c. 2 1054a13

55 dens probatur, quia materia et forma Socratis non sunt Socrates nisi unit-
ae.

5. Respondetur quod conceptus Socratis non connotat unionem, sed
absolute supponit pro composito ex materia et forma; et licet ibi requiri-
tur unio, non tamen ut sic importat unionem. Patet, quia tunc esset termi-
60 nus accidentalis, quod est falsum.

6. Item arguitur. Iste terminus 'Socrates' ultra materiam et formam
aliquid connotat, quia materia et forma sunt perpetuae et Socrates non;
ergo ultra materiam et formam aliquid connotat. Consequentia tenet, quia
alias Socrates esset perpetuus, quia materia est perpetua.

65 6. Respondetur quod 'Socrates' supponit absolute pro materia et for-
ma nihil connotando, licet per disiunctionem materiae a forma Socrates
corrumpatur.

Quaestio 16

Utrum in substantiis species contrahantur ad individua per differentias essentielles

Conclusio.

Quamvis differentiae per quas nobis apparent individua eiusdem spe-
10 ciei differre communiter sint differentiae accidentales, tamen, illis non
obstantibus, individua eiusdem speciei differunt essentialiter inter se.

Prima pars patet, quia individuorum »sunt multae differentiae, sed non
secundum substantiam seu per se«, ibi vult quod habent differentias acci-
dentales.

10 Secundo probatur sic. Si essent duo individua omnino similia in colo-
re, figura et magnitudine et sic de singulis, et successive apparent ad
praesentiam alicuius, tunc nullus diceret secundum esse distinctum a pri-
mo sive nullus perciperet diversitatem illorum.

Tertio. Operationes quae conveniunt Socrati in quantum est homo con-
15 veniunt Platoni in quantum est homo.

---

1 contrahandatur **E** 11 magnitudo **E** et²-et³ in *mg.* **E**

7-8 Arist. Post. 2 c. 13 97a13-14

Secunda pars patet, quia Socrates et Plato differunt tam per materiam quam per formam, ergo differunt essentialiter. ||

Secunda conclusio et responsalis.

Dabilis est differentia individualis.

Probatur, quia si *a* supponeret pro Socrate et connotaret pro forma eius 20 praecise, esset differentia Socratis, et sic de singulis.

1. Arguitur contra primam conclusionem. Individua eiusdem speciei apparent nobis differre per differentias essentielles, ergo. Antecedens probatur, quia si simul praesentarentur duo individua omnino similia, nos iudicamus hoc non esse illud; ergo differentia non sumitur ibi ab acci- 25 dentibus, quia accidentia sunt utrobique similia per casum.

1. Respondetur negando casum, quia non possunt esse simul in eodem situ et positione.

Aliter dicitur quod, stante casu, apparet diversitas per distantiam mediam, quia adhuc est distantia inter duo individua et aliqua habitudo. 30

2. Arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod species praedicaretur de individuo accidentaliter. Probatur, quia si est contractio accidentalis constituens individuum, tunc de illo accidentali praedicatur accidentaliter.

2. Respondetur quod individuum vagum importat accidentia de quo 35 species praedicatur accidentaliter, sed individuum determinatum non.

3. Item arguitur. Qualis est distinctio individuorum inter se, talis debet esse differentia contrahens; sed individua distinguuntur essentialiter; ergo differentia erit essentialis, quia concluditur 'hoc non est hoc', seclusis accidentibus. 40

3. Respondetur quod hoc argumentum probat verum pro conclusione secunda, ergo dicebatur in prima conclusione 'communiter', quia communiter dantur bene differentiae accidentales, cum hoc tamen stat quod non communiter dantur etc.

45 4. Item arguitur. Individua non distinguuntur substantialiter. Probatur, quia Socrates non differt a Platone in materia, ergo. Antecedens probatur, quia »omnium generabilium est eadem materia«, I de Generatione et I Physicorum, ergo non fit distinctio in materia.

4.1 Confirmatur, quia Commentator II huius dicit quod »in fundamento naturae nihil est distinctum« et per fundamentum naturae intelligit materiam.

4. Respondetur quod in materialibus non capitur differentia a materia qua posset materiale differre ab alio materiali.

4.1 Uterius dicitur quod || materia est eiusdem rationis in omnibus generabilibus et corruptibilibus.

5. Item arguitur. Boethius dicit super Porphyrium quod individua in accidentibus differre videntur.

5. Respondetur quod <in> individuis eiusdem speciei prima apprehensione intellectus non apparet diversitas nisi ex accidentibus, licet discursive inveniatur diversitas essentialis.

6. Arguitur contra secundam conclusionem. Individuum non habet differentiam, ergo. Antecedens probatur, quia in textu dicitur quod individua non habent differentiam essentialem, quia dicit sic »temptantes definire †habent solem† per ea«.

65 6. Respondetur quod Philosophus vult quod individua non habent differentias actu impositas, sed bene habent differentias imponibiles, et hoc sufficit.

7. Item arguitur. Si responsio esset bona, tunc sequeretur quod descendentes a generalissimo ad specialissima non deberent quiescere. Probatur, quia sub specie dantur differentiae essentialis individuales per quas potest fieri descensus.

---

53 alia E 54 E 92rB 60 essentialis] accidentalis E 64 habent solem] vel hunc solem E 8 a] est E

47-48 Arist. De gener. 1 c. 1 314b29; Phys. 1 c. 9 192a29-34

49 Arist. Metaph. 1 c. 8 989b6-7 (transl. Scoti ed. Venetiis 1562 14F)

56 Boeth. Isag. ed. 2a 3.5 (ed. Brandt p. 214)

62-64 Cf. Arist. Metaph. 7 c. 11 1037a13

7. Respondetur quod descendens ad speciem quiescit per differentias communes ulterius non descendendo. Sed si ulterius fieret descensus, hoc est per differentias individuales.

Quaestio 17

Utrum singulare possit definiri

Respondetur quod singulare potest definiri definitione quiditativa et essentiali ut definibile propinquum.

Probatursic, quia quicquid habet genus et differentiam essentialem sibi convertibilem est definibile; sed singulare est huiusmodi; ergo etc. 5
Minor probatur, quia 'animal' est genus Socratis et si *a* poneretur ad significandum Socratem connotando eius formam praecise, tunc est eius vera differentia, et sic 'animal *a*' est vera definitio Socratis.

Secundo probatur sic. Definitio est oratio indicans quid est esse rei per praedicata essentialia ex VI Topicorum, et sic est hic in proposito. 10

Tertio. Socrates differt differentia essentiali a Platone, et cum nomina sint ad placitum, imponatur nomen ad significandum illam differentiam et sic potest habere definitionem.

Arguitur contra responsionem quae dicit quod singularium est definitio tamquam definiti propinqui. 15

1.1 Arguitur. Philosophus ponit oppositum istius, ergo. Antecedens probatur, quia definitio debet esse certa et firmiter scita de suo definito; sed si singulare definiretur, || talis definitio non esset certa; ergo. Maior probatur, quia praedicationes definitionum de suo definito sunt necessariae. Minor probatur, quia singulare extra sensum est dubium, ergo non 20 potest definiri.

1.1 Respondetur quod singulare non definitur tamquam definibile propinquum convertibile cum definitione, quae definitio possit esse me-

dium in demonstratione affirmativa faciente scire mansive; sed definitio
25 data de individuo non facit scire mansive.

1.2 Secundo sic. Si singulare definiretur, vel ergo omnes partes defini-
tionis essent communes vel singulares vel mixtae. Non primum, quia
tunc talis definitio convenit pluribus actu vel aptitudine. Nec secundum;
probat, quia tunc illa definitio daretur per aequae ignota: patet, quia
30 unum singulare est aequae ignotum cum alio. Nec tertium; probatur, quia
tunc aliquid eorum superflue poneretur, quia illud quod communius sig-
nificat definitio.

1.2 Respondetur quod definitio datur per genus communius definitio et
per differentiam convertibilem magis notam definitio naturaliter.

35 1.3 Tertio sic. Individuum non habet differentiam essentialem, ergo
non potest definiri. Antecedens probatur, quia species contrahitur ad in-
dividua per differentias accidentales et tales non faciunt definitionem es-
sentialem.

1.3 Respondetur quod licet individuum actu non habet differentiam
40 impositam, habet tamen imponibile, ut dictum.

2.1 Arguitur contra Marsilium, qui oppositum tenet. Definitio debet
firmiter cognosci de suo definito; sed ablato individuo a sensu, tunc non
cognoscitur firmiter, quia tunc est dubium an differentia supponit.

2.1 Respondetur quod debet solvi sicut primum argumentum.

45 2.2 Secundo sic. Si responsio esset bona, tunc sequeretur quod 'ani-
mal hoc rationale' esset definitio Socratis. Sequela probatur, quia ibi ge-
nus contrahitur ibi per differentiam individualem; patet, quia 'hoc ratio-
nale'.

2.2 Respondetur quod non est definitio Socratis, quia 'rationale' con-
50 notat communiter, licet pro uno supponit (sive pro uno singulari sive sin-
gulariter, sed tamen connotat communiter).

---

41 Marsilius de Inghen Metaph. 7 q. 19 (ms. Wien ÖNB Pal. 5297 ff. 113vB-
114vA)

2.3 Tertio sic. Sola species definitur, ergo non individuum. Antecedens est Philosophi in textu, sed consequentia tenet in terminis.

2.3 Respondetur quod sola species definitur per differentiam communem impositam. 55

Quaestio 18

Utrum isti termini 'unum numero', 'hoc aliquid', 'individuum' et 'singulare' significant convertibiliter inter se ||

Sciendum quod isti termini capiuntur dupliciter. Uno modo ut sunt termini primae intentionis, et sic conveniunt rebus. Secundo ut sunt secundae intentionis, et sic conveniunt terminis. Individuum est in se <in>divisum et a quolibet alio divisum.

Conclusio.

Quamvis 'hoc aliquid' et 'unum numero' non convertuntur de significatione, tamen ista tria 'unum numero', 'singulare' et 'individuum', ut sunt termini primae intentionis, convertuntur. 10

Prima pars patet, quia 'hoc aliquid' est discretum, sed 'unum numero' commune est pluribus actu, quia convenit substantiae et accidenti. 'Omnis homo est unum numero' est vera, sed non 'omnis homo est hoc aliquid'. Sed 'hoc aliquid' est discretum sumptum cum pronomine.

Secunda pars patet, quia illi termini praedicantur de <se> invicem, ergo 15 convertuntur.

1. Contra. 'Hoc aliquid' et 'unum numero' convertuntur, ergo. Probatur, quia omne hoc aliquid est unum numero, et e converso. Probatur, quia omnis homo est hoc aliquid et est unum numero, et sic de singulis, quia Socrates est hoc aliquid, Plato est hoc aliquid, et sic de singulis, ergo omnis homo est hoc aliquid: patet inductive. 20

1. Respondetur quod non convertuntur, quia 'hoc aliquid' significat singulariter, sed 'unum numero' significat communiter.

---

2 E 92vB 4 Secundo] sed E 9 numero' s.l. E 14 sumptus E

53 Arist. Metaph. 7 c. 11 1036a28

2. Item arguitur. 'Hoc aliquid' et 'unum numero' convertuntur. Pro-
25 batur, quia si non, tunc inter illa esset aliqua differentia; sed nulla talis vi-
detur quae sit.

2. Respondetur quod differunt, quia 'hoc aliquid' est terminus discre-
tus pro uno supponens, sed 'unum numero' est terminus indifferenter
30 supponens pro pluribus, quia hic supponit pro pluribus 'omnis homo est
unum numero'. Secunda differentia, quia 'hoc aliquid', iste terminus
proprie sumptus non supponit nisi pro substantia totali per se existente et
non <pro> accidentibus; sed 'unum numero' etiam supponit pro acciden-
tibus.

3. Arguitur. Nulli termini convertuntur, ergo. Antecedens probatur,
35 quia si aliqui, maxime qui praedicantur de se universaliter. Sed hoc non,
quia tunc 'deus' est 'creans' essent termini convertibiles in casu si deus
crearet, quia praedicantur de se invicem universaliter.

3. Respondetur quod ad convertibilitatem terminorum requiritur
mutua universalis verificatio terminorum de se invicem et quod ex eis sit
40 formabilis condicionalis necessaria. ||

4. Arguitur. 'Singulare' et 'individuum' non convertuntur, ergo. An-
tecedens probatur, quia unum vere negatur de alio, ut 'singulare individ-
uum non est', quia <similis est isti> 'homo risibile non est'. Etiam lo-
quendo de modo loquendi inconsueto negatur unum de alio, ut hic 'sin-
45 gulare necessario non est individuum'.

4. Respondetur quod convertibile in multis casibus negatur de suo
convertibili. Primo quando propositio est de modo loquendi inconsueto.
Secundo mediante copula de necessario, ut 'homo necessario non est ri-
sibilis'. Tertio cum specificatione, ut 'homo inquantum homo non est ri-
50 sibilis'. Quarto cum copula de praeterito, ut 'homo non fuit risibilis'. Qu-
into quando copula est de disiuncto, ut 'homo est vel non est risibilis'.
Sexto si signum universale sit pars praedicati, ut 'homo <non> est omne
risibile'.

5. Item arguitur. Aliquid est singulare quod non est individuum, ergo.
55 Antecedens probatur, quia exercitus est singulare et tamen non est indivi-
duum. Probatur, quia non est in se indivisus et a quolibet alio divisus,

ergo non est individuum. Antecedens patet, quia ibi sunt multae partes, quia potest dividi in lanceatos, galeatos, clipeatos.

5. Respondetur quod exercitus dicitur individuum communiter capi-
endo 'individuum', et hoc est ratione principis seu propter unitatem prin- 60
cipis, licet improprie.

6. Arguitur. »Omne quod est ideo est quia unum numero est« se-
cundum Boethium; sed exercitus non est unum numero, quia ibi sunt
multae unitates.

6. Respondetur quod illa auctoritas sic intelligitur 'omne aliquod 65
quod est ideo est quia unum numero est'; modo exercitus non est ali-
quod, sed aliqua; ergo auctoritas non habet veritatem de exercitu.

Et tantum de ista quaestione. ||

Quaestio 19

Utrum possibile sit cognoscere aliquam rem singulariter sine
eius sensatione

De ista quaestione sunt duae viae oppositae. Una est Buridani, qui di-
cit quod de nulla <re> singulari potest haberi cognitio singularis nisi de
rebus sensatis. Alia est opinio opposita. 5

Sciendum quod cognitio fit in nobis quattuor modis:[primo] intuitive,
elicitive, abstractive et compositive. Cognitio intuitiva est notio de re
praesente. Elicitiva quando ex sensatis elicitur aliquid ex illis. Abstracti-
va fit ab abstractione a phantasmatis. Compositiva est componere duos
conceptus, ut 'Socrates est homo', 'Plato est homo'. 10

---

67 exercito E 68 E 93rB 3, 11 bridani E 4 cognitio singularis in mg. E

62 Dominicus Gundisalvi (= Gundissalinus) De unitate, ed. Correns p. 3
3 Iohannes Buridanus Metaph. 7 q. 20 (ed. Parisiis 1518 fol. LIVvA)

Conclusio est ista Buridani et Marsilii.

Secundum concursum solitum et consuetum non est possibile aliquem habere conceptum singularem de re quae nec est sub sensu nec fuit sub sensu.

15 Probatur, quia si haberetur aliquis, vel ille vagus vel determinatus. Non vagus: iste fit cum condicionibus individuantibus actualibus. Non determinatus, quia talis fit ex vago concepto.

Secundo probatur, nam III de Anima dicitur »necesse quemcumque intelligentem phantasmata speculari« et subdit quod »non sentiens non ad-
20 discit«, quia si quis caret sensu, necesse est eum carere scientia illius sensus.

1. Arguitur. De re non sensata habemus conceptum singularem determinatum, ergo. Antecedens probatur, quia 'Aristoteles', 'Adam' et 'Antichristus' scimus quod quodlibet illorum est nomen proprium et de-
25 terminatum. Patet, quia 'Adam est' est propositio singularis.

1. Respondetur quod in ordine ad tempus quo tales res fuerunt vel erunt conceditur quod sunt conceptus singulares, sed in ordine ad praesens tempus non, licet utamur eis ac si eis corresponderet conceptus singularis.

30 2. Arguitur secundo. Rebus insensatis imponimus nomina singularia significantia eas, ergo de illis habemus conceptum singularem. Antecedens probatur, quia cum probare velimus de prima intelligentia, tunc aliquando imponimus quod sit *a*, ut si quis vellet facere syllogismum expositorium de primo motore ponendo *a* significare deum, ut arguendo '*a*
35 est prima intelligentia', '*a* est primus motor' etc.

2. Respondetur quod cum sic imponimus nomina, tunc illis correspondet conceptus quia correspondet rebus quibus ista nomina imponuntur.

3. Arguitur tertio. Intellectus noster de re non sensata habet conceptum communem, ergo etiam singularem. Consequentia tenet, quia con-
40

---

16 ista **E** actualibus in *mg.* **E**

11 Iohannes Buridanus ubi supra et Marsilius de Inghen Metaph. 7 q. 21 (ms. Wien ÖNB Pal. 5297 f. 117rA)

18 Arist. De anima 3 c. 8 432a7-10

ceptus communis fit singularis per appositionem pronominis demonstrativi, ut 'deus', 'hic deus'. ||

3. Respondetur quod actus demonstrativus ex quo demonstratum est de re prospecta non apponitur proprie conceptui rei non sensatae, licet aliquando addatur ad supplendum defectum conceptus singularis. 45

4. Arguitur. In somnio habemus multos conceptus singulares de rebus non sensatis, ergo. Antecedens probatur, quia experimur cognitiones multarum rerum quarum cognitiones prius non habuimus.

4. Respondetur quod tales conceptus non generantur de novo, sed reservati fuerunt in phantasia. 50

5. Arguitur. Magi faciunt apparere res quae numquam fuerunt in veritate et sic astantes formant conceptus de re non sensata; ergo responsio non valet.

5. Respondetur quod in tali casu fit delusio sensus, quia daemones deportant species rerum distantium ad praesentiam aliquorum vel componunt species diversarum rerum usque ad visum et tales species de rebus quae in veritate non sunt sub sensu. 55

Uterius sciendum quod oppositum istius determinationis est multum probabile. Nam de re non sensata possibile est habere conceptum determinatum, quia caecus potest acquirere conceptum determinatum de coloribus, sed non vagum, per circumstantias. Etiam de iride. 60

Quaestio 20

Utrum quaestio 'quid est' habeat locum in simplicibus

Sciendum quod quaestio 'quid' quaerit definitionem quiditativam et essentialem constitutam ex genere et differentiam convertibilem de eo de quo est quaestio 'quid est', ut 'homo est animal rationale'.

5 Conclusio responsiva.

Quaestio 'quid' non habet locum in simplicibus.

Patet, quia quaestio 'quid' quaerit causam intrinsecam et talem non habent simplicia, quia illud quod intrinsecum habet est compositum; modo simplicia non sunt composita.

10 Commentator VIII huius dicit »simplicium non est quid est«.

Tertio probatur sic ex textu, quia de quo quaeritur 'quid est', illud debet esse quodammodo notum et quodammodo ignotum; modo si simplex est quodammodo notum, tunc totum est notum. Item, simplicia aut totaliter sciuntur aut totaliter ignorantur.

15 Quarto. Res simplices non habent differentias distinguentes partes ipsarum, ergo non habent quid est.

1. Arguitur. Quaestio 'quid' habet locum in simplicibus, ergo. Antecedens probatur, quia simplex habet differentiam convertibilem et genus, ergo habet quaestionem 'quid est'. Antecedens probatur, quia 'substantia
20 incorporea' est definitio substantiarum simplicium. Et si dicitur quod illa est differentia communis, contra: ponendo quod *a* supponat || pro intelligentia connotando quiditatem eius, tunc *li a* erit vera eius differentia.

1. Respondetur quod quaestio 'quid' non habet locum in simplicibus prout quaerit causam intrinsecam rei significatae per definitum, quia res
25 simplices non habent partes.

2. Arguitur. Quaestio 'quid' habet locum in simplicibus, ergo. Antecedens probatur, quia quaestio 'si est' habet locum in simplicibus, ergo quaestio 'quid est'. Antecedens probatur, quia possum quaerere 'utrum substantia prima sit', 'utrum deus sit'. Consequentia tenet, quia VII huius
30 dicitur quod quaestio 'si' et 'quid est' eodem modo investigantur, et quaestio 'si' habet locum in simplicibus; ergo et quaestio 'quid est'.

2. Respondetur negando consequentiam, et dicitur quod investigantur similiter in illis in quibus utraque invenitur.

---

8 habet] est E est s.l. E 19 habet] habent E 21 ponenda E E 93vB 30 'si'] sic E

10 Averr. Metaph. 8 c. 9 (ed. Venetiis 1562 fol. 217D)

11 Cf. Arist. Metaph. 7 c. 4 1029b1-12

29-30 Cf. Arist. Metaph. 7 e. 17 1041b1ss.

Vel dicitur quod hoc intelligitur de subiectis scientiarum. Unde Philosophus vult quod in omni scientia praesupponitur 'quid est' et 'si est'. 35

3. Item arguitur. Quaestio 'propter quid' reperitur in simplicibus, ergo quaestio 'quid'. Antecedens probatur, quia possum quaerere propter quid prima causa sit. Consequentia tenet, quia idem quaerunt quaestio 'quid' et 'propter quid', quia si quaeritur 'propter quid est homo?', respondetur 'propter animal rationale'. Sic etiam (quando) quaeritur de 40 'quid'.

3. Respondetur quod (est) ratio diversitatis, quia quaestio 'quid' solum quaerit causam intrinsecam et 'propter quid' quaerit indifferenter causam intrinsecam et extrinsecam; et ergo 'propter quid est prima causa?', ibi quaeritur causa extrinseca. 45

4. Arguitur. Aliqua sunt praedicata quae convenienter respondentur ad interrogationem de substantiis simplicibus, quia per Philosophum si quaeritur 'quid est prima causa?', respondetur 'est causa'.

4. Respondetur quod quaestio 'quid est' capitur hic ut quaerit definitionem quiditativam cuius differentia quaerit partem intrinsecam rei. 50

5. Arguitur. Quaestio 'quid' habet locum in prima substantia simplici. Probatur, quia de ea posset quaeri utrum sit et tunc respondetur 'actus potentiae immixtus'; ergo quaestio 'quid' habet ibi locum.

5. Respondetur quod hoc complexum non est definitio, immo illud attribuimus ei propter privationem perfectionum in materialibus rebus. 55

6. Arguitur. Sequeretur quod de substantiis simplicibus non esset scientia. Probatur, quia scientia habetur per demonstrationem potissimam cuius medium est definitio, ergo si simplicium non est definitio, illorum non erit scientia.

6. Respondetur quod si de eis non habetur scientia a priori, tamen de 60 eis potest haberi scientia a posteriori, et hoc sufficit. ||

7. Arguitur. Sequeretur quod quaestio 'quid' non haberet locum in materialibus, quia stat quod utraque pars definitionis sit nota, ergo quaestio

---

'quid' non habet ibi locum. Consequentia tenet, quia quaestio 'quid' ha-
65 bet locum ubi aliquid est notum et aliquid ignotum.

7. Respondetur quod cui non est definitio substantiae materialis nota, illi quaestio 'quid' non est necessaria quoad talem substantiam.

Et sic est finis ultimae quaestionis VII.

Liber VIII

Quaestio 1

Circa octavum librum Metaphysicae

Utrum forma substantialis sit eiusdem speciei specialissimae
cum composito cuius est forma

De isto sunt tres opiniones.

Sciendum quod hic supponitur, ad hoc quod aliqua sint eiusdem speciei specialissimae, quod sint eiusdem perfectionis essentialis punctualiter.

Conclusio.

Forma substantialis non est eiusdem speciei cum composito cuius est forma.

Patet, nam in textu substantia dividitur in substantiam quae est forma, materia et compositum; si tunc essent eiusdem speciei, tunc inutilis esset distinctio.

Secundo probatur. VII huius dicitur quod forma est prius composito, et non esset si esset eiusdem speciei.

Tertio. Nullum simplex est eiusdem speciei cum illo quod est compo- 15

---

5 aliquid **E**

10 Arist. Metaph. 8 c. 1 1042a25ss

13 Arist. Metaph. 7 c. 15 1039b20ss.

situm; forma est simplex et compositum non; ergo non sunt eiusdem speciei.

Quarto sic. Forma et compositum non sunt eiusdem perfectionis punctualiter, cum compositum includit perfectiones formae.

20 1. Arguitur contra responsionem. Aliqua sunt eiusdem speciei et non sunt eiusdem perfectionis, ergo. Antecedens probatur, quia anima Christi et anima Iudae sunt eiusdem speciei et tamen non sunt eiusdem perfectionis. Patet, quia articulus Parisiensis dicit »dicere animam Christi non esse perfectiorem anima (Iudae), error est«.

25 1. Respondetur quod articulus Parisiensis intelligitur de gratuitis, non autem in essentialibus.

2. Arguitur. Homo est suus intellectus, ergo sunt eiusdem speciei. Antecedens probatur, quia IX Ethicorum dicitur quod homo est maxime suus intellectus.

30 2. Respondetur quod tantum vult quod principalior pars hominis est intellectus.

3. Item arguitur. Homo est suus intellectus, ergo sunt eiusdem speciei. [Probatur] Antecedens probatur, quia VII huius dicitur »ipsum quod quid erat esse maxime || existit actui et formae«; sed sola species definitur; ergo forma est eiusdem speciei cum composito.

35 3. Respondetur quod hoc dictum Philosophi intelligitur secundum intentionem Platonis, qui posuit formas abstractas.

4. Item arguitur. Forma hominis est homo, ergo etc. Antecedens probatur, quia forma est substantia rationalis, ergo est homo. Consequentia tenet a definitione ad definitum.

40 4. Respondetur quod 'rationale' capitur dupliciter. Uno modo ut convenit ei quod est principium ratiocinandi, et sic anima est rationalis. Secundo modo capitur ut dicit illud quod habet in se principium ratiocinan-

---

24 anime E 33-34 quod-esse] quid erit E 34 E 94rB

23 Articuli anno 1277 condemnati, CUP 1 n. 473, articulus 124

28 Arist. Eth. Nic. 9 c. 8 1168b35

33 Arist. Metaph. 8 c. 3 1043b1

di, et sic rationale in quantum est differentia animae tunc differt a rationali in quantum est differentia hominis. Ergo etc. 45

5. Item arguitur. Compositum et forma sunt eiusdem speciei, ergo. Antecedens probatur, quia compositum locatur in specie propter formam, ergo est eiusdem speciei. Consequentia tenet, quia »propter unumquodque tale et ipsum magis«.

5. Respondetur negando consequentiam; ad regulam dicitur quod 50 requiritur quod ambo sint talia ; sed sic non est hic.

Aliter dicitur negando consequentiam, quia forma non est totalis causa quia sic locatur in specie, sed causa partialis, quia etiam materia est causa.

6. Item arguitur. Forma dat esse specificum composito, ergo est eiusdem speciei cum composito. Consequentia tenet, quia nihil dat quod non habet. Antecedens probatur, quia VII huius dicitur quod forma est actus quo compositum est in actu, ergo dat esse, separat et dividit. 55

6. Respondetur quod tantum vult textus quod forma est principalior pars compositi et sic ex ea surgit species compositi principalius quam ex 60 ipsa materia.

7. Item arguitur. Forma substantialis et compositum plus conveniunt quam duo individua eiusdem speciei, ergo sunt eiusdem speciei. Antecedens probatur, quia forma et compositum habent idem esse formale; sed individua non, quia differunt in materia et forma. 65

7. Respondetur quod Socrates et Plato sunt eiusdem perfectionis essentialis punctualiter, et non forma et compositum.

8. Item arguitur. Formae et composito conveniunt eadem operationes, ergo sunt eiusdem speciei. Consequentia tenet, quia operatio arguit formam, ex IX huius. Antecedens probatur, quia sentire et intelligere 70 conveniunt composito et animae.

---

60 principalis **E** 69 operatio] operationi a.c. **E**

57 Arist. Metaph. 8 c. 2 1042b9ss

70 Arist. Metaph. 9 c. 8 1050a5ss.

8. Respondetur quod operationes conveniunt composito ut operanti et formae ut principio agendi; et sic convenit eis aliter et aliter.

9. Arguitur. Forma bovis est bos, ergo. Antecedens probatur, quia
75 forma bovis est substantia animata sensitiva, ergo est bos.

9. Respondetur quod forma bovis non est animata, quia 'animatum' supponit pro composito connotando animam. ||

Quaestio 2

Utrum in rebus dependentibus perfectio sit penes praedicatorum perfectionum pluralitatem sumenda

Sciendum quod praedicatum perfectionale simpliciter dicitur illud quod in sua ratione nullam importat imperfectionem, ut 'esse', 'vivere',
5 'cognoscere' et 'intelligere'.

Conclusio.

Perfectio substantialis rei dependentis attenditur penes recessum a pura potentia et non penes praedicatorum perfectionum pluralitatem.

Prima pars probatur, quia quod a pura potentia magis distat, hoc potest
10 in nobiliores et perfectiores operationes secundum suam naturam, ergo. Antecedens patet inductive de singulis, ergo.

Secundo probatur sic. De quanto res recedit a pura potentia sive non ente de tanto nobilius existit; sed prima causa maxime recedit a pura potentia, quia est purus actus.

15 Secunda pars patet, quia asino et equo aequae tot praedicata perfectionalia conveniunt et tamen non sunt eiusdem speciei, quia non sunt eiusdem perfectionis. Antecedens probatur, quia [quia] 'esse', 'vivere' convenit etiam equo et homini.

Secundo sic. Nam capiatur albedo ut decem et albedo ut sex, ista non
20 sunt eiusdem perfectionis essentialis, cum albedo ut decem includit omnem perfectionem quam habet sex (et cum hoc plus), et tamen sunt eiusdem speciei.

1. Arguitur. Perfectio rerum attenditur penes praedicatorum perfectionalium pluralitatem, ergo. Antecedens probatur, <***>
2. Arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod omnes res essent aequae perfectae. Probatur, quia perfectio rei attenditur penes recessum a pura potentia et penes accessum ad primum ens; sed omnes tales aequaliter accedunt ad primum. Argumentum probatur pro secunda parte, quia primum ens distat infinite a quolibet, ergo aequaliter. Consequentia tenet, quia cum distantia sit infinita, non datur maior vel minor. 25
2. Respondetur quod licet quodlibet citra primum distet infinite a primo, tamen attributive unum dicitur magis accedere ad gradum summum, quia potest in nobiliores operationes active. 30
3. Item arguitur. Sequeretur quod accidentia essent magis perfecta quam materia prima. Probatur, quia accidentia plus habent de actualitate quam materia prima. Patet, quia eis convenit agere, sed materiae non. 35
3. Respondetur quod materia magis habet de propinquitate ad actum quam accidentia, quia est subiectum formae substantialis a qua procedunt operationes. ||
4. Arguitur. Sequeretur quod semen esset perfectior animali ex semine generato. Probatur, quia plus recedit a pura potentia. Patet, quia non videtur aliud quin plus recedat quam animal. 40
4. Respondetur quod animal magis recedit, sicut patet imaginanti processum a materia usque ad formam animalis.
5. Item arguitur. Perfectio rerum attenditur penes plura praedicata perfectionalia. Probatur, quia operationes arguunt perfectiones rerum; sed ab operationibus sumuntur diversa praedicata perfectionalia; ergo accipienda est perfectio penes praedicata perfectionalia. 45
5. Respondetur quod licet a posteriori cognoscimus perfectiones rerum penes hoc quod possunt in maiores vel minus nobiles operationes, 50 tamen perfectio non attenditur penes hoc etc., propter causam dictam.

6. Item arguitur. Species habent se ut numeri, VIII huius; sed numerus dicitur perfectior alio quo^(ad) additionem unitatis; ergo etiam a simili haec res dicitur perfectior alia, quia habet plura praedicata perfectionalia.
- 55 6. Respondetur quod numerus non est perfectior alio propter unitatem, sed [est] bene maior est.
7. Arguitur. Illud quod includit omnem perfectionem quam includit alterum et cum hoc plus, hoc est perfectior alio; et sic est de re habente plura praedicata perfectionalia. Minor probatur, quia omnem perfectionem quam habet asinus etiam homo et cum hoc ultra.
- 60 7. Respondetur negando minorem universaliter, quia non oportet, cum de aliqua re dicuntur plura praedicata perfectionalia, quod includat perfectionem quam habet alia res, ut patet de sole et musca.

Quaestio 3

Utrum species se habent ut numeri

Respondetur quod species rerum substantialium habent ^(se) sicut numeri, sed accidentalium non.

Prima pars probatur, quia sicut in numeris unitas variat speciem sic in 5 substantialibus additio vel subtractio unitatis perfectionalis mutat speciem.

Secundo, quia species rerum non possunt intendi nec remitti, quia earum perfectio consistit in indivisibili, et hoc quoad substantias. ||

Secunda pars patet, quia in accidentibus manente identitate specifica 10 potest fieri additio et ablatio, cum perfectio eorum ^(non) consistit in indivisibili.

1. Arguitur. Species non habent se sicut numeri, ergo. Antecedens probatur, quia numeri possunt augeri in infinitum, sed species substantiales non. Consequentia tenet, quia species substantiarum sunt finitae; 15 modo in finitis non proceditur in infinitum.

---

54 haec] hic E habent E 8 E 95rA

52 Arist. Metaph. 8 c. 3 1043b34ss

1. Respondetur quod naturaliter non est possibile species augeri in infinitum, sed bene supernaturaliter.
2. Arguitur. Unus numerus potest fieri pars alterius, sed species non potest se habere ut numerus. Antecedens probatur, quia binarius fit pars ternarii. 20
2. Respondetur quod una species <potest fieri pars> alterius, quia forma est pars hominis, qui est alterius speciei.
3. Item arguitur. Inter duas species proximas datur species media; sed inter duos numeros proximos non datur numerus medius; ergo. Antecedens probatur pro prima parte, quia inter speciem asininam et equinam 25 datur species muli. Secundo, quia inter duas herbas proximas datur species per admixtionem.
3. Respondetur quod si li 'sicut' dicit omnimodam similitudinem, argumentum non valet ut probat; sed <si> dicit aliqualem, tunc est verum.
4. Item arguitur. Ternarius non variatur per subtractionem unitatis a 30 sua specie, ergo. Antecedens probatur, quia ablata unitate ternarii tota essentia ternarii est corrupta, quia tota essentia existebat in indivisibili.
4. Respondetur quod ternarius sic variatur per subtractionem unitatis, quia illa ablata variatur species sic quod resurgit alia species.
5. Item arguitur. Magis et minus non diversificat speciem ex VII 35 Physicorum, ergo per ablationem et subadditionem unitatis non variatur species. Patet, quia minus et magis non diversificat species.
5. Respondetur quod licet magis et minus non variat speciem qualitatis, variat tamen speciem in quantitativibus et substantia, quia albedo ut duo et albedo ut decem sunt eiusdem speciei, sed non eiusdem perfectio- 40 nis.

---

22 qui] quia E 28 si-similitudinem *scil. in conclusione qua tenetur quod 'species se habent sicut numeri'*

-
6. Arguitur. Additio unitatis non variat speciem. Patet, quia si sic, tunc species coniungeretur speciei ut generaret novam speciem, ut dicit Porphyrius. ||
- 45 6. Respondetur quod species sub ratione speciei non coniungitur alteri speciei, quia actus solum sunt singularium, licet hoc fit per accidens, ut de ternario qui adiungitur quaternario.
- Vel dicitur quod proprie unus numerus non generat alium numerum.

Liber IX

Quaestio 1

Circa nonum Metaphysicae.

Utrum possibile sit aliquid agere in se ipsum et pati a se ipso, scilicet quod aliquid sit totale agens et totale patiens

Item. Duplex est actio: salvativa, corruptiva.

Respondetur.

5

Quamvis idem secundum idem agit in se et patitur a se, tamen nihil agit in se nec patitur a se sine adiutorio alterius concurrentis, sic quod nunquam idem sit totale agens nec totale patiens respectu eiusdem.

Prima pars patet, quia anima movendo corpus movet se et movetur a se. Secundo, intellectus (agit) in se componendo et dividendo. Tertio, voluntas agit in se volitionem et recipit eandem in se. Quarto, aqua calefacta reducit se ad pristinam frigiditatem.

Secunda pars patet, quia IX huius et V huius dicitur quod nihil agit in seipsum et patitur a seipso et Commentator dicit hic quod nihil secundum idem agit et patitur.

15

13-14 Cf. Arist. *Metaph.* 9 c. 1 1046a9-13 (cf. Marsilium de Inghen *Metaph.* 9 q. 1 ms. Wien ÖNB Pal. 5297 f. 130vB); *Metaph.* 5 c. 12 1019a15-16; Averr. *Metaph.* 9 c.2 (ed. Venetiis 1562 fol. 227 B)

Secundo probatur, quia VII Physicorum dicitur quod »omne quod movetur movetur ab alio«.

Tertio patet per definitionem potentiae activae, quia potentia activa est principium transmutandi alterum in quantum alterum. Sed potentia passiva est principium transmutandi ab altero tamquam ab altero.

1. Arguitur. Sequeretur quod idem esset sibi ipsi contrarium. Probatur, quia »omne agens contrariatur passo« (patet ex Philosopho II de Anima) et intellectus est agens et patiens. Sed falsitas sequelae probatur, quia »contrarietas est diversorum«, ut patet X huius.
- 25 1. Respondetur negando sequelam. Ad probationem, quod hoc solum est verum in his quorum unum agit assimilando passum sibi.
2. Item arguitur. Anima movendo corpus non movetur, ergo. Antecedens probatur, quia omne quod movetur habet in se motum subiective, sed anima non potest habere motum subiective. Patet, quia anima est indivisibilis et motus est extensus.
- 30 2. Respondetur quod anima movetur motu qui est subiective in corpore, sed non in anima. ||
3. Arguitur. Cuiuslibet agentis ad passum est proportio maioris inaequalitatis; sed eiusdem ad se non est proportio maioris inaequalitatis.
- 35 Maior patet ex VII Physicorum; sed minor probatur, quia idem respectu sui ipsius non est maius neque minus.
3. Respondetur quod ubi actio fit cum resistantia ibi semper requiritur maior proportio inaequalitatis; non autem oportet de agentibus partialibus, sed bene totalibus.
- 40 4. Item arguitur. Nihil agit in se, ergo. Antecedens probatur, quia potentia activa agit in aliud vel in alterum, ut patet ex definitione potentiae activae, et idem non est alterum a se.

---

32 E 95vA 41 ex definitione *iter. E*

16 Arist. Phys. 7 c. 1 241b24

22 Cf. Arist. De gener. 1 c. 7 324b9-10

24 Arist. Metaph. 10 c. 4 1055a19ss

35 Locum non inveni

4. Respondetur quod omne totale agens est alterum a totali passo, sed non est verum de partiali.
5. Item arguitur. Nullius relationis realis est idem terminus a quo et 45 terminus ad quem; sed inter agens et patiens est relatio realis; ergo. Maior est Commentatoris V huius; sed minor patet V huius.
5. Respondetur quod inter activum totale distinctum a totali passo est relatio realis, sed non inter activum parziale et passum parziale.
6. Item arguitur. Sequeretur quod idem respectu eiusdem esset in 50 actu et in potentia, quod non est secundum Philosophum. Sequela probatur, quia anima respectu intellectionis est in actu, quia illam producit, et respectu eiusdem est in potentia, quia recipit in se talem intellectionem.
6. Respondetur quod Philosophus vult quod inconueniens est quod aliquid esset in actu, id est haberet aliquid actu, et esset in potentia, id est 55 non haberet id, sed posset habere.
7. Arguitur. Aliquid est totale agens et patiens, ergo. Antecedens patet, quia anima exuta movet se ad diversa loca et movetur a se, et sic idem est agens et patiens totale.
7. Respondetur quod non est totale agens, quia appetibile etiam con- 60 currit.

Quaestio 2

Utrum actus et potentia opponantur

Sciendum quod isti termini multipliciter capiuntur. Uno modo 'actus' capitur pro motu seu operatione et 'potentia' capitur pro principio huius motus; et sic actus et potentiae opponuntur relative. Secundo modo capitur 'actus' respectu esse; et sic 'actus' dicitur essentia rei; et sic 'esse in actu' dicit esse simpliciter, sed esse in potentia est non esse, sed posse

---

47 Cf. Averr. *Metaph.* 5 c. 20 (ed. Venetiis 1562 fol. 129F); Arist. *Metaph.* 5 c. 12 1019a15ss

51 Cf. Arist. *Metaph.* 9 c. 3 1047a24ss

esse; et sic opponuntur, sicut dicit Commentator. || Tertio modo 'actus' sumitur pro qualibet forma actuante subiectum, sive sit accidentalis sive substantialis, et 'potentia' capitur pro subiecto recipiente talem formam; 10 et sic non opponuntur.

Respondetur quod actus et potentia primis duobus modis opponuntur, sed non tertio modo.

1.1 Contra primam acceptionem terminorum arguitur sic. Actus et potentia primo modo non opponuntur relative, ergo responsio nulla est. 15 Probatur, quia actus et potentia primo modo non sunt in relatione, ergo non opponuntur relative. Probatur, quia actus primo modo est motus et operatio; modo si illa capiuntur active, sunt in praedicamento actionis, sed si passive, sunt in praedicamento passionis.

1.1 Respondetur quod actus et potentia primo modo significant respective et opponuntur relative: quamvis fundamenta eorum terminorum 20 sunt in actione vel passione, tamen termini illi sunt in relatione.

1.2 Item arguitur. »Omnia <relativa> posita se ponunt et perempta se etc.«; sed sic non est de actu et potentia; ergo. Minor probatur, quia non sequitur 'potentia est, ergo actus est', quia stat potentiam visivam esse 25 sine actione.

1.2 Respondetur quod aliqua relativa includunt se mediante li 'est', ut 'pater' et 'filius'. Alia vero non actu, sed aptitudine, ut 'scientia' et 'scibile'; quia non sequitur 'scibile est, ergo scientia est', sed sequitur bene 'scibile est, ergo scientia potest esse'. Sic etiam est de actu et potentia. 30 Modo de primis auctoritas habet veritatem.

1.3 Item arguitur. Sequeretur quod mere absolutum esset respectivum. Probatur, quia aliqua operatio est mere absoluta et omnis operatio est actus; ergo mere absolutum erit respectivum. Maior patet de operationibus ipsius dei, quae sunt mere absolutae. Sed minor probatur, quia opera-

---

7 E 95vB 8 sive²] et E

7 Averr. De anima 1 c. 6 (ed. Crawford 10, 20-21); cf. Marsilium de Inghen Me-
taph. 9 q. 2 (ms. Wien ÖNB Pal. 5297. f. 132rB)

tio est actus et actus est respectivus quoad potentiam; ergo absolutum est 35 respectivum.

1.3 Respondetur quod absolutum in signis non est respectivum, sed absolutum in signato bene est respectivum in signato.

1.4 Item arguitur. Potentia sequitur actum, ergo non opponuntur relative. Consequentia tenet, quia unum oppositorum non sequitur ad aliud. 40 Antecedens probatur, quia sequitur bene 'hoc est, ergo potest esse'; et sic potentia sequitur ad actum.

1.4 Respondetur quod hoc argumentum probat capiendo 'potentiam' secundo modo et large et 'actum' pro illo quod est; tunc ad esse sequitur posse esse. || 45

2.1 Contra secundam partem conclusionis arguitur. Potentia et actus non opponuntur secundo modo, ergo etc. Antecedens probatur: si sic, maxime opponuntur privative, ut dicit Commentator, sed hoc non, quia unum oppositorum privativorum non includit aliud nec e converso. Sed sic est de actu et potentia, quia actus non potest includere oppositum 50 suum privativum quod non est, quia 'est' non includit 'non est'.

2.1 Ad hoc dicitur quod opponuntur contradictorie sicut esse et non esse.

Sed tenendo Commentatorem dicitur quod potentia ad esse quod includit oppositum est potentia non actualis, sed aptitudinalis; ergo etc. 55

2.2 Item arguitur. Ens in potentia non est ens, ergo divisio nulla. Antecedens probatur, quia ens in potentia non est, ergo non est ens (consequentia tenet a resoluta ad resolventem). Sed consequentia tenet, quia divisum debet verificari de quolibet membro dividente.

2.2 Ad hoc respondetur quod per istam divisionem Philosophus dividit ens possibile, sed per praecedentem divisionem dividitur ens actuale. Tertia divisio fuit <***> 60

3.1 Contra tertium modum arguitur. Actus et potentia tertio modo opponuntur relative, ergo responsio nulla. Argumentum probatur, quia sub-

---

45 E 96rA 55 oppositum] potentia E 61 divisionem iter. E

48 Averr. Metaph. 9 c. 5 (ed. Venetiis 1562 fol.230A-B)

65 ectum dicitur respectu formae 'subiectum' et forma respectu subiecti dicitur 'forma'.

3.1 Ad hoc respondetur quod licet res sint absolutae, nihil tamen prohibet terminos pro illis rebus supponentes esse relativos.

Quaestio 3

Utrum potentiae irrationales possint in opposita

Sciendum quod 'potentiae irrationales' intelliguntur potentiae activae vel passivae agentes sine deliberatione vel, si habent deliberationem, non tamen respectu horum respectu quorum agunt. Illud secundum dicitur ut
15 anima humana respectu nutritionis.

Secundo sciendum quod per 'opposita' intelliguntur contraria vel contradictoria, et non alia opposita.

Conclusio.

Potentiae irrationales non possunt in opposita, omnibus eodem modo
10 se habentibus.

Patet ex textu.

Et probatur sic. Si calido approximetur frigidum, neccessitate naturae calefacit frigidum, si excedit ipsum.

Secundo probatur, nam huiusmodi potentiae sunt determinatae ad
15 unum oppositorum, stantibus debitis et eisdem circumstantiis. Ut ignis semper calefacit; si frigefacit, hoc est per accidens. || Item. Illa dicitur potentia rationalis quae potest in opposita, ut 'possum ire ad domum vel non'; sed potentia irrationalis non potest in opposita, quia grave existens sursum necessario removetur deorsum et non potest ibi manere, stantibus
20 etc.

1. Arguitur. Nulla est potentia irrationalis. Probatur sic, quia omne irrationale est animal; nulla potentia est animal; ergo nulla potentia est ir-

---

68 relativos] absolutos E 16 E 96rB 21-22 irrationale] rationale E 22 animal] s.l. irrationalis a.c. E

11 Arist. Metaph. 9 c. 5 1047b31ss

rationalis. Maior probatur, quia ibi praedicatur genus de sua differentia divisiva. Consequentia tenet in Camestres.

1. Respondetur quod 'irrationale' ut est differentia animalis supponit 25 pro animali connotando formam, sed 'rationalis' ut est differentia potentialium, tunc est potentia libera, sed irrationale est potentia illibera. Exemplum: intellectus est potentia libera et voluntas, quia potest ad opposita.

2. Item arguitur. Voluntas est potentia irrationalis et potest in utro- 30 mque oppositorum; ergo. Antecedens probatur, quia est potentia caeca et non cognoscitiva, ergo est potentia irrationalis. Antecedens est Philosophi III Ethicorum.

2. Respondetur quod voluntas est rationalis per participationem, quia sequitur iudicium rationis et isto modo dicitur cognitiva. Et sic non est 35 cognitiva per se, sed per participationem.

3. Item arguitur. Potentia irrationalis, stantibus eisdem circumstanti- is, potest in opposita, ergo. Antecedens probatur, quia si calidum approx- imetur frigidum, tunc potest in ipsum agere, et actione primae causae non concurrente ad actionem calidi non potest agere in ipsum. 40

3. Respondetur quod conclusio intelligitur naturaliter, secluso omni miraculo.

4. Arguitur. Potentia irrationalis potest in utrumque oppositorum, ergo. Antecedens probatur, quia V huius dicitur quod omnis potentia est oppositorum. 45

4. Respondetur quod omnis potentia potest in opposita secundum alias et alias dispositiones agentis vel passi.

5. Item arguitur. Potentiae sensitivae sunt irrationales et possunt in utrumque oppositorum, ergo. Antecedens probatur, quia quilibet sensus est unius contrarietatis perceptivus, III de Anima. Antecedens probatur 50

32-33 Locum non inveni

44 Cf. Arist. *Metaph.* 9 c. 5 1047b31ss

50 Arist. *De anima* 2 12 424a17-20

pro secunda parte, quia I Ethicorum dicitur quod potentiae sensitivae [non] possunt in opposita.

5. Respondetur quod potest in opposita sensus secundum alias et alias dispositiones, sed non omnibus eodem modo se habentibus.

55 Vel dicitur quod hoc arguit de perceptione contrariorum et tales <perceptiones> non sunt contrariae †sed sunt vitalis mutationis†.

6. Item arguitur. Ignis est potentia irrationalis et potest in opposita. Probatur, quia potest indurare et mollificare; modo mollities et durities sunt oppositae qualitates.

60 6. Respondetur quod hoc respectu diversorum diversimode dispositorum, et hoc non est contra dicta.

6.1 Contra hoc. Ignis non potest in duritiem et mollitiem, ergo. Antecedens probatur, quia »idem in quantum idem semper est aptum natum facere idem«, I de Generatione.

65 6.1 Respondetur quod idem eodem modo se habens in materia eodem modo disposita inducit eundem effectum || et in materia diversimode disposita facit diversos effectus; et hoc eodem modo se habens causa.

7. Item arguitur. Potentia puncti est irrationalis et potest in opposita. Probatur, quia potest terminare et initiare, quia est terminus unius lineae et initium alterius lineae.

70 7. Respondetur quod initiare et terminare sunt bene modi oppositi, sed non termini oppositi sicut hic capiuntur.

Quaestio 4

Utrum differentia inter potentias racionales et irracionales sit bona

Conclusio.

Potentia rationalis potest simul in utrumque oppositorum, omnibus eodem modo se habentibus, et potentia irrationalis non; ut 'possum currere et possum non currere'.

---

54 non *s.l.* E 66 disposito E idem effectus E E 96vA 67 et hoc-causa in *mg.* E 69 terminare] interminare E

51 Cf. Arist. Eth. Nic. 1 c. 13 1102b21

Patet ex textu et etiam II Peri hermeneias.

Prima pars probatur, quia potentia rationalis libera est et in agendo non cogitur nec necessatur per extrinsecum, sed inclinatur bene.

Secunda pars patet, quia potentiae irrationales, cum non sint liberae, agunt necessitate naturae; igitur omnibus eodem modo se habentibus agunt eodem modo. Et per consequens non determinant ad opposita nec successive nec simul.

1. Arguitur contra responsionem. Potentia irrationalis potest in opposita, omnibus eodem modo se habentibus, ergo. Antecedens probatur, quia potentia asini est irrationalis et potest in opposita, quia in duplum spatium et dimidium, quia ista opponuntur relative, ergo opponuntur.

1. Respondetur quod responsio intelligitur de oppositis contrariis et contradictoriis, sed de oppositis relativis non est verum.

2. Item arguitur. Materia est potentia irrationalis et potest in opposita, quia in contrarias formas.

2. Respondetur quod respiciendo potentiam essentialem materiae, ut sic potest in opposita; sed illa numquam recipit formas nisi praedisposita a qualitativis dispositionibus, et habitis istis dispositionibus inclinatur bene ad talem effectum. Sed quoad potentiam accidentalem non, omnibus eodem modo dispositis.

3. Item arguitur. Intellectus est potentia rationalis et non potest in utrumque oppositorum, ergo. Antecedens probatur, quia intellectus intelligens primum principium non potest ei dissentire, ergo non potest in opposita. Antecedens probatur ex II huius, quia necessatur.

3. Respondetur quod intellectus quantum ad simplicem apprehensionem et assensum non est liber semper, sed quoad compositionem, || divisionem et discursum est liber.

---

8 per extrinsecum in mg. E 11 determinantur E 13 posset E 31 E 96vB
32 discursum] concursum E

6 Arist. Metaph. 9 c. 2 1046b4-6; Peri Herm. c. 13 22b39-23a1
29 Arist. Metaph. 2 c. 1 993a30ss

4. Item arguitur. Sequeretur quod voluntas esset potentia libera; sed hoc non, quia necessitatur in suis actibus; ergo non est libera. Antecedens
 35 probatur, quia complacentia et displicentia, quae sunt primi actus voluntatis, necessitatur voluntas, quia talis actus assumuntur per motum naturae et ideo necessitatur. Etiam in actibus imperatis necessitatur. Patet, quia aliquando voluntas imperat membris quod se moveant et non faciunt, quia aliquando voluntas libenter transit per duo miliaria, et tamen
 40 membra hoc non faciunt nec possunt.

4. Respondetur quod in primis motibus voluntas non est libera nec etiam quoad actus imperatos, sed quoad actum volendi et nolendi non impeditur.

5. Item arguitur. Voluntas non est libera, ergo. Antecedens probatur,
 45 quia non potest velle malum et non malum. Probatur, quia malum non potest velle, quia bonum est obiectum voluntatis, ergo non potest velle malum, quia malum numquam acceptatur; sed si acceptatur, hoc est ratione boni.

5. Respondetur quod voluntas malum potest velle sub ratione boni
 50 apparentis, sed non sub ratione mali, sed sub ratione boni.

6. Item arguitur. Impossibile est omnia se similiter habere, ergo. Antecedens probatur, quia aliqua entia sunt activa, aliqua passiva, aliqua corruptibilia, aliqua incorruptibilia; ergo numquam <possunt> se eodem modo habere.

55 6. Respondetur quod hoc sic debet intelligi quod omnia apta concurrere ad talem operationem habent se similiter sic quod quando potentia transit in operationem et quando non transit habet consimiles circumstantias.

7. Item arguitur. Si potentia rationalis potest simul ad opposita, ponatur ergo inesse; ergo aliqua potentia fertur simul ad opposita.

7. Respondetur quod li 'simul' debet determinare li 'potest' et non li 'opposita', ut tunc sic <debet> poni inesse 'potentia fertur in hoc oppositum et potentia fertur in hoc oppositum' et quaelibet istarum est possibilis.

36-37 assumuntur-necessitatur in mg. E

55 Cf. Arist. De gener. 2 c. 10 336a27-28

Quaestio 5

Utrum quodcumque aliquid faciet per prius sit in potentia
ad id quod faciet

Et proportionabiliter || de potentiis passivis, id est

Utrum ex quocumque aliquid fiet per prius sit in potentia ad hoc
quod aliquid fiat ex eo 5

Ut lignum est in potentia antequam sit arcus et est prius lignum antequam
arcus fit. Sic etiam domificator est prior domo.

Sciendum quod 'potentia' uno modo capitur stricte, et sic definitur IX
huius »potentia est cui si coexistit actus, nullum sequitur impossibile«.
Secundo modo capitur communiter ut dicit carentiam actus; et hoc dupli- 10
citer, scilicet in potentia remota vel propinqua. Exemplum: semen est in
potentia remota ad generationem pulli, sic etiam sanguis; sed ovum est in
potentia propinqua. Et hoc secundum unum modum.

Conclusio.

Omne quod aliquid faciet est in potentia ad hoc quod aliquid faciat et 15
omne illud ex quo aliquid fiet est in potentia ad hoc quod aliquid fiat ex
eo.

Patet ex textu.

1. Arguitur. Aliquid fit et tamen non est potentia fiendi antequam fit.
Assumptum probatur, quia Antichristus fiet et tamen non est potentia fi- 20
endi. Patet, quia vel illa potentia est aliquid vel nihil. Non aliquid, quia
nec materia nec forma nec aliquid aliud.

1. Respondetur quod potentia Antichristi nihil est, sed erit Antichri-
stus dum producitur.

---

3 E 97rA 15 faciat] faciet E 16 fiat] fit E

8-9 Arist. Metaph. 9 c. 3 1047a24-25

17 Arist. Metaph. 9 c. 7 1049a1ss.

25 2. Item arguitur. Infans potest levare pondus centum librarum et non est in potentia. Probatur, quia si sic, tunc esset talis potentia; sed hoc non. Probatur, quia potentia ad aliquid non est aliud nisi quod per immediatam transmutationem potest in illud; modo sic non est de puero.

2. Respondetur quod puer est in potentia remota ad levandum, et non
30 propinqua; et hoc vult Philosophus.

3. Tertio sic. <Deus> facit aliquid et non est in potentia ad illud. Probatur, quia in deo nulla potentia cadit, etiam in deo nihil cadit potentialitatis per Philosophum XII huius.

3. Respondetur quod in deo reperitur potentia activitatis et non passi-
35 bilitatis.

4. Arguitur. Aliqua sunt agentia quae semper sunt in actu agendi, ergo non in potentia. Antecedens probatur, nam corpora caelestia sunt semper in actu movendi, ergo agendi.

4. Respondetur quod sunt in potentia ad consimiles operationes ope-
40 rationibus quas actu producant.

5. Item arguitur. Aliquis faciendo nihil facit, ergo non est in potentia ad illud. Antecedens probatur, || supposito quod motus non sit distinctus a mobili, tunc sculpens imaginem nihil facit, quia non videtur quid facit.

5. Respondetur quod, stante suppositione, facit rem aliter se habere
45 secundum prius et posterius; et sic nihil facit, quia nullam rem facit.

6. Item arguitur. Cadaver fit ex homine et acetum ex vino, ex VIII huius, et tamen in nullo genere causae, quia si in aliquo, maxime in genere causae materialis; sed hoc non, quia homo non est materia cadaveris nec vinum aceti.

50 6. Respondetur quod istae locutiones in nullo genere causae sunt verae. Sed conceduntur hoc modo, quia 'ex homine fit cadaver', id est post hominem fit cadaver; 'ex vino fit acetum', id est post vinum fit acetum;

---

42 E 97rB 49 acetum E

33 Arist. Metaph. 12 c. 7 1072b25ss

46-47 Arist. Metaph. 8 c. 5 1044b34-1045a5

‘ex mane fit meridies’, id est post; ‘ex puero fit vir’, id est post. Ergo ibi dicit circumstantiam ordinis li ‘ex’, sed non circumstantiam causae.

7. Arguitur. Sequeretur quod omne quod possibile sit esse, sit. Pro- 55
batur, quia omne quod potest esse, est; ergo omne possibile est. Maior
probatur inductive sic ‘illud ens quod est et potest esse, est’ et sic de sin-
gulis.

7. Respondetur quod aliqui dicunt quod maior tantum valet ‘omne
ens quod est et potest esse hoc est’; et sic minor est falsa. 60

Aliter dicitur quod li ‘ens’ in maiori non restringitur, sed stat pro quolibet possibili; et sic est falsa.

Quaestio 6

Utrum actus sit prior potentia ratione sive definitione

Conclusio prima.

Capiendo ‘potentiam’ communiter, potentia est prior actu prioritatem communitatis sive praedicationis.

Patet, quia isto modo sequitur ad actum, quia sequitur bene ‘hoc est, 5
ergo potest esse’.

Secunda conclusio.

Capiendo ‘potentiam’ privative prout dicitur respectus esse, actus est prior potentia in ratione.

Quia privatio habet definiri per habitum, quia non cognoscitur nisi per 10
habitum; modo partes definitionis sunt priores ratione definiti, ut visus intrat definitionem caecitatis et non e converso.

Tertia conclusio.

Capiendo ‘actum’ et ‘potentiam’ relative, unum illorum non est alio prius in ratione, quia sunt relativa quae sunt simul natura et definiunt se 15
mutuo.

Quarta conclusio.

Actus sunt priores quoad nos quam potentiae.

Patet, quia nomina significantia potentias activas et passivas habent

20 definiri per nomina significantia actum earum, ut patet ex textu. || Et sic per cognitionem actuum distinguimus potentias, quia actus distinguunt potentias, quia si debemus cognoscere oculum, cognoscimus per colorem, scilicet per obiectum. Sic etiam aures.

Quinta conclusio.

25 Potentiae sunt priores actibus suis definitione causali.

Patet: sunt causae actuum, ut prius est potentia visiva antequam definitur per colorem.

1. Arguitur. Illa quae sunt relative [per] opposita illa non distinguuntur secundum prius et posterius in actione, sed actus et potentia sunt huiusmodi.

1. Respondetur quod hoc argumentum arguit pro tertia conclusione, ut puer unius horae et pater centum annorum sunt simul natura, sed capi-endo ipsos absolute, tunc <pater> est prior filio.

2. Item arguitur. Prius cognoscimus per potentiam quam actum, ergo. Antecedens probatur, quia prius cognoscimus lunam quam fluxum et refluxum maris, qui sunt eius effectus.

2.1 Confirmatur. Nos cognoscimus leonem esse rugibilem et tamen stat quod numquam cognoscimus actum rugiendi.

2. Respondetur ad primum quod licet per doctrinam prius aliquando cognoscimus potentias quam actus, tamen per inventionem propriam tunc prius cognoscimus actum quam potentiam illius actus, ut prius cognoscimus sonum leonis antequam cognoscimus leonem per propriam doctrinam.

3. Item arguitur. Aliqua est potentia ad infinitum et illa non cognoscitur per actum, ergo. Antecedens probatur, quia continuum est divisibile in infinitum et sic est ibi potentia.

3. Respondetur quod potentia est ad infinitum secundum quid, id est secundum divisionem et secundum actum incompletum.

---

20 E 97vA 23 auris E 29-30 huiusmodi] eiusdem E 42-43 cognoscimus] cognosco E

20 Arist. Metaph. 9 c. 8 1049b14-17

Item respondetur. Duplex est potentia: quaedam est quae potest reduci ad actum completum et quaedam est quae non potest reduci ad actum 50 completum, ut patet de continuo; et sic continui potentia cognoscitur per actum incompletum.

4. Item arguitur. Actus definitur per potentiam, ergo potentia est prior actu. Antecedens probatur, quia motus definitur sic, quia motus est actus mobilis; modo 'mobile' dicit potentiam receptivam et 'motus' dicit 55 actum.

4. Respondetur quod ista definitio motus est causalis; et hoc arguit pro prima conclusione.

5. Item arguitur. Quarta conclusio contradicit quintae, ergo. Antecedens probatur, quia quarta dicit quod actus sunt priores potentiis et quin- 60 ta dicit oppositum.

5. Respondetur quod hoc est in diversis modis cognoscendi, quia potentiae sunt priores cognitione actus propter quid, sed actus sunt priores cognitione quia est, quia || risibile est nobis magis notum quam rationale quoad nos. 65

6. Arguitur. Privative opposita sunt quorum unum dicit habitum et alterum dicit privationem circa subiectum aptum natum; sed potentia dicit carentiam ipsius esse; ergo non circa subiectum aptum natum.

6. Respondetur quod privative opposita quoad esse secundum Commentatorem dicuntur quorum unum dicit esse et aliud non esse, sed pos- 70 se existere.

7. Item arguitur, quia unum relativorum non debet definiri per reliquum, ergo. Antecedens probatur, quia definitiones debent dari per priora; modo si relativa definirentur per seipsa, tunc unum esset notius et ignotius respectu eiusdem. Patet, quia pater in quantum definitur per filium est 75 ignotius quam filius; et sic e converso suo modo.

7. Respondetur quod unum relativorum est notius altero in suo genere. Ut si pater definitur per filium, tunc filius est notius, quia importat ter-

minum dependentiae; sic etiam inquantum filius definitur per patrem,
80 tunc pater est notius et filius ignotius, quia pater importat terminum dependentiae.

Aliter dicitur quod non debet definitionem relativorum dari per priora et notiora, sed sufficit quod datur per ea quibus habent cognosci.

Quaestio 7

Utrum actus sit prior potentia secundum substantiam et perfectionem

Conclusio responsalis est ista.

Actus est prior potentia perfectione.

Probatursic ex textu, quia »posteriora via generationis sunt priora via
5 perfectionis«; sed actus est posterior potentia via generationis; igitur etc. Maior patet, quia via generationis proceditur ab imperfecto ad perfectum.

Secundo probatur sic, quia finis est melior ordinatis in finem; sed actus est finis potentiae; igitur actus est melior potentia.

10 Probatur etiam sic secundum textum: »non videmus ut visum habeamus, sed visum habemus ut videamus«.

Item, notandum quod conclusio habet veritatem in bonis, id est convenientibus, quia in malis est econverso, quia in disconvenientibus melior est potentia quam actus, quia melius est quod aliquid || posset laedi quam
15 quod laedatur.

Item, notandum quod potentia stricte sumpta opponitur actui ut prius etc. Aliquid dicitur in potentia dupliciter. Uno modo respectu ipsius esse; et illud dicitur in potentia hoc modo quod non est, sed potest esse, et illud est in actu quod actu est. Alio modo potentia non dicitur simpliciter re-
20 spectu esse, sed actus et potentia dicuntur respectu diversorum effectuum de eodem, ut illud est in actu ad unum et in potentia ad alterum; hoc

---

80-81 dependentiae *s.l.* E 5 perfectionis] 8 Physicorum *in mg. adnot.* E 14 E 98rA

4 Arist. *Metaph.* 9 c. 8 1050a5 (cf. etiam *Phys.* 8 c. 7 261a14)

10 Arist. *Metaph.* 9 c. 8 1050a11-12

modo opponuntur relative, nam res respectu effectus quem facit dicitur in actu et <respectu effectus quem> non facit dicitur in potentia.

1. Arguitur contra responsionem. Actus non est melior potentia a qua procedit, igitur. Antecedens probatur, quia visio non est melior potentia 25 visiva. Patet, quia visio est accidens, sed potentia visiva est substantia; modo substantia est melior accidente.

1. Respondetur quod responsio debet sic intelligi: actus, id est potentia existens sub actu est melior ipsa nuda potentia, sicut oculus quando videt est in nobiliori potentia quam quando non videt, vel in nobiliori dis- 30 positione.

2. Item arguitur. In malis potentia est melior quam actus. Probatur, quia in Politicis dicitur quod in bonis actus est melior potentia, in malis oppositum.

2. Respondetur quod responsio intelligitur in convenientibus, non 35 autem in disconvenientibus.

3. Arguitur. Senectus est posterior iuventute et tamen non est melior et perfectior; ergo. Antecedens probatur, quia senectus tendit ad corruptionem, sed iuventus [autem] ut sic non.

3. Respondetur quod via generationis est ab imperfecto ad perfe- 40 ctum, sed via corruptionis est per oppositum; modo procedere a iuventute ad aetatem decrepitam non est via generationis, sed magis corruptionis.

4. Item arguitur. Motus localis est posterior augmentatione via generationis et augmentatio est perfectior, ergo. Antecedens probatur, quia in 45 augmentatione acquiritur substantia, et in motu locali locus, qui est extrinsecus; modo substantia est prior accidente.

4. Respondetur quod terminus augmentationis intrinsecus non est acquisitio novae substantiae, sed acquisitio novae quantitatis, quae est accidens.

50

Uterius dicitur quod potentia sumpta cum motu locali est melior potentia sumpta || cum augmentatione ut sic.

5. Arguitur. Domificator habet se ut potentia activa ad domum vel eius actum et tamen domus non est perfectior domificatore; ergo. Antecedens probatur, quia domificator domificat, ergo habet se ut potentia activa. Sed secunda pars patet, quia domus cum sit inanimatum, tunc est imperfectius domificatore.

5. Respondetur quod domificator sumptus cum domo est perfectior potentia domificandi solitarie sumpta.

60 6. Arguitur. Inter ens et non ens nulla est comparatio, VI Physicorum; ergo nec inter potentiam et actum. Consequentia tenet, quia actus dicit existentiam, potentia vero non existentiam.

6. Respondetur quod hic non capitur potentia respectu esse, sed hic sumitur in ordine ad effectum et sic dicitur potentia effectus.

65 7. Item arguitur. Ex probatione sequeretur quod accidens sit perfectius substantia. Probatur, quia posterius via generationis est perfectius; sed accidens est posterior substantia, cum ei advenit.

7. Respondetur quod responsio intelligitur sic quod totum aggregatum ex praeeistente et adveniente est perfectius quam illud quod prius fuit, ut si iam homo generatur et postea currit, tunc est perfectior ut sic actu primo.

Quaestio 8

Utrum actus sit prior potentia secundum tempus,
id est
Utrum prior sit intellectus quam actus intelligendi

Conclusio.

Aliquis actus aliqua potentia est prior tempore et econverso. 5

Prima pars patet, quia generans caliditatem est prior caliditate generata ab eo.

Secunda pars patet, quia potentia activa corporum caelestium est prior effectibus istorum inferiorum.

Secunda conclusio. 10

Tenendo quod caelum sit aeternum, dabiles sunt actus et potentiae coaequaevi.

Patet, quia potentia motiva caeli et motus caeli sunt eiusdem durationis secundum tempus.

Tertia conclusio. 15

In quolibet individuo generabili et corruptibili prius est posse esse quam esse, quia res prius possit esse quam est.

Quarta conclusio.

Omnis potentia quae aliquando est et aliquando non est habet actum ea priorem, quia deum. 20

Quinta conclusio.

Omnem potentiam quae est ad rem generabilem aliquis actus praecedit in tempore.

Patet per textum sic. Actus est prior potentia generatione et in quibusdam || potentia praecedit actum <tempore>, cum ista praecedat alium 25 usque ad actum primum.

1. Arguitur contra tertiam conclusionem quaerendo: quid est illud 'posse' ? Vel aliquid vel nihil. Non aliquid, quia sic esset antequam esset.

1. Respondetur quod actus praecedat potentiam, quia res potens esse reducitur ad actum per rem in actu. 30

Ulterius dicitur quod talis potentia actu nihil est, sed erit aliquid in primo instanti sui esse.

2. Item arguitur. Omnis actus praesupponit potentiam, igitur. Antecedens probatur, quia praesupponit posse esse, igitur. Antecedens patet de
35 singulis.

2. Respondetur quod potentia rei generabilis praesupponit actum in alio individuo per quod inesse ponitur.

3. Item arguitur. Aliqua potentia est aeterna et illa nullus actus est prior, igitur. Antecedens probatur de potentia activa caeli: illa est aeterna
40 et illa nullus actus est prior secundum tempus.

3. Respondetur quod aliqua potentia aliquo actu est prior secundum durationem, capiendo 'potentiam' ut dicit potentiam activam et 'actum' ut procedit a tali potentia.

4. Item arguitur. Non omnem potentiam praecedit actus. Probatur,
45 quia potentia ad individuum est aeterna, sicut dicit Commentator I Caeli; sed aeterno non est aliquid prius.

4. Respondetur quod potentia producendi Socratem immediate ad actum praecessit Socratem in actu existentem et sic de quolibet alio generabili et corruptibili; et ista est intentio Commentatoris.

50 5. Item arguitur. Una potentia non praecedit aliam, igitur. Antecedens probatur, quia potentia visiva et auditiva sunt distinctae potentiae et una non praecedit aliam. Patet, quia in eodem instanti producuntur.

5. Respondetur quod comparatio potentiarum non est in eodem supposito, sed in diversis. Et tantum de quaestione.

55 Et sic est finis noni.

Liber X*Quaestio 1*

|| Circa decimum librum Metaphysicae quaeritur primo

Utrum omne mensurabile mensuretur uno vel unitate

Sciendum quod mensurare est quantitatem ignotam per quantitatem notam notificare.

Secundo sciendum quod quattuor sunt generales modi mensurandi. 5
 Primus quando per partem notam cognoscitur magnitudo tota vel multi-
 tudo alicuius quantitatis replicando saepius illam partem notam, ut patet
 in panno quia prima pars panni mensurat alias partes. Secundus modus
 fit per mensuram extrinsecam, ut cum aliqua mensura nota applicatur al-
 icui mensurabili, ut ulna est mensura panni. Tertius modus est per pro- 10
 portionabilem divisionem mensurae et mensurati et non per applicatio-
 nem mensurae ad mensuratum; sic mensuratur ambitus terrae ex circum-
 ferentia caeli. Quartus modus fit cum scitur numerus unitatum in uno
 diametro et tunc arguitur ex isto quantitas unitatum vel punctorum in
 consimili diametro, ut per unam ulnam quae est quattuor palmarum et 15
 quaelibet palmarum quattuor digitos continet; tunc illa ulna quae est dia-
 meter facit scire ulnas in consimili diametro.

Conclusio prima.

Omne mensurabile mensuratur unitate.

- 20 Patet, quia omnis mensuratio fit altero istorum quattuor modorum, sed omnibus illis modis mensuratio fit per unitatem.

Secunda conclusio.

In alio et alio genere mensurabilium unitas mensurans est aliud et aliud.

- 25 Patet de motu, colore et homine, quia motus mensuratur per tempus, color mensuratur per albedinem, homo est mensura omnium animalium, quia homo est maxime nobilissimus inter animalia, quia est dignissima creaturarum. Sed apparet quod non est mensura, quia mensura est minima et unigena et si sic, tunc non est perfectior omnibus animalibus.

30 Tertia conclusio.

In alio et alio genere mensurabilium mensura variatur secundum magnitudinem ita quod in || uno genere est maior et in alio minor, ut ulna est mensura panni, libra est mensura alterius <generis, scil. ponderis>.

Quarta conclusio.

- 35 Mensura in aliquo genere debet esse minimum notum in ipso genere.

Patet in mensura numeri et multitudinis et sic de singulis, ut minimum in multitudine est unitas et unitas sub ratione unitatis non dividitur, et si dividitur hoc est ratione quantitatis. Item, minimum in senario est unum.

Quinta conclusio.

- 40 Quaelibet unitas mensurans ut sic habet rationem indivisibilis ad istum sensum, id est non est divisibilis in plura quorum quodlibet est tanta (vel tantae) mensura (vel mensurae) sicut totum mensuratum.

1. Arguitur. Deus mensurat, ergo. Antecedens probatur, quia numerat, ergo mensurat. Antecedens probatur per Psalmistam, »qui numerat
45 multitudinem stellarum«.

1. Respondetur quod hoc conceditur sub hoc sensu, id est certitudinaliter noscit multitudinem stellarum, et sic ibi non capitur proprie.
2. Item arguitur. Intelligentiae sunt mensurabiles, ergo. Antecedens probatur, quia nos mensuramus intelligentias isto modo quod dicimus quod intelligentia Solis sit maioris virtutis quam intelligentia Mercurii. 50
2. Respondetur quod intelligentia mensuratur ex effectibus et talis mensuratio est attributiva et impropria, quia non mensuratur mensuratione proprie dicta, sed bene mensuratur per virtutes.
3. Item arguitur. Numerus intelligentiarum est mensurabilis. Patet ex XII huius: numerus intelligentiarum mensuratur ex numero sphaerarum. 55
3. Respondetur quod numerus intelligentiarum arguitur ex numero sphaerarum, ex isto tamen non sequitur quod 'ergo intelligentiae mensurantur', sed hoc est de per accidens, non de per se.
4. Item arguitur. Modus mensurandi per replicationem unitatis non valet, ergo. Antecedens probatur, quia mensurans denarios continue capit 60 alium et alium denarium.
4. Respondetur quod numerus numeratus variatur, sed numerus numerativus non, qui est conceptus quo anima discernit unitatem ab unitate et multitudinem a multitudine; et dicitur quod replicatur conceptus numerativus multotiens, sed non numeratus numerus sive res numerata aliquando. 65
5. Arguitur. Mensura debet esse indivisibilis, ergo non debet fieri mensuratio per ulnam. Antecedens est Philosophi. || Consequentia tenet, quia ulna est divisibilis.
5. Respondetur quod ulna est sic indivisibilis, quia non est divisibilis 70 in plures partes quarum quaelibet est ulna, et ergo dicitur minima.
6. Item arguitur. Omnis mensura debet esse eiusdem generis cum mensurato, ergo ambitus terrae non potest mensurari per circumferen-

tiam caeli. Consequentia tenet, quia sunt diversorum generum. Antecedens probatur, quia mensura debet esse unigena.

6. Respondetur quod mensura est unigena cum mensurato et hoc unitate proportionis cum mensurato.

7. Item arguitur. Multitudo non est mensurabilis unitate, ergo. Antecedens probatur, quia mensura debet esse notior; modo multitudo est notior unitate. Argumentum probatur pro prima parte, quia mensura debet esse maxima.

7. Respondetur quod unitas est notior multitudine, quia notitia multitudinis habetur mediante notitia unitatis.

Uterius dicitur quod mensura est maxima quoad notitiam.

85 8. Item arguitur. Multitudo mensuratur multis, ergo non unitate. Consequentia tenet, quia opponuntur. Antecedens probatur, quia senarius mensuratur per binarium ter sumptum.

8. Respondetur, quae mensurantur multis mensurantur unitatibus et quae mensurantur unitatibus, mensurantur unitate impliciter.

Quaestio 2

Utrum definitio contrarietatis sit bene posita, ista scilicet »contrarietas est maxima vel perfecta differentia«

Sciendum quod Philosophus in proposito loquitur de oppositionibus terminorum et non propositionum, ut patet per exempla, quia exemplificat de differentiis constitutivis et de speciebus differentibus genere.

Secundo sciendum quod in Postpraedicamentis habetur quod quattuor sunt genera oppositionis, scilicet contraria, privativa, relativa et contradictoria. Contrarie opposita dicuntur terminus finitus et infinitus, qui non possunt simul verificari etc. Oppositio privativa est inter duos terminos quorum unus est finitus alter infinitus cum connotatione subiecti nati re-

---

76 cum s.l. E 4 quia] quae E 8 Contrarie] contraria E

1-2 Arist. Metaph. 10 c. 4 1055a4ss.

6 Arist. Praed. c. 10 11b17-19

cipere nomen habitus; ideo dicitur quod privativa oppositio est oppositio contraria non simpliciter, sed cum connotatione. sicut 'videns' et 'non videns' opponuntur contrarie, (<'videns' et 'caecus' privative). Sed oppositio contraria est oppositio quae non potest verificari de eodem subiecto simul et semel, sed bene successive. 15

Item Aristoteles dicens quod contraria sint maxima differentia non vult dicere quod maxime differunt simpliciter, quia clarum est quod termini diversorum praedicamentorum plus distant et differunt quam termini contrarie oppositi, sed intelligit tantum quod inter ea quae sunt eiusdem generis contraria sunt maxima differentia. 20

Conclusio.

Definitio ista est bona sic intelligendo quod est rerum vel terminorum eiusdem generis habentium perfectam et maximam differentiam in tali genere. ||

1. Item arguitur. Non omnis contrarietas est differentia maxima, 25 ergo. Antecedens probatur, quia non omnis contrarietas est ambo contraria; sed quaelibet oppositio est ambo opposita; ergo etc. Maior probatur, quia contrarietas est maxima differentia, ergo non est ambo opposita. Consequentia tenet, quia quodlibet contrariorum est una differentia.

1. Respondetur quod li 'maxima differentia' in definitione capitur in 30 plurali, et sic conceditur quod contrarietas est ambo opposita.

Vel dicitur sic quod contrarietas est quodlibet membrum respective ad aliud.

2. Item arguitur. Bonum et malum opponuntur contrarie et non sunt sub eodem genere, ergo. Antecedens probatur pro secunda parte per Phi- 35 losophum in Praedicamentis, quia bonum et malum non sunt in uno genere.

2. Respondetur quod bonum et malum sunt sub eodem genere prae-

---

12 simpliciter] similiter E 24 E 99vA (Una via est quod contrarietas est una quantitas habens respectum ad aliam. Alia est via quae tenet quod sit relatio unius ad aliud et non est quantitas; sicut est relatio patris ad filium quae non est pater nec filius sed accidens superadditum in *mg. sup. adnot. E*)

dicamentali, sed non morali, quia bonum est sub virtute et malum est ge-
40 nus vitii.

3. Item arguitur. Sequeretur quod rubedo et albedo opponuntur con-
trarie et illis non convenit definitio. Probatur, quia inter eas est mutatio et
quaelibet talis est inter opposita, XII huius et II Physicorum.

3. Respondetur quod opponuntur contrarie large, sicut medium op-
45 ponitur extremo, et de illis non intelligitur quaestio, sed de illis quae ex-
treme opponuntur. Item, medium comparatum uni extremorum efficitur
reliquum, ut patet de rubedine et nigredine vel albedine etc.

4. Item arguitur. Virtus et vitium contrariantur, ex II Ethicorum, ta-
men definitio illis non convenit, quia nullum vitium est maximum, cum
50 quodlibet potest recipere maius.

4. Respondetur quod virtus contrariatur vitio, sicut medium extremo,
non autem sicut extremum extremo; ut virtus est medium ad duo extrema
et non est medium per participationem, sed per abnegationem.

5. Item arguitur. Prodigalitas et illiberalitas opponuntur contrarie et
55 tamen illis non convenit definitio, ergo. Antecedens probatur, quia non
habent maximam distantiam, cum quodlibet posset intendi et remitti.

5. Respondetur quod opponuntur contrarie, sed non proprie, quia qu-
odlibet est intensibile.

6. Item arguitur. Sequeretur quod esset in substantiis contrarietas,
60 quod est contra Philosophum in Praedicamentis. Probatur, quia inter
deum et materiam primam est maxima differentia et perfecta. Patet, quia
deus est purus actus et materia est pura potentia.

6. Respondetur quod contrarietas est maxima differentia secundum
intensionem, non autem perfectionem.

65 7. Item arguitur. Sursum et deorsum sunt contraria ex I Metereologi-
corum et II Caeli et tamen non maxime distant, ergo. Antecedens proba-

---

43 Arist. Metaph. 10 c. 4 1055b16; Phys. 5 c. 1 224b26ss.

48 Arist. Eth. Nic. 2 c. 8 1108b11ss.

60 Arist. Praed. c. 5 3b25

65-66 Arist. De caelo 4 c. 1 308a15-17

tur pro secunda parte, quia maior est distantia inter meridiem et angulum noctis quam a zenit usque ad centrum terrae.

7. Respondetur quod sursum et deorsum maxime distant in ordine ad motum localem; et hoc sufficit. || 70

Quaestio 3

Utrum tantum unum uni sit contrarium

Sciendum quod hic solum fit mentio de terminis et rebus et non de propositionibus contrariis.

Secundo sciendum quod contrarietas terminorum attenditur in ordine ad res quas connotat, quia terminus 'albedo' non contrariatur etc. 5

Conclusio prima.

Quod unum contrariatur multis in numero, quia summa caliditas omni frigiditati contrariatur.

Secunda conclusio.

Unum contrariatur multis differentibus secundum magis et minus. 10

Patet, quia summa caliditas contrariatur large frigiditati intensae et remissae.

Tertia conclusio.

Unum contrariatur multis in specie specialissima contrarietate perfecta. 15

Patet, quia levitas contrariatur gravitati, terrae, aquae, et differunt specie specialissima.

Quarta conclusio et responsalis.

In eadem mutatione perfecta non contrariatur unum nisi uni in specie specialissima. 20

Patet, quia contraria debent esse maxime distantia; modo si haberent plura contraria, non tunc maxime distarent.

1. Arguitur. Unum opponitur multis secundum Philosophum in textu, ergo. Consequentia tenet, quia tunc unum pluribus opponitur et non
25 unum uni, quia unum opponitur multis.

1. Respondetur quod unum et multa opponuntur privative, quia unum dicit indivisionem, et non opponuntur contrarie.

Vel dicitur, supposito quod opponuntur contrarie, tunc essent tantum duo extrema, et sic tantum unum et unum opponuntur, quia multum
30 <non> est nisi unum oppositum.

2. Item arguitur. Li 'multa' opponitur uni et paucis, ex V huius et XII huius, et non tantum unum uni opponitur, quia unum, multa et pauca sunt distincta specie.

2. Respondetur quod multum et paucum opponuntur relative et non
35 contrarie, et hoc est respective, et multum opponitur uni absolute <et> contrarie etc.

3. Item arguitur. Aequale opponitur duobus, ergo. Antecedens probatur, quia opponitur maiori et minori, quae habent se ut extrema.

3. Respondetur quod ibi est oppositio relativa.

40 4. Item arguitur. Virtus contrariatur duobus vitiis, ergo. Antecedens probatur, quia contrariatur uni per superabundantiam et alteri per defectum.

4. Respondetur quod virtus habet se ut medium, et sic non est ibi oppositio inter extrema maxime distantia.||

45 5. Arguitur. Gravitas contrariatur pluribus, ergo. Antecedens probatur, quia contrariatur voci et levi mobili.

5. Respondetur quod gravitas aequivoce reperitur in voce et in mobilibus motu; isto modo eidem aequivoce sumpto sunt bene multa contraria.

---

29 duae extremae E 31 Li *s.l.* E 44 E 100rA

23 Arist. *Metaph.* 10 c. 6 1056b4ss

31 Arist. *Metaph.* 5 c. 6 1017a4; 10 c. 6 1056b4-9

6. Item arguitur. Siccitas ignis contrariatur multis specie differenti- 50
bus, ergo etc. Antecedens probatur, quia contrariatur humiditati aeris et
humiditati aquae et ista differunt specie. Patet, quia humiditas aerea nut-
rit ignem; sed aquea extinguit; ergo differunt specie. Consequentia tenet,
quia operatio arguit formam, ut patet de oleo et aqua. Antecedens proba-
tur. 55

6. Respondetur quod probabiliter dicitur quod sint eiusdem speciei
specialissimae, sed differunt secundum magis et minus, licet humidum
aereum per accidens nutrit ignem propter viscosum adiunctum. Et sic
magis et minus non variant speciem.

7. Item arguitur. 'Omnis homo est albus' habet multa contraria, ergo. 60
Antecedens probatur, quia istae opponuntur ei 'omnis homo non est al-
bus' et 'omnis homo est niger'.

7. Respondetur quod argumentum non est ad propositum, et unum
opponitur ei de contrario modo enuntiandi et aliud de contrario praedica-
to. 65

Quaestio 4

Utrum habitus et privatio sint prima contrarietas

Notandum quod 'habitus' et 'privatio' capiuntur dupliciter. Uno modo
proprie; et sic dicuntur esse termini quorum unus dicit habitum et alius
carentiam illius circa subiectum aptum natum ad recipiendum huiusmodi
habitus. Secundo modo capiuntur communiter; et sic extendunt se ad 5
omnes formas habentes transmutationes ad invicem quarum una est per-
fectior et alia imperfectior, sic quod perfectior dicitur habitus et imperfe-
ctior privatio. Et sic dicitur XII huius quod albedo est forma perfectior
nigredine.

Similiter 'contrarietas' capitur dupliciter. Uno modo capitur proprie; et 10
sic habet fieri inter terminos perfectae mutationis maxime distantes. Se-
cundo modo capitur large; isto modo dicitur de omnibus formis a quibus

sumuntur denominationes impossibiles respectu eiusdem subiecti. Isto modo est contrarietas inter lucem et tenebras; et sic intelligitur V
15 Physicorum »omnis motus est a contrario in contrarium«.

Conclusio prima.

Privatio et habitus, proprie capiendo terminos, non sunt contrarietas proprie dicta.

Patet, quia hoc modo privatio et habitus et duo contraria faciunt diver-
20 sa genera oppositionum, hoc non esset si de eodem verificarentur. Etiam patet ex notabili. ||

Correlarie sequitur quod privatio et habitus non sunt prima contrarietas.

Secunda conclusio.

25 Capiendo 'habitum' et 'privationem' large et 'contrarietatem' proprie, sic omnia contraria sunt privativa, quia una est forma perfecta et alia imperfecta.

Correlarium. Large capiendo 'privationem' et 'habitum' et 'contrarietatem' proprie, tunc sunt prima contrarietas via communitatis.

30 Patet, ab isto non valet consequentia [convertendi] conversa.

Tertia conclusio.

Capiendo 'contrarietatem' large, unum et multa sunt prima contrarietas.

Patet, quia unum et multum dividunt ens et sunt termini communissimi contenti sub li 'ens'.
35

Correlarium. Privatio et habitus possunt dici prima contrarietas.

Patet, quia unum et multum sunt prima contrarietas et illa sunt privative opposita.

1. Arguitur. Privatio et habitus non sunt prima contrarietas, ergo. An-
40 tecedens probatur, quia privatio solum est inter terminos, sed contrarietas

---

13 impossibiles] impossibiles E 21 E 100rB 30 consequentia conversa
scil. licet omnia contraria sint privative opposita non tamen e converso valet

14-15 Arist. Phys. 5 c. 1 224b26ss.

est inter res vel terminos significantes res positivas. Sed res sunt priores terminis; ergo contrarietas est prior habitu et privatione.

1. Respondetur quod sub ista consideratione tantum contrarietas est prior habitu, sed ratione communitatis oppositio privativa est latior et etiam ratione latitudinis suorum significatorum. 45

2. Secundo. Quandocumque aliquid dicitur de duobus de uno per prius et de alio [de] per posterius, tunc illud de quo dicitur per prius est prius illo de quo dicitur per posterius. Sed contrarietas dicitur de duobus, scilicet de contrariis proprie dictis et large dictis; sed per prius dicitur de proprie dictis quam de large dictis. Sed prima etc. 50

2. Respondetur quod argumentum probat quod hoc nomen 'contrarietas' per prius convenit proprie contrariis quam large sumptis, et tamen non probat quod secundum largam acceptionem non sit prima contrarietas via communitatis.

3. Item arguitur. Maior est contrarietas inter duo entia perfecta quam 55 inter duo entia quorum unum est perfectum et aliud imperfectum; sed contrarietas proprie dicta est inter entia perfecta et privatio et habitus habent se sicut perfectum et imperfectum; ergo contraria proprie dicta erunt prima contrarietas et non privatio et habitus.

3. Respondetur ut dictum est ad primum argumentum. 60

Vel dicitur quod privatio et habitus large sumpti includunt contraria proprie dicta, et sic sunt prima contrarietas.

4. Arguitur. Prima contrarietas est inter differentias divisivas generum et constitutivas specierum; sed privatio et habitus non sunt huiusmodi. || Maior est Philosophi in textu, quod in unoquoque genere est una prima 65 contrarietas, ibi capitur 'contrarietas' pro differentiis oppositis. Minor probatur, quia differentiae sunt positivae, sed privatio et habitus non. Patet, quia 'privatio' dicit privationem.

4. Respondetur quod privatio et habitus large sumpti includunt tales differentias. 70

---

43 tantum *s.l.* E 45 suorum] suo E 65 E 100vA

65 Arist. Metaph. 10 c. 7 1057a19ss.

Quaestio 5

Utrum omnia media componantur ex contrariis extremis

Conclusio prima.

Numquam aliquid medium componitur ex extremis contrariis sic quod quodlibet eorum manet, ita quod contraria quae sunt termini perfectae mutationis manent in ipsis mediis. Ut ex summa caliditate et frigiditate numquam fit tepidum; sic manent in ipsis mediis.

Patet, quia summa caliditas et summa frigiditas non compatiuntur in eodem subiecto, alias non essent vere contrariae, quia summa caliditas ut sic non manet in eodem medio. Etiam alias idem subiecto dicitur summe calidum et summe frigidum et hoc si contraria manent.

Secunda conclusio.

Omne medium mutationis aliquo modo componitur ex contrariis inter quae est mutatio, ut color rubeus est medius quia habet aliquos gradus participationis de nigredine et albedine.

15 Probat, »omne quod movetur est partim in termino a quo et partim in termino ad quem etc.« Sic similiter in caliditate et frigiditate in tepido: in tepido stant gradus qui fuerunt summae caliditatis cum gradibus qui fuerunt summae frigiditatis, licet iam non sint.

1. Arguitur. Tepiditas est qualitas media et tamen non componitur ex caliditate et frigiditate; igitur. Antecedens probatur, quia si sic, tunc idem subiectum esset calidum et frigidum. Patet, quia quaelibet qualitas dat suo subiecto denominationem.

1. Respondetur quod non omnis qualitas denominat subiectum in recto in specie denominationis, ut 'album ut duo est subiectum albedinis'.

25 Ulterius dicitur quod caliditas solum dat esse denominationis subiecto quando maior est in subiecto quam suum contrarium; modo in tepido est tanta caliditas quanta frigiditas; ergo non denominat.

2. Secundo sic. Rubedo est qualitas media et tamen non componitur ex albedine et nigredine. Argumentum probatur, quia quaelibet »forma est compositioni contingens simplici et invariabili essentia consistens«. 30
2. Respondetur quod nulla qualitas media componitur ex extremis nisi ad istum intellectum quod proportione media istarum qualitatum ad illam proportionem ex qua constituuntur albedo et nigredo.
3. Item arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod ex duobus entibus in actu fieret tertium, || quod est contra Philosophum in textu. Pa- 35 tet, quia ex gradibus extremorum fit medium.
3. Respondetur quod hoc est verum quando ambo sunt in potentia ad unum tertium.
4. Arguitur. Si responsio esset bona, sequeretur quod ex actibus diversarum rationum fieret unum tertium. Patet, quia ex actibus extremo- 40 rum. Sed falsitas sequelae patet, quia ex homine et asino numquam fit unum tertium.
4. Respondetur quod ex actibus diversarum specierum fit unum tertium, quia compositum.
5. Quinto. Virtus est medium duorum extremorum et tamen non 45 componitur ex illis. Argumentum probatur pro prima parte, quia dicit hoc Philosophus II Ethicorum.
5. Respondetur quod duplex est medium, scilicet per participationem extremorum et per abnegationem extremorum; modo virtus est medium per abnegationem utrorumque extremorum, sed sic non intelligitur 50 quaestio.
6. Item arguitur. Aequale est medium inter magis et minus, ex X huius, et tamen non habetur ex maiori et minori, quia implicaret quod esset aequale et cum hoc esset maius et minus.

---

35 E 100vB

29-30 Liber de sex principiis 1 c. 1

35 Cf. potius Arist. Metaph. 7 c. 17 1041b11ss.

47 Arist. Eth. Nic. 2 c. 8 1108b11ss.

52-53 Arist. Metaph. 10 c. 5 1055b31

55 6. Respondetur quod in mutatione a maiori quantitate ad minorem aequale potest dici medium ad intellectum prius dictum in secundo argumento.

Vel dicitur quod magis et minus non sunt termini perfectae mutationis, quia non fit mutatio ad tantam quantitatem quin fieri possit ad maiorem.

Quaestio 6

Utrum corruptibile et incorruptibile differant genere

Item, triplex est genus, scilicet genus naturae, praedicabile et scibile.

Conclusio prima.

Corruptibile et incorruptibile non sunt eiusdem generis naturalis.

5 Quia corruptibile et incorruptibile non in materia, quia incorruptibile non habet materiam et si habet materiam, illa materia non potest esse sub alia forma.

Secundo probatur, quia quae sunt eiusdem generis naturalis possunt ad invicem transmutari; sed corruptibile et incorruptibile non sunt huiusmodi, quia unum non potest fieri reliquum.

Secunda conclusio.

Corruptibile et incorruptibile reducuntur ad idem genus praedicabile, quia homo <et> intelligentia caeli sunt eiusdem praedicamenti, scilicet substantiae.

15 Tertia conclusio.

De nulla specie praedicamenti substantiae est aliqua res corruptibilis de qua est res incorruptibilis, vel e qua.

Patet, quia tales sunt essentiae similes, quia sunt eiusdem speciei, sed sic non est de corruptibili et incorruptibili. ||

20 1. Arguitur contra primam conclusionem. Corruptibile et incorruptibile sunt eiusdem generis physici, ergo etc. Antecedens probatur, quia

materia equi et equus sunt eiusdem generis physici et equus est corruptibilis et materia incorruptibilis.

1. Respondetur quod materia est genus naturale, sed non est alicuius generis physici, quia illud quod est generis physici est compositum ex 25 materia et forma.

2. Item arguitur. Intellectus hominis et homo sunt eiusdem generis naturalis et homo est corruptibilis et intellectus non, ergo. Antecedens probatur, quia conveniunt in materia; patet, quia habent eandem materiam. 30

2. Respondetur quod intellectus non est generis physici, quia non est compositus ex materia et forma. Quia aliter habet homo materiam quam intellectus, quia homo habet materiam tamquam partem sui, sed intellectus non.

3. Item arguitur. Omnia contraria sunt eiusdem generis; sed corruptibile et incorruptibile sunt contraria; ergo sunt eiusdem generis. Maior probatur per Philosophum in littera »contrarietas est differentia perfecta sub eodem genere«. Minor [probatur] est Philosophi in fine X, quia dicit »corruptibile et incorruptibile contrariantur«.

3. Respondetur quod contrarietas proprie solum reperitur in qualitatibus, et ergo non sunt contraria nisi improprie. Quia sola contrarietas est in qualitatibus, quia corruptibile et incorruptibile non sunt vere contraria, quia non sunt qualitates. 40

4. Arguitur contra tertiam conclusionem. Aliquod lignum triangulare est corruptibile et est eiusdem speciei cum qualibet parte triangulari caeli 45 in specie trianguli, et tamen pars caeli est incorruptibilis et pars ligni corruptibilis.

4. Respondetur quod non sunt eiusdem speciei substantialis de qua intelligitur responsio, sed bene accidentalis.

---

25 generis] genus E

37-38 Arist. *Metaph.* 10 c. 8 1058a11

38 Arist. *Metaph.* 10 c. 10 1058b27

---

50 5. Item arguitur. Lumen solis et lumen existens in istis inferioribus conveniunt in specie specialissima et tamen lumen solis est incorruptibile et lumen istorum inferiorum est corruptibile; ergo. Antecedens probatur, quia specie conveniunt.

55 5. Respondetur quod supposito quod sint eiusdem speciei, dicendum est quod conclusio intelligitur de substantiis.

6. Item arguitur. Sphaera ignis et pedale eiusdem ignis sunt eiusdem speciei specialissimae et tamen sphaera per naturam est incorruptibilis et pedale corruptibile. Argumentum probatur, quia quaelibet pars ignis est corruptibilis et tamen sphaera ignis est incorruptibilis.

60 6. Respondetur quod quaelibet pars est corruptibilis ignis, licet tota sphaera manet eadem tertio modo identitatis. ||

7. Item arguitur. Materia et forma sunt eiusdem speciei et tamen materia incorruptibilis et forma corruptibilis. Argumentum probatur, quia sunt idem numero, ergo sunt eiusdem speciei.

65 7. Respondetur quod materia et forma sunt idem numero, id est ex eis componitur aliquid unum numero, sed capiendo istas secundum se non sunt idem numero nec etiam specie.

Liber XII

Quaestio 1

Circa duodecimum librum Metaphysicae quaeritur

Utrum ab eodem agente et ex materia possint produci plures effectus

Conclusio prima.

Ab eodem agente particulari et adaequato similiter se habente respectu passi ex eadem materia adaequata totaliter eodem modo disposita non potest produci nisi unus effectus vel consimilis.

Patet per textum, »si agens est unum et materia est una, effectus erit unus«.

Secundo patet per Philosophum II de Generatione dicentem »idem in quantum idem semper natum est facere idem«.

10

Secunda conclusio.

Ab eodem agente in materia diversimode disposita possunt produci diversi effectus.

Patet, nam idem radius solis indurat lutum et liquefacit ceram.

1. Arguitur contra responsionem et contra primam conclusionem. Ab eodem agente similiter se habente et in materia eodem modo disposita producuntur diversi effectus. Probatur, quia caliditas producens calidita-

tem in frigidis producit caliditatem et species caliditatis per quas percipi-
tur et illae sunt diversi effectus. Argumentum probatur, quia specie diffe-
20 runt.

1. Respondetur quod productio specierum caliditatis in aqua produ-
citur per modum sequelae; modo in eadem materia ab eodem agente pro-
ducuntur diversi effectus habentes se secundum ordinem.

Vel dicitur quod agens non est adaequate idem, quia caliditas produ-
25 cens cum caliditate producta videtur producere tales species.

2. Item arguitur. Species caliditatis non producuntur a caliditate pro-
ducta, ergo. Antecedens probatur, quia species et caliditas producta simul
inesse ponuntur, ergo species non producuntur a caliditate producta.

2. Respondetur quod caliditas natura prior est speciebus, licet simul
30 tempore producuntur.

3. Item arguitur. Caliditas producens caliditatem producit raritatem
et levitatem in eadem materia, ergo. Consequentia tenet, quia caliditas,
raritas et levitas sunt diversi effectus in materia eodem modo disposita.

3. Respondetur quod caliditas producit raritatem et levitatem per mo-
35 dum sequelae et caliditatem per se et principaliter.

Vel dicitur quod agens || non est adaequate idem, quia caliditas prima
cum caliditate producta sunt causae raritatis et levitatis.

4. Item arguitur. Semen descissum a patre est causa productionis di-
versorum membrorum, qui sunt diversi effectus, ergo. Antecedens proba-
40 tur, quia diversa membra videntur specie differre.

4. Respondetur quod ista membra sunt unus effectus totalis et de tali
intelligitur quaestio.

5. Item arguitur. Ex terra generatur terra et aqua et sunt diversi effe-
ctus et ex eodem agente. Antecedens probatur, quia frigiditas ex terra ge-
45 nerat terram et aquam, sicut deducit Philosophus I Meteorologicorum.

5. Respondetur quod non producuntur ab eodem agente similiter se
habente respectu passi etiam similiter se habentis.

---

21 aquam E 26 non s.l. E 32 in] et E 36 E 101vA 38 descissum E

45 Arist. Meteor. 4 c. 6 382b31-33; 383a13-14

6. Item arguitur. Ab eodem agente eodem modo se habente et in materia eodem modo [se] disposita producuntur diversi effectus. Probat, quia diversi gradus caliditatis in eadem materia recipiuntur ab eodem agente.

6. Respondetur quod illi gradus sunt unus totalis effectus. Vel dicitur quod sunt effectus consimiles.

7. Item arguitur. Idem effectus potest produci a diversis causis agentibus, ergo ab eodem agente possunt produci diversi effectus. Consequentia tenet a simili, sed antecedens probatur, quia caliditas producitur a motu, lumine et caliditate.

7. Respondetur negando consequentiam, quia diversa agentia possunt intendere eundem effectum secundum speciem et etiam producere.

Quaestio 2

Utrum substantiarum et accidentium sint eadem principia

Nota quod per 'substantiam' intelliguntur substantiae compositae ex materia et forma.

Conclusio.

Substantiarum compositarum et accidentium non sunt eadem principia immediata intrinseca et formalia aequae primo.

Probat, nam accidentis principium formale et intrinsecum est accidens; compositi vero substantialis principium est substantia. [Secundo] Patet hoc idem per Philosophum in textu.

Secundo probatur. Si idem esset principium substantiae et accidentis intrinsecum, tunc illud nec erit substantia nec accidens. Patet, quia principium accidentis est accidens et substantiae est substantia; modo si iam haberent idem principium, tunc illud nec esset substantia nec accidens.

Tertio. Si sic, tunc substantia et accidentia essent eadem principia. Patet, quia identitas principiorum surgit ex identitate principiorum.

15

1. Contra arguitur. Idem est principium agens omnium substantiarum et accidentium omnium. Probatur, quia primus motor est principium agens omnium, tam substantiarum quam accidentium. Antecedens patet per Philosophum dicentem »ab hoc ente dependet caelum et tota natura«, ergo substantiae et accidentis est idem principium.

1. Respondetur quod substantiarum et accidentium est idem principium extrinsecum, sed non intrinsecum formale et immediatum.

2. Item arguitur. Omnium generabilium est eadem causa materialis; sed substantiae et accidentia sunt generabiles; ergo eorum eadem est materia. Maior est Philosophi I Physicorum, VII huius; sed minor probatur, quia substantiae et accidentia generantur. ||

2. Respondetur quod materia non est causa intrinseca accidentis, sed substantiae bene; et hoc non est contra dicta.

3. Item. Principia substantiarum sunt principia accidentium, ergo. Probatur, quia substantiae sunt causae accidentium. Probatur, substantiae sunt causae substantiarum, quae substantiae sunt causae accidentium; modo quicquid est causa causae etiam est causa causati; ergo.

3. Respondetur quod substantiarum principia intrinseca sunt substantiae quae sunt principia extrinseca accidentium; et hoc non est contra dicta sive contra conclusionem.

4. Item. Eadem sunt principia substantiae et accidentis, ergo. Probatur, quia accidens habet materiam ex qua sicut substantia. Probatur, quia caliditas fit ex aliquo, ergo habet causam materialem. Consequentia tenet a definitione ad definitum. Etiam II Physicorum dicitur quod materia est ex qua fit aliquid.

4. Respondetur quod accidens non fit ex materia ut 'ex' dicit circumstantiam causae compositivae, sed prout dicit circumstantiam causae efficientis. Et definitio allegata intelligitur sic 'ex qua fit aliquid compositivae'.

---

26 E 101vB 43 ex quo E

19 Arist. Metaph. 12 c. 7 1072b14

25 Arist. Phys. 1 c. 9 192a30ss; Metaph. 7 c. 7 1032a16ss.

39 Arist. Phys. 1 c. 9 192a30ss

5. Item arguitur. Calidum fit ex materia ex qua, ergo caliditas fit ex materia ex qua. Consequentia tenet per locum a coniugatis. Antecedens patet.

5. Respondetur quod iste locus non tenet in accidentibus, quia non sequitur 'album est dulce, ergo albedo est dulcedo'.

6. Item arguitur. Substantiae et accidentis sunt eadem principia intrinseca, ergo. Antecedens probatur, quia albi et huius substantiae sunt eadem principia, ergo substantiae et accidentis sunt eadem principia. Consequentia probatur, quia album est accidens et haec substantia est substantia, quia album est in qualitate et substantia non.

6. Respondetur quod li 'album' est terminus accidentalis, ex quo connotat albedinem et tamen supponit pro substantia.

Quaestio 3

Utrum primus motor sit actus et non potentia

Conclusio.

Quamvis primus motor est potentia activa, non tamen potentia passiva seu receptiva alicuius.

Prima pars patet, quia primus motor est potentia activa se ipso et non aliquo superaddito. Secundo, quia est principium transmutandi alterum in quantum alterum. Tertio, omnia dependent in esse (et) in conservari ab ipso, ergo est potentia activa.

Secunda pars patet, quia omnis potentia passiva est perfectionabilis; modo deus non est huiusmodi, || cum sit summe perfectus. 10

Nota. 'Actus' capitur quattuor modis. Primo modo pro motu, quia motus est actus entis imperfecti. Secundo modo capitur pro forma informante materiam; et sic dicitur II de Anima quod anima est actus corporis. Tertio modo capitur 'actus' pro agente. Quarto modo pro esse sic quod illud dicitur esse quod actu est. 15

---

3 passiva] materia **E** sed cf. *Marsilium f. 151[150]vB* 7 ab] in **E** 10 **E** 102rA
13 Arist. De anima 2 c. 1 412a21, 26, b5

Secunda conclusio.

Primus motor non est actus primo et secundo modis, sed bene tertio et quarto modis.

Prima pars patet, quia deus non est componibilis cum alio, quia quod
20 est componibile habet aliquid prius cum quo componitur, et sic non esset primum.

Secunda pars patet, quia deus est agens et actu existens.

Correlarium. Primus motor est actus purissimus.

Patet, quia est actus sine admixtione alicuius potentiae passivae sive
25 receptivae.

1. Arguitur contra. Si sic, tunc sequeretur quod catholice loquendo primus motor movisset sempiterno tempore. Probat, quia primus motor omni tempore movit, ergo sempiterno tempore movit. Consequentia tenet, quia omni tempore movere est sempiterno tempore movere, cum videtur idem; sed antecedens probatur, quia tempus et motus simul inceperunt.
30

1. Respondetur quod licet omni tempore vero fuerat motus, non tamen omni tempore imaginario, quia tempus non est coaeternum deo, quia antequam deus mundum fecit, tunc infinitum tempus imaginarium
35 praecessit.

2. Item arguitur. Si primus motor quandoque non movit sequeretur quod esset mutatus in sua voluntate. Patet, quia mutatus esset de non movere ad movere, quia ab aeterno non movit et iam movet.

2. Respondetur quod deus ab aeterno voluit facere motum in illo instanti in quo fecit; et sic non est mutatus.
40

3. Item. Actus dicitur relative ad aliquam potentiam, ex X huius; sed si primus motor ab aeterno sit actus, tunc ad aliquam potentiam est actus et non nisi ad motum; ergo motus fuit ab aeterno.

3. Respondetur quod actus ut dicitur respectu esse non opponitur potentiae et ab aeterno non dicebatur primus motor, nisi secundum aptitudinem.
45

---

37 mutatus²] motus E

41 Locum non inveni

4. Item arguitur. De ratione actus est dare esse in actu, ex IX huius; sed de ratione primi motoris non est dare || esse in actu, quia si nulli daret esse in actu, adhuc esset; ergo videtur quod non sit actus.

4. Respondetur quod argumentum arguit bene quod non sit primo 50 nec secundo modo, sed tertio et quarto modo.

5. Item arguitur. Primus motor habet potentiam passivam. Probatur, quia primus motor amatur, ergo patitur. Consequentia tenet ab inferiori ad superius, quia amari est inferius ad pati.

5. Respondetur quod 'pati' capitur dupliciter: uno modo pro quolibet 55 modo qui significatur per verbum passivum, et sic consequentia est bona; alio modo pro illo capitur cui aliquid infertur passive, et sic consequentia non valet.

6. Item arguitur. Nullum videtur inconueniens quod deus sit potentia passiva. 60

6. Respondetur quod hoc est inconueniens quia omnis potentia passiva habet prius se secundum sanctum Thomam; sed deus non habet prius se; ergo etc.

Quaestio 4

Utrum primus motor sit omnino simplex

Conclusio prima.

Primus motor est indivisibilis.

Patet, quia non habet partes nec eiusdem rationis nec diversarum rationum, quia si sic, tunc esset compositus. Quod non habet partes diversarum rationum, hoc patet, quia tunc esset compositus. Modo omne compositum habet prius se nec habet partes eiusdem rationis, quia tunc indigeret illis partibus.

Correlarium. Primus motor est omnino simplex.

Patet, quia caret partibus. 10

---

48 E 102rB 51 modo¹] modis E 61 quia] quod E 63 se] sequitur E

47 Locum non inveni

62 Thomas Metaph. 9 c. 7 (ed. Marietti 1950, u. 4)

Secunda conclusio.

Primus motor nulli est componibilis nec aliquid est sibi componibile.

Patet, quia deus non potest esse pars compositi, quia compositum habet componens prius ipso composito.

15 1. Contra. ⟨Primus motor est compositus, ergo.⟩ Antecedens probatur, quia in deo est sapientia, veritas, scientia et delectatio et vita, ergo est compositum. Consequentia tenet, quia non dicunt unum et idem simpliciter et formaliter. Patet, quia tunc superfluerent tales.

1.1 Confirmatur. Si non facerent compositionem in deo, tunc scito uno
20 praedicato, scirentur omnia. Patet, quia sunt unum et idem indivisibile.

1. Respondetur ad primum quod istae propositiones conceduntur intransitive, quia sapientia dei est deus, et attribuimus eam ei ad exprimendum summam perfectionem nobis possibilem.

1.1 Ad confirmationem dicitur quod, scito uno praedicato, scitur deus,
25 sed non sequitur quod sciantur omnia praedicata, quia licet sunt unum et idem in deo, tamen differunt secundum modum intelligendi.

2. Item arguitur. Omne infinitum est compositum; sed primus motor est huiusmodi. Maior probatur, quia omne infinitum est quantum et omne quantum est compositum. Maior patet I Physicorum quod ratio finiti et
30 infiniti soli quantitati convenit. Sed minor patet, quia primus motor excedit omnem modum.

2. Respondetur [quod] negando maiorem. Ad probationem dicitur quod hoc || verum est de infinito secundum extensionem et non ⟨de illis⟩ quae sunt quanta secundum vigorem.

35 3. Item arguitur. In quocumque reperitur maius et minus ibi est compositio; sed in deo reperitur maius et minus; igitur. Minor probatur, quia deus magis movet ut intelligibilis quam ut appetibilis; sed maior relinquatur nota etc.

3. Respondetur quod illud ‘maius et minus’ attribuimus ei ex parte
40 nostra et ita est in nobis quod volitio praesupponit intellectionem.

---

15 Primus-ergo] *spatium vacans quatuor vel plurium vocum capax reliquit* E
22 est *iter*. E 26 modum *iter*. E 33 E 102vA

29 Arist. Phys. 1 c. 2 185b2

4. Item arguitur. Omne excedens est compositum; sed primus motor est huiusmodi etc. Maior patet per Philosophum IV Physicorum dicentem quod »omne excedens componitur ex illo quo excedit et ex aequali«. Minor patet, quia primus motor excedit omnes alios in perfectione.
4. Respondetur quod Philosophus in *Physicis* loquitur de illis quae 45 sunt comparabilia secundum quantitatem molis etc.
5. Item arguitur. Velle et intelligere in deo non sunt idem, ergo etc. Probatur, quia sic sequeretur quod quicquid intelligeret, hoc vellet. Sequela probatur, quia si non, maxime de malo, sed hoc non. Probatur, quia sequitur bene 'intelligere est velle, ergo intelligere malum est velle ma- 50 lum'. Consequentia tenet, quia idem sequitur ad se ipsum cum eadem determinatione.
5. Respondetur negando ultimam consequentiam. Ad probationem dicitur quod ibi variatur determinatio.

Quaestio 5

Utrum intelligentia moveat caelum ut causa agens et ut causa finalis

Conclusio prima.

Intelligentia movens orbem movet ut causa efficiens et agens motum.

Patet per Philosophum in textu »intelligentia si non agit non erit motus«. 5

Secundo probatur, quia motus caeli fit ab aliquo effective et nonnisi ab intelligentia, ergo etc.

Correlarium. Motus caeli fit ab intelligentia tamquam a causa efficiente.

Secunda conclusio. 10

Intelligentia movens caelum movet ut causa finalis.

---

43 ex] esse *s.l.* E 50-51 malum] male E

42 Arist. Phys. 4 c. 8 215b17

4 Arist. Metaph. 12 c. 6 1071b17-18

Patet per textum, »primus motor movet caelum ut intelligibile, appetibile, amatum et desideratum, ergo«.

Secundo probatur, quia primus motor movet propter finem conservati-
15 onis, ut omnes aliae conservarentur.

Correlarium. Intelligentiae inferiores movent propter primam tamquam propter finem.

Patet, nam perfectio ipsarum consistit in hoc quod ipsae movent, volunt et intelligunt sicut prima intelligentia vult eas velle, intelligere et
20 [appetere] movere.

1. Arguitur contra responsionem. Primus motor non movet caelum ut causa agens, ergo. Antecedens probatur, quia omne agens debet esse contrarium passo, I de Generatione; sed nihil est contrarium primae intelligentiae, cum omnia habent esse ab ea.

25 1. Respondetur quod Philosophus loquitur de actione quae fit inter qualitates contrarias.

2. Item arguitur. Prima causa non est causa motus caeli, ergo. Antecedens probatur, quia motus caeli est aeternus; modo aeternum non habet causam, quia hoc erit repugnans. ||

30 2. Respondetur quod physice loquendo motus caeli est aeternus, id est ante quemlibet motum fuit motus; unde motus dicitur perpetuus, quia perpetue pars succedit parti.

3. Item arguitur. Si prima intelligentia moveret ut finis, hoc ideo ut ei aliquid assimilaretur; sed hoc est impossibile, quia impossibile est ei aliquid assimilari.
35

3. Respondetur quod triplex est finis, scilicet acquisitionis, assimilationis et conservationis; modo dicitur quod prima causa est finis conservationis sui motus. Secundo dicitur quod motus caeli est finis acquisitionis secundaria intentione dictus, quia per ipsum ultimate acquiritur
40 ratio.

4. Item arguitur. Si responsio esset <bona> sequeretur quod inferiores intelligentiae moverent propter assimilationem primae intelligentiae; sed hoc non, quia secundae intelligentiae ducunt optimam vitam toto aevo; ergo non agunt propter assimilationem. Consequentia tenet, quia alias non haberent vitam optimam. 45
4. Respondetur quod movent ut assimilentur in volendo, intelligendo et movendo sicut prima intelligentia vult eas intelligere, velle et movere.
5. Item arguitur. Si prima intelligentia esset finis sui motus, tunc iam cessaret a motu. Patet, quia actio cessat acquisito fine.
5. Respondetur quod non est finis acquisitionis sui motus de quo ar- 50
guit argumentum, sed est finis conservationis.
6. Arguitur. In istis inferioribus nihil est agens et finis eiusdem operationis, ergo nec in intelligentiis. Consequentia tenet per similitudinem. Antecedens probatur, quia medicus agit propter sanitatem, quae non est medicus, ergo non est finis operationis. 55
6. Respondetur quod medicus est finis sui operationis, scilicet lucri sui proprii, et etiam felicitatis propriae si agit propter deum.

Quaestio 6

Utrum caelum secundum eius substantiam dependeat a deo
tamquam a causa agente

Conclusio prima.

Naturaliter loquendo, deus non est causa agens producens substantiam caeli. 5

Probatur, nam illud quod est aeternum, ingenerabile et incorruptibile non producitur de non esse ad esse; sed omne quod dependet ab aliquo tamquam a causa agente producente producitur de non esse ad esse; ergo.

Ultra. Caelum secundum Aristotelem est aeternum et ingenerabile, VIII Physicorum et I Caeli, ergo caelum non dependet a deo secundum 10 eius substantiam.

Secunda conclusio.

Secundum Aristotelem deus est causa agens conservans substantiam caeli.

15 Patet, quia »ab ipso dependet caelum et tota natura«.

Secundo, in separatis a materia idem est agens et finis secundum Commentatorem XII huius; sed deus est causa finalis; ergo est causa agens.

1. Arguitur. Deus non est causa conservans substantiam caeli, ergo etc. Antecedens probatur, quia causa conservans non est causa agens.

20 Probatur, quia omnis causa agens producit rem de non esse ad esse; sed causa conservans non; ergo non est causa agens. Minor probatur, quia causa conservans tantum conservat rem in esse et non producit rem in esse.

1. Respondetur || quod causa agens quaedam est causa producens
25 rem in esse, sed non omnis causa agens, quia causa agens conservans non producit rem in esse.

2. Item arguitur. Caelum est productum a deo, ergo. Antecedens probatur, quia ab hoc ente derivatum est omnibus esse et vivere, I Caeli.

2. Respondetur quod caelo derivatum est esse quantum ad conservationem, non autem per productionem.
30

3. Item arguitur. Caelum non dependet a deo tamquam a causa conservante, ergo. Antecedens probatur, quia incorruptibile ex sui natura non potest non esse, ergo non indiget causa conservante. Consequentia tenet: [adhuc] remoto conservante, adhuc maneret cum sit incorruptibile.

35 3. Respondetur quod caelum est incorruptibile, quia deus immutabili voluntate continue vult sibi impartiri suam bonitatem dando et conservando ipsum in esse.

---

24 E 103rA 29 caelum E

15 Arist. *Metaph.* 12 c. 7 1072b15

16-17 Averr. *Metaph.* 12 c. 36 (ed. Venetiis 1562 fol. 318I-K)

28 Arist. *De caelo* 1 c. 9 279a28-30

4. Item arguitur. Si deus sit causa conservans caeli, tunc esset prior caelo. Patet, quia conservans est prior conservato; et si sic, tunc caelum non est aeternum, quia habet prius se. 40

4. Respondetur quod caelum ab aeterno fuit, licet via causae agentis et conservantis deus sit prior, ut patet de pede qui stetit ab aeterno in pulvere, tunc vestigium fuit aequae perpetuum cum pede, quamvis ⟨pes⟩ prius fuit.

5. Item arguitur. Caelum esse aeternum est falsum in theologia, ergo 45 est falsum in philosophia. Antecedens probatur per articulum Parisiensem »dicere quod aliquid sit verum in theologia et non est verum in philosophia, error est«.

5.1 Item arguitur. Omne verum vero consonat, ex II Ethicorum, ergo quicquid est verum in theologia est verum in philosophia. 50

5. Respondetur quod ista simpliciter est falsa 'in philosophia caelum est aeternum', sed quando dicitur 'per Aristotelem' ista est vera. Et hoc philosophice dicitur, quod hoc est sic dicendum, quod in puro lumine naturali non potest convinci caelum dependere a deo ut a causa producente.

Quaestio 7

Utrum deus sit delectatio et vita

Conclusio prima.

Deus intelligit.

Probat, quia deus cognoscit et non sentit, ergo intelligit. Consequentia tenet, quia omnis cognitio est sensitiva vel intellectiva. Antecedens 5 probatur, quia intelligere importat perfectionem simpliciter, sed sentire importat imperfectionem, quia ⟨requirit⟩ organa corporalia, et illa sunt imperfecta.

Correlarium. Deus est intellectio.

---

38 caeli] deo E 54 dependere] dependentem a.c. E 4 sensit E 7 sunt] est E

46-47 Locum non inveni

49 Arist. Eth. Nic. 1 c. 8 1098b10-11

10 Patet, quia intelligit et non aliquo superaddito, ergo se ipso, et per consequens (est) sua intellectio.

Secundo, si intelligeret aliquo superaddito, tunc non esset summe simplex nec perfectus.

Secunda conclusio.

15 Deus est summe amabilis.

Quia tantum || amabilis quantum bonus; sed est summe bonus; ergo est summe amabilis.

Correlarium. Deus summe amat se.

Patet, quia est summe amabilis et summe intelligit se; ergo summe
20 amat se.

Correlarium. Amor dei est deus.

Patet, quia non est aliquid superadditum ei.

Aliud Correlarium. Delectatio dei est deus.

Patet, quia non est aliquid superadditum.

25 Tertia conclusio.

Deus vivit.

Patet, quia intelligit et cognoscit, quae sunt actus viventis, ergo deus
vivit.

Correlarium. Deus est vita intellectiva.

30 Patet, quia est vita se ipso.

Secundum Correlarium. Deus est delectatio et vita.

Patet ex dictis.

1. Contra dicta arguitur. Delectatio non attribuitur deo, ergo. Antecedens probatur, quia delectatio significat imperfectionem. Patet, quia II
35 Ethicorum dicitur »propter delectationem operantur mala«.

1. Respondetur quod hoc intelligitur de delectatione sensitiva voluptuosa de quo non intelligitur quaestio.

2. Item arguitur. Deus non est vita, ergo. Antecedens probatur, quia vita est mansio animae nutritivae in calido, ut dicitur in libro de Morte et vita; sed in deo non (est) calidum. 40
2. Respondetur quod hoc intelligitur de vita corporali et vegetativa.
3. Item arguitur. Deus non est delectatio, quia VII Ethicorum dicitur quod delectatio est motus animae sensibilis; modo motus animae sensibilis non est de deo.
3. Respondetur quod hoc intelligitur de delectatione sensitiva et voluptuosa. 45
4. Item. Nullus motus est in deo; delectatio est motus; ergo. Minor patet, quia delectatio sic definitur II Rhetoricae »delectatio est motus animae et constitutio tota simul inexistens a natura«.
4. Respondetur quod illa definitio est definitio delectationis potentiae sensitivae et talis non convenit deo. 50
5. Item arguitur. Omnis delectatio est in delectatione; sed deus non est in delectatione; ergo delectatio non est in deo. Minor probatur, quia idem non potest esse in se ipso.
5. Respondetur quod delectatio est in deo secundum denominationem, et sic idem est bene in se ipso denominative, quia sic idem praedicatur de se ipso denominative. 55
6. Item arguitur. Si deus esset delectatio et vita, tunc non esset summe simplex. Patet, quia vita et delectatio non sunt synonyma, ergo important aliud et aliud. Antecedens patet ex modo concipiendi, tunc distinguuntur. 60
- 6.1 Confirmatur, quia si idem important, tunc frustra sibi imponentur. Patet, quia sufficit unum, cum idem important.
6. Respondetur quod idem important, sed aliter et aliter secundum alium et alium modum concipiendi. 65

39-40 Arist. De longit. et brevit. vitae c. 2 479a30

42 cf. Arist. Eth. Nic. 7 c. 13 1152b33ss

48-49 Arist. Rhet. 1 c. 11 1369b33-34

6.1 Ad confirmationem dicitur quod unum non ponitur frustra, quia sua perfectio diversimode nobis innotescit, et sic diversimode exprimitur. ||

7. Item arguitur. Deus non intelligit, ergo. Antecedens probatur, quia
70 »necesse est intelligentem quemcumque phantasmata speculari«; sed deus non speculatur phantasmata.

7. Respondetur quod hoc est verum de intellectu humano, non autem divino.

Quaestio 8

Utrum theologi ex nocte generent diem

Sciendum, secundum sanctum Thomam Philosophus intelligit poetas orphogicos quia ponebant mundum ex simplici privatione processisse.

Secundo sciendum secundum Buridanum quod »theologi generant ex
5 nocte diem«, id est dicunt entia esse ex nihilo producta.

Tunc respondetur ad sensum iam expressum.

1. Arguitur. Aliqui theologi non generant, ergo ex nocte non generant diem. Antecedens probatur, quia caste vivunt et caste vivere et generare repugnant.

10 1. Respondetur quod generare hic non capitur proprie, sed pro 'assertive dixerunt'.

2. Item arguitur. Theologi non ponunt entia primo producta per generationem, sed per creationem, ergo. Antecedens probatur, quia dicunt res <non> processisse per generationem, quare ex nocte <non> generant diem.

---

68 E 103vA 3 orphogitos sic E simplici in mg. E 4 buridanum E 5 id est s.l. E

70 Arist. De anima 3 c. 8 432a8-9

1 Arist. Metaph. 12 c. 6 1071b27

2 Thomas de Aquino Metaph. 12 c. 1. 6 n. 3

4 Locum non inveni

2. Respondetur quod generatio communiter capta extendit se ad creationem, quia est processus de non esse ad esse, non curando hoc an fiat de subiecto praesupposito vel non.

3. Item arguitur. Theologi non generant ex nocte diem, id est ex nihilo aliquid, ergo. Antecedens probatur, quia ponunt res inesse ex aliquo, quia ex deo; ergo non ex nihilo. 20

3. Respondetur quod creatio est ex deo effective et ex nihilo subiective et materialiter, quia non ex materia praesupposita.

4. Item arguitur. Philosophi generant ex nocte diem, ergo non theologo. Antecedens probatur, quia dicunt generationem esse ex non ente, quia ex materia, et illa est non ens, quia est medium inter esse et non esse secundum Commentatorem. 25

4.1 Confirmatur. Philosophi dicunt generationem esse ex materia, ergo ex nocte. Consequentia tenet, quia materia est tenebris involuta secundum Commentatorem.

4. Respondetur quod materia non est ens in actu formali, licet sit ens in actu praesentiae; et sic mediat inter ens formale rei et non ens eiusdem rei. 30

4.1 Ad confirmationem respondetur quod materia aliquando vocatur 'nox', aliquando 'hyle' etc. Sed consequentia non valet capiendo 'noctem' ut dictum est, quia non cognoscitur de se, sed in ordine ad formam 35

Sequitur alia quaestio.

---

35 sed] ex E formam] *sequitur verbum quod legere nequeo*

25-26 Averr. Metaph. 12 c. 11 (ed. Venetiis 1562 fol. 297D); Phys. 1 c. 78 (ed. Venetiis 1562 fol. 44G)

28-29 Locum non inveni

Quaestio 9

Utrum numerus intelligentiarum debeat sumi sive concludi penes numerum motuum caelestium

Conclusio.

Non oportet ponere tot intelligentias quot sunt motus partiales caelestes.

Patet, quia infinitae sunt partes corporum caelestium quarum quaelibet movetur motu circulari, qui motus sunt circulares, ergo.

Secunda conclusio.

Non oportet tot intelligentias esse quot sunt motus totales caelestes.

10 Patet, quia omnes sphaerae moventur motu diurno, qui fit a || prima intelligentia.

Tertia conclusio.

Tot sunt intelligentiae ponendae moventes in lumine naturali quot sunt motus totales simplices caelestes orbium specie differentes.

15 Probatur, quia ab eodem motore penitus simplici et immutabili non possunt provenire immediate motus simplices specie diversi; sed omnes intelligentiae sunt motores simplices immutabiles secundum Philosophum; ergo sunt tot intelligentiae quot motus.

20 Correlarium. Numerus intelligentiarum in lumine naturali debet praecise capi iuxta numerum motuum caelestium.

1. Arguitur. Sequeretur quod primum mobile moveretur a suprema intelligentia et illud mobile motu diurno rapit alias sphaeras; et sic superior sphaera trahit inferiores sphaeras, et sic erit ibi motus violentus. Patet, quia violentum est cuius principium est extra; et sic motus caeli non esset perpetuus, cum nullum violentum est perpetuum.

1. Respondetur quod non est motus violentus, licet principium sit extra, quia passive confert vim, quia inferiores inclinantur ad oboediendum

---

10 a iter. E E 103vB 13 moventes s.l. E

17 Cf. Arist. Metaph. 12 c. 8 1074a15ss.

superiori orbi, quia unumquodque perfectibile appetit suam perfectionem.

2. Item arguitur. Primus motor est aequaliter praesens omnibus orbibus quoad movendum motu diurno, ergo aequaliter omnes movebit. Antecedens probatur, quia prima intelligentia conservat aequaliter omnes orbis.

2. Respondetur quod licet prima intelligentia omnes conservat quoad influxum, tamen immediate dicitur movere sphaeram cui appropriate assistit et dirigit motores inferiores in movendo.

3. Item arguitur. Prima intelligentia movet omnes alias sphaeras, ergo non ponuntur aliae. Antecedens probatur, quia quicquid est perfectionis simpliciter hoc est primo motori attribuendum; sed movere omnes sphaeras est maioris perfectionis quam unam tantum; ergo ei est attribuendum.

3. Respondetur quod movet immediate primum mobile et per influxum movet alias sphaeras.

Et dicitur ulterius quod non convenit ei movere plures motus specificè <distinctos> motu proprio, quia ab uno motore immobili et immutabili non potest procedere nisi unus motus.

4. Item arguitur. Sphaerae inferiores non dependent a deo mediante influxu causato a sphaera superiori; quia si sic, tunc eadem ratione una sphaerarum inferiorum reciperet influxum superiorum, et sic luna moveretur motu omnium sphaerarum, quod est falsum ad sensum.

4. Respondetur quod omnes sphaerae inferiores moventur motu supremae sphaerae, quia iste motus est conformis naturae sphaerarum; sed inferiores non moventur ad motum proprium sphaerarum superiorum omnium, quia ille non est eis conformis.

5. Item arguitur. Non videtur quid sit influxus supremae sphaerae, quia non videtur nisi motus.

5. Respondetur quod est qualitas multiplicata in sphaeras, quae ulterius || multiplicatur ad generabilia et corruptibilia.

6. Arguitur. Motus caeli non est uniformis, ergo. Antecedens probatur, quia motu retrogrado planeta quandoque movetur tardius quandoque citius, ergo motus non est uniformis.

6. Respondetur quod talis motus est regularis, quia idem planeta movetur pluribus motibus, ergo apparet aliquando moveri pluribus motibus quoad nos; et sic aliquando apparet moveri tardius aliquando citius.

7. Item arguitur. Non sunt praecise tot intelligentiae quot sunt motus caelestes, ergo. Antecedens probatur, quia tot sunt intelligentiae quot sunt sphaerae et plures sunt motus quam sphaerae. Probatur quia eadem sphaera movetur pluribus motibus, sicut patet.

7. Respondetur quod cuiuslibet sphaerae tantum est unus proprius motus et secundum proprium motum sphaerarum debet attendi quaestio sive numerus intelligentiarum.

8. Item arguitur. Tantum una est intelligentia ponenda. Probatur, quia suprema potest omnes orbis movere se sola, ergo movet se sola. Consequentia tenet, quia in perpetuis non differt esse a posse, ex III Physicorum. Antecedens probatur, quia suprema potest movere alias intelligentias mediante alia, ergo potest se sola, quia quicquid potest prima cum secunda potest se sola.

8. Respondetur concedendo argumentum secundum veritatem, sed secundum lumen naturalem negatur antecedens propter causam iam dictam, quia ibi non potest nisi unus motus provenire secundum Philosophum.

Quaestio 10

Utrum secundum ordinem sphaerarum in situ sit <sumendus> ordo earum et intelligentiarum moventium eas in perfectione

Conclusio prima.

Primum mobile <excedit> omnes alias sphaeras in perfectione et magnitudine.

Patet, quia primum mobile eius influxu movet alias sphaeras motu diurno et velocius movet illo motu eas quam motu proprio, ergo est perfectissimum.

Secunda conclusio.

Sphaera superior essentiali perfectione perfectior est inferiori. 10

Patet, quia quaelibet sphaera dependet in suo agere a suo superiori.

Secundo, quia magis accedit ad perfectissimum.

Tertio, quia dirigens est et dirigens est dignius directo.

Terta conclusio.

Intelligentiae se habent ad invicem in perfectione essentiali sicut se 15 habent sphaerae caelestes secundum situm comparatae ad invicem in perfectione.

Patet, quia superior intelligentia movet maius mobile in quantitate et perfectione, ergo est maximae perfectionis.

Secundo, superior intelligentia dirigit inferiorem, ergo etc. || 20

Tertio, quia intelligentia suprema est maxime perfecta, ergo aliae secundum ordinem moventium.

1. Arguitur. Intelligentiae non movent quantum possunt, sed quantum volunt, cum sint liberae libertate oppositionis, ergo stat intelligentiam moventem minus mobile esse perfectiorem intelligentia movente 25 maius mobile.

1. Respondetur quod argumentum nihil facit contra dicta, quia Aristoteles non concederet intelligentias esse liberas libertate contradictionis, sed diceret eas agere ex necessitate naturae; et quia conclusio intelligenda est in lumine naturali, ergo non est contra dicta. 30

2. Item arguitur. Perfectioris sphaerae caelestis perfectior debet esse intelligentia movens; sed aliquae inferiores sphaerae in situ sunt perfectiores quibusdam sphaeris superioribus in situ; ergo. Minor probatur, quia octava sphaera nobilior nona et decima. Probatur, quia illa sphaera videtur esse perfectior quae pluribus ornamentis est decorata; sed ita est de 35

octava sphaera in qua innumerabiles sunt stellae et in nona <et> decima nulla.

2.1 Confirmatur. XII huius dicitur quod sphaera est propter astrolationem, cum ergo in octava sphaera sunt plura astra et nobilitas et perfectio
40 attenditur in ordine ad finem, sequitur quod octava sphaera dignior et perfectior est aliis superioribus.

2. Respondetur supponendo ex II Caeli »quanto aliquid est perfectius tanto ad suas complendas operationes paucioribus indiget instrumentis« et secundum hoc respondetur quod pluralitas ornamentorum octavae
45 sphaerae arguit plus eius imperfectionem in ordine ad nonam et decimam sphaeras.

2.1 Ad confirmationem respondetur quod Philosophus loquebatur ac si nulla esset sphaera nisi in ea esset astrum, quia ipse tantum posuit octo sphaeras et ergo dixit octavam sphaeram esse propter astrolationem. Sed
50 quia iam plures sunt repertae, non oportet capere perfectionem ex ornamento et instrumento, quia hoc arguit imperfectionem.

3. Item arguitur. Sphaera Iovis est perfectior Saturni sphaera; similiter sphaera Veneris perfectior sphaera Martis, et tamen Sphaera Saturni et Martis sunt superiores ad alias. Antecedens probatur, quia sphaera Io-
55 vis est magis benivola, cum secundum astrologos dicitur esse fortuna maior et Saturnus infortuna maior. Similiter Mars dicitur infortuna minor et Venus dicitur fortuna minor.

3. Respondetur quod hoc est accidentaliter, sed tamen non quoad perfectionem, quia inferiores capiunt suum esse a superioribus, ergo mi-
60 nus perfectae <sunt>.

4. Arguitur. Sphaera Solis est perfectior aliarum planetarum et tamen est quibusdam inferior. Antecedens probatur multipliciter. ||

4.1 Primo, quia Sol est maximus omnium planetarum, et hoc arguit in eo maiorem perfectionem, cum in maiori corpore sit maior virtus, II
65 Caeli.

---

62 E 104vA

38 Cf. Arist. Metaph. 12 c. 8 1074a18

42 Cf. Arist. De caelo 2 c. 12 292b3-12

64-65 Locum non inveni

4.2 Secundo sic. Est maioris activitatis quam alii, ergo maioris perfectionis. Consequentia tenet, quia maioritas activitatis arguit maiorem virtutis et per consequens perfectionis. Antecedens probatur, quia fortius agit Sol quam alii planetae.

4.3 Tertio sic. Sol collocatur in regione planetarum medius; sed in medio consistit virtus et perfectio; ergo. Maior est per astrologos nota. Minor probatur, quia rex semper ponitur in medio regni, sicut cor in medio hominis.

4. Respondetur quod sphaera Solis perfectior est aliis planetis in aliis accidentibus. Patet, quia alii habent lucem a Sole et non e converso. Etiam quia eius activitas magis apparet in istis inferioribus quam activitas alicuius alterius planetae. Propterea tamen non sequitur quod sphaera Solis sit maior.

4.1 Tunc dicitur ad argumentum primum quod probat quod astrum sphaerae Solis est maius quam astrum alterius. 80

4.2 Et secunda probat quod sit fortius activitate et maiestate quam alii. Ex isto non sequitur quod sit perfectior simpliciter quam alii superiores, quia superiores dant ei esse et sphaera Solis dat mutari; modo perfectius est esse quam mutari.

4.2 Ad tertiam quod Sol est rex planetarum non nisi in illuminando, et ergo sic Sol est medius et tamen non perfectior simpliciter, ut patet. 85

5. Item arguitur. Inferiores planetae moventur velocius quam superiores, ergo inferiores sunt perfectiores. Consequentia tenet, ubi est maior motus ibi est maior virtus motiva. Antecedens probatur, quia Luna complet suam circumvolutionem in mense, Sol in anno, Mars in tribus, Iupiter in duodecim, Saturnus in triginta. 90

5. Respondetur quod Luna citius currit quam superiores planetae quia minus spatium habet describere, quia solum sphaeram generabilium et non omnes sphaeras intermedias. Et potest negari consequentia, ubi est maior motus quod ibi sit maior potentia simpliciter, nam equus velocius movetur quam homo et tamen non est maioris potentiae simpliciter quam homo, licet bene sit maioris potentiae in esse motus, sed non in esse perfectionis. Ergo etc. 95

Quaestio 11

Utrum deus intelligat se et omnia alia a se

Conclusio prima.

Deus intelligit se.

Probatur per Philosophum in textu sic dicentem »si deus non || intelligeret se, tunc haberet se ut quoddam deterius« et non esset vita primo enti inexistens.

Secundo probatur ista conclusio sic. Deus intelligit et intellectio sua est perfectissima; ergo intelligit se. Consequentia tenet, quia alias non esset perfecta. Antecedens probatur, quia intelligere est perfectio simpliciter, et quicquid est perfectionis simpliciter [ergo] est deo attribuendum.

Tertio probatur. Deus vivit, et non vita vegetativa vel sensitiva; ergo intellectiva.

Correlarium. Intellectio dei est deus.

Patet, quia intelligit et non intellectione superaddita sibi, quia alias non esset omnino simplex.

Correlarium secundum. Deus intelligit in quantum intelligibilis est.

Patet, quia eius intellectio est tanta quantum ipse est.

Tertio sequitur. Deus intelligit se comprehensive, quia intelligit se omnibus modis quibus est intelligibilis.

Quarto sequitur quod intelligit per repraesentativum ab ipso non distinctum.

Patet, quia repraesentativum est ipse deus; si non, tunc in eo esset compositio.

Secunda conclusio.

Deus intelligit omnia alia a se.

Patet, quia deus perfectissime intelligit secundum textum, ergo intelligit secundum omnem modum secundum quem est causa; et per consequens omnia sua causata; et illa causata sunt distincta a se.

---

4 E 104vB 5 deterius] *recte dormiens coll. Arist. ubi in adn. sed cf. Marsilium f. 175vA 10 et]* quia E

4-5 Arist. *Metaph.* 12 c. 9 1074b18

26 Arist. *Metaph.* 12 c. 9 1074b26ss

Secundo probatur, quia X Ethicorum » si cura est deo de hominibus, ut creditur, et determinatum est et gaudium de eo quod melius est« ergo si 30 de eis est cura et gaudium, tunc intelligit.

Tertio. Deus movet caelum secundum intellectum et voluntatem, ut patet in textu; et si sic, tunc intelligit omnia alia a se.

1. Arguitur. Si deus intelligeret se, vel ergo hoc esset intellectione simplici vel composita. Non secundum, quia in deo nulla est compositio. 35 Non primum, quia ipse intelligit se esse primam causam et primum ens, ergo intelligit se intellectione composita. Patet, quia ista est compositio 'deus est prima causa', 'deus est primum ens'.

1. Respondetur quod deus ista intelligit intellectione simplici, licet sint complexa respectu intellectus nostri. 40

2. Item arguitur. Omnis intellectio fit per assimilationem, ex III de Anima; sed eiusdem ad se non est assimilatio. Maior est Philosophi III de Anima, minor est Philosophi in V huius.

2. Respondetur quod maior solum vera de cognitione quae fit per species contradistinctas ipsi intelligenti. 45

3. Item arguitur. Si deus intelligeret se per essentiam, tunc essentia esset medium inter deum et intelligentem deum. Patet, quia li 'per' dicit medium vel causam instrumentalem.

3. Respondetur quod li 'per' non dicit medium, sed debet || sumi intransitive, id est deus intelligit per essentiam suam quae est deus. 50

4. Item arguitur. Inter habens et habitum debet esse medium, ergo inter intelligens et intellectivam; et per consequens inter deum et deum intelligentem. Maior est Philosophi V huius.

4. Respondetur quod inter habens finitum et habitum est medium, sed sic non est hic. 55

---

45 condistinctas E 49 E 105rA

29 Arist. Eth. Nic. 10 c. 9 1179a24-26

33 Arist. Metaph. 12 c. 7 1072a26ss

41-43 Arist. De anima 3 c. 8 431b20ss; cf. Metaph. 5 c. 9 1018a15ss.

5. Arguitur contra secundam conclusionem. Deus non intelligit alia a se, ergo. Antecedens probatur, quia dicitur in littera »dignius enim est deum quaedam non videre quam videre«, per 'videre' intelligitur intelligere.
- 60 5. Respondetur quod Philosophus hic dicit disputative.
Vel dicitur quod dignius enim esset deum non videre, si ita esset quod videret vel intelligeret per aliquid superadditum vel sua intellectio causaretur a rebus. Sed hoc sic non est.
6. Item arguitur. Deus vilia non intelligit. Probatur, quia Commentator dicit <hoc> XII huius.
- 65 6. Respondetur quod Commentator in hoc non tenetur.
Vel dicitur quod non intelligit vilia intellectione superaddita.
7. Item arguitur. Nobilitas intellectionis dependet a nobilitate rei intellectae, ex I de Anima; ergo si deus intelligit vilia, sua cognitio non erit
- 70 perfectissima.
7. Respondetur quod maior solum vera est de cognitione nostra, quae fit per species abstractas a rebus, non autem per cognitionem quae fit per puram essentiam.
8. Item arguitur. Imperfectionis est res viles intelligere, ergo deus
- 75 non intelligit res viles. Antecedens probatur, nam intellectum nostrum versari circa carnalia imperfectionis est, quia distrahitur a meliori; ergo sic etiam est de deo.
8. Ad argumentum dicitur quod vilia dicuntur maculare intellectum nostrum per accidens in quantum distrahunt intellectum nostrum a dile-
- 80 ctione dei; sed sic non est de deo.
9. Item arguitur. Si deus intelligeret alia a se, vel ergo distincte vel indistincte. Non secundum, quia cognitio indistincta est imperfecta. Non primum, quia tot in deo essent intellectiones quot res intellectae. ||

---

83 intellectiones s.l. E E 105rB

57-58 Arist. Metaph. 12 c. 9 1074b32-33

64-65 Averrois Metaph. 12 c. 51 (ed. Venetiis 1562 fol. 335M-336A)

69 Arist. De anima 1 c. 1 402a1-4

9. Respondetur quod deus una cognitione simplicissima omnia distincte cognoscit. 85

10. Item arguitur. Si deus intelligeret res, vel ergo singulariter vel universaliter. Non secundum, quia talis cognitio est imperfecta. Nec singulariter: probatur, quia singularia sunt infinita et infinita secundum quod huiusmodi sunt ignota, ex I Physicorum.

10. Respondetur quod nullo istorum modorum, quia modus cognoscendi rem universaliter et singulariter sunt differentiae intellectus nostri; sed intellectio dei est una simplicissima cognitio omnes perfectiones eminenter includens.

11. Item arguitur. Deus cognoscit singulariter et universaliter, ergo. Antecedens probatur, quia deus cognoscit rem secundum omnem modum cognoscendi; sed cognoscere singulariter et universaliter sunt modi cognoscendi; ergo etc.

11. Respondetur quod deus cognoscit omnem modum rei una simplici cognitione et non per cognitionem distinctam.

12. Item arguitur. Si deus cognosceret res ad extra, vel ergo intuitive vel abstractive. Non secundum, quia ista est imperfecta. Non primum, quia cognitio intuitiva est tantum praesentium; sed deus non tantum praesentia cognoscit, sed omnia praeterita et futura. 100

12. Respondetur quod intuitive cognoscit omnia. Ad probationem dicitur quod omnia possibilis sunt aequaliter deo praesentia. 105

Ulterius dicitur quod cognitio intellectiva dei bene est de aliquibus quae nobis non sunt praesentia.

Quaestio 12

Utrum in puro lumine naturali possit esse evidens sive notum deum esse

Sciendum est quod illud dicitur esse notum vel ponendum in lumine naturali quod est de per se vel per experientiam vel ex his deducibile evidenter vel saltem evidentius quam suum oppositum. Vel aliter lumen naturale dicitur notitia veritatis ad quam homo potest devenire sine revelatione divina speciali.

Secundo sciendum quod de deo habere notitiam contingit dupliciter. Uno modo sic <quod> de deo habetur notitia propositionalis et complexa. Alio modo de eo habetur notitia incomplexa; et incomplexam de eo haberi potest adhuc tripliciter intelligi. Primo modo sic quod illa notitia incomplexa sit communis deo et aliis, sicut est notitia qua deus cognoscatur esse substantia vel accidens. Alio modo quod illa notitia sit propria deo et respectiva, ut esse primum principium, esse ens independens, et sic de singulis. || Tertio modo quod illa notitia sit propria deo, essentialis et absoluta.

Tertio sciendum, et supponimus ex II huius, quod in lumine naturali probabile est esse statum in causis efficientibus vel finalibus; hoc probat Philosophus II huius et licet non demonstret hoc mathematice, tamen metaphysicaliter illud magis est deducibile ex rationibus quam suum oppositum.

Prima conclusio.

In lumine naturali facilis est nobis conceptus incomplexus communis de deo, quia deus est substantia, ens, idem, causa etc.

Secunda conclusio.

In lumine naturali facilis est nobis conceptus proprius accidentalis respectivus de deo.

Patet, quia facilis est nobis conceptus dependentis, addita tamen negatione statim notificatur de deo praedicatum sibi proprium, quia ipse solus est independens. Similiter conceptus primi est facilis et etiam conceptus

---

14 105vA 27 conceptus *s.l.* E

16 Arist. *Metaph.* 2 c. 2 994a1ss.

substantiae: combinando autem illos conceptus, iam hoc complexum soli 30
deo convenit. Etiam conceptus mobilis facilis est, addita autem negatio-
ne, ut 'immobilis', hoc soli deo convenit, quia ipse est immobilis se-
cundum veritatem.

Correlarie sequitur quod non solum Aristoteles, sed quilibet homo 35
simplex potest in se facere conceptum proprium dei, ut patet ex dictis.

Tertia conclusio.

In lumine naturali haec est demonstrabilis, 'primum principium enti-
um (est' vel) 'ens independens est'.

Probat, quia si status est in causis, tunc prima causa efficiens vel fi- 40
nalis est etc. Sed prima causa efficiens est independens, si enim esset de-
pendens, non esset prima. Sed status est in causis.

Secundo sic: est probabile in lumine naturali, ergo ita est de ista 'ens
independens est'.

Correlarie sequitur quod multae propositiones sunt scibiles in lumine 45
naturali quarum subiecta solum supponunt pro deo, ut patet ex dictis.

Secundo sequitur. Aristoteles multas propositiones scivit quarum sub-
iecta pro solo deo supponunt.

Tertio sequitur quod haec propositio 'deus est', quoad conceptum il-
lum quem generat in mente hominis catholici, est demonstrabilis et prob- 50
abilis in lumine naturali.

Patet, nam ista propositio in mente catholici simplicis hominis non
plus significat quam primum ens esse et ens independens esse; modo ista
sunt probabilia in lumine naturali.

Quarto sequitur quod Aristoteles scivit deum esse sic || sicut commu- 55
niter per istam 'deus est' omnis catholicus intelligit.

Patet, quia Aristoteles scivit primum ens esse et ens independens esse.
Patet per processum suum in XII Metaphysicae, nam postquam multa
praedicata perfectionalia probavit de deo, concludit dicens »hoc autem
est deus«. Verum est quod Aristoteles non scivit istam 'deus est' per fi- 60
dem sed per demonstrationem luminis naturalis.

Pro quarta conclusione est notandum quod est opinio tenens quod in lumine naturali possit haberi conceptus essentialis et absolutus de deo. Quae opinio sumitur a Commentatore II huius, ubi videtur velle quod postquam noster intellectus perfectus est per omnes veritates vel plurimas
65 de rebus dependentibus, quod tunc elevetur ad cognoscendum primam causam et primam veritatem, et quod tunc homo efficiatur felix. Nam prius deum et substantias separatas conceptu proprio et essentiali et absoluto non potuit cognoscere.

Contra quam opinionem est ista conclusio quarta et ultima.

70 In puro lumine naturali non est possibilis alicui conceptus proprius essentialis et absolutus dei.

Probatur, nam si iste conceptus sit possibilis, vel ergo repraesentat per modum infiniti entis et perfectionis vel per modum finiti. Si primum, sequitur quod intellectus sit infinitae capacitatis et apprehensionis, quod
75 non est dicendum cum intellectus humanus non posset infinita concipere. Si dicatur secundum, tunc iam iste conceptus non est proprius dei, quia deus posset facere quod aliquid dependens repraesentaretur intellectui sic quod esset tantae perfectionis sicut iste conceptus, ex quo est finitus.

De aliis probationibus supersedeo.

80 1. Contra dicta arguitur. Si in lumine naturali ista esset vera 'deus est', sequeretur quod in lumine naturali possibili esset conceptus dei proprius et essentialis et absolutus, quod est contra dicta. Probatur consequentia, quia si ista est nota 'deus est', tunc eius subiectum erit notum et cum subiectum illius sit in praedicamento substantiae, sequitur quod
85 habeatur conceptus dei substantialis et proprius sive essentialis.

1. Respondetur uno modo quod deus est bene substantia, sed non est in aliquo praedicamento, cum non sit ens limitatum.

Si autem teneatur quod sit species praedicamenti substantiae, tunc dicendum est quod deus non cognoscitur secundum conceptum proprium
90 et essentialem. Cum isto tamen stat quod cognoscitur esse in praedicamento substantiae, quia ei convenit per se existere.

Et sic est finis.

---

66 et] igitur E

63 Cf. Averr. Metaph. 2 c. 1 (ed. Venetiis 1562 fol. 28I-29D)

QUAESTIO
DE PLURALITATE FORMARUM

**Quaestio magistri Thuonis de Vibergia
sacrae theologiae bacalarii**

1 Utrum in uno eodemque individuo substantiali forma speciei sit alia
a forma generis distinctione reali.

5 2.1 Et arguitur primo quod non, quia sic sequitur quod una res haberet
plura esse et diversa substantialia, quod est falsum, quia quaelibet forma
dat esse substantiale.

2.2 Sed in oppositum arguitur quia ab eodem individuo procedunt di-
versae operationes specificae distinctae; modo operatio arguit formam si-
10 cut transmutatio materiam.

3.1 Respondendo ad illam quaestionem primo ponam aliquot notabilia
terminos in titulo quaestionis positos declarantia. Secundo ponam con-
clusiones.

3.2.1 Nota ergo primo quod an in eodem supposito sint plures formae
15 substantiales magna est difficultas tam apud naturales quam apud theolo-
gos. Nam opinio quorundam, ut Henrici de Gandavo et multorum alio-
rum notabilium, est: forma generis est forma potentialis et imperfecta
quae est in potentia materiae pro introductione formae specificae, quae
forma est perfectior determinans et specificans formam generificam ad
20 esse specificum et determinatum. Sicut materia est alia ab omnibus for-
mis realiter distincta, non tamen existit naturaliter sine omni forma, si-
mili modo est de forma generis respectu omnium suarum specierum. Et
ista forma generis dat esse substantiale in actu, et isti formae debetur
haec proprietas quae est »in actu subsistere«; et alia est forma substanti-
25 alis per quam est corpus, et illam sequitur illa proprietas »subsistere di-
mensionibus«; et ulterius est alia forma per quam est vegetativum et vi-
vum, et alia qua est animal et alia qua est homo; et post illam specificam
non est alia substantialis perfectior, et sic est quod communiter dicitur
quod species est tota substantia individuorum, nam formae advenientes

---

18 in potentia] lectio parum certa; aut i(n)po(te)n(ti)a aut s(up)po(siti)va **K**, ut vi-
detur.

9-10 Cf. Averr., Metaph. 8.12 (ed. Iuntina VIII: 220G); Auctoritates Aristotelis
1.216, p. 133.

post formam speciei sunt accidentia quia [conveniunt] non conveniunt 30
enti in actu formali per formam specificam.

Et ista via movetur primo ex hoc quia diversa praedicata quiditativa ab
eadem forma sumi non possunt. Secundo diversae operationes specificae
distinctae ab eadem forma procedere non possunt. Tertio forma vegeta-
tiva et sensitiva et intellectiva in eodem homine realiter differunt. 35
Quamvis ista via a notabilibus recitatur, tamen videtur carere fundamen-
to, ut postea patebit.

3.2.2 Secundo, pro intellectu formae generis et speciei notandum quod
intellectus quiditates rerum in earum essentia puritate conspiciens ab
omni nube materiae liberat, et illustratae lumine intellectus conspiciun- 40
tur. Pro quo notandum quod visus non nisi in praesentia coloris eius in-
tentionem recipit. Quae quidem intentio non est aliud nisi quaedam spiri-
tualis effusio illius coloris in perspicuo facta ex virtute lucis corporalis,
quae ideo intentio dicitur quia eius cuius est intentio notitiam praestat.
Quam quidem intentionem imaginatio a sensu recipiens necessario non 45
requirit sensati praesentiam; quae tamen non est abstracta ab appendiciis
materiae, quia cum imaginatio sit virtus organica, forma quae in ipsa re-
cipitur est ibi per modum recipientis. Quam quidem intellectus ab imagi-
natione recipiens ab omni materiae conditione abstrahit, nam iste intelle-
ctus simplices formas rerum abiecta omni nube phantasmatum intuetur. 50
Et sic est ibi nova abstractio, ergo necessario est ibi novum lumen intel-
lectus agentis ex cuius illustratione dictae species formam intelligen-
bil<itat>is recipiunt, sicut ex radiatione lucis colores corporales formam
visibilitatis recipiunt; ita quod sicut in lumine corporali visus cognoscit ||
colores, sic intellectus possibilis intelligibiles formas in lumine agentis 55
intellectus intuetur. Quae quidem forma intelligibilis per lumen intelle-
ctus agentis a materia et a potentia materiae separata et sic depurata in in-
tellectu possibili recipitur tamquam in speculo puro simplici cognitione;
et talis separatio non est ficta, quia nihil aliud est nisi formae praeter ma-

---

30 speciei] generis **K**. 32 via] *unam »vocem« ex una littera illegibili constantem add.* 39 quiditates] quidita()s **K**. 41 praesentia] p()n()o (= principio) pro p()n()a (= praesentia) **K**, ut videtur. 45 necessario] n(e)cc(ess)e **K**, ut videtur. 51 necessario] necesse **K**, ut videtur. 52 dictae] dce vel dre cum linea supraducta **K**. 54 || **K** 165v. 57 potentia] p()ntia **K**, abbreviacione qua praesentia significari solet.

60 teriam vel suppositum in sua puritate consideratio sive perceptio. Et sic intellectus agens prius radium suum luminosum super illa phantasmata emittit quam abstractionem committit, quia facit phantasmata potentia intelligibilia actu intelligibilia. Ergo primo requiritur illuminatio phantasmatum unde reddantur habilia ad movendum intellectum possibilem.
 65 Et isti actus illustrationis et sequestrationis realiter differunt, cum stat unum esse sine alio. Et intellectus illuminando phantasmata nihil ipsis formaliter influit, virtutem tamen motivam ipsis confert, ut lumen illuminando colores nihil formaliter ipsis tribuit, virtutem tamen motivam confert. Ergo intellectus agens, per quem virtus motiva intellectus passibilis
 70 accrescit phantasmati, nihil formaliter imprimit.

Haec enim quiditas potest dupliciter considerari. Uno modo ad materiam ad quam inducitur vel ex qua educitur, vel ad supposita de quibus praedicatur. Si primo modo consideretur, tunc individuatur in materia; ut sic sibi non convenit ratio generis vel speciei. Sed si capitur in consideratione ad sua supposita, hoc dupliciter: aut secundum quod actu est vel
 75 dans eis esse singulare et suppositale, secundo ut super illam fundabilis est conceptus pluribus communicabilis. Et sic natura relata ad supposita proprie vocatur universale. Et sic formaliter considerata habet esse[ntiam] separatum et non coniunctum; quare fatuum est quaerere ubi tunc ta-
 80 lis sit natura, cum ab omni †universalitate† sit abstracta.

Ex dictis patet et manifestum est quod eadem forma est individua et universalis in potentia, non sic intelligendo quod aliqua natura sit ponenda universalis ex parte rei, sed vocatur universalis in potentia quia super ipsam apta nata est fundari intentio universalitatis. Et sic est quod antiqui
 85 vocant universale in potentia, ut clare patet per beatum Thomam in Tractatu de universalibus. Non est enim aliqua forma tam generalis quin, si consideratur ut in materia signata, ipsa erit individua, et e converso non est aliqua forma ita particularis quin illo modo possit vocari universalis in potentia. Quare dicit Commentator quod intellectus est qui facit

---

71 considerari **K**] comparari *malim*, sed cf. *inferius* 'consideretur' 'consideratione'. 74 convenit] con (t) **K**. 86 quin] quam *vel* quem **K**, *ut videtur*. 88 particularis quin illo modo possit vocari universalis **K p.c.**] particulares quin possit vocari particularis **K a.c.**

85-86 Cf. Anon. De Universalibus, 809C n. 12.

89 Averroes, De an. 1.8, p. 12.25-26.

universalitatem in rebus, nam universale est in rebus secundum rationem 90
suae entitatis, et in anima secundum rationem suae universalitatis. Quae
quidem intentio universalitatis nihil aliud videtur esse nisi quidam fulgor
resultans ex lumine formae rei quae est extra animam, qui fulgor sive
luminis diffusio || productus per lumen intellectus agentis et receptus in
intellectu possibili est principium cognoscendi. Natura enim secundum 95
quod signata est per <***>, tamen in sua praedicatione maiorem habet
ambitum vel minorem. Secundum hoc ista ratio generis vel speciei vel
individui attribuitur. Nam forma ista si absolute consideratur dicitur
essentia. Si comparative, hoc dupliciter: vel ad formam quam continet,
sic dicitur esse genus vel species; vel ad materiam quam perficit, et sic 100
dicitur individuum. De illa quiditate absolute considerata nihil est verum
dici nisi quod convenit ei in quantum huiusmodi, scilicet id quod cadit
in definitione. Nam si quaeritur de ista natura an possit dici communis
vel propria, una vel plures, dicendum est quod nihil horum definit
ipsam. Si enim de <se> natura esset communis, in uno individuo non 105
salvaretur.

3.3.1.1 Conclusio prima. In nullo supposito substantiali ponendae sunt
plures formae substantiales distinctae distinctione reali.

3.3.1.2 Illam conclusionem propter motiva in oppositum laborantia di-
versis auctoritatibus et rationibus roborabo. 110

Primo per articulum Parisiensem dicentem »Dicere plures formas sub-
stantiales esse simul in eodem supposito error est.«

Item, Commentator in De substantia orbis: »Unum subiectum habere
plures formas substantiales quam unam impossibile est.«

---

92 fulgor] fulgur **K** *hic et infra*. 94 || **K** 166r. 97 ista **K**] *an isti scribendum?*
99 quam] quae **K**. 114 impossibile *scripsi coll. Avert. l.c.*] error **K**.

111 Articulus nobis ignotus. Cf. Thuonis Disputata Metaph. 7.14.

113 Averroes, De substantia orbis 1 (ed. Iuntina IX: 3K). Idem locus laudatur ab
Anonymo-2, Quaest. De an. (»Secunda lectura«) II.5, p. 743; ab Anonymo
Lockerti, Quaest. De an. II.5, p. 541; et a Nicolao Oresme, Quaest. De an. II.5,
p. 148.

115 Item, Philosophus primo Physicorum et primo De generatione ponit differentiam inter generationem et alterationem. Dicit quod alteratio habet subiectum in actu substantiali, generatio vero substantialis solum in potentia.

Item, Philosophus in De morte et vita dicit quod animal secundum
120 quod animal impossibile est <non> vivere, ubi videtur velle quod eadem est anima per quam compositum vivit et est animal; sed per animam vegetativam vivit et <per> sensitivam est animal.

Sed probatur ratione sic:

Secundum Ae<g>idium, De gradibus formarum, de ratione actus est
125 perficere, terminare et complere suam potentiam; sed susceptivum occupatum et completum nihil suscipit quousque evacuetur; ergo cum formae eiusdem generis habeant idem susceptivum, impossibile est quod unam suscipiet post aliam nisi abiecta priore (decimo Metaphysicae).

Confirmatur idem sic: omnis forma substantialis facit rem subsisten-
130 tem; ergo oportet dicere quod corpus animatum sit unum per unam formam substantialem et universaliter omnis substantia, cum sit per se ens

128 suscipiet] suscipiat *malim* : recipiat *Sutton, l.c.*

115-118 Cf. Anon.-2, Quaest. De an. (»Secunda lectura«) II.5, p. 743: »Item. I^o Physicorum et I^o De generatione ponit Commentator differentiam, et etiam Aristoteles, inter alterationem et generationem substantialem, quia alteratio habet subiectum in actu substantiali et generatio substantialis non, sed solum in potentia.«

115 Cf. Arist. Ph. 1.7. Arist. GC 1.4 319b6-17.

119 Arist. Juv. 1.467b22-23. Cf. Anon. Lockerti, Quaest. De an. II.5, p. 541: »Et Aristoteles, in libro De morte et vita, videtur dicere quod animal secundum quod animal vivit: concedit enim quod impossibile est animal secundum quod animal non vivere.«

124-128 Thomas de Sutton, De pluralitate formarum 572A: »de ratione enim actus est perficere terminare et complere suam potentiam, sed susceptivum, occupatum et completum nihil suscipit quosque evacuetur. ergo, cum formae ejusdem generis habeant idem susceptivum, impossibile est quod recipiat unam formam post aliam, nisi priore obiecta (*sic!*)«.

128 Cf. Arist. Metaph. 10.4.1055a3sq.; Auctoritates Aristotelis 1.243, p. 135.

129-134 Thomas Sutton, De pluralitate formarum 573A + 575C: »omnis ergo forma substantialis constituit substantiam subsistentem [...] omnes formae substantiales faciunt rem subsistere [...] oportet dicere quod corpus animatum sit unum per unam formam substantialem; et omnis substantia cum per se sit ens et unum, ex hoc ulterius inferri potest quod in quocumque ponuntur plures formae substantiales, quam una, in illo non sit unitas nisi secundum contactum vel ligamentum solum.«

et una. Quare infert quod in quocumque ponuntur plures formae substantiales, quod in eo non sit unitas nisi secundum contactum vel ligamentum solum.

Et si dicitur: »Tamen Commentator tertio Metaphysicae dicit quod 135 materia prima primo recipit formas universales et postea minus universales, deinde singulares,« ibi dicitur secundum ordinem quod Commentator per formas magis universales intellexit formas || minus perfectas, ut formas elementorum, et per formas minus universales intellexit formas

---

135 tamen] contra *malim.* 138 intellexit] *vel intelligit K; item paulo infra.* || **K** 166v.

135-137 Cf. Averroes Metaph. 1.17 14 K: »materia [...] primo recipit formam universalem, et postea mediante forma universali recipit formas alias usque ad individuales.« Averroes Metaph. 3.11, 50K: »Deinde dicit: si igitur rectum est dicere &c., id est si igitur necesse est ut universalialia sint magis principia secundum quos sunt universalialia, necesse est ut formae magis universales sint magis principia quam illae quae sunt minus universales.« Cf. Anon. Giele, Quaest. De an. 2.6, p. 78 »Commentator super secundum Metaphysicae dicit quod materia prima recipit formas universales, deinde minus universales«; Thomas Sutton, Quodlibet 1.10, p. 74: »Primo enim naturaliter advenit forma materiae secundum quod est magis universalis, quam secundum quod est minus universalis, ut dicit commentator I Metaphysicae. Dicit ibi quod materia prima primo recipit formas magis universales, deinde minus universales usque ad individuales.« Idem, De pluralitate formarum 574C: »materia prima primo recipit formam universalem, et postea mediante forma universali recipit alias formas usque ad individuales, ut dicit commentator super I metaph.«

137-140 Cf. Thomas Sutton, De pluralitate formarum 575A: »dicendum quod cum dicit commentator formam universalem primo recipi in materia et deinde alias, non intelligenda est illa prioritas et posterioritas secundum tempus, sed secundum ordinem naturae.«

140 magis perfectas. Nam forma perfectior semper continet formam imper-
 145 fectiorem et super eam aliquid addit, quia formae sunt ut numeri, quorum
 species resultant ex additione unitatum super minorem numerum, ut dici-
 tur octavo *Metaphysicae*. Et sicut unus numerus addit super alium unita-
 tem, ita formae materiales accipiuntur secundum recessum a materia se-
 150 cundum perfectius et imperfectius. Formae enim elementorum sunt propin-
 quissimae materiae primae et imperfectissimae secundum *Commen-
 tatore*m, quasi minime recedentes a materia. Ista autem formas propter
 propinquitatem ad materiam non consequitur operatio ultra qualitates
 activas et passivas. Formas autem elementorum magis recedentes a ma-
 155 teria sequitur propria operatio ultra qualitates activas et passivas, puta
 adamas attrahit ferrum et iaspis constringit sanguinem.

3.3.1.3 *Correlarium primum*. Omnis actus potentiam subiectivam per-
 155 ficiens substantialiter ipsam continet et occupat totaliter. Patet ex conclu-
 sione, cum non permittitur pluralitas formarum substantialium simul
 eandem materiam informantium.

---

149 formas] formae **K**.

140-151 Nam forma perfectior – sanguinem] Cf. Thomas de Sutton, De pluralitate
 formarum 571C: »ex his concludi potest: quaecumque formae sic se habent ad
 invicem, quod semper perfectior continet in se imperfectiorem, et super eam addit
 aliquid, sunt ejusdem generis. sic se habent omnes formae substantiales: tales
 enim formae sunt ut numeri, quorum species resultant per hoc quod major addit
 unitatem supra minorem, sicut dicitur 8 metaph. et 9, omnes ergo formae substanti-
 ales materiales sunt ejusdem generis. sicut enim numeri diversi resultant secundum
 progressionem naturalem ab unitate, ita quod primus numerus super unitatem addit
 unitatem, et sic deinceps; ita formae materiales accipiuntur secundum quemdam
 a materia recessum secundum perfectius et imperfectius. formae siquidem ele-
 mentorum sunt propinquissimae materiae primae, et sic imperfectissimae
 secundum commentatorem, et quasi parum a materia recedentes: unde corpora
 elementalia dicuntur prima corpora tamquam a primis formis et materia prima
 constituta. istas autem formas propter sui propinquitatem ad materiam non
 sequitur aliqua operatio excedens qualitates activas et passivas. consequenter
 autem magis recedunt ab imperfectione et potentialitate materiae primae formae
 mixtorum, utpote habentes in se quidquid habent formae elementorum, et adhuc
 amplius. unde et ipsas consequuntur operationes excedentes qualitates activas et
 passivas elementorum: puta adamas trahit ferrum, jaspis restringit sanguinem, et
 sic de aliis: et in istis etiam sunt multi gradus.«

143 Cf. Arist. *Metaph.* 8.3.1043b33-1044a1.

146-147 Locum non inveni.

Correlarium secundum. Praedicatorum quiditativorum pluralitas non arguit plures formas substantiales esse in eodem individuo collocatas. Probatur quia non est ponenda pluralitas ubi non est urgens necessitas, ex primo Physicorum; sed omnia illa praedicata quiditativa possunt sumi ab eadem forma secundum diversos modos considerandi, ut patet intuenti; 160 ergo.

Et si dicitur: Philosophus secundo Metaphysicae dicit »status est in praedicatis quiditativis, ergo in formis«, hoc argumentum nihil valeret nisi essent diversae formae subordinatae secundum subordinationem praedicatorum quiditativorum. – 165

Respondetur secundum beatum Thomam in commento super [1]2 Metaphysicae quod Philosophus probans esse statum in formis per esse statum in praedicatis quiditativis non vult quod in eodem individuo sint diversae formae subordinatae secundum praedicata quiditativa, sed vult quod ex natura rei sunt tot gradus distincti et formae in diversis rebus 170 quot sunt praedicata quiditativa eiusdem generis existentium, ut in re est aliquod habens formam correspondentem substantiae quod non habet formam correspondentem corpori, et sic ulterius descendendo.

Correlarium tertium. Cum <in> uno supposito substantiali solum una forma collocatur, forma corporeitatis in materia non perpetuatur. Patet ex 175 conclusione.

3.3.2.1 Conclusio secunda. Anima intellectiva suis potentiis identica cuiuslibet alterius formae substantialis in eodem supposito totaliter est peregrina.

---

166 respondetur] *signum dubiae interpretationis K*. 168 individuo] non *add. et del. K*. 173 descendendo] *In margine inferiore haec addita habet K: <<Al>>iter respondetur(?) secundum [secundum] Buridanum <Buridanus, Metaph. 7.14. ed. Paris. 1588: LrB> quod Philosophus dicit hoc non ideo quod formae sic multiplicentur in eodem, sed sic: si ita multiplicarentur <<sic>>ut quidam opinati sunt, adhuc esset status in illis secundum Buridanum. Aliter respondetur(?) quod Aristoteles arguit hic {hic: vel haec K} per locum a minore(?) interimendo: minus videtur esse status in praedicatis quiditativis quam in formis, sed in praedicatis quiditativis non fit processus <in> infinitum, ergo nec in formis. 174 correlarium tertium] <<.....>> forma corporeitatis <<non perpetu>>atur *K in mg. substantiali] fort. ex speciali correctum.* 179 peregrina] *vox fortasse corrupta.**

159 Cf. Arist. Ph 1.4.188a17-18. Cf. Auctoritates Aristotelis 2.26, p. 141.

162 Arist. Metaph. 2.2.994b16sqq.

166-167 Thomas Aquinas, Metaph. 2.4 n.321 (= n.6).

180 3.3.2.1 Illa conclusio pro prima sui parte est de mente Philosophi se-
 cundo De Anima, ubi dicit quod sensitivum est in intellectivo sicut trigo-
 num in tetragono; et beati Augustini in libro De spiritu et anima capitulo
 8, ubi dicit quod anima secundum sui operis officium diversis nominibus
 nuncupatur: dicitur enim anima dum vegetat, spiritus cum contemplatur,
 185 sensus dum sentit, anima dum sapit, mens dum || intelligit, ratio cum
 discernit, memoria cum recordatur, voluntas dum vult.

Hoc idem patet per 13 articulum Parisiensem dicentem »quod ex intel-
 lectivo et sensitivo non fit unum per essentiam error est«. Quare dicit be-
 atus Thomas super tertium De anima quod anima intellectiva eminenter
 190 et excellenter includit duas potentias, sc. vegetativam et sensitivam; et
 cum anima intellectiva est indivisibilis, est eis identica.

Sed probatur ratione sic, quia si in homine essent plures animae, sc. in-
 tellectiva et sensitiva, sequitur quod homo esset compositus ex animali
 <et homine>, et per consequens non esset animal simpliciter, quia tunc
 195 quaedam pars hominis esset composita ex anima sensitiva et materia, [et
 quaelibet talis est] et quodlibet tale est animal; et si tale remaneret rece-
 dente anima rationali utique ipsum viveret et sentiret, et per consequens
 esset animal; cuius oppositum probat beatus Augustinus in libro De ec-
 clesiasticis dogmatibus capitulo 19, ubi dicit quod duabus substantiis
 200 constat homo, tum corpore tum et anima.

Nec obest illud Philosophi primo De animalibus quod embryo primo

180 prima] illa K. 182 beati Augustini] beatus Augustinus K. 183 nominibus]
 nominativis K. 185 || K 167r. 195 quaedam] quidam K. 200 tum – tum] *vel*
potius t(ame)n – t(ame)n K.

180-182 Cf. Arist. De an. 2.3.414b31.

182-186 Ps.-Augustinus, Liber de spiritu et anima c. 34, PL 40: 803. Cf. Nicolaus
 Oresme, Quaest. De anima II.5, p. 152: »arguunt aliqui auctoritate Augustini et
 Auctoris De differentia spiritus et animae, qui volunt quod est una et eadem
 anima secundum diversa opera et officia variis nominibus appellata, ut dum
 intelligit, vocatur intellectiva, dum sentit dicitur sensitiva, et ita de aliis.«

187-188 Articuli 1277 condemnati, CUP 1: 544 n. 473, art. 13.

188-190 Locum non invenimus.

198-200 Ps.-Augustinus, De ecclesiasticis dogmatibus c. 19, PL 42: 1216.

201-202 Arist. GA 2.3 736b12-13 et 4.1 779a1-2. Cf. Auctoritates Aristotelis
 9.233, p. 228. Eandem auctoritatem affert Anonymus-1, Quaest. De an. 2.5, p.
 263; item Anonymus v.Steenbergen, Quaest. De an. 2.7, p. 206.

vivit vita plantae, quia <respondetur> secundum beatum Thomam in Tractatu de virtute formae quod forma praecedens corrumpitur in adventu formae sequentis non ab aliquo corrumpente per se sed per accidens, quando repugnat duas formas esse simul; ergo forma posterior capit perfectionem formae prioris, et sic per totam vitam eadem forma operatur secundum omnes operationes. 205

Respondetur secundum Buridanum quod primo apparent [ap] operationes potentiae vegetativae.

3.3.2.3 Correlarium primum. Sicut animam intellectivam sensitivae 210 asseritur identificari, sic intellectum esse identice voluntatem debet approbari.

Probatur auctoritate beati Augustini decimo De trinitate dicentem »haec tria, intellectus memoria et voluntas, non sunt tres vitae sed una vita, nec tres mentes sed una mens, nec tres substantiae sed una substan- 215 tia«, et in fine capituli ait »haec tria unum, una mens, una essentia.«

Sed potest ratione sic probari, quia si essent distinctae, hoc esset propter diversas rationes vel diversum modum operandi vel propter aliquam experientiam. Non tertium, quia nulla apparentia est ad hoc evidens. Nec propter diversas operationes, cum secundum operationem contrariam 220 eadem voluntas est respectu quorundam libere activa et quorundam naturaliter. <Nec propter diversas rationes, quia ***>

Secundum. Potentiae animae intellectivae non sunt substantiae nec realiter ab ipsa distinctae.

Probatur, quia sequitur quod anima esset realiter composita ex rebus 225 diversis, quod videtur falsum cum sit entitas simplex et actus simplex simplicitate opposita compositioni ex || [ex] rebus simpliciter. Quia si ponitur quod ei<u>sdem formae sint plures substantiae, sic quaelibet illarum substantiarum <haberet> entitatem; et cum quaelibet est res, utique in essentia animae plures res generantur. 230

---

202 respondetur] Respondetur(?) secundum(?) Thomam *add. K in mg.* 205 quando] quanto **K.** 208 Respondetur(?) *manus correctrix*] Probatur **K a.c.**; aliter respondet(?) Buri<<danus>> **K in mg.** apparent] *lectio parum certa.* 211 debet] decit(er) **K, ut videtur.** 219 ad hoc] *vel* adhuc **K.** nec] *vel* **K.** 225 sequitur] *sequeretur malim; se(our) K.* 227 || **K 167v.**

202-203 Locum non invenimus.

208-209 In Buridano non inveni, at cf. Marsilius Metaph. 7.14, VPL 5297: 105vA.

213-216 Augustinus, De trinitate 10.18, CCSL 50: 330-331.

Tertium. Non sunt ponendae in homine tot formae substantiales quot habet homo operationes materiales. Patet ex dictis.

3.3.3.1 Conclusio 3^a. Ab eadem natura rei singularis sumitur conceptus individui et universalis.

- 235 3.3.3.2 Probatum auctoritate Aegidii in De gradibus formarum dicentis: Species et genera sibi invicem ordinata non praedicantur de aliquo individuo per formas realiter diversas, sicut putavi<t> Avicbron, sed per eandem formam differentem solum secundum diversam considerationem.
- 240 Et illud necesse est dicere. Cum enim species sit hoc ipsum <quod genus>, ut puta homo est hoc ipsum quod animal, nec animal est pars hominis secundum rem sed solum secundum rationem, ergo concedendum est formam generis esse fundamentaliter formam speciei. Quae quidem species et genera sumuntur ab eodem individuo penes modos essendi re-
- 245 rum non realiter sed formaliter distinctos, quos modos essendi formaliter consideratos fabricat intellectus per eius considerationem circa res; super quo modo essendi rei fundatur modus intelligendi res et modus praedicandi terminorum ex consequenti. Quare dicit Philosophus in secundo Posteriorum: »Ex singularibus universale †(actu)m est nobis scire†«. Et
- 250 illud est de intentione Commentatoris super primum De anima dicentis quod definitiones sunt singularium secundum conceptus communes universales.

---

236 sibi invicem Sutton l.c.] subiectionem **K**, ut videtur. ordinata] ordinatae **K**.
 248 consequenti] consequente **K**. 249 scire] lectio incerta, sci(re) vel sti() **K**.
 251 secundum] lectio incerta. communes] lectio incerta.

235-239 Thomas de Sutton, De pluralitate formarum 575A: »sic intelligendum est de generibus et speciebus sibi invicem ordinatis, quae non praedicantur de aliquo individuo per formas realiter divisas, sicut putavit avicbron, sed per eandem formam differentem solum secundum diversam considerationem rationis. et istud necesse est dicere, cum enim species sit hoc ipsum quod genus puta, homo est hoc ipsum quod animal, nec animal est pars secundum rem hominis, sed pars solum secundum rationem: similiter oportet formam speciei esse ipsam formam generis.«

248-249 Cf. Arist. APo. 1.31.88a4-5, trl. Iacobi (AL 4.1-4: 62): »ex singularibus enim pluribus universale manifestum est.« Fortasse etiam Arist. APo. 2.13.97b28-29 (AL 4.1-4: 97): »Facileque est singulare diffinire quam universale, unde oportet ex singularibus in universalibus ascendere.«.

250-252 Averr., De an. 1.8, p. 12.24-25: »sed sunt diffinitiones rerum particularium extra intellectum, sed intellectus est qui agit in eis universalitatem.«

3.3.3.3 Correlarium primum. In nullo supposito substantiali ponenda est forma communis distincta a forma singulari. Patet ex dictis.

Probo ratione sic: quia omne quod est tale suppositum vel in tali supposito substantialiter vel est ipsum suppositum met vel materia vel forma, et nullum illorum est natura universalis. Non materia, quia ipsa secundum aliquos est causa individuationis et non causa universalitatis. Nec forma, quia ipsa est generabilis et corruptibilis si esteducta de potentia materiae; modo natura universalis ponitur perpetue existere. Nec etiam ipsum suppositum, cum sit individuum.

Et si dicitur: Si universale non ponitur ex parte rei, ad quid tunc vulgata tota schola antiquorum oppositum? Nam dicit articulus Parisiensis 102 »Quod humanitas non est forma rei sed rationis, error est«. –

Dico quod homo dicitur concretum eo quod concernit duo, scilicet materiam et formam, et suum abstractum, sc. humanitas, abstrahitur a materia et forma. Ergo quando dico 'homo' dico materiam et formam, quando dico 'humanitas' dico formam abstractam ab ambobus. Dicit glosa articuli: quae quidem humanitas ut est in individuo est singularis ut sic, ut in quantum est obumbrata appendiciis materiae et condicionibus individuantibus dicitur universalis in potentia, ad hunc sensum quia super ipsam apta est fundari intentio universalitatis. Et in quantum tunc abstrahitur iuxta modum prius positum potest vocari universalis in actu, cum significatur per conceptum ex tenui similitudine collectum, et aequae bene in re nihil est nisi natura singularis. Illa est intentio beati Thomae in Tractatu de universalibus capitulo paenultimo. Quare dicit Boethius super Porphyrium quod [quod] singulare est dum sentitur, universale dum intelligitur.

Secundum. Universalia considerata fundamentaliter non sunt praeter singularia existentialiter. Patet ex dictis.

280

255 probo] *lectio incerta*. 270 appendiciis] dependiciis K. 272 || K 168r. 280 existentialiter] *vel* *existenter* K.

263-264 Articuli 1277 condemnati, CUP 1:549 n. 473, artic. 104.

268 sqq. Locum non inveni.

274 Cf. Themistius, *De an.*, CAG 5.3: 3.32-33, trl. G. de Moerbeke, CLCAG 1: 8-9.22-23: »Genus quidem enim conceptus est sine hypostasi summatim collectus ex tenui singularium similitudine.«

275-276 Cf. Anon. *De Universalibus*, 809C n. 12 (?).

276-278 Cf. Boethius, *In Porph. Intr.* ed. 2a 1.11, pp. 166-7 Brandt.

Nam dicit Linconiensis super illud Posteriorum »universalia sunt ubique«: i.e. ubique suorum locorum; loca autem universalium, ut dicit, sunt singul<ari>a. Unde »universale est ubique« nihil aliud <est> nisi »universale est in quolibet suo singulari«.

285 Correlarium responsivum est pars negativa quaesiti.

---

282 i.e.] i K.

281-283 Robertus Grosseteste, APo. I.18 p. 266.

281 Arist. APo. 1.31.87b32.

BIBLIOGRAPHY

Sources

Aegidius Romanus, *Quaestiones metaphysicales*, ed. Venetiis 1501 (rp. Frankfurt 1966)

AL = Aristoteles Latinus.

Alexander de Hales (revera Alexander de Alexandria O.F.M.), *In duodecim Aristotelis Metaphysicae libros expositio*, Venetiis: apud S. Galiganum de Kare-ra, 1572.

Anonymus, *De universalibus*. In: *Indicis Thomistici Supplementum*, S. Thomae Aquinatis Opera Omnia vol. 7, Aliorum Medii Aevi Auctorum Scripta 61: coll. 807C-809B, Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog, 1980.

Anonymus Giele: Giele, Maurice, *Un commentaire averroïste sur les livres I et II du Traité de l'âme*. *Philosophes Médiévaux* 11, Louvain-Paris 1971, 11-120.

Anonymus v. Steenbergen: Steenbergen, Fernand van (ed.), *Un commentaire semi-averroïste du Traité de l'âme*. *Philosophes Médiévaux* 11, Louvain-Paris 1971, pp. 121-348.

Aristoteles, *Opera*, ed. I. M. Bekker, Berolini 1831, ed. altera Berolini 1950.

Aristoteles Latinus I. 1-5, *Categoriae vel praedicamenta*, translatio Boethii, editio composita, translatio Guillelmi de Moerbeka, ed. L. Minio-Paluello. Bruges: Desclée de Brouwer, 1961. (Corpus philosophorum Medii Aevi)

Aristoteles Latinus I. 6-7, *Categoriarum supplementa: Porphyrii Isagoge translatio Boethii et anonymi fragmentum vulgo vocatum "Liber sex principiorum"*, ed. L. Minio-Paluello adiuv. B. G. Dod. Bruges: Desclée de Brouwer, 1966 (Corpus philosophorum Medii Aevi).

Aristoteles Latinus II. 1-2, *De interpretatione vel Periermenias*, ed. L. Minio-Paluello. Bruges : Desclée de Brouwer, 1965. (Corpus philosophorum Medii Aevi).

Aristoteles Latinus IV. 1-4, *Analytica posteriora*: translationes Iacobi, Anonymi sivi 'Ioannis', Gerardi, et recensio Guillelmi de Moerbeka, ed. L. Minio-Paluello et B. G. Dod, Bruges: Desclée de Brouwer, 1968. (Corpus philosophorum Medii Aevi).

Aristoteles Latinus V. 1-4, *Topica*: translatio Boethii, fragmentum recensionis alterius, et translatio anonyma, ed. L. Minio-Paluello; adiuv. B. G. Dod. Bruxelles: Desclée de Brouwer, 1969. (Corpus philosophorum Medii Aevi).

Aristoteles Latinus VI. 1-3. *De sophisticis elenchis*, translatio Boethii, fragmenta

- translationis Iacobi et recensio Guillelmi de Moerbeke; ed. B. G. Dod. Leiden: Brill, 1975 (Corpus philosophorum Medii Aevi).
- Aristoteles Latinus VII. 1.1. *Physica*; translatio vetus praef. F. Bossier et J. Brams; VII. 2: *Physica*; translatio vaticana; ed. altera ed. A. Mansion. Leiden: Brill, 1990 (Corpus philosophorum Medii Aevi).
- Aristoteles Latinus VII. 1.2. *Physica*; translatio vetus ed. F. Bossier et J. Brams. Leiden: Brill, 1990 (Corpus philosophorum Medii Aevi).
- Aristoteles Latinus IX. 1. *De generatione et corruptione*: translatio vetus ed. J. Judycka. Leiden: Brill, 1986 (Corpus philosophorum Medii Aevi).
- Aristoteles Latinus XXV. 2, *Metaphysica*, lib. I-X, XII-XIV ; ed. textus, recensio et translatio Guillelmi de Moerbeka ; ed. G. Vuillemin-Diem, Leiden: Brill, 1995.(Corpus philosophorum Medii Aevi).
- Aristoteles Latinus XXV. 3.2, *Metaphysica*, lib. I-XIV ; translatio anonyma sive 'media', ed. G. Vuillemin-Diem. Leiden: Brill, 1976.(Corpus philosophorum Medii Aevi).
- Aristoteles Latinus XXVI. 1-3 *Ethica Nicomachea*, ed. R. A. Gauthier. Leiden: E. J. Brill; Bruxelles: Desclée de Brouwer, 1972-1974.(Corpus philosophorum Medii Aevi).
- Aristoteles Latinus XXIX. 1 *Politica*: libri I-II.II : translatio prior imperfecta interpretate Guillelmo de Moerbeka, ed. P. Michaud-Quantin. Bruges : Desclée de Brouwer, 1961. (Corpus philosophorum Medii Aevi).
- Aristoteles Latinus XXXI. 1-2, *Rhetorica*: translatio anonyma sive vetus et translatio Guillelmi de Moerbeka, ed. B. Schneider. Leiden: E. J. Brill, 1978 (Corpus philosophorum Medii Aevi).
- Aristotelis *de somno et vigilia liber* adiectis veteribus translationibus, ed. H.J. Drossaart Lulofs, Lugduni Batavorum, 1943.
- Articuli Parisius condemnati*: In: Chartularium Universitatis Parisiensis I, No. 473, at pp. 543-58,
- Auctoritates Aristotelis*: J. Hamesse, *Les Auctoritates Aristotelis*, Louvain & Paris: Publications Universitaires & Béatrice-Nauwelaerts, 1974 (Philosophes Médiévaux XVII).
- (Ps.-) Augustinus, *De ecclesiasticis dogmatibus*. Patrologia Latina (Migne), vol. 42.
- (Ps.-) Augustinus, *Liber de spiritu et anima*. Patrologia Latina (Migne), vol. 40
- Augustinus, *De trinitate*, ed. W.J. Mountain & Fr. Glorie, Turnhout: Brepols, 1968 (Corpus Christianorum, Series Latina 50)
- Averroes, *Opera*, in : Aristotelis Opera cum Averrois commentariis, Venetiis: apud Juntas 1562-1574.
- Averroes, *Commentarium magnum in Aristotelis De anima libros*, rec. F. Stuart Crawford. Cambridge, Mass.: Mediaeval Academy of America, 1953. (Corpus commentariorum in Aristotelem. Versio Latina, v. VI, 1).
- Avicenna, *Liber de philosophia prima : sive, Scientia divina* ; éd. de la traduction latine médiévale par S. van Riet ; introd. par G. Verbeke. Louvain: E. Peeters, 1977-1983 (Avicenna Latinus III-V).
- Boethius A.M.S. *In Isagogen Porphyrii commenta*, rec. S. Brandt. Vindobonae: F. Tempsky, 1906. (Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum, 48).

- Chartularium Universitatis Parisiensis*, t. I, ed. H. Denifle et Ae. Chatelet, Paris 1889.
- Dominicus Gundissalinus: *Die dem Boethius fälschlich zugeschriebene Abhandlung des Dominicus Gundisalvi De unitate*, hrsg. von P. Correns. Münster: Aschendorff, 1891. (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters; Bd. 1, Hft. 1).
- Iohannes Buridanus, *Quaestiones in libros Metaphysicorum Aristotelis*, Parisiis 1518 (reprint Frankfurt 1964).
- Marsilius de Inghen, *Quaestiones in libros Metaphysicorum Aristotelis*, ms Wien, Österreichisches Nationalbibliothek, Pal. 5297.
- Porphyrus, *Isagoge et in Aristotelis Categorias commentarium*, ed. A. Busse, Berlin: Reimer, 1887 (Commentaria in Aristotelem Graeca 4.1).
- Ps. Aristoteles. *Le liber de causis*; édition établie à l'aide de 90 manuscrits, avec introduction et notes par A. Pattin. Leuven, *Tijdschrift voor Filosofie*, 1968.
- Robertus Grosseteste, *Commentarius in Posteriorum analyticorum libros*, Introduzione e testo critico di Pietro Rossi. Firenze: L.S. Olschki, 1981. (Testi e studi per il "Corpus philosophorum Medii Aevi", 2).
- Themistius, *Commentaire sur le Traité de l'âme d'Aristote, traduction de Guillaume de Moerbeke*, ed. G. Verbeke, Louvain-Paris: Publications universitaires de Louvain-Béatrice Nauwelaerts, 1957. (Corpus Latinum Commentariorum in Aristotelem Graecorum I).
- Themistius, *In libros Aristotelis De anima paraphrasis*, ed. R. Heinze, Berlin: Reimer, 1899 (Commentaria in Aristotelem Graeca 5.3).
- Thomas de Aquino, *In octo libros Physicorum Aristotelis expositio*, cura et studio M. Maggiolo, Taurini: Marietti, 1965.
- Thomas de Aquino, *In duodecim libros metaphysicorum Aristotelis expositio*, ed. iam a M. R. Cathala, retrac. cura et studio R. M. Spiazzi, Taurini: Marietti, 1964.
- Thomas de Aquino, *Summa theologiae*, cura et studio P. Caramello; ex recensione Leonina, Taurini: Marietti, 1952-1956.
- Thomas de Sutton, *De pluralitate formarum*. In: *Indicis Thomistici Supplementum*, S. Thomae Aquinatis Opera omnia 7, Aliorum Medii Aevi Auctorum Scripta 61: coll. 570C-577B, Stuttgart-Bad Cannstatt: Frommann-Holzboog, 1980.
- Thomas de Sutton, *Quodlibeta*, ed. M. Schmaus & M. González-Haba, München: Bayerische Akademie der Wissenschaften/C.H. Beck, 1969.

Secondary Literature

- Anderson I., *Skånes historia. Senmedeltiden*, Stockolm 1974.
- Diplomatarium Dioecesis Lundensis. Lunds Ärkestifts Urkundsbok*, ed. L. Weibull, Lund 1900.
- Ebbesen S., 'Small Finds. Philosophical Texts in Erfurt, Hamburg, Oxford and Paris', *Cahiers de l'Institut du Moyen Age Grec et Latin* 62 (1992), 197-218.

- Jexlev T., art. 'Nielsen, Tue' in *Dansk Biografisk Leksikon*, 3rd edition, København: Gyldendal 1982, vol. 10: 514-5.
- Kleineidam E., *Universitas Studii Erfordiensis. Überblick über die Geschichte der Universität Erfurt im Mittelalter 1392-1521*. Leipzig 1964 (Erfurter Theologische Studien, Bd. 14).
- Markowski M., 'Die ersten philosophischen Strömungen an der Erfurter Universität im Licht der Aristoteles-Handschriften', in: A. Speer (ed.), *Die Bibliotheca Amploniana*, Berlin-New York: De Gruyter 1995, 32-53 (Miscellanea Mediaevalia 23).
- Oergel G., 'Das Collegium zur Himmelspforte während des Mittelalters', *Mittheilungen des Vereins für die Geschichte und Alterthumskunde von Erfurt*, 19 Heft, Erfurt 1898.
- Scriptores Minores Historiae Danicae*, ed. M.Cl. Gertz, København: Gad, 1917-22.
- Tabarroni A., 'Henricus Ruyn, Disputata Metaphysicae. An Edition', *Cahiers de l'Institut du Moyen Age Grec et Latin* 61 (1991), 185-428.
- Weissenborn J.C.H., 'Die Urkunden zur Geschichte des M. Amplonius de Fago aus Rheinbergen', *Mittheilungen des Vereins für die Geschichte und Alterthumskunde von Erfurt*, 9 Heft, Erfurt 1880.

INDEX LOCORUM

Aegidius Romanus

Quaestiones metaphysicales
L. 8, qq. 2-3 59

De gradibus formarum (revera Thomae de Sutton De pluralitate formarum)
..... 285, 291

Loci non inventi
..... 4, 21, 51

Alexander de Alexandria (sub nomine Alexandri de Halis)

Sententia libri Metaphysicorum Aristotelis
L. 1, t.1 14
L. 2, t.6 45
L. 3, t.10 66

Aliqui
..... 43

Anglici
..... 98

Anonymus

De Universalibus
809C n.12 ..... 283; 292

Anonymus

Glosa Articularum Parisiensium
Locus non inventus .. 292

Aristoteles

Categoriae [Cat.] sive Praedicamenta [Praed.]
5, 2a11-14 190
5, 2b15 155
5, 3b25 237
6, 5b6-7 120
7, 7b25 114
10, 11b17-19 235
11, 14a23-24 236

Peri Hermeneias

3, 16b23-25 147
13, 22b39-23a1 220

Analytica Posteriora [APo. sive Post.]

I.2, 71b20-23 28
I.2, 72a11-13 97
I.2, 72a22 75
I.2, 72a24 74
I.4, 73a35 26
I.4, 73a37-b2 165
I.10, 76b12-26 36
I.13, 78b32 47
I.22, 82b36 133
I.30, 87b19-27 136
I.31, 87b31 188
I.31, 87b32 293
I.31, 88a4-5 291

I.33, 88b30	136	III.5, 205b29-35	45
I.33, 89a1	70	III.6, 207a25	41
II.3, 91a1	75	III.7, 207b35	50
II.3, 92b24-27	166	IV.3, 210a25	160
II.7, 92b25	164	IV.8, 215b17	256
II.13, 97a13-14	191	V.1, 224b26	237; 241; 243
II.13, 97b28-29	291	V.2, 225b11	128
II.16, 98b20-21	39	VI.1, 231b15	36
locus non inventus ..	62	VI.9, 239b5	87
<i>Topica</i>			
I.2, 101b3-4	13	VII.1, 241b24	213
I.5, 102b4-5	24	VII.3	210
I.7, 103 a7-9	113	VII.3, 247b1	58
I.7, 103 a21-24	111	VII.4, 249a23	65
I.11, 105a7	84	VIII.1, 251a20	142
II.7, 113a29-30	169	VIII.3, 253a33	84
VI. 4, 141a23-31	109; 151	VIII.7, 261a14	227
VI 6, 144a23-27	163	loci non inventi	15; 25; 29; 54; 128; 213; 229; 258
locus non inventus ..	194	<i>De Caelo</i>	
<i>De Sophisticis Elenchis</i>			
5, 167a24-25	97	I.1, 268a6-7	36
<i>Physica</i>			
I.2, 184b15	71	I.4, 271a33	39
I.2, 185b2	255	I.9, 278a12-15	182
I.3, 186b4	107	I.9 279a28-30	259
I.3, 186b14	184	II	32
I.4, 187b7	274	II.12 292b3-12	269
I.4, 188a17-18	288	IV.1, 308a15-17	237
I.7	285	loci non inventi	16; 258; 269
I.8, 191b3	169	<i>De generatione et corruptione</i>	
I.9, 192a23	14	I.1, 314b29	193
I.9, 192a29-34	193	I.4, 319b6-17	285
I.9, 192a30	251	I.7, 324b9-10	213; 257
II.2, 193b22	46	II.10, 336a27-28	221; 248
II.2, 194b13	175	II.10, 336a30-31	58
II.5, 196b29	18	<i>Meteora</i>	
II.6, 197b36	137	I.12, 348b2-3	173
II.7, 198a24-26	104	I.12, 349a7-9	173
II.8, 199a32	51	IV.6, 382b31-33	249
III.4, 203b30	267	IV.6, 383a13-14	249
III.4, 204a1	49	IV.7, 384b2-3	58
		IV.12, 390a10-13	14

De anima

I.1, 402a1-4	5; 273
I.1, 402b21-22	153
I.1, 402a1	9; 273
II.1, 412a10-11	57
II.1, 412a21, 26, b5	252
II.1, 412b6-8	124
II.2, 413b1-5	19
II.3, 414b31	289
II.3, 414b31-32	183
II.4, 415b26-b1	187
II.9, 421a25-26	21
II.5, 417b22-28	25
II.7, 418b20	58
II.10, 422a16-17	119; 120
II.11, 422b25-27	21
II.12, 424a17-20	218
III.3, 428b19	19
III.4, 429b10-14	73; 161
III.6, 430b27-28	94; 187
III.8, 431b20	272
III.8, 431b24-25	134
III.8, 432a7-10	199
III.8, 432a8-9	41; 263
III.10, 433a15	50
III.13, 435b17-19	19
loci non inventi	16; 23; 54

De sensu

1, 437a15-17	20
--------------	----

De somno

1, 454a8	25
----------	----

De Iuventute ("De morte et vita")

1.467b22-23	285
-------------	-----

De longitudine et breuitate vitae

2, 479a30	262
-----------	-----

De generatione animalium [GA]

II.3, 736b12-13	289
IV.1, 779a1-2	289

Metaphysica

I.1, 980a21	39
I.1, 981a5	28
I.1, 981a8-13	28
I.1, 981a16	25
I.1, 981a16-17	23
I.1, 981a19-20	26
I.1, 981a20	26
I.1, 981b27	5
I.2, 982a5	6
I.2, 982a20	7; 138
I.2, 982a24-25	8
I.2, 982b5	5
I.8, 989b6-7	184; 193
II.1, 993a30	31; 89; 220
II.1, 993b5	84
II.1, 993b10	175
II.1, 993b20-30	150
II.1, 993b28	144
II.1, 993b30	34
II.2, 994a1	7; 43; 275
II.2, 994a1-5	50
II.2, 994a1-11	184
II.2, 994a17-19	55
II.2, 994b16sqq.	288
II.2, 994b17	164
II.2, 995a14-15	13
III.1, 995a29	52
III.2, 996a22-30	52
III.2, 996a27	57
III.2, 996a32	54
III.3, 998b15	55
III.4, 1000b23	59
III.4, 1000b23-1001a4	58
IV.1, 1003a21	3
IV.2, 1003a33	64
IV.2, 1003a35-b4	65
IV.2, 1003b10	79
IV.2, 1003b23	190
IV.2, 1003b26-27	69; 72
IV.2, 1003b30	181
IV.3, 1005a20	61
IV.2, 1005b11-13	30
IV.3, 1005b8-9	35
IV.3, 1005b12	84

IV.3, 1005b19-20	88	VII.10, 1035a28-30	182
IV.3, 1005b30	87	VII.10, 1035b32	179; 184
IV.4, 1006a1	36	VII.11, 1036a26	181
IV.4, 1008a15	79	VII.11, 1036a27	184
IV.6-7, 1011b14-25	97	VII.11, 1036a28	196
V.3, 1014 a25-27	108	VII.11, 1037a13	193
V.6, 1017a1	111	VII.11, 1037b1	181; 182
V.6, 1017a4	239	VII.15, 1039b20	204
V.7, 1017a7	139	VII.15, 1039b27	188; 194
V.7, 1017b1	76	VII.17, 1041b1	201
V.9, 1018a15	272	VII.17 1041b11	244
V.12, 1019a15	212; 214	VIII.1, 1042a25	204
V.15, 1020b25	113	VIII.2, 1042b9	206
VI.1, 1025b25-1026a12	130	VIII.2, 1043a7-12	181
VI.1, 1025b25-1026a33	135	VIII.3, 1043b1	205
VI.1, 1025b30	176	VIII.3, 1043b13	108
VI.1, 1026a2	152	VIII.3, 1043b33-1044a1	287
VI.1, 1026a6-10	167	VIII.3, 1043b34	209
VI.1, 1026a18	130	VIII.4, 1044a32	177
VI.1, 1026a30	5	VIII.5, 1044b34-1045a5	223
VI.2, 1026a33	138	VIII.6, 1045a7	124
VI.2, 1026a34-b5	70	IX.1, 1046a9-13	212
VI.2, 1026a34	63; 148	IX.2, 1046b4-6	220
VI.2, 1026b15	138	IX.3, 1047a24	214
VI.2, 1026b2	137	IX.3, 1047a24-25	214; 222
VI.2, 1027a15	140	IX.5, 1047b31	217; 218
VI.4, 1027b20	147	IX.7, 1049a1	222
VI.4, 1027b26	148	IX.8, 1049b14-17	225
VI.4, 1027b26-27	34	IX.8, 1050a5	206; 227
VI.4, 1027b26-28	144	IX.8, 1050a11-12	227
VI.4, 1027b35	149	IX.8, 1051b4-6	230
VII.1, 1028a10-20	65	IX.10, 1052a1-3	150
VII.1, 1028a17-25	67	X.1, 1052b19	82
VII.3, 1029a6	154	X.1, 1052b20	82
VII.3, 1029a11	155	X.2, 1053b31	240
VII.3, 1029a20-21	102	X.2, 1054a13	190
VII.4, 1029b1-12	201	X.4, 1055a3sqq.	285
VII.4, 1030a25	164	X.4, 1055a4	235
VII.5, 1030b29	167	X.4, 1055a19	213
VII.5, 1030b29-35	166	X.4, 1055b16	237
VII.5, 1031a1	162	X.5, 1055b31	244
VII.6, 1031a20-21	158	X.5, 1056a35-b1	45
VII.6, 1031a27	158	X.6, 1056b4	239
VII.7, 1032a16	251	X.6, 1056b4-9	239
VII.8, 1033b33	170	X.7, 1057a19	242

X.8, 1058a11	246	VII.13, 1152b33	262
X.10, 1058b27	246	IX.7, 1167a4	22
XII.4, 1070a31	250	IX.8, 1168b35	182; 205
XII.6, 1071b17-18 ...	256	IX.9, 1170a15	228
XII.6, 1071b27	263	X.4, 1174 b15	120
XII.7, 1072a18	39	X.7, 1177a12	39
XII.7, 1072a25	257	X.7, 1177b16	9
XII.7, 1072a26	272	X.9, 1179a24-26	272
XII.7, 1072b14	251	X.9, 1179a31-32	6
XII.7, 1072b15	259	X.11, 1178b33	7
XII.7, 1072b25	223	locus non inventus ...	218
XII.7, 1072b30	276		
XII.8, 1073a15	77	<i>Politica</i>	
XII.8, 1073a37	234	I.2, 1253a9-10	14
XII.8, 1074a15	265	I.5, 1254b14	10
XII.8, 1074a18	269	I.9, 1256b41-1257a1 .	50
XII.9, 1074b18	271	VII.1, 1323b21-22 ...	9
XII.9, 1074b26	271		
XII.9, 1074b32-33 ...	273	<i>Rhetorica</i>	
XII.9, 1075a6	146	I.7, 1363b21-22	40
XII.10, 1075a21	156	I.6, 1362b30-31	21
loci non inventi	83; 145; 187; 253; 254	I.11, 1370a12	15
		I.11, 1369b33-34	262
<i>Ethica Nicomachea</i>			
I.1, 1094b2	10	Articuli Parisiis condemnati	
I.1, 1094b5	8	13	289
I.8, 1098b10-11	260	104	292
I.13, 1102b21	219	124	205
II.1, 1103a20	36	loci non inventi	183, 260; 284
II.1, 1103a21-22	105		
II.2, 1104b19-20	261	Augustinus	
II.8, 1108b11	237; 244	<i>De ecclesiasticis dogmatibus</i> (Ps.-Augustini)	
III.7, 1114b9	37	c. 19 (PL 42: 1216) ..	289
III.8, 1114 b31-32	141		
VI.2, 1139a26-29	14	<i>Liber de spiritu et anima</i> (Ps.-Augustini)	
VI.2, 1139b3	29	c. 34 (PL 40: 803) ...	289
VI.2, 1139b7-10	141		
VI.8, 1141b15-16	27	<i>De trinitate</i>	
VI.8, 1141b15	30	10.18 (CCSL 50: 330-331)	290
VI.8, 1141b22-23 ...	6		
VI.9, 1142a14-15	27		
VI.9, 1142a16	11		

Averroes*Commentum in libros Physicorum Aristotelis*

1 c. 1	6
1 c. 61	169
1 c. 78	264
1 c. 81	14; 22
1 c. 83	4
8 c. 3	8

Commentum in libros De anima Aristotelis

1 c. 6	215
1 c. 8	186, 283, 291
3 c. 5	49
3 c. 33	37

Commentum in libros Metaphysicorum Aristotelis

1 c. 17	286
1 c. 83	47
2 c. 1	35; 38; 277
2 c. 10	185
2 c. 16	11
2 c. 22	46
3 c. 11	286
4 c. 3	74
5 c. 20	214
6 c. 2	135
7 c. 18	163
7 c. 23	170
7 c. 28	172
8 c. 9	201
8 c. 12	281
9 c. 2	212
9 c. 5	216
10 c. 15	226
12 c. 11	264
12 c. 36	259
12 c. 51	273

De Substantia orbis

c. 1	183, 284
------------	----------

Loci non inventi

.....	231; 264; 287
-------	------------------

Avicenna*Liber de philosophia prima*

p. 4-8 10-13	46
--------------------	----

Biblia*Psalmi*

146,4	233
-------------	-----

Boethius A.M.S.*Commentum in Isagogen Porphyrii, ed. secunda*

I.11, pp. 166-7	292
3.5, p.214	193
.3, pp. 246-8	188

Dominicus Gundissalinus*De unitate*

3	186; 198
---------	----------

Hippocrates*Aphorismata*

1	29
---------	----

Iohannes Buridanus*Quaestiones in libros Metaphysicorum**Aristotelis*

4 q. 6	64
4 q. 14	95
7 q. 20	198; 199
loci non inventi	263; 290

Liber De causis

5 57, 22	41
----------------	----

Liber de sex principiis

c. 1 244

Loci non inventi4; 15; 16; 21; 23; 25; 29; 43; 51; 54; 62;
70; 83; 98; 99; 102; 119; 124; 128;
139; 145; 153; 187; 194; 213; 218;
229; 231; 253; 254; 258; 260; 263;
264; 269; 284; 287; 289; 290; 292**Marsilius de Inghen***Quaestiones in libros Metaphysicorum**Aristotrlis*4 q. 6 70
4 q. 7 ..... 74; 75
4 q. 11 87
4 q. 13 ..... 94; 95
5 q. 2 106
7 q. 1 152
7 q. 2 155
7 q. 11 176
7 q. 14 290
7 q. 19 195
7 q. 21 199
locus non inventus ... 99**Plato**

Locus non inventus .. 139

Porphyrius*Isagoge sive Introductio [Intr.]*6, 8-9 65
7, 5 67
9, 3 188
19, 1-2 ..... 211**Robertus Grosseteste Lincolnensis
episcopus***Commentum in libros Posteriorum
Aristotelis*1 c. 18 293
2 c. 2 ..... 163; 183**Themistius***In Aristotelis De anima paraphrasis*CAG 5.3: 3.32-33 (CLCAG 1: 8-
9.22-23) ..... 292**Thomas de Aquino***Sententia libri Metaphysicorum Ari-
stotelis*2 l. 1 n. 13 39
2 l. 4 n. 6 288
5 l. 15 110
9 l. 7 254
12 l. 6 n. 3 ..... 263*Sententia libri Physicorum Aristotelis*

2 l. 3 135

Summa theologiae

I, q. 66 59

Loci non inventi

"super tertium De anima" 289

"in Tractatu de virtute formae" 290

sine indicatione operis 70

Thomas Manlevelt

Locus non inventus .. 99

Thomas de Sutton*De pluralitate formarum*

571C 287
572A, 573A 285

574C 286
575A 286; 291
575C 285

INDEX VERBORUM

The index is selective, but exhaustive references have been aimed at for the words that do have an entry. Philosophical terms have been given priority, and more attention is paid to nouns than to other parts of speech. Generally, participles have separate entries. The reference numbers are page-numbers.

- absentia:** 104
absolutus: 129; 215-216; 275; 284 v. conceptus, potentia, res
abstractio: 7; 179; 188; 198; 282; 283
abstractus: 7; 11; 133; 282; 283; 292; a. et concretum 66-67; 114-115; 129 per modum a. 125; v. accidens, forma, species, terminus
abstrahere: 54; 152; 167; 181; 188; 282; 283
acceptio: 215; 242
accessus: 208
accidens: 24; 68; 107; 111; 116; 121; 123-124; 127-128; 131-132; 134; 146; 151-153; 157-158; 162-168; 170-171; 185-186; 189; 192-193; 196-197; 208-209; 228; 250; 270; 275; 282; a. abstractum 167; esse a. 68; per a. 22-23; 25-26; 54; 63; 76; 80; 105-107; 111; 136-140; 148-152; 178; 187; 211; 217; 234; 240; 273; 290; secundum a. 54; 62-68; 157-158 v. fallacia
accidentalisis: 4; 33; 192; 195; 209; 220; 246 v. conceptus, forma, praedicatum
accrescere: 283
acetum: 223
actio: 25; 44; 84; 115; 123; 187; 212-213; 215; 218; 225; 257-258
activus: 6; 9; 23; 117; 214; 221; 287; 290; v. causa, potentia
actor: 6
actualis: 110; 121; 126; 199; 216
actus: 4; 6; 7; 9; 16; 23-26; 34; 39; 44; 49; 55-58; 60; 63; 73; 76-77; 89-90; 103; 105-107; 116; 120; 123; 128; 145; 154; 169; 190; 193; 195-196; 200; 202; 205-208; 211; 214-216; 221-231; 237; 244; 252-254; 261; 264; 281; 282; 283; 285; 287; 290; 292
adaequatio: 34; 143
adamas: 287
aditio: 4; 209; 287
admixtio: 210; 253
adventus: 290
Aegidius: 4; 21; 51; 285; 291
aequalis: 45; 244-245; 256
aeque: 292
aequivocatio: 65
aequivoce: 62; 64-65; 82; 103; 239
aequivocus: 64; 170
aer: 100; 175; 240
aes: 108; 240
aestas: 136

- aetas:** 228
aeternitas: 48; 160
aeternus: 49; 121; 136; 142; 153; 186; 187; 230-231; 253; 257-258; 260
aevum: 258
affirmatio: 80; 97; 147
affirmativa (propositio): 76; 78; 80; 91-92; 96; 145-147; 161; 195
agens: 23; 26; 41; 54; 58; 103; 115; 127; 171-172; 174; 187; 212-214; 217-218; 223; 248-253; v. *causa, intellectus*
aggregatus: 93; 122; 157; 190; 229
agibilis: 29; 90
albedo: 22; 64-67; 73; 79; 105; 111; 113; 116; 118; 120; 124-126; 129; 131; 146; 163-164; 190; 207; 210; 233; 237-238; 240; 243-244; 252
albus: 32; 66-67; 71; 73; 80; 82-83; 111; 120; 125-126; 129; 138; 140; 146-147; 157-159; 165-166; 190; 240; 243; 252
Alexander: 14; 45; 49
altar: 125
alteratio: 58; 185; 285
ambitus: 284
ampliatio: 143
analogatus: 111
analogia: 56; 110; 111; 113
analogicus: 70
analogus: 56; 65; 111
angelus: 72; 116
Anglici (magistri): 98
angulus: 238
anima: 9-10 33-34; 36; 38-39; 49; 58; 63; 98; 134; 144; 148-150; 156; 174; 181-182; 205-207; 212-214; 217; 234; 252; 262; 284; 285; 288; 289; 290; 291; a. *intellectiva* 288-290
animal: 13-14; 16; 19-24; 51; 56; 65-66; 81; 83; 90-92; 98-99; 145; 152; 159-160; 165-166; 171-172; 180; 184-185; 194-195; 200; 202; 208; 217-218; 233; 281; 285; 289; 291
animatus: 285
Antichristus: 77; 95; 142
antiparistasis: 173
antiqui: 283; 292
apis: 20-21
apparens: 13-14; 221
apparere: 290
apparentia: 290
appellatio: 17; 47; 75; 86
appendicia: 282; 292
appetibilis: 214; 255; 257
appetitus: 7; 13-17; 31; 39; 50-51; 162
apprehendere: 17; 19; 31
apprehensio: 31; 193; 220; 277
approbare: 290
aptus: 283; 292
aqua: 111; 120; 127; 212; 238; 240; 249
arana: 21
arbor: 32
arcus: 222
Aristoteles: 38; 43; 87-89; 134; 184; 199; 236; 258-260; 268; 276
arithmetica: 61; 63-64
ars: 25-30; 35; 106-107
articulus: 91; 105-106; a. *Parisiensis* 183; 205; 260; 284; 289; 292; 292
artifex: 27; 28; 29; 30; 171; 172
asinus: 21; 42; 71; 77; 80; 98-100; 112-113; 117-118; 146; 161; 166; 170; 172; 181; 188; 207; 209-210; 220; 244
assensus: 31-32; 34; 85-88; 220
assentio: 31-32; 34; 35; 37-38; 48; 53; 87; 89
assimilatio: 257-258; 272
aster: 269-270
astrolatio: 269
astrologia: 135
astrologus: 269-270
astronomus: 137
attrahere: 287
attribuere: 284
auctoritas: 5; 9; 21; 23; 30-31; 38; 47;

- 56; 59; 64-65; 69; 73; 79; 80; 86;
103; 134; 152; 198; 215; 284; 290;
291
- auditus:** 19-22
- augmentatio:** 228-229
- Augustinus:** 289; 290
- Avicebron:** 291
- Avicenna:** 8; 46; 172
- baccalarius:** 60; 281
- beatificatus:** 38
- beatus:** 70; 283; 288; 289; 290; 292
- benivolus:** 269
- bibere:** 27
- bicubitum:** 114
- binarius:** 56; 57; 72; 210; 235
- blavius:** 32
- Boethius:** 186; 188; 193; 198; 292
- bonitas:** 259
- bonus:** 6; 9; 11; 13-15; 17; 30; 34; 43;
49; 51-54; 56; 59; 62-63; 66; 108-
112; 131; 133; 144; 158-159; 172-
175; 192-193; 195; 208; 219; 221;
227-228; 236-237; 244; 254; 258;
261
- bos:** 78; 190; 207
- brevis:** 29
- brutus:** 109; 145; 179
- burdo:** 172
- Buridanus:** 74; 95; 198-199; 263; 290
- cadaver:** 185; 223
- cadere:** 284
- caecitas:** 95; 224
- caecus:** 20; 200; 218; 236
- caelestis:** 171; 175; 223; 230; 265;
267-268 v. *corpus*
- caelum:** 23; 32; 37; 48; 52; 59; 60;
127; 153; 171; 175; 182; 230-232;
235; 238; 245-246; 251; 256-260;
265; 267; 269; 272; v. *motus*
- calefactibilis:** 114
- calefactivus:** 114; 115
- caliditas:** 103; 117; 120; 230; 238;
243; 248-252
- calidus:** 26; 58; 86; 120; 136; 217-
218; 243; 262
- calor:** 173
- candela:** 32
- capacitas:** 34; 41; 277
- capax:** 33
- capere:** 3; 6; 8-10; 22—24; 61; 66-
70; 72; 74; 76; 78-80; 92; 93-95;
97; 99; 107; 119; 121-123; 131;
132; 135-137; 144-145; 155; 158;
160; 164; 168; 178; 180; 185;
188-189; 193; 196; 198; 202;
205; 207; 214-216; 219; 222; 225;
229; 231; 234; 236; 240-242; 247;
252; 254; 263; 264-265; 269; 283;
290
- capitulum:** 289; 290; 292
- captus:** 69; 95; 144; 176; 178; 264
- caput:** 178
- carentia:** 222; 226; 240
- carere:** 91-92; 199; 254; 282
- caro:** 21; 73-74; 161
- casualis:** 34-35; 137
- casus** (quaestionis): 71; 86; 88; 105;
111; 126; 158; 166; 175; 192; 197;
200 c. (gramm.) 115
- categorica** (propositio): 81; 83; 90;
93-94; 136; 145; 147; 177
- categorice:** 96
- catholice:** 175; 253
- catholicus:** 276
- causa:** 5-7; 13; 16-17; 19; 22; 27-28;
33; 44; 49; 51; 54; 58-59; 101-103;
105-109; 119-124; 131; 137-138;
140; 143; 145; 149; 154-157; 162-
164; 170; 172-173; 176-177; 179;
186; 201; 206; 208; 219-220; 223-
225; 250-251; 256; 258-260; 267;
271; 275; 292 c. *activa* 102-103 c.
agens 45; 50; 256-260 c. *efficiens* 6;
43-44; 50; 103; 175; 251; 276 c.
finalis 6; 51; 256 c. *formalis* 6; 109;
175; c. *materialis* 6; 7; 109; 119;
175; 223 *prima* c. 39-43; 45-48; 50;
76; 104; 126-127; 139; 142; 156;

- 174-175; 202; 207; 218; 249; 257;
272; 276-277
- causalis**: 151-152; 162-164; 176-177;
179-180; 225-226 v. definitio
- causare**: 22; 34; 89; 101-103; 121;
123; 155; 174; 273
- causatus**: 13; 17; 48; 251; 266; 271
- centrum**: 238
- centum**: 223; 225
- cera**: 124; 183; 248
- certitudinaliter**: 33; 234
- certitudo**: 7-11; 33
- certus**: 5; 7-11; 13; 16-17; 20-21; 26-
30; 32-34; 56; 85-86; 89; 103; 110;
134; 137; 194
- cessare**: 104; 258
- chimaera**: 77-9; 96; 140; 146
- circularis**: 265
- circulatio**: 180
- circumferentia**: 232; 234
- circumstantia**: 27; 44; 89; 109; 200;
217-218; 221; 224; 251
- clipeatus**: 198
- coaequaevus**: 55; 67; 230
- coaeternus**: 253
- coagens**: 43-44
- coexistens**: 49
- coexistere**: 129; 146; 222
- cognitio**: 6-7; 13-14; 17; 28-29; 30-39;
41-42; 48; 53; 90; 106; 132; 151-
153; 198; 200; 225-226; 260; 272-
274; 282 c. intellectiva 14; 29; 32-
33; 35; 152; 260; 274 c. intuitiva
198; 274 c. sensitiva 14; 29-30; 32;
35-36; 53; 90; 132; 152; 260
- cognitus**: 10; 13; 30; 34-35; 37; 53;
55
- cognoscendum**: 17; 19; 37-40; 55; 89;
153; 226; 274; 277
- cognoscens**: 5; 41; 74; 188
- cognoscere**: 12; 17-18; 20; 27-28; 33;
37-40; 42-43; 48; 74-75; 132; 137;
151; 153; 177-178; 195; 198; 207-
208; 224-227; 232; 260-261; 264;
274-275; 277; 282; 284
- cognoscibile**: 31; 33; 40-41
- cognoscibilitas**: 17
- coincidere**: 51; 104; 108; 115
- cointelligere**: 82
- collectus**: 28; 60; 177; 292
- collegiatus**: 60
- collocare**: 270; 288
- color**: 19; 25; 32; 45; 164; 191; 200;
225; 233; 243; 282-283
- columna**: 94; 127
- combinare**: 276
- Commentator**: 4-8; 14; 22; 35-38; 41;
43; 46-47; 49; 74; 108; 135; 163;
169-170; 172; 183; 185-186; 193;
201; 212; 214-216; 226; 231; 259;
264; 273; 277; 283; 284; 286; 286;
287; 291
- commentum**: 38; 288
- committere**: 283
- commixtio**: 10
- communicabilis**: 57; 186; 283
- communis**: 6; 8; 11; 13; 17; 20; 25;
28; 30; 56-58; 61-62; 64; 66-67; 70;
73; 81; 95; 109; 133; 145; 152-153;
165; 166; 171; 181; 186; 194-196;
201; 241; 284; 291; 293 v. concept-
us, natura
- communitas**: 3; 11-13; 62; 81; 224;
241-242
- communiter**: 30; 93; 95; 109; 131;
145; 164; 191-192; 195-196; 198;
222; 224; 240; 264; 276; 281
- comparabilis**: 256
- comparare**: 12; 21; 118; 237
- comparatio**: 27; 55; 57; 229; 231
- comparative**: 284
- compati**: 81; 243
- complacentia**: 16; 221
- complere**: 285
- complete**: 33; 152
- completive**: 168; 169; 170
- completivus**: 102
- completus**: 33; 127-128; 152; 176;
179; 226; 285
- complexe**: 77; 122; 145

- complexio:** 21; 148
complexum (gramm.): 36; 68; 74; 121; 122; 159; 163; 190; 202; 276 v. *conceptus, significabile*
componere: 73; 94; 96; 108; 110; 198; 200; 212; 243; 244; 247; 253; 255-256; cf. *compositus*
componibilis: 253; 255
compositio: 76; 88; 109; 110; 143; 144-148; 220; 244; 255; 271-272; 290
compositus (metaph.) 102; 108; 109; 120; 132; 140; 154-157; 168-170; 177; 179; 181-186; 191; 201; 204-207; 244; 246; 250; 255; 285; 289; 290; c. (adiect.) 90; 96; 108; 147; 254-256; 276; v. *propositio, sensus*
comprehendere: 17; 40; 131; 135
comprehensio: 31; 33
conatus: 15
concausare: 175
concedere: 11; 18; 43; 47; 49; 65-66; 71; 76; 79; 84; 88; 95; 103; 112; 117-119; 123; 141; 143; 159-160; 172; 181; 199; 223; 234; 236; 255; 267; 268; 291
conceptibilitas: 80
conceptus: 40; 42-43; 55; 64-67; 69; 74; 90; 94; 96; 110-111; 113; 117; 129; 143; 148; 153; 163; 186-188; 191; 198-200; 234; 275-276; 283; 291; 292; c. *absolutus* 65; 129; 190; 277 c. *accidentalis* 153; 275 c. *communis* 42-43; 97; 187-188; 199-200; 275; 291; 292 c. *complexus* 43; 94; 143; 163 c. *essentialis* 185; 189-190; 277 c. *singularis* 90; 189-190; 199-200
concernere, concretus: 167; 292
concessus: 84; 119
concipere: 42; 129; 134; 145; 149; 182; 262; 277
concludere: 40; 192; 265; 276
conclusio: 3; 5-6; 8; 10; 13-15; 19-20; 23; 27-29; 37; 39; 42; 47-48; 52-53; 56; 58; 61-63; 68-69; 71; 77-78; 81; 86; 89-92; 97; 101-102; 105-106; 114; 127; 130; 135-137; 146; 148-150; 154-155; 157; 159-160; 162-166; 168-169; 171; 174; 176; 178-179; 181; 186; 192-193; 210; 216; 218; 224-227; 230; 233; 238; 241; 243; 245-248; 251; 253; 255-256; 259; 261; 265; 268; 271; 273; 275-277; 281; 284; 287; 288; 289; 291. c. *responsalis* 94; 102; 146; 160; 192; 201; 227; 238
concretive: 95
concretus: 66-67; 114-115; 125; 127; 129; 165; 292
concupiscentia: 22
concurrrens: 174; 212; 218
concurrere: 44-45; 106; 171-175; 214; 221
concursum: 89; 174; 199; 220
condicio: 3; 5; 32-33; 57; 75; 84; 86; 89; 108; 133; 143; 162; 188; 199; 282; 292
condicionalis: 136; 197
conferre: 19; 21; 153; 265; 283
confirmatio: 5; 45; 95; 164; 255; 263-264; 269
conformis: 266
confuse: 8; 15; 56; 66-68; 98-99
confusus: 25; 28; 178
congruus: 11
coniugatus: 252
coniunctim: 98
coniunctio: 91; 94
coniunctionaliter: 79
coniunctus: 11; 25; 28; 38; 53; 55; 120; 156; 283
coniungere: 14; 211
connexio: 77
connotans: 189
connotare: 42; 66; 71-72; 157-158; 162; 165; 190-192; 194-195; 201; 207; 218; 238; 252
connotatio: 64; 68; 112; 235-236
connotative: 67-68

- connotativus:** 64; 66; 129; 157; 162-164; 189
connotatus: 162; 165
consecutio: 80
consentire: 84
consequens: 15; 45; 47-48; 63; 88; 131 per c. 46; 55; 58; 72; 115; 150; 168; 220; 261; 270-272; 289; ex consequenti 291
consequentia: 15; 17; 24; 38; 40; 42; 44-45; 47-49; 56; 58; 85-86; 88; 95; 107; 115; 117; 122; 137; 142; 145; 155; 169; 174-175; 196; 201; 206; 216; 241; 250; 254; 256; 264; 270; 277
conservans: 103; 259; 260
conservare: 32; 102-103; 124; 126; 252; 257; 259; 266
conservatio: 257-259
conservative: 103
conservativus: 101; 164
considerans: 61; 132
considerare: 5-8; 11-12; 15; 54-55; 61-62; 64; 130-135; 148-150; 167; 283; 284
consideratio: 25; 54; 64; 148-150; 185; 242; 283; 291
consideratus: 5; 7; 62-64; 68; 134-135; 149; 163-164; 166-167; 182; 382; 284; 291; 292
consimilis: 26; 100; 139; 188; 221; 223; 232; 248; 250
consimiliter: 49
consistens: 244
consistere: 6-7; 9; 19; 39; 54; 167; 209; 257; 270
consonare: 260
constans: 107; 139
constituens: 11; 108; 192
constituere: 59; 108; 149; 174; 244
constitutio: 262
constitutivus: 235; 242
constitutus: 109; 200
consuetus: 199
consynonymus: 69
contemplari: 289
contemplativa: 9
contentus: 60; 111; 241
continere: 111; 150; 155; 232; 284; 287
contingens: 7; 27; 63; 77; 89; 107; 122-123; 136; 139; 142; 158; 244
contingenter: 123; 125; 137; 142; 146
contingere: 32-33; 36; 76; 83-84; 89; 107; 275
continue: 234; 259
continuum: 36; 50; 72; 127-128; 177-178; 187; 225-226
contractio: 192
contractus: 46; 133; 176
contradicere: 8; 83; 92-94; 97-99; 114; 226
contradictio: 49; 65; 66; 81-83; 86; 96-97; 99-100; 129; 186; 268
contradictorie: 70; 82; 216
contradictorium: 72; 78-79; 81-88; 92-93; 97-100; 126; 129; 217; 220; 235
contradistinctum: 3-4; 272
contrahere: 66; 191-192; 195; cf. contractus
contrariari: 213; 237; 246; 238-239; 240
contrarie: 70; 236-237; 239
contrarietas: 21-22; 213; 218; 235-238; 240-242; 246
contrarium: 58; 81-88; 118-119; 159; 173; 213; 217; 219-220; 235-243; 246; 257
conveniens: 3; 5; 35; 66; 96; 116-119; 156; 166; 173; 188-189; 227-228
convenienter: 180; 202
convenire: 3; 15; 56; 64-67; 70-71; 75; 103; 105; 108-119; 131; 133; 156; 163; 165-166; 178; 184-185; 191; 195-196; 205; 206-208; 237; 242; 246-247; 255; 262; 266; 276-277; 282; 283; 284
versio: 112; 122
verso: 56; 81; 241

- conversus:** 241
convertentia: 114-115
convertere: 24; 53; 68-72; 78-79; 108; 112; 122; 196-197; 241
convertibile: 24; 33; 42; 71; 94; 162; 194-195; 197; 200; 201
convertibilitas: 197
convertibiliter: 185; 196
convincere: 260
copula: 78; 141; 147; 197
copulativum: 82; 99
copulativa (propositio): 83; 125; 137
copulative: 82-83; 98; 123
cor: 37; 84; 162; 270
corporalis: 260; 262; 282
corporeitas: 131; 185; 288
corporeus: 42
corpus: 38-39; 49-50; 90; 108; 109; 156; 166; 178; 185; 190; 212-213; 252; 269; 281; 285; 288; 289; c. caeleste 223; 230; 265
correlarie: 90; 92; 119
correlarium: 287; 288; 290; 292; 293
correlativus: 59
correspondens: 88; 145; 190; 288
correspondentia: 143
correspondere: 73-74; 77; 144; 163; 187-188; 199
corrigere: 86
corrumpere: 19; 24; 53; 59; 69; 127-128; 169; 181-182; 191; 290
corruptibilis: 49; 53; 57-59; 63-64; 73; 153-156; 170; 182; 186-187; 193; 221; 230-231; 245-247; 266; 292
corruptio: 21; 53; 69; 169; 181-182; 228
corruptivus: 212
corruptus: 22-23; 49; 126; 169; 185; 210
cortex: 152
cras: 89; 97; 99; 126; 136-137; 139
crassum: 90
creans: 158; 197
creare: 189; 197
creatio: 57; 160; 263-264
creator: 41
creatura: 233
credere: 27; 47; 50; 86-88; 167; 272
crescere: 50-51
cuprum: 108
cura: 272
curare: 112; 126; 264
currere: 77; 136; 219; 229; 270
cursus: 49; 152
curvitas: 46
curvus: 162; 166-167

daemon: 200
dator: 84
debilis: 32
debitus: 32; 44; 217
decem: 108; 124; 139; 207; 210
deceptio: 32; 34
decimus: 232; 268-269
decipi: 32-33; 89
decisus: 42
decor: 50
deducere: 10; 122; 137; 162; 249
deducibilis: 275
defectus: 58; 190; 200; 239
defectuosus: 172
deferens: 73
deferre: 121
definibilis: 163-167; 194
definire: 26; 32; 133; 152; 162-168; 177-181; 188; 193-196; 205; 222; 224-227; 262; 284
definitio: 4; 27; 30; 42; 75; 96; 102; 108-110; 113-114; 132-133; 137; 151-153; 159-160; 162-167; 176-181; 184; 186; 188; 194-195; 200-203; 205; 213; 224; 225-227; 235-237; 251; 262; 284; 291; d. causalis 152; 162-164; 176-177; 179; 180; 225; d. quiditativa 133; 162-164; 176-177; 179; 194; 200; 202
definitus: 109-110; 151; 159-160; 162-163; 166; 176-180; 184; 194-195; 201; 205; 224; 251

- deformitas:** 44
deitas: 6
delectabilis: 22
delectare: 121
delectatio: 16; 87; 120-121; 255; 260-262
deliberatio: 217
delinquere: 35; 85
delusio: 200
demonstrabilis: 3; 36; 47; 89; 136; 276
demonstrare: 4; 8; 28; 36-37; 46-47; 100; 133; 164; 275
demonstratio: 33; 42; 46; 54; 84; 93; 136; 164; 190; 195; 202; 276
demonstrative: 29
demonstrativus: 44; 91-92; 190; 200
demonstratus: 10; 89; 136; 148; 200
denarius: 144-145; 234
denominans: 125
denominare: 51; 124-125; 134-135; 185; 243
denominatio: 5; 10; 59; 126; 135; 241; 243; 262
denominative: 64; 262
denominativus: 71
denominatus: 125
densitas: 58
dependens: 17; 42; 50; 116; 123-124; 126-127; 131; 149; 174; 207; 259; 275-277
dependentia: 64; 123; 124; 126; 179; 227
dependere: 43; 48; 86; 97; 101; 122; 124; 126; 251; 252; 258-260; 266; 268; 273
deportare: 200
depositio: 142-143
depravatus: 51
depuratus: 282
derivatus: 259
descendens: 98; 193-194
descendere: 8; 26; 42; 98-99; 131-132; 175; 194; 288
descensus: 175; 193-194
descissus: 249
describere: 270
descriptiva: definitio d. 110; 151; 162
descriptive: 152
desiderabilis: 14
desiderare: 13-16
desiderium: 14; 16; 39
destruere: 89
determinare: 8; 23; 37; 55; 97; 99; 141; 171; 220-221; 281
determinate: 139
determinatio: 40; 137; 173; 200; 256
determinatus: 24-25; 69; 103; 137-140; 171; 190; 192; 199-200; 217; 272
deus: 5-6; 13; 15; 23-24; 27; 32-33; 38; 40; 42-44; 47-48; 51; 58; 71-73; 77-80; 87; 89; 92; 96-97; 104; 109; 112; 116; 121-126; 129; 131; 140; 142; 144; 146; 155-156; 160; 175; 188; 197; 199-201; 215; 223; 230; 237; 252-256; 258-264; 266; 271-277 d. esse 79-80; 121-123; 144; 155; 160
dialectica: 13
dialectice: 29
diameter: 232
diaphaneitas: 120
diaphanus: 120
dies: 60; 263-264
differens: 116; 165; 235; 238; 240; 242; 265; 291
differenter: 22
differentia: 20-22; 42; 65-66; 77; 105; 113; 116-118; 125; 132-133; 162; 164-165; 188; 191-197; 200-202; 206; 218-219; 235-237; 242; 246; 274; 285 d. essentialis 162; 164; 191-195
differre: 50; 63-65; 74-75; 104; 115-118; 162; 180; 187; 191-194; 197; 206; 236; 238; 240; 245; 249; 255; 267; 282; 283
difficilis: 7; 31; 37; 85
difficultas: 7; 37-38; 281

- difformiter:** 175
diffusio: 284
dignitas: 10-11; 29; 55; 89
dignus: 7-10; 12; 19; 29; 39; 85; 135; 233; 268-269; 273
dilectio: 273
diligere: 19-24; 26; 89
dimensio: 281
dimidium: 114; 220
diminutus: 32
dirigens: 44-45; 268
discernere: 289
disciplina: 20-21; 138
disciplinabilis: 20-21
discretus: 70; 72; 196-197
discursive: 40; 42; 193
discursus: 37; 43; 220
disgregativus: 164-166
disiunctim: 98-99
disiunctio: 191
disiunctiva: 83; 92-93
disiunctive: 83; 94
disiunctus: 92; 197
disponere: 102; 121; 143
dispositio: 22; 69; 85; 102; 121-122; 157; 218-220; 228
dispositus: 37; 172; 219-220; 248-250
disputare: 13; 60
disputative: 164; 273
disputatus: 60
dissentire: 84-85; 87; 220
dissimilis: 29; 65; 114; 173
dissimilitudo: 65
distans: 240
distantia: 20; 23; 45; 83-84; 127; 192; 200; 208; 237-239
distare: 41; 45; 63; 88; 112; 207-208; 236-238
distincte: 28; 176; 178-179; 273-274
distinctio: 4; 21; 55; 73-75; 127; 131; 134; 184; 192-193; 204; 281; 284
distinctivus: 19
distinctus: 3-4; 21; 57; 71-72; 80; 116; 121; 124-127; 129; 134; 168; 183-188; 191; 193; 214; 223; 231; 239; 266; 271; 274; 281; 282; 284; 288; 290; 291; 292
distinguere: 73-76; 78; 88; 93; 105; 107; 113; 115; 117; 124-125; 127-128; 129; 131; 134-135; 158; 160; 164; 168; 182-184; 186-189; 192-193; 201; 225; 262
distractio: 22
distrahere: 273
distribuere: 98
distributio: 98; 161
distributive: 98
distributivus: 81
distributus: 98
diurno: 265; 266; 268
diverse: 65
diversitas: 33; 46; 66; 74; 81; 87; 90; 116; 137; 186; 191-193; 202
diversus: 3-4; 42; 56; 58; 66-67; 73-74; 76; 109; 111; 116-118; 125; 135; 157-158; 165-166; 171-173; 179-180; 184-185; 200; 208; 213-214; 219; 226-227; 231; 235-236; 241; 244; 248-250; 254; 265; 281; 282; 284; 288; 289; 290; 291
dividens: 70; 112; 216
dividere: 50; 70; 72; 76; 99; 113; 133; 139; 198; 204; 206; 212; 216; 233; 241
divinus: 5; 33; 39-40; 140; 142-143; 187; 263; 275
divisibilis: 34; 36; 50; 82; 100; 109; 156; 177; 225; 233-234
divisibilitas: 72
divisio: 50; 70; 72; 110-113; 133; 135; 143; 144-146; 150; 216; 220; 225; 232
divisivus: 218; 242
divisus: 18; 33; 70; 72; 88; 105; 107; 111-112; 135; 141-142; 196-197; 216; v. *sensus*
divitiae: 50
doctrina: 12; 19; 21; 26; 28; 35-36; 225

- doctrinalis:** 26-27
domificare: 140; 229
domifactor: 140; 222; 229
dominus: 3; 114; 126; 141
domus: 10; 140; 171-172; 179; 217; 222; 229
dubitare: 7; 53; 75
dubitatio: 7; 8; 52-53
dubium: 53; 85; 175; 194-195
dulcedo: 119
dulcis: 99-100; 252
duo: 5; 21-22; 27; 40; 43; 55; 72; 78; 81-83; 86-87; 93; 97; 99-100; 104-105; 111; 114; 116; 119; 124; 126; 156; 160; 172; 183; 187; 191-192; 198; 206; 210; 215; 221; 235; 237; 239; 241-244
duodecim: 270
duodecimus: 248
duplex: 9; 13-14; 19; 26; 31-32; 43; 51; 57; 77; 81; 89; 94; 116; 188; 244
dupliciter: 19; 35; 38; 61; 67; 77; 107; 123; 196; 205; 222; 227; 240; 254; 275
duplum: 114; 128; 220
duratio: 230-231
durities: 219

ebullitio: 162
eclipsatio: 137
eclipsis: 137
educere: 283; 292
effectualitas: 123-124
effectus: 23; 39-40; 42-43; 48; 103-106; 123-124; 139; 142-143; 171-175; 219-220; 225; 227-230; 234; 248-250
efficax: 45
efficere: 28; 103; 237; 277
efficiens: 6; 28; 43-45; 49-50; 52; 53-54; 101-105; 164; 170; 175; 251; 256; 275-276 *v. causa*
effusio: 282
electio: 172
elementatum: 108

elementum: 108-110; 171; 286; 287
elicitus: 34; 143
eligere: 172
emanare: 153
embryo: 289
eminenter: 289
ens: 3-5; 12; 13; 17; 22; 24; 28; 31; 41-42; 44-45; 47; 51-54; 57; 61-73; 75-80; 87-88; 90-96; 100; 112; 116; 122; 126-132; 134; 136-140; 148-150; 154-156; 167-168; 184; 187; 190; 199; 207-208; 216; 220-221; 224; 229; 241-242; 244; 251-252; 259; 261; 263-264; 270-272; 275-277; 282; 285. *non e.* 4; 24; 66; 79-80; 91; 94-96; 229; 264. *e. mundi* 13; 62; 96; 139; *cf. ratio*
enthymema: 174
entitas: 70; 79; 116-117; 284; 290
entitativus: 144
enuntiare: 240
equinus: 210
equus: 172; 186; 207; 246; 270
errare: 30; 32-33; 37; 84-89
error: 29; 33; 85-86; 99; 183-184; 205; 260; 284; 289; 292
esse: 4; 7; 12-13; 16; 21-28; 32-35; 38; 41; 43; 45-50; 53; 63-68; 72-84; 86-93; 96-97; 99-101; 105-107; 114-115; 118-123; 125; 127-128; 131; 136-137; 139-140; 142-145; 149; 151-152; 155; 157-162; 169; 174-176; 180-184; 186-187; 189-192; 194-195; 201; 205-207; 214-217; 224-227; 229-231; 233-235; 238; 240; 243; 245; 252-255; 257-260; 262-265; 267-270; 272; 275-277; 281; 283; 284; *cf. accidens, deus, modus*
essentia: 72-76; 116; 125; 131; 140; 154; 181; 185; 188-190; 210; 214; 244-245; 272-273; 284; 289; 290
essentialis: 4; 42; 55-56; 108-109; 114-115; 151-152; 158-159; 162-

- 164; 185; 189-195; 200; 204-207; 220; 268; 275; 277; 282; v. *conceptus*, *differentia*, *praedicatum*
- essentialiter**: 43-45; 48-50; 56; 111; 114; 158; 166; 189; 191-192
- evacuare**: 285
- evenire**: 141-143
- eventus**: 29
- evidens**: 32-34; 81; 89; 91-94; 275; 290
- evidenter**: 89; 93; 275
- evidentia**: 33; 81; 89-93
- excedens**: 114; 256
- excellent-er, -ius**: 154; 289
- excellencia**: 19
- excellantissimus**: 154
- excessus**: 50; 114
- exemplar**: 103
- exemplum**: 146; 235
- exercere**: 121
- exercitus**: 71; 94; 197-198
- existens**: 32; 68; 74-75; 78; 80; 95; 104; 121; 145; 197; 217; 228; 231; 247; 253; 288
- existentia**: 110; 143; 229
- existentialiter**: 292
- existere**: 68; 109; 205; 207; 210; 226; 277; 281; 292
- experientia**: 11-12; 26-30; 37; 175; 189; 275; 290
- experimentalis**: 28; 30
- experimentum**: 26; 28-30
- expertus**: 26-30
- explicite**: 163
- exponens**: 65; 71; 141
- exponere**: 29; 65; 71; 89; 110; 123; 141; 143
- expositorie**: 47; 86; 88
- expositorius**: 199
- exprimere**: 42; 77; 107; 152; 161; 175; 180; 182; 255; 263
- extendere**: 62; 145; 240; 264
- extensio**: 120; 255
- extensus**: 178-179; 213
- exterior**: 19; 20
- extreme**: 237
- extremus**: 27; 45; 115; 122; 142; 147; 237; 239; 243-244
- extrinsece**: 164; 189
- extrinsecus**: 10; 51; 57-59; 69; 102; 157; 162-164; 190; 202; 220; 228; 232; 251
- fabricare**: 291
- facilis**: 8; 10-11; 31; 275-276
- facilitas**: 11-13
- factus**: 42; 50; 110; 125-126; 128-129; 145; 169; 180
- fallacia**: 88; f. *accidentis* 107
- fallax**: 29
- false**: 54-55; 90
- falsificare**: 92
- falsitas**: 11; 30; 70; 76; 81; 92; 98; 125; 143; 147; 168; 213; 244
- falsus**: 4; 11; 15; 24; 28; 33-34; 44-45; 47; 54; 65-66; 70-71; 73; 75; 77-82; 84; 87-88; 90; 92-100; 106; 122-125; 127; 137; 139-141; 143-145; 149; 159; 176; 183; 185; 191; 224; 260; 266; 281; 290
- fatuus**: 283
- felicitas**: 6-7; 9; 39; 258
- felix**: 6; 277
- festuca**: 174
- fetus**: 23
- fictus**: 74; 96; 163; 282
- fides**: 38; 276
- fieri**: 23; 29; 32; 34; 45; 55; 58; 58; 72; 85; 93; 93; 100; 101; 116; 126-127; 129; 133; 143; 159; 166; 169; 193; 194; 209-210; 222; 234; 240; 244; 245; 290
- figura**: 111; 113; 124; 126; 180; 191
- figurare**: 183
- filiationes**: 128
- filius**: 43; 128-129; 215; 225-227; 236
- finalis**: 6; 50-51; 54; 154; 156; 164; 256; 259; 275-276; v. *causa*
- finis**: 5; 9; 10; 12; 15; 16; 17; 20; 39; 44-45; 50-51; 52; 53; 54; 60; 101;

- 102; 104; 132-133; 135; 141; 153-154; 156; 203; 227; 231; 246; 257; 258; 259; 269; 277; 290
- finitus:** 15; 33; 41; 43-44; 49-50; 56; 78; 81; 127; 209; 235; 255; 272; 277
- florenus:** 126
- fluxus:** 225; 266
- forma:** 4; 24; 46; 50-51; 54; 56; 59-60; 73; 82; 84; 88; 91; 93; 100-104; 108-109; 116; 119; 120-121; 124-125; 132; 140; 154-157; 163-165; 168-170; 172; 174-176; 178-186; 190; -192; 194; 204; 205-208; 210; 215; 217; 218; 220; 222; 240-241; 244-247; 250; 252; 264; 281-293 *passim*; f. abstracta 4; 205 ; f. accidentalis 116; 119; 121; 215; f. substantialis 73; 102; 108-109; 120-121; 125; 154; 168; 178; 182-185; 204; 206; 208; 281; 284; 285; 288; 291
- formalis:** 3; 5-6; 44; 48; 51; 64; 66; 91-92; 94; 109; 112; 115; 124; 134; 140; 170; 175; 178-180; 206; 250-251; 264; 282; v. causa, obiectum, pars
- formalitas:** 64; 134
- formaliter:** 64; 68; 71; 80; 87; 93; 108; 255; 282; 291
- formare:** 31; 81; 87; 187; 189; 200
- formido:** 9; 10
- fortuna:** 269
- frigiditas:** 212; 238; 243; 249
- frigidus:** 58; 86; 127; 217-218; 243; 249
- fugere:** 15
- fulgor:** 284
- fundabilis:** 283
- fundamentaliter:** 291; 292
- fundamentum:** 127-129; 170; 179; 184; 193; 215; 282
- fundare:** 283; 291; 292
- futurus:** 91; 96; 141-143; 159; 189; 274
- gaudium:** 272
- generabilis:** 73; 153-154; 169-170; 186; 193; 230-231; 251; 266; 270; 292
- generalis:** 8; 62; 64; 69; 89; 130-131; 171; 175; 177; 193; 232; 283
- generare:** 24; 26; 69; 116; 122; 127; 157; 168-175; 181; 187; 200; 208; 211; 229-230; 249; 251; 263-264; 276; 290
- generatio:** 23-24; 69; 103; 116; 168-171; 173-174; 181; 187; 222; 227-230; 257; 263-264; 285
- genericus:** 113; 117
- generificus:** 281
- genus:** 7; 33; 42; 47-48; 55-57; 63-69; 82; 101-105; 110-113; 116-117; 119; 133; 149; 164; 173; 175; 177; 180; 184; 194; 195; 200-201; 218; 223; 226; 233-237; 241; 242; 245-247; 281-285; 288; 291
- geometria:** 63
- gradus:** 11; 17-18; 89; 110; 208; 243-244; 250; 285; 288; 291
- grammaticus:** 11
- gratia:** 15; 51; 71; 101
- gravis:** 58; 217
- gravitas:** 112; 175; 238-239
- grossus:** 126
- gustus:** 19
- habitudo:** 23; 26; 41; 111; 124; 136; 143; 192
- habitus:** 6; 10; 14; 16; 25-26; 28; 35-37; 61; 63; 104; 131-132; 135; 172; 220; 224; 226; 236; 240-242; 272
- Henricus de Gandavo:** 281
- heterogenealis:** 178-179
- heterogeneous:** 179
- hiems:** 75; 95; 136
- hinnibilis:** 140; 143
- hodie:** 97; 126
- homo:** 9; 13-17; 20-21; 23-26; 33; 37; 39-40; 42; 49; 56; 65; 69; 71-72; 74; 76-78; 80-83; 90-92; 95-96; 98-100; 111-113; 116; 131; 138; 140; 143;

- 145-146; 152; 156; 158-162; 166;
169; 172; 174-176; 178; 179-185;
189-191; 196-198; 200; 202; 205-
207; 209-210; 223; 229; 233; 240;
244-246; 270; 272; 275-277; 281;
282; 289; 291; 292
- homogeneous:** 178
- hora:** 137; 225
- humanitas:** 56; 76; 131; 182; 292
- humanitus:** 6; 8
- humanus:** 9; 38-40; 144; 188; 217;
263; 277
- humiditas:** 119-120; 240
- humidum:** 120; 240
- hypothetica (propositio):** 81; 90-91;
93; 96; 136
- iaspis:** 287
- idea:** 73; 171; 173-174
- identic-e, -us:** 288; 289; 290
- identificare:** 290
- identitas:** 46; 68; 81; 187; 209; 247;
250
- ignis:** 26; 100; 103; 117; 171-172; 176;
178; 217; 240; 247
- ignorantia:** 16; 90
- ignorare:** 28; 201
- ignotus:** 41; 52; 91; 195; 201; 203;
226-227; 232; 274
- illuminatio:** 58; 283
- illuminatus:** 32
- illustratio:** 282; 283
- imaginari:** 46
- imaginarius:** 253
- imaginatio:** 282
- imago:** 223
- immanens:** 25; 26
- immaterialis:** 20; 38-39; 41; 42
- immediate:** 116; 119-120; 125; 127;
231; 265-266
- immediatus:** 51; 107; 223; 250-251
- immixtus:** 39; 202
- immobilis:** 13; 52; 54; 62; 135-136;
187; 266; 276
- impedimentum:** 10
- imperfectio:** 9; 80; 207; 260-261; 269;
273
- imperfectus:** 14; 27; 98; 104; 227-
229; 240-242; 252; 260; 273-274;
281; 287
- implicare:** 65; 68; 124; 163; 244
- implicatio:** 118; 143
- impliciter:** 235
- imponere:** 42; 194; 199; 262
- imponibilis:** 193; 195
- importans:** 115; 162
- importare:** 23; 46; 56-57; 71-72; 75-
77; 106-107; 110; 114-115; 124-
126; 146-147; 157; 160; 191-192;
207; 226-227; 260; 262
- importatus:** 77; 106; 111; 147
- impositio:** 103
- impositus:** 113; 165; 188; 190; 193;
195-196
- impossibilis:** 15; 33-34; 39; 77; 80;
88; 92-93; 128; 174; 222; 241; 257;
284; 285
- impossibilitas:** 38
- imprimere:** 283
- improprie:** 84; 198; 246
- improprius:** 27; 89; 160; 234
- inaequalitas:** 115; 213
- inanimatus:** 229
- inclinare:** 15-16; 39; 59-60; 220; 265
- inclinatio:** 13-14; 16; 32; 35-36; 84
- includens:** 12; 274
- includere:** 5; 10; 21; 68; 74; 81; 83;
110; 131; 150; 152; 165; 168-169;
177; 186; 205; 207; 209; 215-216;
242; 289
- inclusivus:** 22
- inclusus:** 140
- incognitus:** 13
- incommunicabilis:** 57; 186
- incomplexe:** 68
- incomplexus:** 31; 42-43; 64; 89; 121;
144; 190; 275
- impossibilis:** 96; 140; 241
- inconueniens:** 31; 37-38; 53; 83; 100;
117; 124; 158; 172; 180; 214; 254

- incorporeus:** 42; 174; 201
incorruptibilis: 57-59; 63-64; 156; 181-182; 186; 221; 245-247; 258-259
incorruptibilitas: 59
indefinibilis: 108
indemonstrabilis: 89
independens: 17; 40-42; 50; 124; 275-276
indeterminatus: 50; 140
indigentia: 7
indigere: 151; 254; 259; 269
indistincte: 28; 179; 273
indistinctus: 273
individualis: 182; 189; 192-195
individua-ns, -re, -tus: 56-57; 162; 188; 199; 283; 292
individuatio: 186; 292
individuum: 17; 23-26; 55-57; 166; 183; 185; 187-193; 195-198; 206; 230-231; 281; 283; 284; 288; 291; 292; i. vagum 57; 192
indivisibilis: 34; 42; 82-83; 108-110; 144; 156; 209-210; 213; 233-234; 254-255; 289
indivisibilitas: 69-70; 72
indivisio: 70; 72; 239
indivisus: 197
inducere: 163; 168; 172; 174; 219; 282
inductive: 37; 77; 196; 207; 224
innesse: 33; 35-38; 44; 48; 68; 88; 91-92; 99-100; 105; 107; 119-120; 142-143; 147; 185; 221; 231; 249; 264
inexistens: 35; 37; 105; 108; 262; 271
inexistere: 109
inexperimentum: 11
inexpertus: 27; 30
infallibiliter: 97
inferior: 24; 27; 29; 40; 44; 51; 53; 56; 59; 60; 86; 90; 94; 98; 102; 112-113; 122; 137-138; 142; 164-165; 178; 230; 247; 254; 257-258; 265-266; 268-270
inferre: 88; 92; 168; 254; 286
infinitanter: 78; 80; 94
infinita: 40-41; 44; 208
infinitus: 15; 17-18; 33; 40-41; 44-46; 48-51; 55-56; 73; 78; 81; 83-84; 96; 116; 124; 127-128; 156; 166-167; 174; 177; 208-210; 225; 235; 253; 255; 265; 274; 277
infirmitas: 85
infirmus: 27
influentia: 24; 48; 171-172; 175
influere: 48; 283
influxus: 89; 172; 174; 266; 268
informans: 287
ingenerabilis: 186; 258
ingredi: 93; 147; 178-181
inhaerentia: 123-126; 129
inhaerere: 119-126; 129; 146; 157; 176; 185
inhaeritio: 121
inhaesio: 124; 126
initiare: 219
innumerabilis: 269
inquirere: 52
inquisitio: 47; 52; 89
inquisitor: 90
insensibilis: 42
inseparabilis: 135
instans: 58; 99; 128; 230-231; 253
institutio: 9
instrumentalis: 103; 106; 272
instrumentum: 103; 269
integralis: 178
intellectio: 74; 94; 96; 214; 255; 260-261; 271-275
intellectivus: 14; 16; 29; 32-33; 35; 58; 87; 152; 183; 260-261; 271-272; 274; 282; 288; 289; 290; v. cognitio
intellectualis: 28; 37-38; 131-132
intellectus: 7; 10; 12; 14; 17; 20; 25-26; 29-42; 48; 53; 64; 82-87; 94; 96-97; 115; 132; 134; 143-145; 175; 182; 193; 205; 212-213; 218; 220; 229; 244-246; 263; 272-274; 277; 282-284; 290; 291; i. agens 17; 282-

- 284 i. noster 38-41; 99; 272-274; 277
- intelligens**: 20; 41; 199; 220; 263; 272
- intelligentia**: 13; 23; 50; 58; 73; 76; 111-112; 144; 171; 199; 201; 234; 245; 256-258; 265-268 prima i. 50; 199; 257-258; 265-266
- intelligere**: 6; 11; 14; 19; 21; 23; 25-26; 30-31; 35; 38; 40-42; 50; 53-59; 63-64; 71; 73-77; 80; 83; 94-98; 101; 103; 105; 111-112; 124; 127; 131; 143-144; 147; 149-150; 153; 157; 159; 161-162; 164; 167; 181; 184; 190; 193; 198; 202; 205-207; 217-218; 220; 221; 228-229; 236-237; 241; 244; 246-247; 249-251; 255-258; 260-263; 268; 271-276; 283; 286; 289; 292; *cf.* modus
- intelligibilis**: 38; 41; 96; 115; 150; 189; 255; 257; 271; 282; 283
- intelligibilitas**: 282
- intendere**: 25; 89; 170; 188; 209; 237; 250
- intensibilis**: 237
- intensio**: 237
- intensive**: 156
- intensus**: 238
- intento**: 77; 104-105; 124; 134; 144; 170; 187; 196; 205; 231; 257; 282-284; 291; 292
- intentus**: 105
- interior**: 19; 145
- interrogatio**: 180; 202
- intransitive**: 118; 181; 255; 272
- intrare**: 136; 166; 179; 224
- intrinsece**: 108; 110
- intrinsecus**: 10; 51; 58-59; 64; 102; 108; 110; 163; 165; 177; 201-202; 228; 250; 251; 252
- introductio**: 102; 281
- intueri**: 282; 288
- intuitivus**: 198; 274
- inventio**: 19; 21; 225
- investigare**: 9; 39; 149; 164; 201
- investigatio**: 53; 89
- ira**: 162
- irrationalis**: 217-220; *v.* potentia
- iudex**: 90
- iudicare**: 29-30; 32-33; 86; 99-100; 192
- iudicium**: 26; 69; 86; 90; 100; 218
- ius canonicum**: 8
- iustitia**: 10; 112
- iustus**: 135; 158
- iuvenis**: 11
- iuventus**: 228
- labor**: 16; 37
- laetitia**: 86
- laicus**: 27
- lapis**: 44; 144; 174-175
- latitudo**: 54; 152; 167; 242
- lectus**: 41
- legere**: 27; 58; 59; 60; 97; 99; 139; 153; 160; 195; 264
- leo**: 24; 166; 225
- levis**: 58; 239
- levitas**: 112; 120; 173; 238; 249
- lex**: 8
- liber**: 25; 31; 52; 60; 61; 85; 89; 100; 101; 132; 133; 151; 204; 220; 232; 248; 262
- libere**: 290
- liberare**: 282
- libertas**: 268
- libra**: 223; 233
- lignum**: 72; 222; 246
- Lincolniensis**: 293
- linea**: 152; 167; 219
- littera**: 246; 273
- localis**: 228-229; 238
- locus**: 49; 58; 92; 166; 174; 188; 200-203; 214; 228; 252; 293
- logica**: 12-13; 56; 81; 133
- logicalis**: 30; 55; 112; 146; 180
- logicaliter**: 125
- logicus**: 11; 65; 133; 180
- loqui**: 20; 26; 28; 30; 56; 84; 95; 113; 164; 181-182; 197; 235; 253; 256-258; 269

- lucere:** 100
lucidus: 19
lucrum: 258
lumen: 17; 32; 119-120; 247; 250; l.
     naturalis 260; 265; 267-268; 275-
     277; 282-284
luminosus: 283
luna: 49; 50; 137; 225; 266
lutum: 248
lux: 32; 241; 270; 282
- magister:** 29; 60
magnitudo: 53; 63-64; 73-74; 113;
     120; 161-162; 173; 191; 232-233;
     267
magnus: 6; 153
maiestas: 270
maioritas: 270
malitia: 8
malus: 16; 34; 54; 140; 144; 172;
     208; 221; 227; 228; 236; 237; 256;
     261
mane: 224
Manlevelt: 99
manus: 100; 178
maris: 32; 225
Marsilius: 70; 94-95; 99; 152; 155;
     195; 199
massa: 60
mater: 23; 246
materia: 7; 11; 39; 46-47; 50; 53-54;
     59-60; 73; 82; 93; 100-104; 108-
     112; 115; 120-121; 124-125; 130;
     132; 140; 151; 154-157; 167-170;
     172; 174-179; 181-186; 190-193;
     204; 206; 208; 219; 220; 222; 223;
     237; 245-252; 259; 264; 281-284;
     288-289; 291; 292
materialis: 6-7; 50; 103-104; 108-109;
     111-112; 119; 121; 134; 137; 158-
     160; 168; 175-178; 180-181; 193;
     202-203; 223; 251; 287; 291; v. cau-
     sa, pars, substantia
materialiter: 44; 92-93; 107; 115;
     144; 158; 161; 264
- mathematica:** 11; 36; 54; 130; 133;
     135
mathematicalis: 52-54; 135; 152;
     167
mathematice: 275
mathematicus: 11; 54; 55; 64; 167
mediatus: 51; 93
medicina: 25
medicus: 24-27; 258
medietas: 100; 128
medius: 8; 20; 32; 45; 47-48; 58; 72;
     83-85; 91-92; 132; 135; 195; 202;
     210; 237; 239; 243-245; 264; 270;
     272
membrum: 70; 111-113; 135; 216;
     221; 236; 249
memoria: 26; 175; 289; 290
mens: 21; 31; 86; 88; 96; 143-145;
     171; 276; 289; 290
mensis: 270
mensura: 70; 82; 115; 143; 232-235
mensurabilis: 232-235
mensurare: 160; 232-235
mensuratio: 233-234
mensuratus: 115; 178; 232-235
mentalis: 84; 87; 96; 144-145; 148-
     149
mentio: 145; 238
mentiri: 84
meridies: 238
meritorius: 38
metaphysica: 3-13; 31; 46-47; 52; 61-
     64; 130; 131; 133; 135; 138; 148-
     150; v. subiectum
metaphysicalis: 9; 13; 61; 63; 132;
     134; 148-149; 181
metaphysicaliter: 275
metaphysicus: 5-8; 11; 47; 62; 72; 84;
     133; 148-150; 180
metrum: 5; 82
mineralis: 171
minimum: 82; 233-234
miraculosus: 35; 126
miraculum: 218
mixtus: 108-110; 153; 195

- mobilis:** 12-13; 46; 50; 53-54; 62; 135-136; 223; 226; 239; 265-268; 276
- modalis:** 33; 91; 105; 146
- modernus:** 19
- modus:** 4-8; 10-12; 14-18; 22-23; 28-31; 33-38; 40-41; 45; 53; 57-58; 61-64; 66-67; 70-72; 74; 76-77; 80; 82-83; 89; 91; 93; 95-96; 98; 100-101; 105-110; 112-115; 118; 120-121; 125; 127; 133-136; 138; 140; 143; 147-149; 151; 154; 157-158; 160; 162; 165-166; 169-170; 172-174; 176-180; 184; 186-187; 196-198; 201; 205; 209; 214-224; 226-228; 232-235; 238-241; 243-244; 247-255; 257; 262; 270-271; 274-277; m. considerandi 5; 12; 62; 134-135; 288; m. essendi 64; 67; 80; 291; m. intelligendi 291; m. praedicandi 57; 70; 110; 113; 291; m. significandi 70; 112; 147; 186-187
- molaris:** 174
- mollities:** 219
- mons:** 43
- moralis:** 10; 38; 237
- mortuus:** 96; 118; 128
- motivus:** 25; 39; 230; 270; 283; 284
- motor:** 12; 47; 175; 199; 251-257; 265-266
- motus:** 7; 11-12; 32; 46-47; 53-54; 57-60; 86-87; 101; 104; 127-128; 132-133; 135; 148; 152; 168-169; 171; 175; 213-215; 221; 223; 226; 228-230; 233; 238-239; 241; 250; 252-254; 256-258; 262; 265; 266; 267; 268; 270; m. caeli 127; 230; 256-257; 265; 267
- movere:** 17; 32; 46; 50; 52; 54; 96; 101; 103-104; 169; 175; 212-214; 221; 223; 243; 253; 255-258; 264; 265; 266; 267; 268; 270; 272; 282; 283
- multiplicare:** 20; 56; 58; 128-129; 174; 184; 266
- multipliciter:** 64; 80; 214; 269
- multitudo:** 49; 62; 71; 174; 177; 184; 232-235
- multus:** 4; 7-8; 16; 22; 29; 61; 70; 86; 197; 200; 235; 238-239; 240-241
- mulus:** 172; 210
- mundus:** 13; 44; 48-49; 61-62; 92; 96; 134; 138; 139; 160; 253; 263; v. ens
- mus:** 21; 40; 171; 172
- musca:** 117-118; 209
- musica:** 138
- musicus:** 135; 158
- mutare:** 17; 20; 32; 209; 270
- mutatio:** 103; 119; 126; 127; 129; 132; 135; 148; 219; 237-238; 240; 243; 245
- mutatus:** 126; 253; 254
- mutuum:** 115; 197; 224
- nasus:** 46; 162; 166-168
- nativitas:** 20; 35-38; 90; 128
- natura:** 13-16; 19; 25; 35-38; 49; 64-65; 67; 73; 75; 99; 105; 135; 139-140; 153; 162; 170; 175; 178; 180; 184; 186-188; 193; 207; 217; 220-221; 224-225; 245; 247; 249; 251; 259; 262; 266; 268; 283; 284; 288; 291; 292; n. communis 73; 186-188; 284; n. universalis 292
- naturalis:** 8-11; 13-17; 31; 33-36; 38; 41; 46-47; 51; 53; 57-58; 84; 89; 103-104; 120; 130; 132; 135; 148; 176; 245-246; 260; 265; 267-268; 275-277; 281; v. lumen, philosophia
- naturaliter:** 14-17; 32-37; 39; 42; 68; 87; 102; 125; 142; 175; 195; 210; 218; 281; 290
- nauta:** 104
- necessarius:** 13; 20; 23; 59; 77; 78; 89; 93; 107; 122; 123; 136; 141-143; 148; 158; 173; 175; 194; 197; 203; 217; 282
- necessitas:** 19; 93; 124; 141-143; 217; 220; 268; 288
- neganter:** 78; 80; 94

- negare:** 13; 17; 27; 36; 37; 40-42; 44; 47-49; 56; 58; 63; 68; 74-77; 79; 84-86; 88; 91; 95; 117; 121; 131; 137; 141-143; 155-156; 165; 167; 169; 172; 192; 197; 201; 206; 209; 213; 250; 255-256; 267; 270
negatio: 71; 77-80; 97; 110; 161; 275-276
negative: 72; 89
negativus: 76-78; 80; 90-91; 95; 145-146; 161; 293
niger: 32; 71; 82-83; 159
nigredo: 22; 32; 65; 131; 164; 237; 240; 243-244
nihil: 3-4; 22; 35; 37; 42-44; 47; 65-66; 71-72; 77; 79-80; 89-90; 94-97; 100; 102-103; 105; 109; 121-122; 124-125; 129; 139; 140-141; 155; 157; 160; 161; 163; 168-169; 171; 179; 182-184; 189; 191; 193; 206; 212; 217; 222-223; 230; 257-258; 263-264; 268
nobilis: 4-6; 9; 12; 21; 154; 156; 171; 207-208; 228; 233; 268
nobilitas: 5-6; 9; 269; 273
nomen: 42; 96-97; 99; 107; 110-111; 113; 115; 158; 162-163; 165; 194; 199; 224-225; 236; 242; 289
nominabilis: 41-42
nominaliter: 66; 68-69; 72; 79; 80; 94
notificare: 177-178; 232; 275
notificatio: 12
notio: 198
notitia: 28-29; 32-33; 35-38; 53; 89-90; 175; 235; 275; 282
nox: 32; 238; 263; 264
nubes: 282
nugatio: 69-70; 166
numeralis: 68; 117-118; 187
numerare: 24; 233
numeratio: 24
numerativus: 234
numeratus: 234
numerus: 6; 33; 56; 63-64; 70; 72; 110-111; 112-117; 156; 173; 177; 186; 196-198; 209-211; 232-234; 238; 247; 265; 267; 287
nunc: 33; 188
nuntius: 20
nutrimentum: 19; 22
nutrire: 240
nutritio: 217
nutritivus: 262
obiectio: 58; 66
obiectivialis: 64
obiective: 34
obiectum: 3-5; 7; 11-12; 17; 19-20; 25; 30; 40; 42; 55; 61-63; 96; 134-135; 221; 225; o. adaequatum 3; 14; 25; o. formale 3; 134
obumbratus: 292
oculus: 32; 178; 225; 228
officium: 289
oleus: 240
olfactus: 19
operans: 15; 121; 172; 207
operari: 26-27; 29-30; 133; 261
operatio: 9-10; 14; 23; 25; 30; 83; 94; 96-97; 120-121; 141; 156; 172; 188; 206-208; 214-216; 221; 223; 240; 258; 269; 281; 282; 287; 290; 291
opinio: 47; 62; 65; 86; 143; 182-183; 198; 204; 277; 281
oppositio: 81-83; 235-236; 239; 241-242; 268
oppositum: 9; 21; 27; 43; 57; 61; 63; 76; 78-79; 81; 92; 97; 105; 138; 140; 143-144; 158; 172; 178; 194-195; 198; 200; 216-221; 225-228; 235-237; 239; 241-242; 275; 281; 284; 289; 290; 292
optimus: 5; 51; 258
opus: 30; 73; 172; 289
oratio: 145; 151; 194-195
orbis: 46; 175; 183-184; 256; 265-267; 284
ordinare: 9-10; 12; 23
ordinatus: 9; 15; 43-45; 49-51; 227; 291

- ordo:** 7; 19-21; 23; 46; 49; 55-57; 67; 91; 97; 103; 133; 134-135; 199; 224; 229; 238; 249; 264; 267-269; 286
organicus: 282
organum: 20; 22-23; 85; 260
originalis: 47; 53
originaliter: 153
origo: 29
oriri: 32; 36; 89
ornamentum: 268-269
orphogicus: 263
ostendere: 20; 46; 133; 135; 145
ostensivus: 21-22
ovum: 222

palma: 232
pannus: 232-233
papyrus: 32
par: 62; 91; 129; 135; 141; 161; 169; 177; v. ratio
paries: 124-126; 129; 146-147; 179
Parisiensis v. **articulus**
pars: 11-12; 19; 22-24; 27; 29; 47-50; 54-58; 61; 63; 73-74; 76; 80-81; 83-87; 90-94; 96-97; 99; 102; 108-109; 116; 121; 127-128; 130-132; 136-138; 140; 144-146; 150-151; 153-154; 156; 160; 162; 165; 169-170; 173; 176-182; 184; 191-192; 195-198; 201-202; 205-210; 212; 216; 219; 220; 224; 229-230; 232; 234-236; 238; 244; 246-247; 252-255; 257; 265; 283; 289; 291; 292; 293; p. formalis 178-179; p. materialis 176-178
partialis: 50; 155; 157; 206; 213-214; 265
participatio: 45; 188; 218; 237; 243-244
participialiter: 66; 68; 94
participium: 66
particularis: 27; 47; 81; 83; 91-92; 100; 132-133; 139; 149; 174; 185; 187; 248; 283
particulariter: 13
passibilis: 283
passio: 4; 12; 24; 67-68; 79; 87; 114-115; 120; 133; 153; 162; 164; 190; 215
passive: 215; 254; 265
passivus: 102; 114-115; 155; 213; 217; 221-222; 224; 252-254; 287; v. potentia
pater: 43; 75; 96; 125; 127-129; 157; 215; 225-227; 236; 249
paternitas: 125; 127-129; 157
pati: 40; 103; 212; 254
patiens: 115; 212-214
patria: 38
paucus: 7; 117; 136; 139; 148; 239; 269
pauper: 23
paupertas: 16
peccatum: 44
perceptibilis: 58
perceptio: 219; 283
perceptivus: 22; 218
percipio: 23; 32; 109; 191; 249
perfectibilis: 14; 266
perfectio: 9; 11-12; 14-15; 25; 29; 41-42; 55-56; 65; 80; 117; 120-121; 153; 155-157; 174; 202; 204-210; 227; 237; 255-257; 260; 263; 266-271; 274; 277; 290
perfectionabilis: 252
perfectionalis: 17; 18; 156; 207-209; 276; v. praedicatum
perfectivus: 58; 156
perfectus: 17; 27; 33; 40-41; 104; 151; 153-156; 185; 205; 207-209; 227-229; 233; 235-238; 240-243; 245-246; 252; 261; 268-271; 273; 277; 281; 286; 287
permanere: 180
permixtus: 9
perpetuari: 187; 288
perpetue: 257; 292
perpetuus: 49-50; 151; 154-155; 181; 187; 191; 257; 260; 265; 267

- personalis:** 121; 137; 158; 160-161
personaliter: 79; 92; 97; 107; 123; 144; 158; 160-161
phantasia: 200
phantasiabilis: 41
phantasma: 41-43; 199; 263; 282
philosophia: 4-5; 10-13; 47; 130; 132; 148; 150; 260; p. naturalis 130; 132
philosophice: 49; 260
philosophus: 47; 50; 54; 126; 148
Philosophus: 5; 8-10; 21-23; 25-26; 28; 30-32; 35-36; 39; 43-46; 54; 58-59; 62; 64-65; 68-69; 71; 73-76; 82; 85; 91-93; 112-115; 118-120; 124-125; 127-128; 132; 134; 137-138; 140; 144; 147-149; 156; 158; 161; 164-167; 170; 175; 177; 181-184; 187-188; 190; 193-194; 196; 201-202; 205; 213-214; 216; 218; 223-237; 239; 242; 244; 246; 248-251; 256-257; 263-265; 267; 269; 271-273; 275; 278; 285; 288; 289; 291
physica: 12-13; 46-47; 61; 65; 132-133; 135
physice: 257
physicus: 47; 62; 65; 132; 245-246
placitum: 20; 42; 194
planeta: 267; 269-270
planta: 152; 290
platonicus: 174
pluralitas: 55; 71; 124; 184; 207-208; 269; 287; 288
poeta: 263
Politica: 6; 10
pondus: 223; 233
populus: 80; 94
Porphyrus: 65; 67; 188; 193; 211; 292
positio: 142-143; 192
positivus: 4; 27; 101; 104; 110; 242
positus: 27; 142-143
possibilis: 7; 13-14; 17; 28-29; 31-34; 37; 39; 42; 50; 63; 88-89; 99-100; 122; 178; 198-200; 210; 212; 216; 221; 224-255; 274; 277; 282; 283; 284
posterior: 12; 43-46; 55-56; 65; 75; 91-92; 111; 129; 153; 164-166; 175; 202; 208; 223; 225; 227-229; 242; 290
posterioritas: 12
potentia: 4; 22; 25; 33-34; 44; 57; 76; 89; 99-100; 102; 104; 106-107; 114-115; 140-141; 145; 154-155; 170; 183; 202; 207-208; 213-231; 237; 244; 252-254; 262; 270; 281-283; 285; 287-290; 292; p. absoluta 89; p. activa 114-115; 155; 213; 217; 224; 229-231; 252; p. irrationalis 217-220; p. materiae 281; 282; 292; p. passiva 213; 222; 252-254; p. pura 104; 183; 207-208; 237; p. rationalis 217; 219; 220-221; 224; p. sensitiva 218-219; 289; p. vegetativa 289; 290; p. visiva 22; 25; 215; 225; 228; 231
potentialis: 105; 121; 281
potentialitas: 223
practicus: 6; 10; 25; 133; 135
praecedens: 49; 77; 87; 126; 179; 216
praecise: 99; 118; 178-179; 192; 194; 265; 267
praecognoscere: 48; 53
praedicabilis: 6; 180; 184; 245
praedicamentalis: 64; 237
praedicamentum: 64; 66-70; 72; 108; 113-115; 127; 139; 140; 189-190; 215; 236; 245; 277
praedicare: 23; 26; 56-57; 66-67; 70-71; 110; 113-114; 158-159; 164; 176; 185; 192; 196-197; 218; 262; 291
praedicatio: 55-56; 66; 71; 111; 113; 115; 138; 158; 194; 224; 284
praedicatum: 42; 47-48; 77-78; 92; 106-107; 146-147; 151; 156-157; 159-160; 177; 183-184; 194-195; 197; 202; 207-209; 240; 255; 275-276; p. accidentale 157; p. essentiale 42; 151; 159; 194; p. perfectionale

- 156; 207-209; 276; quiditativum
282; 288
- praedubitare:** 52-53
- praedubitatio:** 53
- praeexistens:** 35-36; 229
- praeexistere:** 103
- praemissa:** 48; 114
- praescitus:** 53
- praesens:** 16; 74; 78; 91; 93; 99-100;
129; 189; 198-199; 266; 274
- praesentia:** 74; 97; 191; 200; 264;
274; 282
- praesentialiter:** 96
- praesupponens:** 8; 119
- praesupponere:** 8; 9; 27; 91-92; 121;
129; 170; 185; 187; 202; 230-231;
255
- praesuppositive:** 170
- praesuppositus:** 264
- praeteritum:** 91; 96; 141; 197; 274
- primaevitas:** 81
- principalis:** 5-6; 13; 24; 27; 103-104;
149-150; 182; 205-207
- pricipiare:** 110
- pricipiatum:** 8; 59; 250
- principium:** 5; 7-8; 11-14; 26; 28-30;
34-38; 41; 44-45; 48; 53; 57-59; 70;
84-90; 92-93; 104; 108; 128; 131;
135; 141; 144; 150; 165; 167; 170;
205; 207; 213-214; 220; 244; 250-
252; 265; 275-276; p. cognoscendi
284; primum p. 35-37; 41; 53; 84-
90; 92-93; 144; 220; 275-276
- prioritas:** 29; 65; 153-154; 160; 224
- privatio:** 4; 21; 44; 71; 94-95; 104;
110; 202; 224; 226; 240; 241; 242;
263
- privative:** 70; 72; 81; 216; 224; 226;
236; 239; 241
- privativus:** 71; 104; 216; 235; 236;
241; 242
- probabilis:** 43; 200; 275-276
- probabiliter:** 13; 43; 240
- probare:** 3-10; 12-17; 20-25; 27-37;
39; 40-45; 47-50; 53-59; 61-66; 69-
76; 78-80; 82-83; 85-88; 92-100;
102-104; 107-113; 116; 119-120;
122-126; 128-150; 152-153; 155-
156; 158-170; 172-195; 197; 199-
202; 204-210; 213-237; 239-247;
249-253; 255-264; 266-276; 285;
288-292
- probatio:** 14; 35; 41-42; 44; 48; 75;
79; 86; 115; 155; 213; 229; 255-256;
274; 277
- procedens:** 26; 43
- procedere:** 8; 11; 43; 48-50; 73; 78;
116; 124; 128; 167; 174; 208-209;
227-228; 231; 263; 266; 281; 282
- processus:** 49-50; 52; 129; 166; 208;
264; 276
- procurator:** 10
- producens:** 103; 170; 248-249; 258-
260
- producere:** 30; 50; 53; 103-104; 142;
168; 170-174; 214; 222-223; 231;
248-250; 258-259
- productio:** 103; 160; 168; 249; 259
- productus:** 101; 170; 249; 259; 263;
284
- profunditas:** 152; 167
- pronomem:** 190; 196; 200
- pronominalis:** 190
- proemium:** 186
- propinquitas:** 208; 287
- propinquus:** 27-28; 42; 58; 61; 63; 76;
84; 87; 136; 138; 148-149; 194;
222-223; 287
- proportio:** 41; 110-111; 113-114; 128;
213; 235; 244
- propositio:** 9; 13; 24; 31; 33; 38; 47-
48; 63; 71; 74-79; 81-85; 87-94; 96-
97; 100; 106; 121; 123; 125; 136-
139; 141; 144-149; 158; 164; 177;
187; 197; 199; 235; 238; 255; 276;
p. composita 33; 90-91; 93; 105
- propositionalis:** 150; 275
- propositionaliter:** 145
- proprietas:** 41; 56; 83; 112; 151; 157;
162; 281; 291

- proprius:** 10; 32; 42-43; 51; 199; 258;
266-268; 275-277; 284; 287
- prudens:** 29-30
- prudentia:** 9-10; 27; 90
- puer:** 11; 223-225
- pulchrum:** 14
- pullus:** 222
- pulvis:** 260
- punctualiter:** 204-206
- punctum:** 219; 232
- puritas:** 282; 283
- purus:** 39; 76; 104; 110; 116; 119;
167; 183; 207-208; 237; 253; 260;
273; 275; 277; 282
- putrefactio:** 171-172
- quaerere:** 3; 52; 61; 76; 85; 92; 97;
101; 124; 200-202; 232; 248; 283;
284; 293
- quaesitus:** 76
- quaestio:** 7; 14; 19; 21; 26; 38; 44; 46;
76-77; 85; 87; 91-92; 97; 105; 111;
115; 119; 145; 179; 198; 200-203;
231; 237; 244; 249; 261; 264; 267;
281
- qualitas:** 19; 64; 67-68; 103; 111; 121;
128; 151; 153; 157-158; 164; 171;
173; 210; 219; 243-244; 246; 252;
257; 266; q.-es activae et passivae
287
- quantitas:** 69-72; 103; 114; 120; 125;
127-128; 167; 180; 185; 210; 228;
232-233; 236; 245; 255-256; 268
- quantitativus:** 34; 41; 176; 178-180
- quiditas:** 7; 38-40; 56; 130-133; 165;
180-182; 201
- quiditative:** 12; 42; 164; 166-177
- quiditativus:** 40; 42-43; 130; 133;
151; 162-164; 176-180; 183-184;
194; 200; 202; 282; 284; v. definitio
- quies:** 127
- quiescere:** 17; 32; 175; 193-194
- radius:** 32; 124; 126; 171-172; 248
- rarefactio:** 173
- raritas:** 173; 249
- ratio:** 3-13; 17; 20-21; 23; 31-33; 35;
37; 40-41; 43-44; 46-47; 49-50; 53-
56; 59-71; 73-74; 76; 80-81; 83; 85-
88; 93; 99; 104; 109-111; 113; 115;
121; 123-125; 129-135; 137; 139;
141; 143-144; 150; 152; 154; 156;
158; 161-162; 165; 167; 169; 170;
172; 176-177; 179-180; 182-185;
187; 193; 198; 202; 207; 211; 218;
221; 224; 233; 242; 244; 254-255;
266; 275; 283-285; 289-292 r. entis
3-5; 64; 66; 131 par r. 129; 135; 141;
161; 169
- rationalis:** 33; 66; 160; 180; 195; 200;
202; 205-206; 217-221; 226; 289; v.
potentia
- reali-s, -ter:** 4; 24; 55; 63; 66; 69; 71-
72; 74-75; 127; 129; 135; 186; 190;
214; 281-284; 290; 291
- recedens a materia:** 287; 289
- recessus:** 287
- receptio:** 121
- receptivus:** 226; 252-253
- re-cipere, -cipiens, -ceptus:** 76; 153;
215; 282; 284; 286
- rectus:** 10; 90; 243
- reductio:** 61
- reduplicative:** 3
- reflectio:** 32
- regio:** 270
- regnum:** 270
- regula:** 99; 146-147; 157; 170; 174;
206
- regularis:** 175; 267
- relatio:** 127-129; 190; 214-215; 236
- relative:** 118; 214-216; 220; 224-225;
228; 239; 253
- relativus:** 59; 110; 113-115; 129; 132;
215-217; 220; 224; 226-227; 235;
239
- relatus:** 114-115; 124; 127; 134; 283
- remanere:** 101
- remissus:** 238
- remitti:** 83-84; 110; 188; 209; 237

- remotus:** 42; 61; 63; 76; 84; 86;
 136-138; 149; 150; 187; 222-223;
 259
repraesentare: 19-20; 32; 42-43; 94;
 143; 189; 190; 277
repraesentatio: 19; 190
repraesentativus: 189; 190; 271
repugnantia: 81-83; 87
res: 5; 7-9; 13-14; 16-18; 20-21; 25-
 26; 28; 31-34; 40; 45-46; 51; 53-55;
 61-65; 69; 72-78; 80; 83; 87-88; 96;
 101-105; 107-108; 110-112; 116-
 120; 123-137; 139; 143-147; 149-
 153; 158; 160; 162-163; 165-166;
 169-170; 177; 180; 182-184; 186-
 189; 194-196; 198-202; 207-209;
 214; 216-217; 223; 228; 230-231;
 234; 236; 238; 242; 245; 259; 263-
 264; 273-275; 277; 281-284; 288;
 290-292; r. absoluta 118; 217
resistentia: 58; 213
resolubilis: 90
resolubiliter: 24; 123
respective: 83; 215; 236; 239
respectivus: 118; 215-216; 275
respectus: 127; 129; 224; 281; 290
responsalis: 94; 102; 146; 160; 192;
 227; 238; v. conclusio
responsio: 6; 11; 14-15; 17; 22; 26-27;
 29-30; 45; 49-50; 53-54; 56-57; 59;
 62-63; 66; 71; 111; 131-134; 139;
 148; 153; 155; 158-161; 163; 167-
 168; 174; 185; 192-195; 200; 205;
 208; 215-216; 220; 228-229; 244;
 246; 248; 257-258
responsivus: 201; 293
resultare: 284; 287
resurgere: 210
retrogradus: 267
revelatio: 275
rex: 270
risibilis: 165; 185; 197; 226
rosa: 73-75; 95
rubedo: 237
rubeus: 243
salvare: 284
sanctus: 38-39; 40; 42-43; 59-60; 110;
 135; 254; 263
sanguis: 162; 222; 287
sanitas: 258
sapere: 289
sapiens: 5; 20-21; 84
sapientia: 3; 5-7; 9-10; 22; 255
sapor: 112; 119; 120
schola: 128; 153; 292
scibilis: 12; 17; 61; 63; 84; 114-115;
 134; 136-138; 148-150; 187; 215;
 245; 276; s. propinquum 61; 63;
 136; 138; 148-149; s. remotum 136-
 138; 149-150
scientia: 3-17; 19; 21-22; 26-28; 30;
 34; 37; 47; 58; 61-63; 70; 87; 90-91;
 96; 114-115; 130; 132-138; 142;
 144; 148-150; 186-187; 199; 202;
 215; 255
scientificus: 63-64
scriptus: 85-86
semen: 172; 208; 222
senectus: 228
sensatio: 26; 198
sensatus: 20; 96; 198-200; 282
sensibilis: 8-10; 12; 20; 32; 41; 85;
 114-115; 167; 171; 173-175; 262
sensitivus: 14; 26; 28-30; 32-33; 35-
 36; 53; 90; 132; 145; 152; 207; 218-
 219; 260-262; 271; 282; 285; 289;
 290; v. cognitio
sensus: 15; 18-22; 25; 30; 32-33; 36;
 41-42; 46; 77; 80; 85-86; 88-89; 94;
 97; 105; 107; 110-112; 114-115;
 118; 121; 132; 137; 141-142; 145;
 157-158; 161; 175; 181; 183; 194-
 195; 199-200; 218-219; 233-234;
 263; 266; 282; 289; 292; s. compo-
 situs 18; 88; 105; 107; 141; s. di-
 visus 18; 33; 88; 141-142
sentire: 199; 206; 260
separare: 75; 121; 125; 167; 206
separatim: 75
separatio: 125; 169; 282

- separatus:** 4-5; 8; 21; 25; 38-39; 47; 73; 171; 173; 175; 186-187; 259; 277; 282; 283; v. *substantia*
- sequela:** 6; 11; 30; 41; 49; 63; 68; 76; 125; 167-168; 213; 244; 249
- sequestratio:** 283
- serenitas:** 32
- sermo:** 38
- servus:** 114
- signatus:** 182; 216; 283; 284
- significabilis:** 121-122; s. *complexum* 121
- significans:** 178; 190; 199; 224-225; 242
- significare:** 31; 42; 64; 70; 74-75; 78-79; 87; 96; 106; 112-113; 115; 122; 125; 127; 139; 147; 178; 186-187; 194-196; 199; 215; 254; 261; 276; 292
- significatio:** 10; 11; 74; 146; 159; 160; 196
- significative:** 68
- significativus:** 64
- significatum:** 65; 70; 77; 111-112; 136; 140; 180; 186; 188; 201; 242
- signum:** 22; 26; 28; 81; 99-100; 117; 145; 183; 186; 197; 216
- similitudo:** 28; 30; 74; 88; 127-128; 156-157; 171; 173; 188; 189-190; 210; 258; 292
- simitas:** 167-168
- simplex:** 61; 76; 81-82; 90-92; 94; 96; 108-109; 112; 122; 143-144; 163-165; 187; 189; 200-202; 204-205; 220; 244; 254; 261-263; 265; 271-272; 274; 276; 292; 290
- simplicitas:** 81; 90-93; 290
- simpliciter:** 15; 17; 20-23; 33; 36; 40; 49-50; 71; 77; 90-91; 93; 100; 109; 130; 169; 183; 207; 214; 227; 236; 255; 260; 266; 270-271; 289; 290
- simus:** 46; 162; 166
- singularis:** 23-28; 30; 33; 42-43; 82; 90; 92; 100; 131-132; 181-182; 185-190; 194-200; 211; 274; 283; 286; 291-293; v. *conceptus*
- singulariter:** 188; 195-196; 198; 274
- situs:** 32; 126; 192; 267-268
- sol:** 89; 124; 126; 139; 175; 209
- solaris:** 31-32; 172
- sollicitudo:** 15
- solutio:** 45; 52; 70; 173
- solvere:** 126; 193; 195
- somnium:** 200
- sonus:** 20; 22; 225
- spatium:** 220; 255; 270
- specialis:** 8; 42; 57; 62; 89-90; 130-131; 133; 171; 193; 204; 238; 240; 247; 275
- specialiter:** 177
- species:** 15-17; 20; 25-26; 31-32; 42-43; 50; 55-57; 64-67; 69; 76; 99; 102; 108-113; 117-118; 125; 144; 158; 165-166; 170-174; 180; 184; 187-189; 191-196; 200; 204-207; 209-211; 235; 238-240; 242-247; 249-250; 265; 272-273; 277; 281-284; 287; 291; s. *abstracta* 273;
- specificabilis:** 188
- specificans:** 188; 281
- specificatio:** 168; 197
- specificative:** 3
- specificus:** 117; 118; 266; 281; 282
- specificus:** 117; 187; 206; 209; 281; 282
- speculari:** 3; 10; 41; 199; 263
- speculatio:** 10
- speculativus:** 6; 10; 26; 130; 133; 135
- speculum:** 282
- sphaera:** 234; 247; 265-270
- spiritualis:** 20
- spiritualiter:** 20
- statua:** 105-108
- statuaefactor:** 105-107
- statuifica:** 106-107
- status:** 7; 17; 43; 90; 167; 184; 275-276; 288
- stella:** 233-234; 269
- studium:** 15
- subiective:** 34; 63; 103; 119; 124; 168-169; 213; 264

- subiectivus:** 57; 104; 119-120; 154-155; 170; 176; 287
- subiectum:** 3-7; 9; 12; 24; 47-48; 53-54; 59-67; 77-78; 80; 82; 92; 94-96; 102; 106-108; 111; 114; 119-121; 126; 131-132; 133-134; 139; 141; 145-147; 149-150; 152-153; 157-158; 164-167; 169; 177; 202; 208; 215; 217; 226; 235-236; 240-241; 243; 264; 277; 284; 285; s. *metaphysicae* 4; 62; 149
- subordinatio:** 288
- subordinatus:** 288
- subsistere:** 22-23; 281; 285
- substantia:** 4-5; 8; 38-42; 44; 56; 59; 62-68; 71-72; 90; 107-108; 111; 113; 116; 119; 123; 127; 131; 144; 146; 151-155; 158-159; 164; 168; 171; 173-175; 180-181; 184; 189-191; 196-197; 201-205; 207; 209-210; 227-229; 237; 245; 247; 250-252; 258-259; 275-277; 281; 284; 285; 288; 289; 290; s. *materialis* 168; 180-181; 203; s. *separata* 8; 38-39; 173; 175; 277
- substantialis:** 68; 73; 102; 108-109; 120-121; 125; 131; 151-154; 159-160; 163; 166; 168; 178; 182-185; 190; 204; 206-209; 215; 246; 250; 277; 281; 284-288; 290-292; *cf.* *forma*, *suppositum*, *terminus*
- substantialiter:** 193; 287; 292
- substantive:** 165; 167
- subtilis:** 20
- subtilitas:** 112
- successio:** 58; 187
- successive:** 53; 83; 88; 159; 191; 220; 236
- superabundantia:** 239
- superficies:** 120
- superior:** 24; 40; 44; 53; 68; 86-87; 90; 98; 102; 112; 122; 133; 137-138; 142; 164; 174; 178; 254; 265-266; 268-270
- superlativus:** 89; 110
- supernaturaliter:** 34; 210
- supponens:** 161; 163; 177-178; 197; 217
- supponere:** 8; 11-13; 43; 47; 61-62; 64; 67; 72; 77-80; 85; 91-92; 94-96; 98; 100; 106-107; 111-112; 122; 127; 129-130; 134; 138; 146-147; 157-158; 160-162; 165; 175; 180; 191-192; 195; 197; 201; 204; 207; 218; 252; 269; 275-276
- suppositalis:** 283
- suppositio:** 11-13; 44-45; 64; 66; 84; 140; 157; 159-161; 171-172; 223
- suppositivus:** 64
- suppositum:** 3-4; 9; 44; 56; 66; 69-70; 73; 83; 86; 90; 97-98; 112; 140; 147; 162; 165; 223; 231; 239; 247; 281; 283; 284; 288; 292; s. *substantiale* 284; 288; 292
- surdus:** 20
- susceptivus:** 285
- syllogismus:** 93; 107; 199
- syncategorematicus:** 167
- synonymus:** 262
- tabula:** 36
- tactus:** 19-23; 92; 135
- tangibilis:** 19; 22
- tempus:** 32; 49; 58; 67; 74; 81; 87-88; 97-100; 126; 129; 139; 146; 151; 153; 157; 159-160; 188; 199; 229-231; 233; 249; 253
- tenebra:** 241; 264
- tepidus:** 243
- terminare:** 25; 140; 168; 219-220; 285
- terminative:** 168-170
- terminus:** 4; 11; 13; 35; 48; 53; 61-62; 64-65; 68-69; 71; 76; 81-82; 84; 86-87; 90-92; 95-96; 98-99; 107; 112; 114-115; 122-123; 125-127; 132; 134; 136; 139; 145-149; 151-152; 157; 160-163; 165-168; 178; 180-181; 186; 188; 190-191; 196-197; 214; 215; 217; 219; 227-228; 235-

- 236; 238; 240-243; 245; 252; 281;
291; t. abstractus 127,167 t. acciden-
talis 123; 151-152; 166-167; 191;
252; t. substantialis 163; 166-167;
190
- terra:** 232; 234; 238; 249
- testis:** 90
- tetragonum:** 183; 289
- textus:** 5-6; 8-9; 13; 23; 25-26; 28; 31;
33; 51-52; 57-59; 61; 69; 71; 74; 79;
87; 97; 111; 130-131; 134-135; 137-
138; 140; 144; 147-149; 152; 154;
158; 163-164; 167; 170; 181-182;
193; 196; 201; 204; 206; 217; 220;
222; 225; 227; 230; 239; 242; 244;
248; 250; 256-257; 271-272
- theologia:** 60; 260
- theologus:** 84; 263-264; 281
- Thomas:** 39; 42-43; 59; 70; 110; 135;
254; 263; 283; 288; 289; 290; 292
- titulus:** 11; 91-92; 159; 281
- topica:** 21; 40-41; 80
- totus:** 3; 10; 15-17; 28; 31; 44; 46; 76;
99; 102; 127; 131-132; 135-136;
138; 140; 154; 156; 162; 168-170;
174; 176-182; 185-186; 201; 210;
229; 232-233; 247; 251; 258-259;
262; 281; 290; 292
- transcendens:** 64
- transcendere:** 69
- transiens:** 26
- transire:** 161; 221
- transitus:** 72; 126; 129
- transmutatio:** 73; 120; 223; 240; 281
- transpositus:** 99
- transumptive:** 179
- triangularis:** 246
- triangulus:** 246
- triavus:** 48
- tribulus:** 99
- trigonum:** 183; 289
- trinitas:** 290
- tristitia:** 15; 86-87
- trivialis:** 9
- turpis:** 14
- ulna:** 232-234
- ultimate:** 114-115; 257
- ultimus:** 12; 19; 41; 45-46; 51; 137;
149; 256; 277
- umbra:** 32
- uniformis:** 175; 267
- uniformiter:** 175
- unigeneus:** 233; 235
- unio:** 20; 190-191
- unitas:** 71-72; 74; 111; 113; 115; 177;
186; 198; 209-211; 232-235; 286;
287
- unitus:** 38-39; 191
- universalis:** 23-28; 33; 55; 66; 81; 91-
92; 99-100; 132; 139; 161; 171;
174; 176; 178; 182; 185-188; 197;
283; 284; 291-293
- universalitas:** 283; 284; 292
- universaliter:** 170; 188; 197; 209;
274; 285
- universus:** 50; 140; 156
- univocari:** 66
- univocatio:** 56; 65
- univoce:** 62; 64; 103
- univocus:** 42; 65-67; 103; 170-171
- urina:** 65
- utilis:** 8; 19; 22
- utilitas:** 19
- vacuum:** 96
- vagus:** 57; 190; 192; 199-200 v. indivi-
duum
- vapor:** 120
- vegetare:** 289
- vegetativus:** 262; 271, 281; 282; 285;
289; 290
- verbum:** 16; 58-59; 66; 90; 94; 99;
146-147; 153; 157; 160; 195; 254;
264
- verificari:** 27; 70; 72; 82-83; 95; 159;
185; 216; 235; 236; 241
- verificatio:** 70; 83; 92; 197
- veritas:** 31; 33-34; 52-53; 68; 78-
81; 86; 89; 91-93; 98; 136; 139;
143; 145-147; 150; 169-170; 187;

- 198; 200; 215; 227; 255; 267; 275-277
- verus**: 11; 13-14; 22; 24; 26-28; 32-34; 36; 38; 42; 44-45; 63; 65-66; 70-73; 75; 77-84; 86-88; 91-94; 96-100; 103; 107; 109-110; 114-115; 119; 121; 123; 125-126; 136-139; 141; 143-150; 155; 157-158; 161; 163; 168; 182-184; 187-188; 190; 192; 194; 196; 201; 210; 213-215; 220; 223; 229; 244; 250; 253; 255; 260; 263; 272-273; 277;
- vestigium**: 260
- via**: 8; 12-13; 39; 42-43; 64; 90-93; 198; 227-229; 236; 241-242; 260
- videre**: 5; 10; 13; 22; 26-27; 33; 42-43; 62; 66; 85; 87-88; 90; 103; 105; 119; 137; 140; 152; 161; 169; 172; 175; 185; 187; 190; 193; 197; 208; 223; 227-228; 236; 249; 253-254; 266; 268; 273; 277
- vigilia**: 25
- vigor**: 50; 255
- vilis**: 273
- vinum**: 27; 97-98; 223
- violente**: 175
- violentus**: 34; 35; 265
- virtualiter**: 93; 110
- virtuosus**: 6
- virtus**: 8-10; 33; 36-38; 44-46; 85; 171; 234; 237; 239; 244; 269-270; v. motiva 283; v. organica 282
- visibilis**: 19; 22; 32
- visibilitas**: 282
- visio**: 228
- visivus**: 22; 25; 215; 225; 228; 231; v. potentia
- visus**: 19-23; 25; 31-32; 164-166; 200; 224; 227; 282
- vita**: 19; 29; 87; 255; 258; 260-262; 271; 290
- vitalis**: 219
- vitium**: 6; 10; 45; 237; 239
- vivere**: 8; 10; 19; 22; 128; 207; 259; 261; 263; 271; 285; 289; 290
- vocabulum**: 190
- vocalis**: 145
- vocare**: 5; 26; 36; 65; 89; 109; 264; 283; 292
- volitio**: 106; 212; 255
- voluntarie**: 41
- voluntarius**: 16; 34; 35
- voluntas**: 16; 50; 120; 142-143; 212; 218; 221; 253; 259; 272; 289; 290
- vox**: 20; 86; 111; 239
- vulgus**: 109
- zenit**: 238
- Zeno**: 87
- Zodiacus**: 100

INDEX QUAESTIONUM

Disputata Metaphysicae

Liber I

1. Utrum metaphysicae quae sapientia dicitur obiectum adaequatum sit ens in quantum ens 3
2. Utrum metaphysica sit certior et dignior aliis scientiis 7
3. Utrum metaphysica sit prima philosophia 11
4. Utrum omnes homines natura scire desiderant 13
5. Utrum inter sensus nostros sensum visus magis debeamus diligere 19
6. Utrum omnes generationes et actus sint circa singularia 23
7. Utrum expertus sine arte operetur certius quam habens artem sine experientia 26

Liber II

1. Utrum apprehensio veritatis sit nobis possibilis 31
2. Utrum principia scientiarum sint nobis naturaliter cognita 34
3. Utrum anima humana corpori coniuncta posset devenire in cognitionem substantiarum separatarum cognoscendo de eis quod quid est 38
4. Utrum ratio Philosophi quae probat esse statum in causis efficientibus sit bona 43
5. Utrum ad metaphysicam spectat demonstrare primam causam esse 46
6. Utrum in causis subordinatis sit procedendum in infinitum 48

Liber III

1. Utrum sicut volentem inquirere veritatem oportet praedubitare, sic in immobilibus non sit efficiens neque bonum neque finis 52
2. Utrum inter species eiusdem generis proximi sit ponendus ordo secundum prius et posterius 55
3. Utrum sicut omnis actus fit cum motu, ita corruptibilium et incorruptibilium sint eadem principia 57

Liber IV

1. Utrum metaphysica considerans de omnibus rebus mundi sit scientia una 61

2. Utrum ens univoce significet substantiam et accidens	64
3. Utrum ens et unum convertantur	68
4. Utrum in quolibet ente citra primum esse ab essentia sit realiter distinctum	72
5. Utrum negationes sint entia	77
6. Utrum contradictio sit maxima oppositio	81
7. Utrum circa primum principium contingit errare	84
8. Utrum haec propositio quam ponit Aristoteles in hoc IV sit primum principium, sc. "idem eidem inesse ad idem secundum idem similiter et in eodem tempore est impossibile"	88
9. Utrum non ens possit intelligi	94
10. Utrum duo contradictoria possunt esse simul vera vel falsa	97

Liber V

1. Utrum tantum quattuor sint genera causarum	101
2. Utrum statuae factor sit per se causa statuae et Polycletus sit causa per accidens, stante casu quod Polycletus sit statuae factor	105
3. Utrum definitio elementi sit bene data, quae est "elementum est ex quo aliquid fit primo inexistenti indivisibili specie per aliam speciem"	108
4. Utrum divisio unius in unum numero, specie, genere et analogia sit bona	110
5. Utrum trium modorum ipsius ad aliquid in hoc V positorum relativa sint per se in praedicamento ad aliquid ponenda	113
6. Utrum convenientiae et differentiae rerum differant a rebus	116
7. Utrum forma praesupponens ad sui esse aliam formam accidentalem in subiecto immediate inhaereat illi formae accidentali, et mediante illa subiecto, vel immediate illi subiecto	119
8. Utrum deum esse causam Socratis sit deus	121
9. Utrum causalitates et effectualitates, dependentiae et inhaerentiae sint res superadditae causis, effectibus, rebus inhaerentibus et dependentibus	123
10. Utrum relatio sit res distincta a re relata vel a suo fundamento	127

Liber VI

1. Utrum metaphysica solum consideret quiditates entium	130
2. Utrum scientia speculativa bene dividatur in mathematicam, physicam et metaphysicam	133
3. Utrum de ente per accidens possit esse scientia	136
4. Utrum entis per accidens sit determinata causa	138
5. Utrum omne futurum de necessitate eveniet	141
6. Utrum verum et falsum secundum compositionem et divisionem tantum sint in mente	143
7. Utrum ad veritatem affirmativae requiritur compositio in rebus significatis et in negativis divisio	145
8. Utrum ens per accidens et ens verum sint de consideratione metaphysicali	148

Liber VII

1. Utrum substantia sit prior accidente definitione, cognitione et tempore .	151
2. Utrum forma sit prior et magis ens sive substantia quam materia et totum compositum	154
3. Utrum in dictis secundum accidens idem sit ipsum et esse ipsum	157
4. Utrum in dictis secundum se sit idem ipsum et esse ipsum	159
5. Utrum accidentis sit aliqua definitio	162
6. Utrum accidentia debeant definiri per sua subiecta	165
7. Utrum in productione substantiarum materialium fiat materia, forma vel compositum totum	168
8. Utrum omne quod fit fiat a sibi simili	171
9. Utrum propter generationem substantiarum sensibilium necessarium sit ponere substantias separatas vel ideas	173
10. Utrum in definitione totius debeant poni omnes partes eius materiales .	176
11. Utrum in definitione totius debeant poni omnes partes formales	178
12. Utrum in substantiis materialibus tota quiditas sit ipsa forma	180
13. Utrum in eodem individuo formae substantiales sint subordinatae secundum subordinationem praedicatorum quiditativorum	183
14. Utrum universalis sint separata a singularibus	186
15. Utrum sit aliquis conceptus singularis essentialis	189
16. Utrum in substantiis species contrahantur ad individua per differentias essentielles	191
17. Utrum singulare possit definiri	194
18. Utrum isti termini 'unum numero', 'hoc aliquid', 'individuum' et 'singulare' significant convertibiliter inter se	196
19. Utrum possibile sit cognoscere aliquam rem singulariter sine eius sensatione	198
20. Utrum quaestio 'quid est' habeat locum in simplicibus	200

Liber VIII

1. Utrum forma substantialis sit eiusdem speciei specialissimae cum composito cuius est forma	204
2. Utrum in rebus dependentibus perfectio sit penes praedicatorum perfectionum pluralitatem sumenda	207
3. Utrum species se habent ut numeri	209

Liber IX

1. Utrum possibile sit aliquid agere in se ipsum et pati a se ipso, scilicet quod aliquid sit totale agens et totale patiens	212
2. Utrum actus et potentia opponantur	214
3. Utrum potentiae irrationales possint in opposita	217
4. Utrum differentia inter potentias rationales et irrationales sit bona	219
5. Utrum quodcumque aliquid faciet per prius sit in potentia ad id quod faciet et Utrum ex quocumque aliquid fiet per prius sit in potentia ad hoc quod aliquid fiat ex eo	222

6. Utrum actus sit prior potentia ratione sive definitione	224
7. Utrum actus sit prior potentia secundum substantiam et perfectionem ..	227
8. Utrum actus sit prior potentia secundum tempus et Utrum prior sit intellectus quam actus intelligendi	229

Liber X

1. Utrum omne mensurabile mensuretur uno vel unitate	232
2. Utrum definitio contrarietatis sit bene posita, ista scilicet “contrarietas est maxima vel perfecta differentia”	235
3. Utrum tantum unum uni sit contrarium	238
4. Utrum habitus et privatio sint prima contrarietas	240
5. Utrum omnia media componantur ex contrariis extremis	243
6. Utrum corruptibile et incorruptibile differant genere	245

Liber XII

1. Utrum ab eodem agente et ex materia possint produci plures effectus ..	248
2. Utrum substantiarum et accidentium sint eadem principia	250
3. Utrum primus motor sit actus et non potentia	252
4. Utrum primus motor sit omnino simplex	254
5. Utrum intelligentia moveat caelum ut causa agens et ut causa finalis ..	256
6. Utrum caelum secundum eius substantiam dependeat a deo tamquam a causa agente	258
7. Utrum deus sit delectatio et vita	260
8. Utrum theologi ex nocte generent diem	263
9. Utrum numerus intelligentiarum debeat sumi sive concludi penes numerum motuum caelestium	265
10. Utrum secundum ordinem sphaerarum in situ sit <sumendus> ordo earum et intelligentiarum moventium eas in perfectione	267
11. Utrum deus intelligat se et omnia alia a se	271
12. Utrum in puro lumine naturali possit esse evidens sive notum deum esse	275

Quaestio de pluralitate formarum

Utrum in uno eodemque individuo substantiali forma speciei sit alia a forma generis distinctione reali	281